

İNTİFADA ŞİMDİ BÜTÜN DÜNYADA

Aksa Tufanı, Yeni Ortadoğu ve Boykot

Aksa Tufanı, her türlü tehlikeyi ve sonucu göz önüne alarak Batı Şeria'yı ilhak projesini, İbrahim ve Yüzyıl antlaşmalarının yürürlüğe girmesini engelleme, tüm dünyayı, özellikle de İslâm dünyasını uyandıran hareketti. Belki de 7 Ekim operasyonu, İsrail'in dünya ölçeğinde işleyen birikim sürecindeki merkezi rolünün ortadan kalkmasına sebep oldu. İşgalcilerin pervasızlığı, Batı yönetimlerinin ve küresel organizasyonların katliamlar karşısında sessiz kalışı, sadece Batı'da değil, dünyanın her yerinde tepki ile karşılanmıştır. ABD'nin bugüne dek yaptığı 'en iyi yatırım' kabul edilen İsrail, Batı'nın gücünün en saf ifadesi olarak, militarizmi, emperyalizmi, yerleşimci sömürgecilği, istihbarat faaliyetlerini, ırkçılığı tek bünyede birleştirmiş, ideolojik zafiyeti, yüksek kârlar getiren savaşıma iradesini ve ileri teknolojiye dayalı gelişmeyi temel olarak oluşturmuş yıkım, ölüm ve kaos canavarıdır.

İşte bu bakımdan yaşananlar dünyanın yeni bir vizyona ihtiyaç duyduğunu ortaya koyuyor ancak ufukta *yeni bir vizyon* görünmüyor. Gazze'deki soykırıma karşı direniş, daha iyi bir dünya için yeni bir vizyon ihtimalinin önünü açıyor. Denilebilir ki Aksa Tufanı, insanın hemen yapması gerekenleri uzun vadede yapması gerekenlerle birleştirdiği yeni değerler aracılığıyla medeniyetin farklı bir boyuttaki tecellisi, ümmetin yeni bir dirilişi ve insan için yeni bir doğum anlamına gelmektedir.

Öte yandan 'İslâm ülkelerinin' bir kısmının HAMAS'ı terör örgütü olarak görmeleri, kendilerini sorumluluktan kurtarma yoludur. Bu yüzden İslâm dünyasının pek çok yerinde Filistin odaklı mitingleri gerçekleştirmek mümkün değil. Örneğin Suudi Arabistan'da futbol maçlarına gitmek serbest ama isterseniz de gerçek bir miting düzenlemek imkânsız. Ne hâzindir ki birleştirici siyasi çatının yokluğu nedeniyle İslâm dünyası, stratejik hassasiyet ve bilge liderlikten yoksun kalarak başkaları için bir savaş alanına dönüşmüş durumdadır! Bu yüzden *çatlamış fay kırığı kuşağı* terimi bugün İslâm dünyasının durumunu en doğru şekilde nitelemektedir. Şüphesiz Türkiye bu konuda tarihsel misyonunun gereği bir çaba göstermektedir, fakat bunun henüz yeterli olmadığı ortadadır. Ancak bir başlangıç yapıldığını söyleyebiliriz.

İsrail'den yana tavır alan Avrupa, kendini inkârın ötesinde evrenselleştiği ilkelerin iflasını da izledi esasında. Habermas'ın ve diğer sözleşmeci, müzakereci tutumların İslâm düşmanlığı ile açığa düşmesi Türkiye'deki siyasal alan üzerine söz söyleyenler için de ciddi bir yarık oluşturdu. Hâliyle "öteki" söz konusu olunca katliamı hoş ve anlaşılır gören radikal demokratların teorilerinin kendileri dışındaki toplumlar için geçersizleşmesi gerçekleşti. Buna karşın tüm dünyada milyonlarca insan ayağa kalkarak zalimlerin zulmüne karşı Gazze ve Filistin'le dayanışma gösterilerine katıldı, katılıyorlar.

Bu gösteriler Salman Sayyid'in de vurguladığı üzere aynı zamanda neoliberal düzenin bir grubu insan yerine koymasına karşı bir isyan ve bu yürüyüşler farklı fikirlerin bir araya geldiği bir aile. Gösterilere katılanlar Gazze'de tüm dünyayı etkileyen bir şey görüyorlar, mevcut dünya düzeninde insanlığa karşı bu tür suçları işlemek için bu kadar kolay? Neden dünya bu katliamların gerçekleşmesini engelleyecek ya da savaş suçlarının sorumlularını onlarca yıl sonra değil de bu suçlar işlendiğinde cezalandırarak mekanizmalardan yoksun? Şurası açık ki neoliberal düzen artık kimsenin inanmadığı, kimsenin gerçekten üzerine bile düşünemediği bir ucubeye dönüştü. Dolayısıyla boykotları da içeren başkaldırı hareketini *küresel intifada* diye adlandırabiliriz. Küresel intifada, zalime karşı mazlumun yanında yer alma ve onu savunma hareketidir. Latin Amerika'dan ya da Müslüman olmayan Afrika'dan pek çok devlet işgalci rejimi kınadı, örneğin Güney Afrika İsrail'i sürekli eleştiriyor. Çünkü yıllarca mücadele ettikleri ayrımcılık rejimi "apartheid"ın Filistinliler üzerinde yeniden canlandırıldığını görüyor.

Filistin'deki işgal ve soykırım sürerken, bu hadiselerin meydana gelmesinde bariz bir rol oynayan beynelmilel güçlerin önemli isimlerinden Henry Kissinger 100 yaşında Connecticut eyaletindeki

evinde öldü. Köken bakımından Alman, din bakımından Yahudi ve iliklerine kadar Amerikan dostu olan Kissinger, yalnızca bir ulusal güvenlik danışmanı, dışişleri bakanı ya da diplomasi alanında önde gelen bir akademisyen değildi. Amerikan nüfuzunu tüm dünyaya dayatmanın türlü yollarını uygulayan kurt bir siyasetçiydi. Kissinger'ın Ekim 1973 Savaşı'nın ardından söylediği "Amerika olmasaydı İsrail çökerdi" sözlerine dikkat çekmek onun yalnızca 1970'lerde İsrail ordusunun çökmesini engelleyen kişi olmadığını, aynı zamanda günümüzdeki hadiseleri anlamaya da katkı sunduğunu gözler önüne serer. Kissinger, Enver Sedat'ın iktidarı devrıldıktan sonra Sovyet uzmanları Mısır'dan kovma yönünde aldığı önemli bir kararı dikkatinden kaçırmadı. Sonra da dilinden şu meşhur sözü döküldü: "Ortadoğu'da çözüm kartlarının yüzde 99'u ABD'nin elindedir." ABD'nin nüfuzunu ve çıkarlarını korumaya çalışan Kissinger'ın Türkiye ile ilgili gelişmelerde oynadığı rol de göz ardı edilebilir değildir. Onun, Türkiye'ye aradaş yaşağının teşvik edilmesi, 1974 Kıbrıs Barış Harekâtı, ardından 1975 yılında ABD Kongresi tarafından Türkiye'ye uygulanan silah ambargosu, 1976'da Türkiye ile Yunanistan arasında Ege sorunları bağlamındaki hokkabazlıkları unutulur gibi değildir.

Kissinger, ölümünden kısa bir müddet önce HAMAS'ın ve onu destekleyenlerin gerçek hedefinin "yalnızca Arap dünyasını İsrail'e karşı harekete geçirmek ve barışçıl müzakere sürecini bozmak olabileceği" değerlendirmesinde bulundu. Bu arada onun Yahudi mirasına dair duygularını da hiçbir zaman inkâr etmediğini hatırlamak gerekir. Tarihçi Niall Ferguson, Kissinger'ın şu ifadesini aktarır: "Kimliğimize dair güçlü bir duygunuz ve Yahudi inancınıza dair bir görev bilinciniz yoksa Yahudilerin bin yıl boyunca çektiği sıkıntıları çeken bir halkın parçası olmak zordur." Şüphesiz Kissinger'ın dış politikası, ilkeler, ahlaki ölçüler, uluslararası hukuka saygı bakımından dibe vurmuş rahatsız edici bir tablonun dökümüdür.

7 Ekim'den bu yana bir kere daha farkına vardık ki Filistinlilere yönelik ırkçılığı teşvik eden şey eğitim, kültür ve haber kurumlarıdır. İsrail'in kendisiyle ilgili oluşturduğu, 'ahlaklı bir toplum' olduğu dair imajın dünyada bir eşi benzeri daha yoktur. Bu imaj, onların 'seçilmiş halk' olduğunu söylüyor. İsrail'in kendisine dair geliştirdiği tanım, bu inancı içeriyor. Dolayısıyla, İsraililerin savaş suçları işlediklerini kabul etmesi çok zor. Çünkü temelde Siyonizm denilen projenin kendisinde bir sorun var. Bu sorunsu şu gerçekte ilgili: Bir halkı felakete sürüklemenin kendiniz için güvenli bir bölge yaratamazsınız!

Gazze direnişi vesilesiyle modern Firavunların güçlerinin aşılamaz olmadığını, hakkıyla iman edenlerin örgütlü birlikteliği sayesinde tüm mütehakim zümrelerin yerle bir edilebileceğini yakinen müşahade ediyor insanlık. İsrail'in vahşileştiği zamanlarda gündemimize gelen Filistin ilgimiz, yerini uzun erimli-sistemli *direniş kültürü* inşa etmeye bırakmalı artık. Çünkü çözümler kendiliğinden ortaya çıkmaz; çalışma ve bilgi gerektirir, boykot ihtimallerini çeşitlendirmeyi, örneğin fikri bakımdan önde olmayı şart koşar. Unutmamak gerekir ki mücadele sürecinin bir parçası da daha iyi bir dünyanın imkânları konusunda bilinçlenmek, kendimizi direniş mazimiz üzerinden eğitmek ve başka insanların örneğine bakarak bunu nasıl yapacağımızı öğrenmektir. Daha iyi bir gelecek inşa edecek araçlara sahip olabilmemiz için her tür sömürgecilikten kurtulmamız şarttır. Zira direniş olmadan, cihad olmadan varoluşun, hayatın hiçbir anlamı yoktur. Çünkü varoluş ve yaşam ancak direnişin kendisinden kazanılabilir. Direniş tüm insani yetenekleri harekete geçirir ve bir araya getirir: işitme, görme, akıl ve tüm insan duyuları birlikte harekete geçer.

Ya Rabbi, Siyonist İsrail'e 'Ebabil Kuşlarını' göndererek mazlum Filistinlilere ve onlar için cihad edenlere yardım et, zalimleri "yenik ekin yaprağı gibi kıl!" Ya Rabbi, "görünmez ordularınla mücahitlere yardım et!" Ya Rabbi, zalimlerin üzerine "özel taşlarını yağdır!"

Yeni sayımızda buluşmak temennisiyle.

Umran

İÇİNDEKİLER

DOSYA

04

Aksa Tufanı Siyonizm'in
Yeni Ortadoğu Projesini
Çökertme Harekâtıdır
Burhanettin CAN

18

İsrail-Filistin Çatışmasının
Hatırlattığı Gerçekler
Mustafa AYDIN

24

Batı Medeniyeti Değerlerinin
ve Avrupa'nın Çöküşü
Ercan YILDIRIM

26

Aksa Tufanı, Siyonist Akıl ve
Direniş
Mahmud AL-NAFFAR

34

Boycot, Tecrit ve Yaptırımlar
Hareketini Neden
Destekliyorum?
Tala ASAD

37

Kudüs
Kamil ERGENÇ

39

Ümmetin İşaret Taşları Olan
Gazzeli Çocuklar
Alaaddin YURDERİ

GÜNDEM

43

ORTADOĞU'DAN

49

Umut ile Endişe Arasında
Uzun Süren Bir Bekleyiş
Sudan Savaşı Altıncı Yılında
Marwa AL-ZUBER

Umran

Sahibi

Pınar Yayınları Tic. ve San. A.Ş. Adına
Şemseddin Özdemir

Genel Yayın Yönetmeni

Cevat Özkaya

Sorumlu Yazı İşleri Müdürü

Metin Çıgırkıcı

İdare Merkezi

Alemdar Mah. Çatalçeşme Sok.
Defne Han No: 27/15
Cağaloğlu Fatih-İST.
Tel: (0212) 293 90 41
(0543) 281 58 85
www.umrandergisi.com.tr
editorumrandergisi@yandex.com
aboneumrandergisi@yandex.com

Temsilcilikler

Ankara: (0312) 418 12 77
İzmit: (0542) 250 75 77
Trabzon: (0462) 321 95 44

Görsel Yönetmen: Tekin Öztürk
Kapak Çizimi: Carlos Latuff (2003)

Baskı: Şenyıldız Yay. ve Matbaacılık
Gümüş Suyu Cad. Işık San. Sit. No: 19 C Blok
102 Topkapı/İstanbul Tel: (0212) 483 47 91

Aralık 2023 Sayı: 352

(İlk yayın tarihi: 1991 Bülten,
1993 Umran adıyla)
Yaygın, süreli, ayda bir yayımlanır.
Yazıların ve ilanların sorumluluğu
sahiplerine aittir. Bu dergi basın
meslek ilkelerine uymayı taahhüt
eder. Umran dergisi TÜRDEB ve
DERGİBİR üyesidir, Kültür ve Turizm
Bak. Kurumsal Abonesidir.

KRİTİK

52

Yeni İnsanın İstiap Haddi

H. Yahya ŞEKERCİ

57

Doğumunun 90. Yılında

Ali Şeriati

"Müslüman Marksist":

Dine Karşı Din'de

İslâmî Modernlik

Bedir Musa SEYF

61

Güneyce Kütüphanesi ve

Hüseyin Atay Hoca

Mustafa KARA

65

Türkiye'de Üniversitelerin

Kalite Algıları ve Bilim

Politikaları Üzerine

Değerlendirmeler

Ahmet Ayhan KOYUNCU

YAŞAYAN İSLÂM

67

Kur'an Perspektifinden

İnsanın Tabiatı

Reyhan DAĞHAN

KÜLTÜR SANAT

71

Dinlemek İçin Yazıyor

Yazmak İçin Koşuyordu

Cihan AKTAŞ

74

Bi' Başkadır Benim Festivalim...

Mesut AYTEKİN

78

Yayımlanışının 30. Yılında

Alev Alatlî'nin *Valla, Kurda*

Yedirdin Beni Romanı

Türk Ruhunun Cenklerinden

Bir Kesit

Halim SEZER

85

Abbas Sayar: Bozkır'dan

Yükselen İçli Bir Ses

Ömer KANTARCI

Nasıl Abone Olabilirsiniz?

- Umran Dergisi'ne abone olmak veya aboneliğinizi yenilemek için 0212 293 90 41, 0543 281 58 85 abone hattımızı arayabilirsiniz.
- www.umrandergisi.com.tr sitemizden Abone Formu'nu doldurarak abone olabilirsiniz.

Abone Ücretleri (Yıllık/12 Sayı)

Yurt içi: 380 TL (Öğrenci: 320 TL), Yurt dışı: 80 Euro

Birim Fiyatı: 36 TL

Abone Ücretini Nasıl Ödeyebilirsiniz?

- 0543 281 58 85 nolu abone hattımızı arayıp kredi kartınız ile.
- Posta Çeki hesabımıza abone ücretini yatırarak.
Posta Çeki Hesap No: 654482 Alıcı Adı: Pınar Yayınları Tic. ve San. A.Ş.
- Banka Hesap numaramıza havale edebilirsiniz.
Banka Hesap No: 8515535-2
IBAN: TR46002050000851553500002 Kuveyt Türk
Hesap: Pınar Yayınları Tic. ve San. A.Ş.

AKSA TUFANI SİYONİZM'İN YENİ ORTADOĞU PROJESİNİ ÇÖKERTME HAREKÂTIDIR

— BURHANETTİN CAN —

“Gök kubbenin sahibi, demir kubbenin sahibinden daha kudretlidir!”

Ebu Ubeyde

Birleşmiş Milletler (BM) tarafından 1948 yılında kendi öz vatanlarında kurulması öngörülen Filistin devleti bugüne kadar kurdurulmamış ve her geçen gün kendi öz toprakları Siyonist İsrail tarafından işgal edilmiştir ve edilmektedir. İsrail, kurbağa haşlama stratejisi ile Filistinlilere uyguladığı zulmü dünyadan gizlemiştir. Dünyanın Filistinlilere uygulanan zulmü görmemesi, işitmemesi ve konuşmaması için en pis psikolojik savaş teknikleri kullanılmakta ve kamuoyu yanultılmaktadır.

Aksa Tufanı harekâtı HAMAS'ın savunma stratejisi içerisinde taktik bir saldırı olarak bu pis psikolojik savaş çökertme ve dünya kamuoyunun dikkatini Filistin'de olanlara çekebilmek amaçlıdır. Harekât olmasaydı Filistin halkının çektikleri, İsrail'in yaptıkları hiç gündeme gelmeyecek; İslâm dünyası, Yüzyıl Antlaşması ve İbrahim Antlaşması ile narkozlanarak uyutulurken; Filistin halkı 'haşlanmış kurbağa' gibi ölüme terk edilecekti. Aksa Tufanı harekâtı, unutturulmak istenen bir davanın öne çekilmesi, dünyanın gündemine sokulması harekâtıdır. Geçen yazıda bu konu ele alınmıştı. Bu yazıda, yeni Ortadoğu projesi kapsamında katil Benjamin Netanyahu'nun 22 Eylül 2023'te BM'de yaptığı konuşma, Batı Şeria'yı ilhak planı ve İbrahim Antlaşması gerek İslâm dünyasının gerekse dünyanın nasıl bir tehlike ile karşı karşıya olduğu olgusu ele alınıp değerlendirilecek, analiz edilecektir.

“YENİ ORTADOĞU”

22 Eylül 2023 tarihinde İsrail Başbakanı Netanyahu 78. Birleşmiş Milletler Genel Kurulu'nda Filistin'i yok sayan, yeni Ortadoğu merkezli bir konuşma yapmıştır. Netanyahu, BM'de Suudi Arabistan, Birleşik Arap Emirlikleri, Bahreyn, Mısır, Sudan ve Ürdün'ün yeşil renkte gösterildiği yeni Ortadoğu haritası göstermiş ve İsrail'in öngördüğü “Yeni Ortadoğu Planı” haritasına göre Ortadoğu'nun şekillendirileceğini ifade etmiştir. (Şekil 1) Netanyahu'nun Yeni Ortadoğu haritasında Filistin diye bir devlet yoktur.

Netanyahu'nun BM'deki konuşması ana hatları ile aşağıdaki gibi özetlenebilir: “Hindistan'dan Avrupa'ya uzanacak olan ve İsrail'den geçmesi planlanan yeni ekonomik koridor oluşturulacak.” “Riyad ile normalleşme antlaşması imzalanabilecektir.” “İsrail ile Suudi Arabistan arasındaki barışın tarihi bir eşikte olduğuna inanıyorum.” “İsrail ve Suudi Arabistan arasındaki barış yeni bir Ortadoğu oluşturacak.” “İsrail'in 2020'de Arap ülkeleriyle imzaladığı antlaşmalarla normalleşme sürecine girilmiştir. İsrail'in daha fazla Arap ülkesiyle normalleşme antlaşması imzalaması sayesinde Filistinlilerle barış sağlanabilecektir.” “Yeni bir barış çağının başlangıcını müjdeliyorum.” “Filistinliler bu harekete karşı çıkmamaları gerekir.” “Böyle bir barış, Arap-İsrail çatışmalarının bitmesine katkı sağlayacaktır.” “Diğer Arap devletlerini de, İsrail ile ilişkilerini normalleştirmeye teşvik edecektir.” “Filistin lideri Mahmut Abbas'ın dünkü BM Genel Kurulu'ndaki konuşmasında, ‘Ortadoğu'da Filistin devleti olmadan barış olamayacağı’ yönündeki ısrarlı ifadesini reddediyorum.”

Şekil 1: Netanyahu'ya Göre "Yeni Ortadoğu Haritası"¹

"Filistin Devlet Başkanı Mahmut Abbas, Yahudi Soykırımı'nı inkâr etmekte ve 'antisemitik' söylemde bulunmaktadır." "Ben uzun zamandan beri Filistinlilerle bir barış antlaşmasını arzu ettim. Filistinlilere, İsrail'in Arap ülkeleriyle yeni barış antlaşmalarına karşı veto hakkı verilmemeli. Filistinliler bu süreci veto etmeden barışın genişletilmesinden yararlanabilir." "Hiçbir şey aynı olmayacak." "Eski ABD Başkanı Donald Trump döneminde Arap ülkeleriyle İsrail normalleşme antlaşmaları imzalamıştır." "ABD Başkanı Joe Biden'ın liderliğinde de Suudi Arabistan ile normalleşme antlaşması imzalanabilecektir." "Uluslararası toplum, İran'ın saldırılarına karşı kayıtsız kalmıştır." "İran'ın nükleer emellerini sürdürmesine rağmen yaptırımlar gevşetilmiştir." "İran'ın nükleer emellerine karşı ikna edici bir tehdit sunulmalı. Ben İsrail Başbakanı olduğum müddetçe, İran'ın nükleer silah elde etmemesi için elimden geleni yapacağım."²

Sorulması gereken temel soru şudur: Netanyahu BM'de "Yeni Ortadoğu" başlıklı bir konuşma yapma cesaretini kimden, nasıl almıştır? "Yeni Ortadoğu" kavramı, ABD eski Başkanı Trump tarafından Yüzyıl Antlaşması ile başlatılan ve İbrahim Antlaşması ile devam ettirilen süreçte sıkça kullanılan bir kavram olmuştur. 15 Eylül 2020 tarihinde İbrahim Antlaşması'nın imzalanması töreninde ABD'de, Beyaz Saray'da, balkon konuşmasında "Yeni bir Ortadoğu'nun şafağındaız!" ifadesini kullanarak Ortadoğu'ya yeni bir şekil verileceğine vurgu yapmıştır:

- 1 <https://www.yenimesaj.com.tr/iste-israilin-yeni-ortadoğu-plani-haritasi-H1499350.htm>;
- 2 <https://www.aydinlik.com.tr/haber/bmde-veto-hakki-vermemeliyiz-dedi-netenyahudan-filistinsiz-harita-420144> Orhan Bursalı, "Filistin'i silen Netanyahu'dan Yeni Ortadoğu Haritası", *Cumhuriyet*, 17 Ekim 2023. Filiz Katman, "Arz-ı Mev'ud", *Star*, 16 Ekim 2023.

Aksa Tufanı, her türlü tehlikeyi ve sonucu göz önüne alarak Batı Şeria'yı ilhak projesini, İbrahim ve Yüzyıl antlaşmalarının yürürlüğe girmesini engelleme, tüm dünyayı, özellikle de İslâm dünyasını uyandırma operasyonudur.

"Bölgedeki tüm ülkelerin barış ve refah içinde yaşaması için tarihi adım." "On yıllardır devam eden bölünme ve çatışmanın ardından yeni bir Ortadoğu'nun şafağındaız. Bugün tarihin gidişatını değiştirmek için buradayız." "Yeni bir Ortadoğu kurulmaktadır." "25 yıldır ilk kez böyle bir antlaşma yapılıyor."³

ABD eski Başkanı Trump'ın konuşmasına, Yüzyıl Antlaşması'na, İbrahim Antlaşması'na ve "bazı Arap ülkeleri ile yaptığı girişimlere" güvenerek Netanyahu, BM'de "yeni Ortadoğu planı" sunmuştur. Bu tutum densizliğin, kibrin, saldırganlığın zirveye tırmandığının, aynı zamanda yakın gelecekte yapacakları sessiz, pis operasyonların bir göstergesi idi.

Mevcut Ortadoğu'yu kastederek "Hiçbir şey aynı olmayacak!" tarzındaki tehdidini göz önüne aldığımızda Suriye-Lübnan-Irak-Türkiye hatında bazı provokasyonların ve operasyonların yapılabileceğini, buna doğru bir gidiş olduğunu söyleyebiliriz.

Türkiye'nin SİHA'sının ABD tarafından düşürülmesi, Suriye'de bazı bölgelere yapılan saldırılar, Batı Şeria'da "yerleşimci" adı altındaki işgaller, "yeni Ortadoğu haritası" çizme girişimlerinin birer parçası şeklinde değerlendirilmelidir. Özellikle bu son zamanlarda olanlar, "Bü-

- 3 Tom Brenner, Reuters "Beyaz Saray'da İsrail-BAE-Bahreyn Normalleşme Antlaşmaları İmzalandı: Trump'a Göre 5-6 Ülke Daha Katılacak; ABD 16.09.2020. <https://tr.sputniknews.com/abd/202009151042852930-beyaz-sarayda-israil-bae-bahreyn-den-tarihi-normallesme-anlasmalarina-imza-trump-a-gore-5-6-ulke-daha/> Umut Uzer, "Yeni Bir Ortadoğu: Hz. İbrahim Antlaşması", *Şalom*, 30 Eylül 2020. Daniel Levy, "İbrahim Antlaşması'nın Eksik Barışı" <https://www.perspektif.online/ibrahim-anlasmasinin-eksik-barisi/> <https://www.indyurk.com/node/244941/yazarlar/bae-bahreyn-ve-israil-tarihi-bar%C4%B1%C5%9F-anla%C5%9Fmas%C4%B1n%C4%B1-imzalad%C4%B1>

yük Ortadoğu”, “Büyük İsrail”, “Kaos”, “Şehir Devletleri”, “Tek Dünya Devleti” ve “3. Dünya Savaşı” projelerinin yürürlüğe sokulmaya çalışılmasının tezahürleri olarak da ayrıca analiz edilmelidir.

Netanyahu’nun hem “Filistin lideri Mahmut Abbas’ın ‘Ortadoğu’da Filistin devleti olmadan barış olamayacağı’ yönündeki ısrarlı ifadesini reddediyorum.” demesi hem de “Filistinlilere, İsrail’in Arap ülkeleriyle yeni barış antlaşmalarına karşı veto hakkı verilmemeli.” demesinin tek bir anlamı vardır. Bu yaklaşımı ile Netanyahu hem Filistin devletini hem de Filistinlilerin varlığını inkâr etmektedir.

Filistin Devlet Başkanlığı Sözcüsü Nebil Ebu Rudeyne, Netanyahu’nun BM Genel Kurulu’nda yaptığı bu fütursuz, ahlaksız konuşmasında planlanan pis oyundaki bazı ihtimalleri öne çekerek ciddi bir tepki göstermiştir: “Filistin halkının rızası olmadan, uluslararası kararlar ve Arap Barış Girişimi doğrultusundaki talepleri gerçekleşmeden bölgede barış ve istikrar olmayacak. Barış Filistin’le başlar. İstikrar, Filistin halkının meşru ulusal haklarını elde etmesi ve başkenti Doğu Kudüs olan bağımsız Filistin devletini kurmasıyla sağlanır. O olmadan bölgede barış, güvenlik ve istikrar olmaz.”⁴

Bu durumda Aksa Tufanı harekâtı, bu pis oyunu ve tezgâhı bozma, tüm İslâm dünyasını uyandırma operasyonu şeklinde değerlendirilmelidir. Aksa Tufanı harekâtı, 7 Ekim 2023 tarihinde gerçekleşmiştir. Bu tarih, İsrail için geleneksel olarak özel kutlamaların yapıldığı gündür. HAMAS böyle bir günü seçerek Aksa Tufanı harekâtıyla, İsrail’e çok önemli bir mesaj vermiştir. Kanaatimizce asıl mesaj, 22 Eylül 2023 tarihinde Netanyahu’nun 78. Birleşmiş Milletler Genel Kurulu’nda Filistin’i yok sayan “yeni Ortadoğu” konuşması ile ilgilidir.

Aksa Tufanı, her türlü tehlikeyi ve sonucu göz önüne alarak Filistin’i satan Batı Şeria’yı ilhak projesini, İbrahim Antlaşması’nı ve Yüzyıl Antlaşması’nı parçalama, yürürlüğe girmesini engelleme, tüm dünyayı, özellikle de İslâm dünyasını uyandırma operasyonudur. Bu mesaj, tüm dünya insanlığına ulaşmış ki küresel bir intifada ile İsrail karşı karşıya gelmiştir. Aksa

⁴ <https://www.aydinlik.com.tr/haber/filistinden-netanyahunun-bmdeki-konusmasina-tepki-420204>

Tufanı, Filistinleri tamamen yok varsayan, topraklarından koparıp silecek olan antlaşmaların yaşayamayacağını, Filistinlerin hakkı verilmeden, Filistinsiz yeni bir Ortadoğu’nun olamayacağını gözler önüne serme operasyonudur. Ortadoğu’da Filistin yoksa barış da yoktur; İsrail de olamayacaktır.

Batı gözlerini, kulaklarını kapasa da, dilini bağlasa da sonuç değişmeyecektir. Aksa Tufanı harekâtının amacını ve stratejisini daha iyi anlayabilmek için öncelikle İbrahim Antlaşması’nın ve antlaşma ile çizilen şeytani ittifakın “kurbağa haşlama stratejisinin” çok iyi analiz edilmesi gerekmektedir.

İBRAHİM ANTLAŞMASI

ABD eski Başkanı Trump, ABD’deki gelecek seçimleri kazanabilmek için ülkesindeki Siyonist mekanizmanın desteğini almak istiyordu. Bu amaçla dikkatini Ortadoğu coğrafyasına çevirerek mevcut sorunları burada en büyük sorun olan İsrail’i, İsrail’in lehine olacak tarzda çözmeyi ve Ortadoğu’da yeni bir yapılanmayı gerçekleştirmek istemiştir. Öncelikle Kudüs’ü İsrail’in başkenti ilan etmiş, ABD Büyükelçiliğini Tel Aviv’den Kudüs’e taşımıştır. Trump, damadı ve başdanışmanı Yahudi Jared Kushner’i görevlendirerek İsrail ile Ortadoğu’daki ülkeler arasında barış antlaşmaları yapılması için bir strateji geliştirilmesini istemiştir. Yüzyıl Antlaşması ile başlatılan süreç, İbrahim Antlaşması ile devam ettirilmiştir.

Trump’ın damadı, Ortadoğu’da önce Birleşik Arap Emirlikleri (BAE) ve ardından da Bahreyn ile bir seri görüşme yaparak bir altyapı hazırlamıştır. Gelineen noktada İsrail, Birleşik Arap Emirlikleri (BAE) ve Bahreyn arasında, ABD’nin arabuluculuğunda adına İbrahim Antlaşması dedikleri bir antlaşma, 15 Eylül 2020 tarihinde ABD’de Beyaz Saray’da yapılan bir törenle, antlaşmanın İngilizce, İbranice ve Arapça nüshaları imzalanarak hayata geçirilmiştir. ABD Başkanı Trump’ın nezaretinde İsrail adına Başbakan Benyamin Netanyahu, BAE adına Dışişleri Bakanı Abdullah bin Zayed el-Nahyan ve Bahreyn adına Dışişleri Bakanı Abdullatif bin Raşid ez-Zayani antlaşmayı imzalamıştır. Dikkat çeken bir husus ise antlaşmanın imzalanmasında İsrail’in başbakan seviyesinde, BAE ve Bahreyn’in ise dışişleri bakanları seviyesinde

temsil edilmesidir. Medyada yer aldığı şekliyle İsrail'in bu iki ülke ile ilgili yaptığı antlaşmalar da bazı farklı ifadelerin kullanılması dikkat çekmiştir. BAE ile ilgili metinde "Barış, diplomatik ilişkiler ve tam normalleşme", Bahreyn ile ilgili olan metinde ise "tam diplomatik ilişki" ifadelerine yer verilmiştir. Bu, ülkelerin aralarındaki ilişki ve samimiyetin bir göstergesi şeklinde değerlendirilmelidir.

İbrahim Antlaşması ile ilgili gerek Beyaz Saray'da ve gerekse antlaşmanın öncesi ve sonrasında değişik yer ve zamanda yöneticilerin yaptıkları konuşmalar, İbrahim Antlaşması'nın amaçlarını, hedeflerini ve muhtevasını kısmen de olsa ortaya koymaktadır. Antlaşmanın muhtevası bütün boyutları ile açıklanmış değildir. Gizli maddelerin olup olmadığı bilinmemektedir. O nedenle antlaşmanın değerlendirilmesi, değişik zamanlardaki konuşmalar ve tartışmalar üzerinden yapılabilecektir. Bu konuşmalar ana hatları ile aşağıda verilmektedir.

Dönemin ABD Başkanı Trump şunları söylüyor: "Bölgedeki tüm ülkelerin barış ve refah içinde yaşaması için tarihi adım..." "On yıllardır devam eden bölünme ve çatışmanın ardından yeni bir Ortadoğu'nun şafağındayız. Bugün tarihin gidişatını değiştirmek için buradayız." "25 yıldır ilk kez böyle bir antlaşma yapılıyor. Daha önce iki ülke (Mısır ve Ürdün) imzalamıştı. Sadece bir ayda 2 ülke daha ekledik." "İsrail'in artık izole olmadığını düşünüyorum." "5-6 ülkenin daha İsrail'le ilişkileri normalleştirme antlaşmalarına katılabileceğini düşünüyorum..." "5-6 ülkenin daha çok süratle katılmasını sağlayacağız, hâlihazırda onlarla görüşüyoruz."

"Tez zamanda başka ülkeler de katılacak." "Bu antlaşmaların, bölgenin tamamı için kapsamlı Ortadoğu barış antlaşmasının temelini oluşturmasını umuyorum." "Bu antlaşma, daha barışçıl ve müreffeh bir Ortadoğu için önemli bir adım. Şimdi buzlar çözüldü. Daha fazla Arap ve Müslüman ülkenin BAE'yi takip etmesini bekliyorum." "İsrail ve BAE arasındaki ilişkilerin tamamen normalleşmesi için antlaşmaya varıldı." "Yahudilerle Arapların düşman olduğu ve Mescid-i Aksa'nın saldırı altında olduğu yalanlarının nesilden nesile aktarılması, bölgede ve tüm dünyada terör ve şiddetin yayılmasına yol açtı."

"Varılan bu antlaşmalar, bölgedeki halkların geçmişi başarısız yaklaşımlarından kurtulmalarını sağladı." "İsrail, BAE ve Bahreyn karşılıklı büyükelçiler atayacaklar, turizmden ticarete, sağlıktan güvenliğe kadar geniş yelpazedeki sektörlerde güçlü iş birlikleri ve ortaklıklar kurmaya başlayacaklar... Onlar dostlar... Dubai ve Tel Aviv arasında uçuşlar açılacak." "İbrahim Antlaşması, tüm dünyadaki Müslümanlara İsrail'deki kutsal mekânları ziyaret etme ve Mescid-i Aksa'da barış içinde ibadet etmenin de kapılarını açtı." "Başkanlık görevine geldikten sonra ilk yurt dışı ziyaretim kapsamında, 54 Arap ve Müslüman ülkenin liderleriyle Suudi Arabistan'da bir araya gelmiş, oradaki konuşmamda söz konusu ülkelere birlik olma çağrısı yapmıştım..."

"Bugünün dünyasında Ortadoğu ülkeleri iş birliğini, çatışmaya tercih ediyor. Bu ülkeler Araplar, İsraililer, Müslümanlar, Yahudiler ve Hristiyanların uyum ve barış içinde birlikte

yaşayabileceği, ibadet edebileceği, yan yana hayal kurabileceği bir geleceği seçiyor.” “Seçimi kazanırsak İran’la harika bir antlaşma yapacağımızı sanıyorum.” “İran çok mutlu olacak.” “3-4 antlaşma daha yapabiliriz. Sadece halletmemize bakar.” “Suudi Arabistan Kralı ile konuştum ve harika bir sohbet ettik ve orada da olumlu şeyler olacağını düşünüyorum.”

İsrail Başbakanı Netanyahu şunları söylüyor: “Hepimizin karşı karşıya olduğu çok sayıda meydan okuma ve zorluğa karşın, tüm bunlara rağmen, bir an durup bu kayda değer günü takdir edelim.” “Tarihî dönüm noktasındayız, barış için yeni bir şafaktayız.” “Bu tarihî bir gün!” “Yahudi halkı binlerce yıl barış için dua etti, Yahudi devleti de onlarca yıldır barış için dua ediyordu.” “Ortadoğu’daki İsrail dostlarına Esse-lamualeyküm...” “Başkanı (Trump) duydunuz, daha pek çok ülke barış için sıraya giriyor.” “Bu birkaç yıl önce hayal edilemezdi. Ancak kararlılık ve barışın nasıl yapılabileceğine yönelik yeni bir bakış açısıyla bu başarılı.” “Bölgeye yeni bir çehre getirdik, bunu başardınız. Teşekkürler Sayın Başkan.”

“Bu antlaşmanın diğer Arap ülkelerine de yayılacağını ve nihayetinde Arap-İsrail çatışmasını kalıcı olarak bitireceğini umuyorum.” “Antlaşmanın faydaları tüm ülkelerin yurttaşlarına ulaşacak, bu halklar arasında bir barıştır.” “İsrail’i güçlü yapmak için çalıştım. Tarih bize gücün güvenlik getirdiğini, gücün müttefikler getirdiğini ve Sayın Başkan sizin de her zaman dediğiniz gibi nihayetinde gücün barış getirdiğini öğretti.”

BAE Dışişleri Bakanı Abdullah bin Zayed el-Nahyan şunları söylüyor: “Barışı seçtiği ve Filistin topraklarının ilhakını durdurduğu için Netanyahu’ya teşekkür...” “Bugün Ortadoğu için daha iyi bir yol yaratacak yeni bir eğilime tanıklık ediyoruz. Yansımaları bölgenin tamamında yankılanacak. Herkes daha müreffeh ve güvenli bir gelecek için can atıyor.” “Barış bizim kılavuz ilkemiz. Barıştan başka her yol, yıkım ve fakirlik olacaktır.” “Bu antlaşma Filistin halkının yanında durmaya devam etmemizi sağlayacak, istikrarlı ve huzurlu bir bölgede bağımsız bir devlet kurma umutlarını gerçekleştirmelerini sağlayacaktır.” “Bu antlaşma, daha önce Arap ülkelerinin İsrail ile imzaladığı antlaşmalarla

uyumlu. Ortadoğu’nun tamamına yayılmasını ve bölgeye barış getirmesini bekliyoruz.”

Bahreyn Dışişleri Bakanı Abdullatif bin Raşid ez-Zayani şunları söylüyor: “Bahreyn, Netanyahu ile hükümetinin barışa yönelik adımlarını memnuniyetle karşılıyor.” “Ortadoğu çok uzun zamandır çatışma ve karşılıklı güvensizlik yüzünden geri kaldı. Artık bunu değiştirme fırsatı elde ettiğimize ikna oldum.” “Bugün Washington’da imzalanan antlaşma, Ortadoğu için bir umuttur. İsrail-Filistin çatışmasına adil, kapsamlı ve iki devletli bir çözüm kalıcı bir barışın temeli olabilir. Bugün böyle bir yolun mümkün olabileceğini ve gerçekçi olduğunu gösterdik.”⁵

Konuya ilişkin sorumluların konuşmalarını ana hatları ile yukarıya almamızın sebebi, okuyucuya meseleye farklı açılardan bakabilme imkânını sunabilmektir. Yukarıdaki konuşmaların her birini ele alıp yorumlama ve değerlendirme imkânımız ve yerimiz yoktur. Genel bir değerlendirme yapacağız.

Yukarıdaki konuşmalarda satır aralarında zikredilen ve fakat tehlikeli olan bazı noktaları öne çekerek Aksa Tufanı hareketinin ana amacını ortaya koymaya çalışacağız.

Yapılan antlaşmaya İbrahim Antlaşması denmesinin özel bir anlamı ve mesajı vardır. İbrahim Antlaşması, Filistin meselesini unutturma ve Filistin’i ilhak ederek işgal etme ve Filistin devletini yok etme operasyonunun kilometre taşıdır. “Yeni Ortadoğu”da Kudüs ve Mescid-i Aksa İsrail’indir. Arap Birliği kendi içinde parçalanmış, bir ve bütün hareket edememektedir. İsrail’le imzalanan antlaşmaların ana hedefle-

5 Tom Brenner, *agy*. Umut Uzer, *agy*. Daniel Levy, *agy*. <https://www.birgun.net/haber/israil-birlesik-arap-emirlikleri-anlasmasi-neleri-kapsiyor-tepkiler-neloldu-311928> <https://www.indyurk.com/node/244941/yazarlar/bae-bahreyn-ve-israil-tariki-Ola-Karakurt>, “İsrail’le Normalleşme Anlaşmaları Bölgeyi Yeniden Dizayn Etme Çabası” <https://www.trthaber.com/haber/dunya/israile-normallesme-anlasmalari-bolgeyi-yeniden-dizayn-etme-cabasi-517793.html> Gordon Lubold ve Felicia Schwartz, “ABD, İsrail, BAE, Bahreyn Barış Antlaşması İmzaladı”, 15 Eylül 2020; <https://www.wsj.com/articles/u-s-israel-u-a-e-bahrain-sign-peace-agreement-11600191303>Oren Liebermann, “İki Körfez Ülkesi Beyaz Saray’da İsrail’i Tandı” <https://edition.cnn.com/2020/09/15/politics/israel-uae-bahrain-white-house-analysis-intl/index.html> Mustafa el-Ensari, “İbrahim Antlaşması Neden Deprem Etkisi Yarattı?”, *Şarku’l-Avsat*, 16 Ağustos, 2020.

rinden biri, Türkiye ve İran'a karşı bir cephe oluşturmaktır. Antlaşmaların ana hedefi "Yeni Ortadoğu"da "Arap-İsrail-NATO Projesini" hayata geçirerek Büyük Ortadoğu Projesine (BOP) ve Büyük İsrail Projesine (BİP) altyapı hazırlamaktır. İbrahim Antlaşması silah sektörünün ekmeğine yağ sürmüştür.

Antlaşmada üç semavi dinde ortak payda olarak yer alan Hz. İbrahim peygamberin isminin kullanılması, kurbağa haşlama stratejisinin önemli bir boyutudur. Bu psikolojik savaş taktiği ile, antlaşmaya karşı çıkmak isteyen Müslümanların ve Hristiyanların önü kesilmek istenmiştir. İbrahim peygambere Yahudi inancında yüklenen anlam ile Kur'ân'da yüklenen anlam birbirinden farklıdır. Bu konunun Yeşaya Kehanetleri de göz önüne alınarak ayrıca incelenmesi gerekmektedir.

İbrahim Antlaşması, Filistin meselesini unutturma, Filistin'i ilhak ederek işgal etme ve Filistin devletini yok etme operasyonunun kilometre taşıdır. Yüzyıl Antlaşması ve ardından gelen İbrahim Antlaşması ile ilgili sürece, yapılan konuşmalara ve girişimlere bakıldığı zaman bu antlaşmaların bir diğer boyutu da Filistin meselesini unutturup kurbağa haşlama stratejisine uygun olarak zamanla Filistin devletini ve halkını tasfiye etmek, başta Filistin toprakları olmak üzere "Nil'den Fırat'a kadar olan coğrafyayı" işgal etmektir.

İbrahim Antlaşması ile ilgili Trump'ın damadı Jared Kushner ile yaptıkları görüşmelerde Netanyahu, Batı Şeria'daki İsrail yerleşimlerini ve Ürdün Vadisini 1 Temmuz 2020'ye kadar ilhak etmek istediğini açık bir şekilde söylemiştir. Böylece "İsrail yerleşimlerinin olduğu Batı Şeria'nın yaklaşık 3'te 1'lik bölümünü İsrail ilhak edecekti."

Madrid Konferansı'nda (1991) Mısır'ın/Ürdün'ün İsrail'le yapacağı antlaşmada "barış olabilmesi için İsrail'in işgal ettiği topraklardan çekilmesi gerekir" fikri, nirengi noktası olmuştu. Bu yaklaşım tarihe, "barış karşılığı toprak" ilkesi diye geçmiştir. Bu ilkeye göre, "İsrail'in 1967'de işgal ettiği topraklardan çekilmesi, başkenti Doğu Kudüs olan bağımsız Filistin devleti kurulması öngörülmüştü."⁶

6 <https://tr.euronews.com/2020/08/16/bae-ile-anlasan-israil-basbakan-netanyahu-bar-s-kars-l-g-toprak-ilkisi-art-k-yok>

Madrid Konferansı'ndaki "barış karşılığı toprak" ilkesini göz önüne alan Kushner, ilhak olayına Mısır, Ürdün ve Körfez ülkelerinin karşı çıkacağını, bunun da BAE ve Bahreyn gibi Arap ülkelerini olumsuz etkileyeceğini ifade ederek karşı çıkmış ve Trump'ı devreye sokarak Netanyahu'nun ilhak isteğini erteletmiştir.⁷ Netanyahu İbrahim Antlaşması'nın imzalanabilmesi için ilhak isteğinden vaz geçmemiş ve fakat ilhak isteğini belirsiz bir zamana ertelemiştir. Yol boyu bunu söylemekten de geri kalmamıştır.⁸ İlginç olan BAE ve Bahreyn'in İbrahim Antlaşması'nı imzalamalarının temel nedenlerinden birinin, "İsrail'in daha önce ilan ettiği Batı Şeria'daki İsrail yerleşimlerini ve Ürdün vadisini ilhaktan vazgeçirmek" olduğudur. BAE hükümetinin yaptığı açıklamada, "İsrail Batı Şeria'da bazı bölgeleri ilhak planından derhal vazgeçecek (*immediately stops*)" ifadesi kullanılırken; İsrail tarafının yaptığı açıklamada "ilhak geçici olarak durdurulacak (*suspend*)" tabiri kullanılmıştır.⁹

Netanyahu, "Batı Şeria topraklarına yönelik ilhak planında bir değişiklik olmamış; sadece Trump'ın ricası üzerine bazı bölgelerin ilhakını geçici olarak askıya aldığını, dondurduğunu" açıklamıştır.¹⁰ Netanyahu daha da ileri giderek, bölgedeki çözüm sürecinin temel aldığı "barış karşılığında toprak" ilkesinin Birleşik Arap Emirlikleri (BAE) ile imzalanan normalleşme antlaşmasıyla ortadan kalktığını; Batı Şeria'daki bazı toprakların *ilhak edilmesi planından vazgeçmediğini* açık bir şekilde söylemekten de çekinmemiştir: "İlhak meselesinin plana (ABD'nin Yüzyılın Antlaşması Planı) dâhil edilmesi konusunda ısrar eden benim. Bu planda da hiçbir değişiklik olmadı. Başkan Donald Trump da bu

7 Özgür Dikmen, "İsrail ve BAE Arasındaki Normalleşme: Neden Şimdi?" <https://www.perspektif.online/israil-ve-bae-arasindaki-normallesme-neden-simdi/>

8 Thomas L. Friedman, "Jeopolitik Deprem Orta Doğu'yu Vurdu" <https://www.nytimes.com/2020/08/13/opinion/israel-uae.html> David M. Halbfinger, "Kudüs'ten ve Lübnan, Beyrut'tan Ben Hubbard'dan haber yaptı" <https://www.nytimes.com/2020/06/12/world/middleeast/west-bank-annexation-israel-uae.html>

9 Vehbi Baysan; "İbrahim Antlaşmaları, Körfez Ülkeleri ile İsrail Arasındaki Gerçek Barış Antlaşması mıdır?" *Kriter*, 2020, sayı: 50.

10 Kemal İnat, "Sözde İbrahim Antlaşması ve Türkiye'nin Tavri", <https://www.setav.org/sozde-ibrahim-anlasmasi-ve-turkiyenin-tavri/> Velid Fares, "İbrahim Antlaşması ve gürleyen barış Antlaşmanın ilk kazananları Trump ve yönetimi, ardından yeni bir gerçeklik yarattığı için BAE'dir", *Şarku'l-Avsat* 18 Ağustos, 2020.

plana bağlı. Ben de müzakerelerin bu temelde olması konusunda kararlıyım.” “Barışın topraklardan çekilmeyle (barış karşılığı toprak) tesis edilebileceği inancı artık yok, öldü. Bu inanç, gerçek barış, barış karşılığı barış, güçten doğan barış inancıyla değiştirildi. Artık bunu geçerli kabul ediyoruz.”¹¹

ABD Başkanı Donald Trump, Netanyahu'nun yaptığı bu açıklamanın ardından yaptığı açıklamada, “İlhak planının ertelendiğini ancak planda bir değişiklik olmadığını” belirtmiştir.¹²

Netanyahu, “Bugünün atılımları yarının standartları olacak ve diğer ülkelerin İsrail’le ilişkilerini normalleştirmelerinin yolunu açacak.” “Filistinlileri beklemek zorunda kalsaydık, sonsuza kadar beklerdik.”¹³ tarzında yaptığı konuşma ile tavrında, düşüncesinde bir değişiklik olmadığını ısrarla vurgu yapmıştır.

İlginç olan, bütün bu tartışmalar yapılırken taraflardan hiçbirinin, İbrahim Antlaşması’nda konuya ilişkin herhangi bir maddenin olup olmadığını resmen açıklamamasıdır. Ancak medyadaki bilgilere göre İbrahim Antlaşması’nun herhangi bir yerinde “İsrail’in, Batı Şeria’yı hukuken ilhak etmeyi iptal ettiğine, hatta ertelediğine ilişkin hiçbir hüküm bulunmamaktadır.” Dahası İbrahim Antlaşması’nda, “İsraililerin Filistinlilerin durumunu iyileştirmek için yapması gerekenlerle” ilgili hiçbir hüküm de mevcut değildir.¹⁴ “İsrail’in daha önce ilan ettiği Batı Şeria’daki İsrail yerleşimlerini ve Ürdün Vadisini ilhak” etmekten Netanyahu vazgeçmiş değildir. Ertelenmesinin de İbrahim Antlaşması ile ilgisi yoktur. Sebepleri çok daha farklıdır.¹⁵

İbrahim Antlaşması, İsrail’in Filistinlilere karşı tavizde bulunmama kabiliyetini daha da güçlendirmiş, hatta zulüm yapmada elini kuvvetlendirmiştir. Bu dönemde İsrail’in zulüm mekanizması, kurbağa haşlama stratejisine

11 <https://tr.euronews.com/2020/08/16/bae-ile-anlasan-israil-basbakan-netanyahu-bar-s-kars-l-g-toprak-ilkesi-art-k-yok>

12 <https://tr.euronews.com/2020/08/16/bae-ile-anlasan-israil-basbakan-netanyahu-bar-s-kars-l-g-toprak-ilkesi-art-k-yok>

13 <https://tr.euronews.com/2020/08/30/israil-basbakan-netanyahu-cok-say-da-arap-ve-musulman-ulkeyle-gizli-gorusmemiz-var>

14 Daniel Levy, *agy*.

15 Kürşad Zorlu, “İsrail ve Birleşik Arap Emirlikleri Antlaşmasının Gerçek Yüzü” <https://www.haberturk.com/yazarlar/prof-dr-kursad-zorlu/2772318-bize-dair-notlar>

uygun şekilde hayata geçirilmiştir. İsrail yönetimi zulmüne; “yerleşimci” adı altında getirdiği göçmenleri silahlandırarak Filistinlilerin mallarına, mülklerine el koyarak, onları göç ettirerek, İsraili göçmenlere yeni yerleşim bölgeleri inşa ederek Batı Şeria’yı paramparça ederek; işgal altındaki ve mülteci kamplarındaki Filistinlileri vatandaşlık haklarından, özgürlüklerinden mahrum bırakarak ilhaka gayri resmî bir şekilde devam etmiştir. *Aksa Tufanı adaletsizliğe, zulme dur deme ve arka planda yapılan zulmü ve bu zulmün işbirlikçilerini ifşa etme ve çökertme harekâtıdır.*

“YENİ ORTADOĞU”DA KUDÜS VE MESCİD-İ AKSA İSRAİL’İN OLACAK

Trump ve ABD Dışişleri Bakanlığı Bölge Sözcüsü Geraldine Griffith’in konuya ilişkin yaptığı açıklamaları değerlendirmek gerekmektedir. Trump şöyle diyor: “Barışçıl Müslümanlar, Kudüs’teki Mescid-i Aksa dâhil olmak üzere İsrail’deki tarihî mekânları ziyaret edebilecek.” ABD Dışişleri Bakanlığı Bölge Sözcüsü Geraldine Griffith ise “Bu antlaşmayla birlikte radikalilerin artık mazereti kalmadı. Çünkü antlaşma, Dubai ve Abu Dabi’deki Müslümanların gelmesine, İsrail’i barış içinde ziyaret etmesine ve aynı şekilde Mescid-i Aksa’da namaz kılmasına izin verecek.” diyor.

Bu ifadeler Kudüs ve Mescid-i Aksa’nın İsrail’e ait olduğunun çok açık beyanı olup İbrahim Antlaşması’nı imzalayanların yüzüne baka baka söylenmiştir. Onlar da bunu kabul etmişlerdir.

Her ikisinin ifadelerinde, Filistinlilerin isminin geçmemesi dikkat çekicidir. Şu an Filistinli Müslümanlar, Mescid-i Aksa’ya izin verildiği sürece gidebilmekte, ezan okuyabilmekte ve namaz kılabilenlerdir. Fiilen Kudüs ve Mescid-i Aksa İsrail işgali altındadır. Trump ABD Büyükelçiliğini Tel Aviv’den Kudüs’e taşımakla işgal hareketini onaylamış ve desteklemiştir. Bunu yapan Trump, İbrahim Antlaşması için “Bölgedeki tüm ülkelerin barış ve refah içinde yaşaması için tarihî adım” derken yüzü hiç kızarmamış ve utanmamıştır. Başta Suriye, Yemen ve Libya olmak üzere tüm Ortadoğu’da dökülen kanların müsebbibi bizzat kendileridir. Nitekim bundan dolayıdır ki bu coğrafyada işlenen cinayetlerden, dökülen kanlardan hiç bahsetmemekte, durmasını da istememektedir.

YÜZYIL VE İBRAHİM ANTLAŞMALARINA GÖRE FİLİSTİNLİ MÜLTECİLER VATANLARINA DÖNEMEYECEK

“13 Eylül 1993’te, ABD Başkanı Bill Clinton’ın arabuluculuğunda dönemin İsrail Başbakanı İzhak Rabin ve Filistin Kurtuluş Örgütü müzakerecisi Mahmut Abbas arasında Oslo Mutabakatı imzalanmıştır.”¹⁶ Filistin Yönetimi, Oslo Antlaşması’nı imzalayarak hem İsrail’i tanımış, ona meşruiyet kazandırmış hem de İsrail’in Filistin toprağının yüzde 78’i üzerindeki hâkimiyetini kabul edip kendisine Filistin topraklarının %22’sini yeterli görmüştür.¹⁷ Bugün İsrail “yerleşimci projesi” adı altında bir işgal hareketini başlatmış, Batı Şeria’da 15 yerleşim bölgesi kurarak fiilen işgal etmiş; Filistin’e ait %22 olan toprakların bir kısmını böylece kendine mal etmiştir. Ayrıca 20 civarında yeni yerleşim bölgeleri inşa etme projesini yürürlüğe sokmuştur. Oslo Antlaşması’nın kabul ettiği 2 devletli çözüm bugüne kadar gerçek anlamda hayata geçirilememiştir. İsrail, Arap Birliği’nin 2002’de ortaya koyduğu “Barış İnisiyatifi”ni de kabul etmemiştir.

Yüzyıl ve İbrahim antlaşmaları kapsamında yabancı ülkelerde yaşayan mültecilerin kendi vatanlarına dönmesi engellenmektedir. Bu konuda Trump’ın planı, sığınmacıların, buldukları ülkelerde yerleştirilmesi şeklindedir. Söz konusu ülkelerin bunu kabul etmesi durumunda kendilerine parasal destek verilecektir. Bu bağlamda “Ürdün’e 6 milyar, Mısır’a 7 milyar, Lübnan’a da 3,5 milyar dolar” yardım öngörülmektedir.¹⁸

BAE VE BAHREYN’İN İSRAİL İLE İLİŞKİLERİ

BAE ve Bahreyn İbrahim Antlaşması’nı İsrail’in Filistin topraklarını ilhak etmesini engellemek için imzaladıklarını yol boyu seslendirmişler ve ilhakı engellediklerini hep iddia etmişlerdir. İsrail’in ilhak projesinin iptal edildiği olgusunun doğru olmadığı yukarıda ele alınmıştır. Bu olgu tamamen yanlıştır. İptal ile ertelemeyi aynı bağlamda değerlendirerek kendilerini savunmuşlardır.

16 Begüm Dönmez Ersöz, “Normalleşme Antlaşmasının İkinci Hedefi Türkiye” <https://www.amerikaninsesi.com/a/israil-bae-normallesmesinin-ikinci-hedefi-turkiye/5584621.html>

17 Ola Karakurt, *agy*.

18 Ola Karakurt, *agy*.

Asıl sorun, bu ülkelerin İsrail ile ilişkileri gerçekten de İbrahim Antlaşması sürecinde mi başlayıp devam etmiştir yoksa bir arka planı var mıdır? 1991’de Madrid’de yapılan Arap-İsrail görüşmelerinin başlangıcında bazı Körfez ülkeleri bulunmuşlardır. İsrail ile Filistin Kurtuluş Örgütü (FKÖ) arasındaki Oslo sürecinde masada yer almışlardır. “1990’lı yıllardan bu yana İsrail ile Birleşik Arap Emirlikleri, çoğunluğu gizli olmakla beraber pek çok çalışma yapmışlardır.” 2011 “Arap Baharı” sürecinde ortak hareket etmişlerdir. İsrail BAE’yi, Bahreyn Mısır’daki 2013 darbesini desteklemişlerdir. BAE, yaklaşık on yıldır doğrudan İsrail’den, “askerî malzeme” satın almaktadır. Özellikle bölgede etkin olabilmek için “en son teknolojilere sahip casusluk teçhizatları” almak için çalışmalar yapmaktadır.

Netanyahu’nun Likud Partisi’nden en az üç İsraili bakan 2014 yılında kamuoyunun gözü önünde BAE’ye resmî ziyarette bulunmuştur. İsrail, 2015’te BAE’nin başkenti Abu Dabi’de Uluslararası Yenilenebilir Enerji Ajansı’na bağlı bir diplomatik büro açmıştır.¹⁹ BAE ve İsrail, 2016 yılında ortak askerî tatbikatlar düzenlemişlerdir.²⁰ İsrail Körfez ülkeleri ile ekonomik ve kültürel ilişkileri geliştirmeyi 2018 yılında başlatmıştır.²¹ İlk defa İsrail’i tanımayan bir Arap ülkesine, BAE’ye İsrail Kültür ve Spor Bakanı Miri Regev, İsrail Judo Millî Takımı ile gitmiştir. Abu Dabi’yi ve Şeyh Zayed Cami-i Kebir’ini gezmiştir. İsraili sporcunun birinci gelmesinden dolayı, daha önce yasaklanmış olan, “İsrail Milli Marşı HaTikva okunmuş ve İsrail bayrağı spor salonunda sergilenmiştir.”²²

Dolayısıyla, İbrahim Antlaşması böyle bir sürecin sonucudur. Antlaşma kapsamında, “Karşılıklı olarak büyükelçiliklerin açılması, ekonomik, bilimsel ve kültürel alanlarda iş birliği yapılması” öngörülmektedir. İsrail, İbrahim Antlaşması’nı Ortadoğu’daki başka ülkelere de girebilmenin sıçrama tahtası yapmak istemiştir. Zamanlaması ABD ve İsrail’deki seçimlerle ilgili olabilir. Gerçekte bir “uyutma, uyuşturma ve haşlama” harekâtıdır. Aksa Tufanı ise, böyle bir ihanet hareketinin ifşa edilmesi ve çökertilmesi harekâtıdır.

19 Vehbi Baysan, *agy*.

20 Daniel Levy, *agy*.

21 Özgür Dikmen, *agy*. Gordon Lubold ve Felicia Schwartz, *agy*.

22 Umut Uzer, *agy*.

İBRAHİM ANTLAŞMASI, ARAP BİRLİĞİ'NİN PARÇALANMASI GİRİŞİMİDİR

BAE ve Bahreyn'in İsrail ile imzaladıkları İbrahim Antlaşması ile başta Arap dünyası olmak üzere İslâm dünyası antlaşmayı uygun bulanlar ile ihanet sayanlar olmak üzere iki ayrı bloka ayrılmıştır. Trump'ın yukarıda verdiğimiz açıklamalarına göre "5-6 ülke daha İsrail'le ilişkileri normalleştirme antlaşmalarına katılabilecektir." Antlaşmanın imzalandığı günlerde bu ülkelerin içinde Umman, Sudan, Suudi Arabistan'ın olabileceği sıkça seslendirilmiştir.

Ramallah'taki Filistin Ulusal Yönetimi ve Gazze merkezli HAMAS yönetimi, yaptıkları açıklamalarla İbrahim Antlaşması'nı "Filistin davasına ihanet" görmüşlerdir. Filistin Dışişleri Bakanlığı şöyle demiştir: "ABD, İsrail ve BAE'den yapılan İsrail-BAE normalleşme açıklamasının ardından Devlet Başkanı Mahmut Abbas'ın talimatları doğrultusunda, Filistin'in Abu Dabi Büyükelçisi derhal geri çekildi." Ürdün Dışişleri Bakanı Eymen es-Safedi şunları diyor: "İsrail, eğer antlaşmayı, işgalin sona erdirilmesi ve Filistin halkının özgürlük ve 1967 sınırlarında başkenti Doğu Kudüs olan bağımsız devletini kurma hakkının iadesinde teşvik edici bir unsur olarak görürse bölge adil barışa doğru ilerleyecektir. Ancak İsrail bunu yapmazsa çatışma daha da derinleşecek ve bütün bölgeyi tehdit eder hâle gelecektir."²³ Ürdün Dışişleri Bakanı Eymen es-Safedi'nin yukarıda verilen konuşmasında, "Ancak İsrail bunu yapmazsa çatışma daha da derinleşecek ve bütün bölgeyi tehdit eder hâle gelecektir." ifadesi bugünlerin öngörüsü şeklinde değerlendirilmelidir.

23 <https://www.birgun.net/haber/israil-birlesik-arap-emirlikleri-anlasmasi-neleri-kapsiyor-tepkiler-neldu-311928>

Geçmiş yıllarda Arap ülkeleri arasında Filistin sorunu çözülmeden veya bu konuda ciddi adımlar atılmadan İsrail ile ilişkiler kurulmayacağına ilişkin bir mutabakat vardı. Bunun sonucu olarak Mısır İsrail'le, 1979 yılında barış antlaşması imzaladığı için "Arap Birliği'nden atılmış ve Kahire'de bulunan bu uluslararası örgütün merkezi Tunus'a taşınmıştır."²⁴ Çok sonraları Mısır tekrar Arap Birliği'ne alınmıştır.

İsrail, kurulduğu 1948 yılından itibaren, bir taraftan Şer İttifakı'nın (ABD-İsrail-İngiltere-Siyonizm-AB) desteği ile Filistin topraklarını işgal ederken diğer taraftan çevresindeki Arap ülkelerini savaşın içine çekmiştir. Arap devletleri ile yaklaşık en az altı savaş yapmıştır.²⁵ Filistin'de yapılan intifadalara karşı da tam bir katliam gerçekleştirmiştir. Bu nedenle İsrail savaşların sebebi ve suçlusudur; İsrail bir işgalcidir.

İbrahim Antlaşması'nı savunanlar, 1978 (Camp David Antlaşması) ve 1979 yılında Mısır, 1994 yılında da Ürdün ile yapılan antlaşmalara atıfta bulunarak kendilerini savunmaya çalışmışlardır. Mısır ve Ürdün geçmişte İsrail ile savaşmışlar ve yenilmişlerdir. Bu yenilginin uzantısında İsrail'in, işgal ettiği toprakları geri vermesi şartıyla "barış için toprak" ilkesi kapsamında birer antlaşma yapmışlardır.²⁶ Ancak aralarındaki soğuk savaş devam etmiş, sivil toplum kuruluşları ve halk düzleminde İsrail ile ilişki kurulamamıştır. Bu açıdan İbrahim Antlaşması'nı imzalayanların geçmişte İsrail'in Mısır ve Ürdün ile yaptıkları antlaşmalara atıfta bulunup onları örnek saymaları yanlıştır.

İbrahim Antlaşması'nı imzalayanların hiçbiri, Birleşik Arap Emirlikleri (BAE) ve Bahreyn İsrail ile hiçbir zaman savaşmamışlardır.²⁷ Mısır, Ürdün ve Lübnan'ın İsrail ile sınır anlaşmazlığı vardır. Oysa BAE ve Bahreyn gibi ülkelerin İsrail'le herhangi bir sınır anlaşmazlığı veya başka bir ihtilafı yoktur. Herhangi bir sınır anlaşmazlığı olması mümkün de değildir. Çünkü Kudüs ile BAE'nin başkenti arasında 2030 kilometre, Bahreyn'in başkenti ile arasında 1610 kilometre mesafe var.²⁸

24 Ümut Uzer, *agy*.

25 Daniel Levy, *agy*.

26 Kemal İnat, *agy*.

27 Begüm Dönmez Ersöz, *agy*.

28 Daniel Levy, *agy*. Ola Karakurt, *agy*.

Ayrıca İsrail ile Mısır ve Ürdün arasında imzalanan sadece bir “saldırmazlık” antlaşmasıdır. Oysa BAE ve Bahreyn ile imzalanan antlaşma saldırılmazlık antlaşması olmayıp kültürel, ekonomik, hukuki, siyasi ve teknolojik iş birliği merkezlidir. “Finans ve yatırım; sivil havacılık; vize ve konsolosluk servisleri; inovasyon, ticaret ve ekonomik ilişkiler; sağlık; bilim, teknoloji ve uzayın barışçıl amaçlarla kullanımı; turizm, kültür ve spor; enerji; çevre; eğitim; deniz alanları düzenlemeleri; telekomünikasyon ve posta; ziraat ve gıda güvenliği; su ve hukuk alanında işbirliği.”²⁹

BAE'nin İbrahim Antlaşması'nı kabul etmekteki amaçlarından birisi, ABD ile daha yakın ilişki kurarak uzun zamandır istediği ve fakat alamadığı gelişmiş silahları ABD'den satın alma imkânına sahip olmaktır. BAE'nin istediği “Gelişmiş silahlar arasında F-35 savaş uçakları, reaper dronelar ve EA-18G Growler adı verilen düşman ülkenin hava savunma sisteminin sinyali bozarak gizli saldırı imkânı veren elektronik savaş uçağı” da bulunmaktadır.³⁰

Aksa Tufanı harekâtına kadar, kurbağa haşlama stratejisi çok başarılı bir şekilde yürütülmüştür. Bu kapsamda 1979 yılında İsrail ile yaptığı antlaşmadan dolayı Arap dünyasından Mısır'a konulan tavır, onu Arap Birliği'nden çıkarmak gibi son derece ağır bir tepkiydi. Oysa bugün ise İbrahim Antlaşması'nı İsrail ile imzalayarak İsrail'i meşrulaştırdıklarından dolayı BAE ve Bahreyn'e ciddi hiçbir bir tavır konmamıştır.

BAE ve İsrail iş birliği içerisinde, Arap Birliği'nin üyesi olan en az on ülkenin (Yemen, Libya, Irak, Suriye, Lübnan, Mısır, Filistin, Sudan, Tunus, Bahreyn ve muhtemelen de Katar) topraklarına askerî saldırılar düzenlemişler, darbeleri desteklemişlerdir.³¹ O nedenle BAE'nin İbrahim Antlaşması'nı imzalaması bir sürpriz değildir. Bu antlaşma BAE ve Bahreyn'in iddia ettiğinin aksine Filistin davasına hiçbir katkı sağlamamıştır. Batı Şeria'daki işgalleri de durdurmamış, durdurmak için de hiçbir atılım,

girişim yapmamıştır. Bunlar Arap dünyasının parçalanmışlığının bir göstergesidir. Dolayısıyla İbrahim Antlaşması'nı imzalayanlar, Şer İttifakı ile tam bir iş birliği içerisine girerek İsrail karşısında bir güç olan Arap Birliği'ni parçalayarak İsrail'in önünü açmışlardır.

İBRAHİM ANTLAŞMASI, İSLÂM BİRLİĞİ'NİN PARÇALANMASI GİRİŞİMİDİR

Tehlikeyi gören Türkiye ve İran İbrahim Antlaşması'na gerekli tepkiyi zamanında vermişlerdir. BAE ve Bahreyn'i, ABD ve Siyonizm ile iş birliği içerisinde, özelde Kudüs, Filistin ve Arap dünyasına, genelde İslâm dünyasına ihanet etmekle suçlamışlardır. Türkiye Dışişleri Bakanlığı “Zaten ölü doğan ve hiçbir geçerliliği olmayan ABD planı üzerinden gizli hesaplar yapmaya çalışan BAE, bu şekilde Filistin'in iradesini de yok saymaktadır. BAE liderliğinin, Filistin halkının ve yönetiminin rızası hilafına Filistin adına İsrail ile müzakereler yürütme ve Filistin açısından hayati önem taşıyan konularda taviz verme yetkisi hiçbir şekilde yoktur. Kendi dar çıkarları uğruna Filistin davasına ihanet ederken, bunu âdeta Filistin için yapılan bir özveri gibi takdim etmeye çalışan BAE'nin bu riyakâr davranışını tarih de bölge halklarının vicdanı da unutmayacak ve asla affetmeyecektir. Bahreyn'in Birleşik Arap Emirlikleri'nin peşine takılarak Arap Barış Girişimi ve İslâm İşbirliği Teşkilatı çerçevesindeki taahhütlerin hilafına İsrail'le diplomatik ilişki tesis etme kararı almasını endişeyle karşılıyor ve kınıyoruz.”³² açıklamasını yapmıştır.

Hamaney “Birleşik Arap Emirlikleri hem İslâm dünyasına hem Arap ve bölge ülkelerine hem de Filistin'e ihanet etti. Elbette bu ihanet uzun sürmeyecek ancak bu utanç lekesi onların üzerinde kalacaktır. Siyonistlerin bölgeye girişine izin verdiler. Bir ülkenin gasp edilmesi meselesi olan Filistin meselesini unuttular ve normalleştirdiler. Filistin halkı her yönden şiddetli baskılara maruz kalıyorken onlar, İsraililer ve (ABD Başkanı Donald) Trump'ın ailesindeki Yahudi (Trump'ın damadı ve danışmanı Jared Kushner) Amerikalılarla birlikte İslâm dünyasının

29 Ceyda Karan, “İbrahim/Abraham Antlaşması Mısır ve Ürdün ile Saldırmazlık Antlaşmasından Farklı, Halkları Barıştırma Hedefli Eksen” [30 Begüm Dönmez Ersöz, *agy*.](https://tr.sputniknews.com/ceyda_karan_eksen/202009171042875828-ibrahimabraham-anlasmasi-misir-ve-urdun-ile-saldirmazlik-anlasmasinan-farkli-halklari-baristirma/Vehbi_Baysan, agy.”</p></div><div data-bbox=)

31 Daniel Levy, *agy*.

32 <https://tr.euronews.com/2020/09/01/iran-dini-lideri-hamaney-bae-siyonistlerin-bolgeye-girisine-izin-verdi> <https://www.birgun.net/haber/israil-birlesik-arap-emirlikleri-anlasmasi-neleri-kapsiyor-tepkiler-ne-oldu-311928>Begüm Dönmez Ersöz, *agy*.

çıkarları aleyhinde iş yapıyor ve İslâm dünyasına zulmediyorlar. Umarım yakında uyanır ve yaptıklarını telafi ederler.” demiştir.

İran Meclis Başkanı Muhammed Bakır Kalibaf’ın Uluslararası İlişkilerden Sorumlu Özel Yardımcısı Hüseyin Emir Abdullahiyan ise “BAE’nin, sahte ve suçlu İsrail rejimiyle ilişkileri normalleştirme adına yeni yaklaşımı barış ve güvenliği sağlamaz, yalnızca Siyonistlerin suçlarının devam etmesine hizmet eder. BAE yönetimi, Filistin ve Kudüs davasına sırtını dönmüştür ve bu tutumunun hiçbir gerekçesi yoktur. BAE, bu stratejik hata ile Siyonizm ateşine yakalanacaktır.” demiştir.

Yüzyıl ve İbrahim antlaşmalarının arka planındaki dolaylı hedef açıkça söylenmemesine rağmen, özelde Türkiye ve İran, genelde ise İslâm İşbirliği’dir. Başta BAE ve Bahreyn olmak üzere Körfez ülkeleri, genelde İran’ı, özelde de Türkiye’yi düşman görüyorlardı. Şer İttifakı da her fırsatta bunu dile getirerek var olan faydalarına enerji yüklüyordu. Nitekim ABD Dışişleri Bakanlığı Bölge Sözcüsü Geraldine Griffith, yapılan antlaşmalarda önemli bir hedefin İran olduğunu açık bir şekilde beyan etmiştir: “İran’ın saldırganlığı, Körfez’den İsrail’e kadar bütün bölge tarafından biliniyor. Aynı zamanda Körfez İşbirliği Konseyi’nin (KİK) Birleşmiş Milletler Güvenlik Konseyi’nden (BMGK) İran’a yönelik silah ambargosunun uzatılmasını istediğini biliyoruz. Ortadoğu ülkeleri şu an tek bir ağızdan konuşuyor ve talepleri aynı, o da silahların İran için yasaklanmasıdır.”³³

Washington Enstitüsü’nün Ortadoğu uzmanlarından David Makovsky, İsrail ve Birleşik Arap Emirlikleri arasındaki antlaşmayı İran ve Türkiye’ye karşı yapılan “rakipsiz bir birleşim” şeklinde değerlendirmiştir: “İran’ın bölgedeki nüfuzundan rahatsız olan İsrail ve Birleşik Arap Emirlikleri gibi iki ülkenin bir araya gelmesi inanılmaz bir birleşim. Birleşik Arap Emirlikleri elbette bunun İran’a karşı yapıldığını söylemekten dikkatle kaçınacaktır. Ancak her iki ülke de İran’ın nüfuzundan rahatsız ve her iki ülkenin de İran’la nükleer antlaşma konusundaki duruşları son derece net. Her iki ülke, Türkiye’nin destek verdiği siyasal İslâm ve Katar’ın finanse

33 Mustafa el-Ensari, *agy*.

ettiği Müslüman Kardeşler’den rahatsız. Bu antlaşma bölgedeki aşırıları dışlamak isteyen iki ülkenin ittifakıdır.”³⁴

BAE, İran’ı gerekçe göstererek Amerika’dan F-35 savaş uçakları ve İsrail’den de çok özel savunma ve siber saldırı sistemleri satın almak için harekete geçmiştir. İran, Filistin ve Türkiye için yasak olan silahlar İsrail için meşrudur. İran ve Türkiye atom bombasına sahip olamaz ve fakat İsrail olabilir. Hatta “HAMAS’ı atom bombası atarak yok etmekle” tehdit edebilir, o anlı şanlı uluslararası kuruluşlar (BM vb.) başta olmak üzere ABD, İngiltere, AB bu tehdide hiç ses çıkarmaz, 3 maymunları oynar dururlar.

İbrahim Antlaşması’ndan sonra “Yerli Arap nüfusu ancak bir milyon kadar olan BAE”³⁵, “Şer İttifakı tarafından Libya’dan Somali ve Yemen’e, Mısır’dan Suriye ve Katar’a uzanan coğrafyada” tam bir Truva Atı olarak kullanılmıştır. Suriye, Somali ve Libya’da Türkiye karşıtı bir cephede saf tutmuş olması bunun en canlı göstergesidir. İbrahim Antlaşması’nın imzalanmasından sonra hem BAE hem de Bahreyn kapılarını İsrail’e açmış, gelen ilk uçağı yönetim temsilcileri karşılamışlardır. Buna Filistin ve HAMAS yönetimleri ciddi bir tepki göstermişlerdir. Filistin Başbakanı Muhammed İştıyye şöyle diyor: “İsrail’e ait bir uçağın bugün BAE’ye inmesi bizi derinden üzmektedir. Bu, Arap-İsrail çekişmesine ilişkin Arap tutumunun açık şekilde ihlal edilmesidir.” HAMAS yönetimi ise şu açıklamayı yaptı: “İsrail’e ait uçağın, Suudi Arabistan hava sahasını kullanarak BAE’de karşılanması Filistin halkının sırtına saplanmış bir hançerdir. Bu durum Filistin mücadelesine ve direnişine ihanettir. Abu Dabi yöneticileri, Siyonist oluşumla bir utanç Antlaşması yaparak normalleşme suçunu sürdürmekte ısrarcı davranıyor.”³⁶

İbrahim Antlaşması’nı imzalayanlar İran’ın Ortadoğu’da bir güç merkezi hâline gelmesi ve kendilerini tehdit etmesi gerekçesine dayanmaktaydılar. Bu anlayışın sonucunda “İran’a karşı birlik Filistin davasından daha önemlidir.”³⁷ şeklindeki bir ilke benimsemiştir.

34 Begüm Dönmez Ersöz, *agy*.

35 Kemal İnat, *agy*.

36 <https://tr.euronews.com/2020/09/01/iran-dini-lideri-hamane-y-bae-siyonistlerin-bolgeye-girisine-izin-verdi>

37 Tom Brenner, *agy*.

Bu yaklaşımın sonucunda İsrail ile iş birliğine girerek Filistin davasına, Arap Birliği'ne ve İslâm Birliği'ne ihanet etmişlerdir.

Türkiye ve İran'ın bölgede daha etkin olmaması için İbrahim Antlaşması ile ABD-İsrail-BAE-Bahreyn eksenli bir fay hattı meydana getirilerek Ortadoğu düzleminde jeopolitik bir depremin meydana gelmesi için bir altyapı oluşturulmuştur. Bu jeopolitik depremde kaybedenler sınıfında İran ve Türkiye'nin de var olduğu ifade edilmiştir. Thomas Friedman *New York Times* gazetesinde şunu yazmıştır: "Jeopolitik açıdan antlaşmanın en büyük kaybedenleri İran ve müttefikleri Hizbullah, Iraklı milisler, Suriye Devlet Başkanı Beşşar Esed, Filistin'deki İslâmî direniş grupları HAMAS hareketi ve İslâmî Cihad hareketi, Yemen'deki Husiler ile Türkiye oldu."³⁸ Ne yazık ki ne Arap Birliği ne de İslâm İşbirliği Teşkilatı İsrail'e karşı güçlü bir cephe oluşturamamışlardır.

İBRAHİM ANTLAŞMASI'NIN STRATEJİK HEDEFLERİNDEN BİRİ ARAP-İSRAİL NATO'SU KURMAKTIR

Rahmetli Erbakan'ın D-8'leri kurarken çok önemli hedeflerinden biri de "İslâm Ordusu"/"İslâm NATO'su" kurmak, ortak para birimi olarak da "İslâm Dinarı" kullanmaktır. Ömür boyu bu düşüncelerini sürekli tekrarlamıştır. İslâm ülkeleri yönetimine bu fikrini götürmüş ve kurulması için çok ısrarcı olmuştur. Şer İttifakı'nın durdurulup yok edilebilmesi için "D-8'ler ile başlatılan süreci önce D-60 sonra da D-160'a çıkartmak istemiştir." 28 Şubat ile başlatılan süreç bu fikirlerin hayata geçirilmesine mâni olmuştur.

Yıllar sonra Türkiye, Pakistan, Suudi Arabistan ve Katar ile "İslâm Ordusu" adlı bir projeyi, hayata geçirmek için çalışmaya ve ilgili ülkelerle görüşmelere başlamıştır. Bu projede İran'ın da yer alması öngörülmekteydi. Böyle bir zamanda Trump Suudi Arabistan'da 54 Arap ülkesi liderleri ile bir toplantı yapmış, ardından da Yüzyıl ve İbrahim antlaşmalarını Arap ülkeleri ile imzalayarak hayata geçirmiştir. ABD Başkanı Trump'ın, Yüzyıl ve İbrahim antlaşmaları çalışmalarını başlattığı süreçte gündeme gelen, öne çekilen ve tartışılan bir konu da "Arap-İsrail

NATO'su", "Bölgesel NATO'lardır."³⁹ Trump, Mayıs 2017'de Suudi Arabistan'ı ziyaret ederek 54 Arap ve Müslüman ülkenin liderleriyle bir araya gelmiştir. Bu toplantı sürecinde Trump Suudi Kralı Abdülaziz ile birlikte "Kılıç dansı" gerçekleştirmiş ve dünya küresi etrafında ABD, Suudi Arabistan, Mısır, BAE, Bahreyn liderleri ile birlikte resim çekirmiştir. Bu resim, literatüre "Küre İttifakı" şeklinde girmiştir.⁴⁰ Küre İttifakı, bölgede ve de dünyada yeni bir yapılanmanın işaretiydi.

Nitekim Suudi yönetimi Yemen'deki iç savaşta İran'ın bölge için ciddi bir tehdit olduğunu ileri sürerek bir "Arap Ordusu/Arap NATO'su" veya "İslâm Ordusu/İslâm NATO'su" kurulması fikrini⁴¹ dile getirmiş ve ilgili ülkelere çağrıda bulunmuştur. Dolayısıyla böyle bir yapılanma ile İran ve İran'la ittifak içerisinde olan ülkeler devre dışı bırakılmıştır. Bu yaklaşım ile "İslâm İç Savaşı" projesi yürürlüğe sokulmak istenmiştir. Suudi Arabistan'ın bu hamlesi ile Türkiye'nin tüm İslâm dünyasını kuşatacak olan İslâm Ordusu projesi engellenmiştir.

Trump Yönetimi Suudi Arabistan üzerinden bu hamleyi yapmış ve Türkiye'nin ve karşılarına çıkabilecek büyük bir stratejik gücün önünü kesmiştir. Trump bu sonucu elde ettikten sonra muhtemeldir ki Suudi yönetiminin önerdiği "Arap Ordusu/Arap NATO'su" yerine yeni bir bölgesel yapılanma olarak "Arap-İsrail NATO'su" fikrini öne çekmiş ve Ortadoğu'da başta Suudi Arabistan olmak üzere iş birliği içerisinde olduğu ülke yönetimlerine bu teklifi götürmüştür. Bunu hayata geçirebilmek için İsrail'i merkeze koyarak, Ortadoğu'daki değişik ülkelerle antlaşmalar yaparak bu fikrin alt yapısını oluşturmak istemiştir ve oluşturmuştur.

O yıllarda Trump, "küreselcilere karşı" BM ve NATO başta olmak üzere küresel örgütlere karşı çıkmakta; bunun yerine yerel yapılanmaların oluşturulması gerektiğini öne sürmekteydi. Suudi yönetiminin seslendirdiği "Arap Ordusu/Arap NATO'su", onun bu fikrini kolaylaştırmıştır. "Arap Ordusu/Arap NATO'su" yerine "Arap-İsrail Ordusu"/"Arap-İsrail NATO'su" kurulması fikri etkin hâle getirilmiştir.

39 Mehmet Seyfettin Erol, "İbrahim Antlaşması BOP'un Türevi", *Aydınlık*, 18 Eylül 2020.

40 Mehmet Seyfettin Erol, *ags.*

41 Mehmet Seyfettin Erol, *ags.*

38 Mustafa el-Ensari, *agy.*

Anlaşılan o ki, hem Trump'ın hem de Netanyahu'nun "Yeni Ortadoğu" projesi, "Arap-İsrail Ordusu"/"Arap-İsrail NATO'su" merkeze alınarak şekillendirilecekti. Şer ittifakı Türkiye ve İran karşıtlığı üzerine kurulu bir "Arap-İsrail NATO'su" inşa ederek Ortadoğu'yu paramparça edecek bir savaşı başlatmak istiyordu. Yüzyıl Antlaşması'nın ana hedefinin bu olduğu unutulmamalıdır. Trump bunu başaramamıştır. O nedenle ABD, bu coğrafyadan ayrılıp Asya Pasifik bölgesine gerekli ağırlığı verememektedir. Çin, çok başarılı karşı bir hamle yaparak Suud-i Arabistan ve İran'ı masaya oturtup barıştırmıştır. Böylelikle "Arap-İsrail Ordusu"/"Arap-İsrail NATO'su" fikri tasfiye edilmiştir.

SONUÇ: AKSA TUFANI ÇİFTE STANDART KULLANAN ZALİMLERİN TEŞİRİ HAREKETİDİR

Ortadoğu, sahip olduğu enerji kaynakları, yer altı zenginlikleri, tarım alanları, temiz su kaynakları, farklı din ve mezheplerin varlığı, kritik geçiş yollarına sahip olması ve 3 kıtanın arakesitinde bulunmasından dolayı son derece stratejik bir öneme sahiptir. Bölgesel güçler Rusya, Türkiye, İran, İngiltere ve AB, küresel güçler olarak da ABD-Siyonizm ve Çin bu coğrafyada etkin bir şekilde bulunmak ve hâkimiyet kurmak istemektedirler. O nedenle birbiri ile çatışan yaklaşık 15 proje bu coğrafya ile ilgilidir.

Yüzyıl ve İbrahim antlaşmaları ile ilgili eski ABD Başkanı Trump, "Yeni Ortadoğu" kavramsallaştırması yapmış, Netanyahu da 22 Eylül 2023 tarihinde BM'de yeni Ortadoğu haritasını göstererek bir konuşma yapmıştır. "Yeni Ortadoğu" kavramsallaştırması, Ortadoğu ile ilgili gizli bir projenin dışa yansıyan boyutudur. Bu yaklaşım, 21. yüzyılda Ortadoğu merkezli birçok olayın vuku bulacağına çok önemli bir işarettir. 3. Dünya Savaşı'nı tetikleyecek bölgesel savaşların yaygınlaştırılması stratejisi bağlamında ayrıca değerlendirilmesi gerekmektedir.

Şer İttifakı'nın (ABD, İsrail, Siyonizm, İngiltere, AB) Filistin'de, Suriye'de, Libya'da ve Yemen'de uyguladığı bölme, parçalama, işgal etme, yönetme, ilhak etme ve göç ettirme stratejisini, yeni Ortadoğu projesi kapsamında değerlendirmek gerekmektedir. Bu nedenle yeni Ortadoğu projesi, Büyük Ortadoğu Projesi (BOP) ve Büyük İsrail Projesi (BİP) kapsamında ele alınıp

değerlendirilmelidir. Yeni Ortadoğu isimlendirmesi, kurbağa haşlama stratejisi ile tamamen örtüşmektedir.

Türkiye'nin İslâm Ordusu, Suudi Arabistan'ın Arap Ordusu, ABD ve İsrail'in "Arap-İsrail NATO'su" yaklaşımları, bu bölgenin önemini göstergeleridir. Hepsi bölgede etkin olma amaçlıdır. Aksa Tufanı vuku bulduğunda Rusya'nın, ani bir kararla Karadeniz'de askerî tatbikat yapıp füzelerinin menzilinin İsrail-Filistin topraklarına ulaşabilecek bir yetenekte olduğunu söylemesi; Çin'in büyük bir donanmayla Umman Körfezi'ne gelip yerleşmesi; ABD'nin iki uçak gemisi ve nükleer denizaltı ile birlikte birçok savaş gemisi göndermesi; İngiltere, Fransa ve Almanya'nın savaş gemilerini bölgeye göndermesi bölgenin sahip olduğu stratejik önemin tezahüründen başka bir şey değildir.

Şer İttifakı'nın son yıllarda Yüzyıl, İbrahim antlaşmaları ile uygulamaya soktuğu kurbağa haşlama stratejisi, HAMAS'ın Aksa Tufanı operasyonu ile deşifre edilip işlevsiz hâle getirilmiştir. Aksa Tufanı operasyonu, başta İsrail olmak üzere tüm dünyada şok etkisi meydana getirmiş, tüm dünyanın dikkatini Gazze'ye yöneltmiştir.

Yenilmez, dokunulamaz kabul edilen İsrail Ordusu ve MOSSAD istihbaratına Kassam Tugayları sadece dokunmamış, tüm dengelerini bozarak Şer İttifakı'nı şoka sokmuştur. Aksa Tufanı'nın meydana getirdiği etkiden dolayı Şer İttifakı, hiç olmadık bir biçimde Akdeniz'e askerî güçlerini yığmak durumunda kalmışlardır. Bu durum kurbağa haşlama stratejisinin deşifre edilip çöktüğü anlamına gelmektedir.

Yüzyıl ve İbrahim antlaşmaları ile Şer İttifakı'nın aldığı mesafe, Aksa Tufanı harekâtıyla tarumar edilmiş; Arap ülkeleri İsrail'le yaptıkları antlaşmaları askıya almak zorunda kalmışlardır. O nedenle Aksa Tufanı harekâtı, gözlerden saklanan Filistin topraklarını "yerleşimciler" adı altında gasp etme projesini, "Kudüs ve Mescid-i Aksa İsrail'indir" projesini, Arap-İsrail NATO'su projesini, yeni Ortadoğu haritası projesini ve Filistin halkını ve mültecilerini yok sayan tüm yaklaşım ve projeleri, tarihin çöplüğüne atmıştır.

İsrail'in Gazze'de hiçbir hukuk tanımaz pervasızlığı, Batı dünyası yönetimlerinin ve küresel

organizasyonların katliamlar karşısında sessiz kalışı, tüm dünyada tepki ile karşılanmıştır. Aksa Tufanı harekâtı bir turnusol kâğıdı özelliği taşıyarak kimin ne olduğunu ortaya çıkarıp teşhir etmiştir. Bugüne kadar kendi dışındakileri “İnsan hakları, çocuk hakları, kadın hakları, hayvan hakları” diyerek suçlayanların, yargılayanların günlerce sivil halkı bombalayan İsrail’e karşı tek söz etmemeleri, nasıl bir çifte standart kullandıklarını göstererek yüzlerindeki maskelerin düşmesine sebebiyet vermiştir. “Kadın hakları, çocuk hakları, hayvan hakları” diyerek yeri göğü inletenlerin sesi soluğu kesilerek zalimlerin işbirlikçisi oldukları ortaya çıkmıştır. BM, insan hakları örgütleri, DSÖ vb. yapıların zalimlerin yanında durdukları çok daha iyi görülmüş ve anlaşılmıştır.

Filistin halkını “atom bombası” ile tehdit ederek, Kur’ân’ın tabiriyle, “*hayvandan da aşağı*” olduklarını ve Yüzyıl ve İbrahim antlaşmalarının “böl, parçala, yut, yok et!” stratejisinin uygulama aşamalarından biri olduğunu gözler önüne sermiştir. Yüzyıl ve İbrahim antlaşmaları, özünde Filistin davasını zayıflatan, Filistin içerisindeki iç ihtilafları derinleştirmeye götüren bir olgu olarak ortaya çıkmaya başlamıştır. Anlaşılan odur ki HAMAS hareketi 2020’den itibaren yaptığı çok özel çalışmalarla, sürecin değişik boyutlarını çok iyi analiz etmiş; Aksa Tufanı harekâtı ile arkadaki karanlık dehlizlerde yapılmış antlaşmaları ifşa edip dünya kamuoyuna duyurmak istemiştir. Başta İsrail olmak üzere Şer İttifakı’nın iğrenç yüzünü, çifte standart kullandıklarını tüm dünyaya göstermiştir.

Kassam Tuğayları, Siyonist zalimlerin Aksa Tufanı harekâtına ne derece canice, gaddarca, zalimce cevap vereceklerini bilerek gerçekleştirmişlerdir. Aksa Tufanı harekâtı, Gazze’nin tamamen işgal edilmesi, çok büyük kayıpların verilmesi, Gazze’den halkın sürgün edilmesi ve hatta tamamının şehit edilmesi göze alınarak yapılmış büyük, fedakârca ve cesurca bir operasyondur.

Yüzyıl ve İbrahim antlaşmaları Ortadoğu’da sorunların çözümünü değil kangrenleşmesini, katmerleşmesini, derinleşmesini sağlamıştır. Yeni kamplaşmanın tohumlarını atmıştır. İsrail ve İsrail’e destek veren Arap ülkelerinin bu silahlanma yarışı, Filistin’de mücadele eden bazı hareketlerin mücadele anlayış ve stratejilerini yeniden gözden geçirmelerini sağlamıştır. Ken-

di başlarına ayakları üzerinde durabilme imkân ve şartlarını araştırmışlar ve stratejilerini de bunun üzerine kurmuşlardır. HAMAS’ın Gazze’de yaptığı tüneller, roket ve siber saldırı merkezli savunma sistemi bunun en canlı örneğidir. Aksa Tufanı harekâtındaki başarı böyle bir yaklaşımın doğal sonucudur. Öngörülen ilk hedeflere ulaşılmıştır. İsrail’in Arap ülkeleri ile yaptığı Yüzyıl ve İbrahim antlaşmaları şimdilik askıya alınmıştır. İsrail’in yeni Ortadoğu haritasının şimdilik hiçbir anlamı yoktur.

Hem Müslüman ülke halkları hem de dünya halkları ayağa kalkmış, kendi yönetimlerinin baskılarına rağmen Gazze’deki kitlesel katliamlara karşı tepkilerini ortaya koymuşlardır. Tüm dünyada vicdan sahibi insanlar ayağa kalkarak zalimlerin zulmüne karşı eylemler yapmışlar ve eylem yapmaya devam etmektedirler. Bu şiddete bulaşmayan başkaldırı harekâtını “küresel intifada” diye adlandırabiliriz. Küresel intifada, zalime karşı mazlumun yanında yer alma ve onu savunma harekâtıdır. İyi organize edilebilirse (edilmeli) 21. asrı şekillendirebilen çok önemli bir olgu olabilir. Türkiye, özellikle gönüllü kuruluşlar bu noktada çok ciddi bir sorumluluk üstlenmelidir.

Ya Rabbi, Siyonist İsrail’e ‘Ebabel Kuşlarını’ göndererek mazlum Filistinlilere ve onlar için Cihad edenlere yardım et, zalimleri “yenik ekin yaprağı gibi kıl!”: “*Görmedin mi, Rabb’in fil sâhiplerine ne yaptı? Onların ‘tasarladıkları planlarını’ boşa çıkarmadı mı? Onların üzerine ebabel (sürü sürü) kuşlarını gönderdi. Onlara ‘pişirilip-sertleştirilmiş balçak taşları’ atıyorlardı; Sonunda onları, yenik ekin yaprağı gibi kıldı.*” (105 Fil 1-5)

Ya Rabbi, “görünmez ordularınla mücahitlere yardım et!”: “*Ey iman edenler; ...Hani size ordular gelmişti; böylece biz de onların üzerine, bir rüzgâr ve sizin görmediğiniz ordular göndermiştik.*” (33 Ahzâb 9)

Ya Rabbi, zalimlerin üzerine “özel taşlarını yağdır!”: “*Emrimiz geldiği zaman, üstünü altına çevirdik ve üzerlerine balçaktan pişirilmiş, istif edilmiş taşlar yağdırdık.*” (11 Hûd 82) Ve “*Zulmetmekte olanlar, nasıl bir inkılaba uğrayıp-devrileceklerini pek yakında bileceklerdir.*” (26 Şu’arâ 227)

İSRAİL-FİLİSTİN ÇATIŞMASININ HATIRLATTIĞI GERÇEKLER

— MUSTAFA AYDIN —

Filistin ile ilgili sorun devam ediyor. Esasen 7 Ekim’de başlamadığı gibi bitiverecek bir konu da değildir, dünyanın gidişiyle ilgili bir turnusol kâğıdı görevini yerine getirmeyi sürdürecektir. Geçen ayki yazımızda Yahudilik, Siyonizm, küresel siyaset gibi temel kavramlardan hareketle bir değerlendirme yapmış, genel Yahudi karakteri, Siyonist İsrail yönetimi, küresel siyaset esnafının ilkesizliği ve hatta ahlaki düşüklüğü üzerinde durmuş ve yazımızı şöyle noktalamıştık:

“Filistin-İsrail ekseninde yer alan sorunun çözümünde umut verici noktalar yok değildir. HAMAS’ı hâlâ bir terörist teşkilat olarak niteleyen bazı Müslüman kesimlere karşılık, dünyanın hemen pek çok yerinde Müslüman olmayan kitleler insanlık adına Filistin’e destek yürüyüşleri yapmaktadırlar. Kaldı ki Müslümanlar açısından bu ümmetin maddi yönden fakir ama manevi yönden zengin, inançlı ve cesur bir parçası olan Filistin ayrı bir önem taşımakta, HAMAS gibi örgütleriyle sembolik bir Müslüman yurdu olan Kudüs’te nöbet tutmaktadırlar.

Diğer taraftan sivil dünya kamuoyu gittikçe emperyalizmin uşağı yöneticilerinden farklı düşünür hâle gelmektedirler. Bu olumlu sivil kamuoyu Yahudi kimlikli bir kesimi bile içine almaktadır. Bu bağlamda dünya toplumları din farkını, Batılı Doğulu ayırımlarını aşmakta, yöneticilerden farklı bir yaklaşım sergilemektedirler. İlk günden saldırıya destek vermek için Akdeniz’de savaş gemilerini mevzilendiren ABD

tökezlemenin eşiğindedir. Ciddi bir imaj kaybına uğramıştır. İktidarını onun garantisine bağlayan İslâm ülkelerinin yöneticileri de bu gerçeği görecektir ve kabul etmek zorunda kalacaklardır.”

Bu yazımızda kaldığımız yerden devam etmek, konunun daha başka yönler, hatırlattığı noktalar üzerinde durmak ve bunların bazı genel sonuçlarına değinmek istiyoruz.

KÖLE RUHLU İSRAİL VE ÇARPIK BİR İNANCIN DESTEKLEDİĞİ ZORBALIK

Burada önce sürecin önemli dinamiklerinden birisi olan İsrail karakterini hatırlayarak başlayalım.

İsrail, sorunlu bir karakter yapısının da etkisiyle tarih boyunca itilip kakılmış bir topluluktur. Bu muamelelerden olumsuz etkilenmeler yaşaya gelmiştir. Mesela ilk çağların Mısır Fırvun’undan çocuk katillliğini, modern dönemlerin Alman Hitler’inden toplu katliamları öğrenmiştir.

Bu konuda ünlü varoluşçu filozof Nietzsche’nin ilginç bir tezi vardır. Köle, çoğu kere efendisinden çektiği sıkıntılardan olumlu bir sonuç çıkarmaz, eğer bir gün kölelikten kurtulup bir üst konuma gelip efendi olursa kendine özgü, şefkatli bir insan olmaz, efendiliğe soyunur ve daha önce kendisine yapılanları başkaları üzerinde aynen uygular. Hatta daha önce çektiklerini sanki onlar yapmışçasına daha fazlasıyla elinin altındaki insanlara yapar. Bu baskıcılığı, içinde bulunduğu mevkinin bir doğal gereği olarak görür.

İsrail, bu tezin tipik bir örneğidir. Gördüğü baskıları fırsat buldukça başkalarına uygulamaktadır. Başka bir ifadeyle baskısını kendisine zulmedenlere değil, kimin üzerinde gerçekleş-tirebiliyorsa onun üzerinde icra eder. Mesela en son Yahudi katliamını Almanya'da Hitler yönetimi yapmıştır. Ne var ki İsrail, düşmanlığını Hitler'e değil, Filistinlilere göstermektedir. Çünkü tepesine binebileceği bir insan kesimi yanı başındaki insanlardır. Samanlıkta kaybettiği çuvaldızı içerideki samanlıkta değil, kapının önünde aramaktadır. Çünkü içeride aramak zordur.

Haksızlığın ve zorbalığın en kötü tarafı bunun çarpık bir inançla desteklenmiş olmasıdır. Şüphesiz dinler ve ideolojiler yerine göre öldürmeye cevaz vermektedirler. Bu işte dinler aşkın, ideolojiler toplumsal içkin nedenlere dayanır-lar. Yüksek tipli bir dinde öldürme, genelde dinin önündeki fiili bir engeli kaldırma veya bir saldırıyı defetmek için yapılan bir savunmada olabilir. Tabi bunun da *genel geçer kuralları* vardır. Öldürülebilecek olanlar, eli silah tutan ve fiilen karşı koyanlardır. Bu kural çoğu kere bir ırkın seküler ideolojisinde yer bulmaz. Hedef, düşman bildiğini yok etmektir. İsrail örneğinde farklı bir durumla karşı karşıyayız. İsrail bu katliamını sözüm ona elindeki kutsal metinlere dayanarak yapmaktadır. Şu metinler Allah'a nispet edilen düzmece kutsal metinlerde yer almaktadır:

“Rab Yehova seni yeryüzünde bulunan kavimle-rin cümlesinden üstün ve kendisine has bir kavim olarak seçti” (Tesniye 14/1). “Böylece bütün krallar sana secde kılsınlar, bütün milletler sana kulluk etsinler” (Mezmurlar 72/11). “Saban demirlerinizi kılıç, bağcı bıçaklarınızı mızrak yapın” (Yoel 3/9-10).

Buna karşılık onun hükümlerliği altında nice toplum tam da bunun aksine ‘kılıçlarını saban demiri, mızraklarını bağcı bıçakları yapacak’ (İşaya 20). “Milletlerin sütünü, kralların memesi-ni emeceksin, servetlerini yiyeceksin” (İşaya 60/16). “Seni milletler ve memleketler üzerine kökten koparmak ve yıkmak, yok etmek ve bozmak, sonra da bina etmek ve dikmek için tayin ettim” (Yeremya 1/10). “Yabancılar durup sürülerinizi güdecek ve ecnebler çiftçileriniz ve bağcılarınız olacak” İşaya 61/5-6).

Tevrat'ın ilk beş kitabında yer almasa da daha sonraki Yahudi peygamberlerine indirilmiş ek mesajlarda yer aldığı ileri sürülen bu sözler Kur'an'ı ve hatta şimdiki hâliyle bile İncil'i indiren bir Tanrı'nın sözleri olamaz. Öyle anlaşılıyor ki bu metinler bir kutsal kitabın tarihsel okumalarından çok, son iki yüzyıldır bir Yahudilik üssü inşa etme planının gün-cel ideolojik okumalarıdır. Elbette Yahudilik bütünüyle bu cümlelere indirgenemez, ama bu cümleler mevcut bir zihniyet oluşumuna da ışık tutar. Siyonizm adı verilen ideoloji de bu söylem üzerine oturur.

AHLAKSIZ SİYASET

İsrail saldırılarına tam bir ahlaksızlık hâkimdi ve çatışmada ahlakın yeri yoktur imajını ver-mektedir. Hâlbuki ahlak her yerde ve her şey içindir. Ahlak, beşeri/insani dünya için, sınırları belli dikey bir bölme değil, tüm insani alanları için (yatay) bir alt yapıdır. Tabi normalde siyaset te ahlaka dayanır. Modern öncesi devletler bir ahlaki misyona göre var olduklarını düşünüyor-lardı. Yaptıkları istilaları refah götürmek için değil, adaleti gerçekleştirmek için yaptıklarına inanıyorlardı. Nil, Mezopotamya, İndus, Yeşilır-mak, Amazon, Mississippi gibi nehir yatakların-da kurulan ve büyük gelenek taşıyan devletler bunun tipik örnekleriydi. Hammurabi gibi hükümdarlar kanunlarıyla, adalet sistemleriyle tanınıyorlardı. Kanuni bizim tarihimizden de bir örnektir. İşin önemli tarafı bunların ahlaki tutumları yalnızca kendi tebaası için değil, iste-yen ve ihtiyaç duyan herkes içindi.

Batılı siyaset bilimciler gerçek anlamda devletin 15. yüzyıl sonrasında Avrupa'da doğduğunu iddia ede dursunlar günümüze kadar süre gelen süreç asıl misyonunu kaybeden devletlerin bitişine doğru gittiği gözlenmektedir. Şimdilik gizli ama küresel bir devlet var ve devlet sıfatını taşıyan mevcut kuruluşlar ona bağlı birer siyasal organizasyon olmaya doğru gitmekte-dirler. En belirgin özellikleri de gizli açık ahlaka karşı kayıtsız kalmalarıdır ve sırf çıkarlarını değil, varlıklarının devamını bu merkezi yapıya temenna etmede görmektedirler.

Sosyal hayatta refah toplumunda gördüğümüz yapılanmanın ahlak dışılığı, söz konusu ulusla-rarası yapılanmada da kendini göstermektedir.

Kabaca ifade etmek gerekirse bu uluslararası yapılanma ahlaksız bir yapılanmadır. Bu da “siyaset ahlakla yürümez, siyaset çıkar üstüne kuruludur” gibi laflarla dünden bugüne deklare edile gelmiştir. Hemen bütün kitlelerce bu zırvalama doğru sanılmaktadır. Hâlbuki ahlakın öncelikle olması gereken yer siyasettir. Toplumsal düzenle ilgili siyasette olmayan ahlak pek çok yerde yok demektir. Özellikle günümüzde siyasi yapıların sözcülerinin kahir ekseriyetinin hakkı söyleme cesareti ve hakkaniyetle davranma iradesi yoktur. Eğer yukarıdan “İsrail ne yaparsa haklıdır” denmişse, genel olarak kimsenin bunun hilafına söyleyebileceği bir şey olamaz, genel de buna destek verir veya en azından bu haksızlık karşısında sessiz kalır.

Güç çoğu kere sorunludur. Güç hep güç ister. Onu denetim altına alacak olan tek şey ahlaktır. Ne var ki bu her zaman gerçekleştirilemez. Çünkü güç, geri dönüşlü olarak ihtiyaç duyduğu ahlakı (belki daha doğru bur ifadeyle “ahlaksızlığı”) kendisi üretir. İnsani, İslâmî, iradi mekanizmaların çalışmadığı yerde güç kendisini asla sınırlandırmaz, üstesinden gelecek bir başka güç, hesap soracak bir mekanizma yoksa haksızlığı bir kahramanlık gibi icra eder. İsrail’in şu andaki tutumu bunun tipik bir örneğidir.

ÇAĞDAŞ DEĞERLERİN ÇÖKÜŞÜ

Bu ahlak sorununun yanında ve onunla da bağlantılı olarak İsrail-Filistin olayından hareketle tartışılması gerekli önemli konulardan birisi şüphesiz “çağdaş” diye nitelendirilen, “insan hakları, demokrasi, uluslararası hukuk” gibi değerlerin çöküşüdür. İsrail saldırısı sükûna erip ortalık yatıştığında da gittikçe ağırlaşacak ve dünyayı yaşanmaz hâle getirecek sorunlardan birisi üzerinde duruyoruz.

Modern kültür fazla değil yüzyıl önce ortaya koyduğu ilkeler doğrultusunda insanlığın geleceği için toz pembe bir dünya hayal ediyor, elinde de tılsımlı formüllerin bulunduğu inanıyordu: Bu çerçevede bilimle beşerî hayat sağlıklı bir biçimde yeniden kurulacak, teknoloji ihtiyaç duyduğumuz her şeyi bize temin edecek, bilim ve teknikten de yararlanarak ekonomide adil bir dönüşüm düzeni sağlanacak, bu ekonomik rahatlık insanları tarih boyunca gündemlerinden

çıkaramadıkları etnik, ekonomik, dinî tartışma ve çatışmalara yer bırakmayacak, kargaşa ortamı tarihe karışacaktı.

Ama sonuç hiç de öyle olmadı, dünya, Batı sömürüsü ve yaşattığı haksızlıklarla, açlık, çatışma ve haksızlıklarla kan ve gözyaşlarına boğuldu. Modernite fiyaskoyla bitti.

Doğu Bloku’nun yıkılmasından sonra 1992 yılında ABD Başkanı J. H. W. Bush televizyonlar aracılığıyla, (sosyoloji biliminin bu addaki bir toplum tipinden haberi yoksa da) kendi deyişimiyle “dünya toplumu”na karşı bir nutuk çekti. Bu nutkunda özetle şöyle diyordu: “Bundan sonra artık dinî-millî bir başka sistem yok; tek sistem vardır ve o da liberalizmdir. Bu sistemin başlıca üçayağı (yüksek sayılan değerleri) vardır. Bunlar, siyasette *demokrasi*, ekonomide *serbest piyasa ekonomisi* ve sosyal hayatta *insan hakları*’dır. Bundan sonra, dünya toplumunun birer üyesi olan halklar ona uyacaklardır. Uyum sağlayamayanlara yardım edilecektir.” Bush bu konuşmasında dünya toplumunun halklarına keyifler de bağışlıyordu. Buna göre artık “kalkınmış-kalkınmamış, geri kalmış vb. toplum kategorileri yoktu, hepsi aynı konumdaydı. İnsanlık bir ve bütündü. Şimdi biz bizeydik ve birimizin derdi hepimizin derdi idi”.

Bu diskurun daha bugusu üzerindeyken büyük katliamlar başladı. Esasen ABD’nin düzmece gerekçelerle Irak’ı işgaliyle zaten kan akmaya başlamıştı, milyonlar gitti; öldürüldü veya yurdundan yuvasından edildi. Akabinde ‘yeni sistem’ liberalizmin ve onun üçleme ilkelerinin bir lütfu olarak Bosna’da yaklaşık bir milyon Boşnak hayatını kaybetti. Batı’da uluslar boyutundaki kavgalar, filmlerde seyrettiğimiz barda çıkan kavgalara çok benziyordu. İki kişi tartışmış ve yumruklaşmışlardır. Tartışmayla hiç ilgisi olmayanlar durdukları yerde oturamazlar, kendilerini hangisinden yana oldukları bile belli olmayan bir çatışmanın içinde bulurlar. Burası haklıdan yana olma, aracı olma yeri değildir. Kendini ispatlayamayanın yaşama hakkı yoktur.

Batılı yönetim birimleri niçin İsrail’in yanında yer alırlar?, sorusunun cevabını da burada bulabiliriz. Onlara göre bu bir varoluş yoludur. Burada hak adalet gibi yüksek değerler işe yaramaz.

Hatta kendi üretimleri olarak övüne geldikleri insan hakları gibi küreselleşmiş değerleri bile birer araç değer olarak kullanmaktan çekinmezler ki bu değerler yerden kolayca kaldırılamayacak şekilde dökülüp inmişlerdir.

İşin gerçeği 1500'lü yılların başından 19. yüzyılın sonlarına kadar Batı'nın utanç verici sömürgecilik hareketi içinde bazı Avrupalı tarihçilerin de yer aldığı araştırmalarda ortalama bir tahminle 120 milyon insanın kanına girilmiştir. Doğu toplumlarında Batı'nın dokuma sanayiini canlandırmak için sömürgecilerin binlerce el kesmesi, baş iskeletlerinden koleksiyon kulesi yapma yarışmaları, insanları arka arkaya dizip (tasarruf etmek için) bir kurşunla kaç kişinin öldürülebileceği yarışmaları bu utanç tablosunun silinemeyecek derin çizgileridir. Bu zihniyet tam olarak değişmedi, özellikle güç kullanan yöneticiler için Gazze'de öldürülen 5 bini aşkın çocuğun insanlık bağlamında hiçbir öneminin olmaması bu mantığın ne denli yerinde durduğunun göstergesidir. Bar örneğinde olduğu gibi kendisi yapamazsa hiç olmazsa alkışlar ve böylece kendini güçlü hisseder.

Bu katı tutum felsefi bir ifadeyle etiksel olduğu kadar ontolojik bir durumdur. Sırf kendinin dışındakilere gösterilen bir tavır değildir, yerine göre kendi kendisiyle savaşıyor. İlgi çekicidir ki

çok can kaybı verilen savaşların büyük bir kısmı Batı icadıdır. Engizisyon mahkemelerinde can verenleri saymasak bile sırf Batı'nın değil, dünya tarihinde büyük insan kaybı verilen savaşlar bir biçimde Batı kimliklidir. Yaklaşık üç milyon kayıp verilen "Yüzyıl Savaşı" ve ortalama 7 milyon insanın hayatına mal olan "Otuz Yıl Savaşları" kendi içindeki savaşlardır. Gerçekleştikleri 13. ve 14. yüzyıllar için bu rakamlar fevkalade büyüktür. Ortalama 39 milyon insanın hayatına mal olan Birinci Dünya savaşı ve 60 milyon kişinin öldüğü tahmin edilen İkinci Dünya Savaşı, Müslümanlar aleyhine bazı sonuçlar devşirilse de bir Hilal-Haçlı savaşı değildirler. Yine geçen yüzyılda Çin ve Rusya'da Batı kökenli bir ideoloji olan Marksist ideolojinin uygulanması adına kıyılan can sayısı 55 milyonun üzerindedir.

Onun için İsrail'in Gazze'de gerçekleştirdiği soykırım için "Medeni Batı'nın gözleri önünde gerçekleşiyor!" gibi sözlerin bir karşılığı yoktur, altı boşdur. Hatta bu ahlaki çöküntüyü küresel bazda düşündüğümüzde "İsrail savaş suçu işliyor, uluslararası hukuku ihlal ediyor!" yakınmalarının da bir anlamı yoktur. Çocuk öldürmeyi İsrail'in bir savunma hakkı olarak gören bir düzenin hukukunun içi de boş demektir. Dolayısıyla bunlara sırtımızı dayarsak kendimizi bir anda yerde bulabiliriz.

KURALSIZLIK

Sosyolojik bir gerçektir ki ulusal veya küresel çerçevede değerlerin anlamını yitirdiği yerde normlar da etkinliklerini kaybederler. Esasen değerlere dayalı normlar kendilerini ahlak kuralları olarak gösterirler. Onun için de ahlaksızlığın en belirgin sonuçlarından birisi kuralsızlıktır. Yalnız değer-kural ilişkisi sürecinde hareket tek yönlü değildir. Daha sade bir anlatımla her zaman değerler kendi kurallarını üretmez, daha doğrusu üretemez. Kurallarının çöktüğü yerde ahlaki değerler de erozyona uğrar. Sosyolojide toplumların yaşadığı ciddi ahlaki çöküntü anomi kavramıyla ifade edilmektedir ki bu normsuzluk (ahlaken kuralsızlık) anlamına gelmektedir.

Mesela bu açıdan bakıldığında şu anda Filistin ve İsrail arasında yaşanan çatışma ahlaka da onun gerektirdiği kurallara da uygun bir savaş değil, İsrail'in bir katliamıdır. Savaşın da kendine has ama ahlaka dayanan belli kuralları vardır. İsrail saldırısının hiçbir kuralı yoktur. Nihayet insanlar arasında cereyan eden bir olay olmasına rağmen insani bir kural taşımıyor, kabaca bir zorbalık olarak kalıyor.

Savmak fiilinden gelen savaş, kabaca bir topluluğun kendisi için tehdit gördüğü topluluğun etkinliğini kırmak için yapılan bir iştir. Diğer bir deyişle birilerinin birilerini ne pahasına olursa olsun bir yok etme işi değil, inisiyatifini ve bunu sağlayan gücünü kırma işidir. Onun için de karşıt güçler birbirleriyle çatışır, kısaca silahlı güçler karşı tarafın silahlı güçleriyle mücadele eder. İnsanlıktan bir kısmeti olan toplumlar silahlı olmayan kesimleri hedef almamışlardır.

HALK-YÖNETENLER AYRIŞMASI VE DEVLETLERİN SONU

Bütün erozyona rağmen halklarda insan olmanın gereği diyebileceğimiz bir sağduyu gözlenmektedir. Üstteki yönetimlerin görüşü, bir kamuoyu görüşü değildir. Avrupa'nın pek çok ülkesinde İsrail karşıtı gösterilere önce şiddetli müdahalelerde bulundular, güvenlik güçleri copla gazla dağıtmaya çalıştılar, hatta tutuklamalar oldu. Ama baktılar ki başa çıkamayacaklar, bu engellemelerden vaz geçtiler.

Avrupa'da İsrail'in Gazze'ye Saldırısını Protesto Gösterisi

Memnuniyet vericidir ki yukarıdaki yönetici kesimle aşağıdaki yönetilen kitleler arasında önemli bir açıklık oluşmaya başladı. Artık kamuoyu yukarıdakilerin dikte ettiği bir görüş değil, yöneticilerin manipülasyonuna rağmen ortaya çıkan bir oluşumdur. Mevcut siyasete duyulan antipatinin bir etkisi olsa bile bu süreçte insani reflekslerin büyük bir rolünün olduğunda şüphe yoktur. Yönetim birimleri iktidarını güçlü kılmak için İsrail'e destek verirken Filistin'in yanında yer alan halk katları bundan hiçbir çıkar sağlamadan insaniyet adına yapmaktadırlar. Seçimlere katılma oranlarında yüzde 50'lerin altına kadar düşmeler, kamuoyu ile siyaset oyununun örtüşmemesi, halklardaki sesizlik ve kayıtsızlık abartılı gelen modern siyaset anlayışını gittikçe erozyona uğratmaktadır.

Batılı siyaset sosyologları gerçek devletin Batı'da 15. yüzyıl sonrasında ortaya çıktığını iddia etmişlerdir. Devletin gerçek ölçüleri, süreklilik, bağımsızlık, bir tarihsel misyona sahip olma, güncel işlev, kendine özgü bir politika, iktidarı icra edebilecek kadar güce sahip olma, kendi toplumu ve yakından uzağa çevresinde yüksek değerlerin takibi gibi ilkelerdir. Bu ilkelerin en azından bir kısmını taşımayan oluşumlar devlet değildirler, siyasi organizasyonlardır. Tarihsel olarak kamu düzenini sağlayan bir siyasal yapılanma biçimi olarak var olan devletler gittikçe miatlarını doldurmakta ve bir sona doğru gitmektedirler.

Bugün Avrupa'da devlet addedilen 26 ülkenin kahir ekseriyeti devlet değildirler. Önceleri devlet niteliği taşıyan yarım düzine kadar ülkenin siyasal yapılanması da hızla devlet olmaktan çıkmakta, üstte yer alan bir küresel iktidarın

aşağıda taşeron siyasal organizasyonları hâline gelmektedir. Avrupa'nın en güçlü ülkesi olan Almanya bunun tipik örneğidir. Türkiye'nin ve tabii başındaki liderin suçu, bu sürece uyum sağlamamak, direnmektir. Cumhuriyet döneminde tarihsel misyonu dışlanan Türkiye aydınları bu gelişmeyi takip edebilecek durumda değildirler. Buradan hareketle diyebiliriz ki İslâm ülkeleri aynı süreci yaşamasa da aynı sonuçla karşı karşıyadır.

“İSLÂM ÜLKELERİ” NASIL BİR ÜLKEDİRLER?

İslâm ülkeleri denen oluşumlar, Filistin-Gazze gibi bir Ortadoğu problemlerinin her günde gelişinde bunların sorunu çözmede hiçbir işe yaramadıkları için, Batı'nın uşağı olduklarından söz edilir. Tabii çözüm bağlamında bu yargı genel olarak doğrudur. Gerçekten de Ortadoğu'nun değil, bizzat kendilerinin sorunlarını bile çözecek durumda değildirler. Bir filozofun güzel bir anekdotuyla ellerinde bir çekiç (gerçekte petrol) var ve her şeyi çakılacak bir çivi olarak görmekteyiz. Söylemeye bile gerek yoktur ki her şey çakılacak bir çividen (petrolden) ibaret değildir.

Burada İslâm ülkesi nitelenmesi bile yorumumuz için açıklayıcı bir ilke rolü oynayabilir. Hemen belirtelim ki bir şeyin İslâm ile nitelenmesi çoğu kere sağlıklı bir iş değildir. Çünkü İslâmî oluş, bir nispet edişten öte dine özgü yapısal bir nitelik olması gerekir. Ama İslâm'ın mesaj listesinde bir İslâm ülkesi kavramı yok. Siyaset sosyolojisi bağlamında ülke, siyasi yapının yer/mekân ögesine denk düşen toprak demektir ki manevi bir varlık alanı olan İslâm, toprak parçalarına bağlanamaz. Belki demografik ögeye bağlanabilir o zaman da İslâm'ın değil, Müslümanların ülkesi olabilir. Dolayısıyla bu nitelendirme bir etiket görevinin ötesinde bir işlemlerle sahip bulunmamaktadır. Müslüman ülke de insanların çoğunluğunun Müslüman olduğu ülke demek olur.

Bu söz konusu ettiğimiz ülkelerde Müslüman insan unsuru hemen her yerde halk ve yöneticiler olarak ayrılır. Bu doğal ayırımında yöneticiler de Müslüman olmakla birlikte İslâm misyonunu (siyaset bilimci Weber'in deyişiyle Müslüman etosunu) yeterince taşıyamamaktadırlar. Burada İslâm, içeride halkla bir bağ kurmalarını sağlamakta, ancak iktidarlarının devamı için daha çok ABD gibi güçlü devletlerle, halkla bağ-

lantılarından daha güçlü bir ilişkiye sahiptirler. Mesela bunun için de Gazze'nin yanında açıkça yer alamamaktadırlar.

Esasen İslâm ülkeleri olarak nitelenen yapıların büyük bir kısmı Avrupa örneğinde de belirttiğimiz gibi, tam bir devlet değildirler. Batı'dan farklı olarak her biri bir aşiret yapısına sahiptirler. Mesela bunların en önemlilerinden birisi Suudi Arabistan'dır. Ülkeye adını veren Suud ailesi Arabistan çöllerinde yaşayan yüzü aşkın klandan birisidir. İngilizler, Osmanlı sonrasında Ortadoğu'yu yeniden kurarken çölden getirip ülkenin başına kral yapmışlardır. Petrol parasının sağladığı gücün ötesinde hiçbir zihni (bilgisel, dini, ideolojik) güce sahip değildirler. İran'ın dışındakiler siyaseten Osmanlı bakiyesidirler. Yönetile gelmişlerdir ve bir siyasi tecrübe-ye sahip değildirler.

Filistin gibi önemli konularda, tabii caizse dürtüklemekle bunlardan ne kadar yararlanabilir bilemiyorum, bildiğim şey mesela Filistin sorununu çözümlemede ne bilgi ne tecrübe ve ne de iradeye sahip olmadıklarıdır. 1969 yılında Kudüs'ün ortak savunması için 57 İslâm ülkesinin katılımıyla kurulan İslâm İşbirliği Teşkilatı (İİT), varlık sebebi olan Kudüs'ü savunma noktasında yarım yüzyılı aşkın bir zaman sonra bugün o gündünden daha ileri bir konumda değildir. Kudüs'le ilgili etkin bir karar alabilmeleri mümkün görünmüyor. Kanaatimce İslâm ülkelerinin bir kısmının HAMAS'ı terör örgütü olarak görmeleri, kendilerini sorumluluktan kurtarma yoludur. Türkiye bu konuda tarihsel misyonunun gereği bir çaba göstermektedir, henüz yeterli olamamaktadır. Ancak bir başlangıç yapıldığını söyleyebiliriz.

Tüketilmesi söz konusu olmayan bir konuya hasredilen yazımızı şöyle noktalayabiliriz. İnsani ölçülerden yoksun köle ruhlu İsrail denen bu siyasal topluluğa eğer haddi bildirilmez ve yardıma devam edilirse, yalnızca yanındaki Filistin'in değil, dünyanın geniş bir kesiminin başına dert olacaktır. Geçmişteki Keldani, Babil, Roma gibi siyasi büyük geleneksel iktidarlar böylesi marjinal gruplardan medet ummuyordu. Mevcut toplumların şikâyetlerine kulak vererek bunları cezalandırıyorlardı. Bu durum, büyük devlet olmanın bir gereği idi. Günümüzde yaşananlar, misyon taşıyan bir büyük devlet(ler)in olmadığını gösteriyor.

BATI MEDENİYETİ DEĞERLERİNİN VE AVRUPA'NIN ÇÖKÜŞÜ

— ERCAN YILDIRIM —

Avrupa Merkezci tezlerin çöküşü, korona salgınıyla gerçekleşmişti, liberal demokrasinin hâkimiyeti son yıllardaki gelişmelerle yeksan oldu. Rusya'nın Ukrayna'ya girmesiyle beraber Batı medeniyetinin ideolojik, Avrupa'nın ontolojik krizi derinleşti. Enteresan olan Batı medeniyeti kültürel ve iktisadi bakımdan hâlâ dünyayı "anlamlandırma"ya devam ederken, monolitik bir cazibe oluşturmayı sürdürüyor.

Küresel medeniyetin neoliberal ekonomisi, burjuvaları, küresel şirketleri ve küresel kültürü etkinliğini sürdürürken siyasi, felsefi, toplumsal açıdan Batı medeniyeti resmen çöküşü yaşıyor. Çünkü siyasi model ve değerler açısından Batı medeniyetinin bugüne kadar getirdiği ilkelerin tamamı geçersiz, dahası manasız kalıyor.

Batı siyasi, felsefi ve toplum örgütlenmesi anlamında dünyaya söz söyleyemiyor, model geliştiremiyor, hiyerarşileri kuramıyor. Bundan daha mühimi başta Avrupa olarak Batı kendisi siyasi bir çıkmazın içinde...

İsrail'in Gazze'de bebekleri katleden, hastaneleri vuran, insanları ölüme götüren soykırımı dünyada, Türkiye'de, Batı'da çok büyük kırılmalara yol açtı. Kabul etmek gerekir ki Türkiye'deki laik, seküler kesimler de büyük oranda İsrail karşıtı tutum sergiliyor. İktidar, İslâmcı karşıtı ve İslâm düşmanı birtakım ulusalcı, Kemalist ve mezhepçiler İsrail'den yana tavır alsa, Filistinlilerin katliamına alkış tutsa da genel planda meseleyi "insanlık" boyutunda değerlendirdi seküler kesim. Bu elbette basit hümanizm gösterisi olmanın ötesinde hümanizmin evrenselliğini koyultacak düzeye hiç gelmedi. Batı'nın tavrı klasik hümanizmin savunulamayacak kadar arkaik kaldığını gösteriyordu.

İslâmî kesim, kamu, yardım kuruluşları, sivil toplum tüm dünyaya seslenirken benzer "insanlık" ve "hümanizm" kalıplarını kullanmaktan vazgeçmedi. Batı'nın, dünyanın bıraktığı "insanlık" ve "tüm dünya"cı evrensellik dilini Türkiye'de muhafazakâr, İslâmî kesim sürdürdü. Meselenin küresel boyutta sahiplenmesi, tepkilerin İsrail'i durdurmaya yetmesi iyi niyetine bağlı bu hümanizm gösterisinin arka planında "Müslümanların barışçı", samimi, tüm milletleri önemseyen, hoşgörülü ve diyaloga açık insanlar olduğunu gösterme gayreti bulunuyor.

1990'ların bir arada yaşama, ötekileştirmeme, hoşgörü, çoğulculuk dili ve bakış açısı hâlâ Müslümanların köreltilmiş beyinde varlığını sürdürüyor. İsrail'in, Batı'nın, Avrupa'nın kimseyle bir arada yaşamak istemediği, Müslüman çoğulculuğuna tahammül edemediği, ülkelerinde çoğunlukçuluğu esas aldığı, İslâm söz konusu ise hoşgörüden kaçtıkları 11 Eylül sonrasında adım adım, aşama aşama kendini gösterdi.

Gazze bu açıdan Batı medeniyetinin 90'ların söylemindeki tüm değerlerinin muhasebe, muharebe, mukayese alanı oldu.

Batı 11 Eylül ile İslâm âlemine çöktükten sonra aynı zamanda Avrupa'da entegrasyonu reddettiğini, Müslümanların ülkelerinde nüfuz ve kesafet kazanmasını istemediklerini, "İslâm'ın meşru bir din gibi" küfür topraklarında yaşanması ve yayılmasını kabullenemediklerini ikrar ettiler. Bu yalnız kendi insan hakları, özgürlük, çoğulculuk, müzakereci demokrasi gibi ilkelerine değil aynı zamanda asgari temel etik-politiğe de karşıydı. Kendi tutumlarını, ideolojisini, etik ilkelerini evrenselleştirmeye varlığını baskın hâle getiren medeniyet hegemonyası kendi

içinde çökmüştü. Evrenselleştirecek değerleri kalmadığı gibi aksine düşmanlaştırmalarda ve katliamlarda evrensel kanon ortaya koyuyordu. Gazze’de hastane bombalayan İsrail’den yana tavır alan Avrupa kendini inkârın ötesinde evrenselleştirdiği ilkelerin iflasını da izledi esasında. Bu sadece demokrasi çerçevesindeki değerlerin bitişi değil “insanlık ve evrensellik” gibi ilkelere de imkânsızlığını, açmazını belirliyordu. Fakat Türkiye’de dünyanın da artık önemsemediği bu iki kavram yine çok güçlü biçimde meşruiyet için kullanılmayı sürdürmekte.

Başörtüsü mücadelesinde olduğu gibi Müslümanları ilgilendiren pek çok hadisede İslâmcıların, Müslümanların tepki adına ilk yaptıkları şey, “dünya duysun, insanlık görsün, evrensel insan hakları nerede” sızlanmasından afişler, bildirimler, konuşmalar hazırlamak. Burada kastedilen esasında açıkça zulmü yapan, katliamları gerçekleştiren Batı’nın bizatihi kendisi... Müslümanlar, İslâmcı-muhafazakârlar anlayamadı ki, Batı kendi katliamlarına tepki göstermez, karşı çıkmaz, teknik olarak bu mümkün değil. O zaman yapılması gereken kendi “evrenselliğini ve insanlık’ını” yaratmak... bu da güçle olur. Müslümanlar “medeni dünya”ya, insanlığa seslenmek yerine kendi gerçeklerini yerleştirme, kabul ettirme yollarını bulmalı. Bu da “kuvvet toplamak”tan geçer.

Batı, ilkelerini teknik ve teknolojik imkânlar, dünya savaşları, iktisadi operasyonlarla, bunların üstünde geliştirdiği kültürle dayattı. Batı’nın değerleri, demokrasi, refah, kalkınma, söz hürriyeti, müzakere, mutabakat, sözleşme, hak ve özgürlükler kendi içinde geçerliken dünyaya emperyalizmini meşrulaştırarak dayatmak, kabullendirmek için kullanılır. Hâliyle bu değerler aslında bitmedi, Batı, bünyesinde bu ilkeleri yaşatmaya, kullanmaya devam ediyor. Çöken,

Gazze’de hastane bombalayan İsrail’den yana tavır alan Avrupa kendini inkârın ötesinde evrenselleştirdiği ilkelerin iflasını da izledi esasında. Bu sadece demokrasi çerçevesindeki değerlerin bitişi değil ‘insanlık ve evrensellik’ gibi ilkelerin de imkânsızlığını, açmazını belirliyordu.

emperyalizmin meşrulaştırıcı tesirini artık dayatamaması... fakat başta Müslümanlar olmak üzere karşılarında bir güç bulamadıklarından reddetmenin, gerçeği görmenin de bir faydası bulunmuyor.

GAZZE’DE ÖLEN BATI VE ENTELEKTÜELLERİ

Batı’nın medenileştirici değerleri modernizmin etkinliğini gösterdiği 19. yüzyıldan bu yana çok kereler çöktü, hakikati anlaşıldı, meşruiyetini kaybetti. Ama Batı her defasında yeni bir statüko ve doktrin, küresel siyasal alan ile bunları güncelledi, yeniledi ve yine toplumlara dayatmayı başardı. Gazze’deki soykırım ve katliamdan sonra da çöken, tükenen Batı değerleri yeni bir dünya sistemi vasıtasıyla yeniden piyasaya sürülecek, küresel kültürün de etkisiyle kabul ettirilecektir. Bunu Batılı entelektüellerin Gazze meselesindeki tutumlarından anlamak mümkün... Esasında sadece Batı’nın değerleri değil entelektüelleri de bu aşamada çöktü.

Slavoj Zizek, Judith Butler gibi isimler İsrail’in katliamlarına sessiz kalmazken anlaşılan o ki kamuoylarından çok küresel entelektüel ve iktisadi ağdan çekindikleri için “iki taraflılık” yöntemiyle HAMAS’ın da aynı dozda şiddet uyguladığını belirtmek mecburiyetinde kaldılar. Zaten “ortacılık” yani İsrail kadar HAMAS da bu durumdan sorumlu, ifadeleri mütekabiliyeti getirdiğinden İsrail’i, hastane bombalamasını da temize çıkarır. Buna ek olarak Netanyahu meselesi... Entelektüellerin yanında tepki koyan ülkeler de Netanyahu’yu şeytanlaştırarak “Yahudilik”i gözlerden kaçırır. Hâlbuki “sivil Yahudi”ler de birer askerdir, propaganda ve hınc bakımundansa onlardan daha ileri... Üstelik Yahudiliğin zihin kıvrımlarıdır katliamları gerçekleştiren. Netanyahu’nun öne çıkarılıp tüm sorumluluğun ona yüklenmesi İsrail ve

Yahudilerin daha temiz olduğu fikrini alttan alta iletmektedir. Entelektüellerin HAMAS ve Netanyahu kartları onları hem tepki gösteren hem İsrailci küresel burjuvanın şeditliğinden koruyan önemli enstrümanlardır.

Batılı değerlerin iflasi Habermas'ın İsrail destekçiliğine dek insanların havsalasında çok da yer etmemiştir.

Habermas'ın bir bildiriye verdiği imza, oradaki ifadeler, İsrail ve Yahudi taraftarlığı Türkiye gibi aydını bizzat Avrupa'dan beslenen ülkeler için "yıkıcı" oldu. Meseleyi hâlâ kendi bağlamı içinde "eleştirel teori"ye tezat durmakla anlamaya ve kritik etmeye çalışan safdillere karşın Habermas'ın hep böyle olduğuna dair beyanlar da kendini gösterdi. Habermas'ın kara sicili böylece döküldü, meğer Avrupa ve Batı emperyalizmine, Müslüman işgallerine her zaman tam destek vermiş öykünülen entelektüel!

Müzakereci siyasallık teorisiyle radikal demokratik perspektifle Türkiye'nin 90'ları ve 2000'lerinin ilk on yılında etkili olan Habermas'ın bu yaklaşımının Müslümanlar ve Batı karşısında tüm öteki için değil yalnız kendileri için geçerli olduğu böylece tecrübe edildi. Habermas'ın ve diğer sözleşmeci, müzakereci tutumların İslâm düşmanlığı ile açığa düşmesi Türkiye'deki siyasal alan üzerine söz söyleyenler için de ciddi veri, travma ve yarık oluşturdu. Hâliyle öteki söz konusu olunca katliamı hoş ve anlaşılır gören radikal demokratların teorilerinin kendileri dışındaki toplumlar için geçersizleşmesi böylece gerçekleşti. Üstelik soykırımla suçlanan bir devletin unsuru olarak Habermas'ın bu ithamları örtmek için asıl büyük katliamları onaylaması entelektüel çaresizlik ve zavallılığın bir göster-

gesidir. Bu açıdan Almanlık ve Alman ruhunun Habermas ve Scholz özelinde tüm Almanya'dan çekildiği de daha net anlaşıldı. Kendi etik ve tinlerini evrenselleştirme maharetine sahip Almanların, Yahudi evrenselliğini, hegemonyasını bu derece içselleştirmeleri veya böyle görüntü vermeleri, Fransa, İrlanda, İngiltere başta tüm Avrupa ülkelerinin İsrailci davranırken toplumların gösterilerle ona karşı olduklarını beyanları, değerlerinin ötesinde Avrupa'nın ve Batı'nın Yahudi, İsrail sermayesine, gücüne teslimiyetini de belirginleştirmiştir.

Batı değerleri değil çöken aynı zamanda Avrupa'nın kendisi...

Rasyonalizmi, pozitivizmi, modern bilim-sanat ve teknolojiyi geliştiren Avrupa düşüncesi beraberinde liberal demokrasiyi de toplumlar için bir medeniyet seviyesi hâlinde sistemleştirmiş ve dayatmıştı. Anlaşıyor ki Avrupa'nın hatta tüm Batı'nın elinden bunlar alınmış... Yahudi aklı ve etkisi Avrupa'yı tüketirken Batı medeniyetini de uhdesine almış.

11 Eylül, işgaller, Avrupa'da entegrasyonu bitiren İslâm-yabancı-göçmen düşmanlığı, 2008 krizi, neoliberal iktisadın ve siyasi küreselleşmenin, postmodern felsefe ve siyasetin çöküşü, aşırı sağın yani faşizmin yükselişi, Avrasya'nın vekâlet ve ticaret savaşlarıyla çok kutupluluk talepleri, Rusya'nın güvenlik, Çin'in iktisadi sahalarında dünya sistemine çıkma yapması, Rusya-Ukrayna savaşı, enerji krizi, temiz enerji teknolojisi, elbette salgın ve onun yol açtığı nihilizm, tedarik sorunları ile Gazze Batı medeniyetinin kapsayıcılığını, örnekliğini tümünden bitirdiği gibi kendi varoluşunu da tehlikeye atmıştır.

Bu konuda genel çıkarımlar şu şekildedir:

ÇÖKÜŞ VE ÇIKMAZIN NEDENLERİ

Batı medeniyetinin ideolojik çıkmazının nedenlerinden biri artık küresel standart getirememesi...

Ekonomik üstünlüğü Çin'e, askeri harekât üstünlüğü Rusya'ya, siyasi dili Putin-Trump karizmasına kaptıran Yalta Düzeni Avrupası artık kavramlarla dış müdahaleleri gerçekleştiriyor. Batı'nın kavramlarının cazibesi, büyüsi bitti.

Bir diğerk tüketiş ise ÷lkelerdeki mazlumların, muhaliflerin, iktidara gelmek isteyenlerin Batı müdahalesini, desteğini beklemeleri de büyük oranda sona erdi. Bırakın ÷lkelerindeki baskılardan, yoksulluktan kurtulmayı Suriye, Afganistan, Libya, Ukrayna, Körfez ÷lkeleri gibi pek çok örnekte olduğu gibi sorunun kaynağının doğrudan Batı olduğu anlaşıldı. Aynı şekilde iktidara gelmek için Avrupa ve ABD'nin desteğini aramak da bu merkezin zayıflamasının yanı sıra Gürcistan, Ukrayna örneklerindeki gibi kolayca yalnız bırakılmaları yüzünden nihayetlendi.

LİBERAL DEMOKRASİNİN ÇARESİZLİĞİ

Batı medeniyetinin krizi aynı zamanda Yalta ve Bretton-Woods düzeninin sarsıldığının da işareti:

1- Batı medeniyetinin ideolojik krizinin merkezini demokrasi oluşturuyor. Bir siyasi tercih modeli olarak demokrasi hâlâ geçerli ve meşru bir yöntem görünse de liberalizmle birleşen yapıyla 2. Dünya Savaşı'ndan sonraki ideolojik egemenliğini kaybetti.

1997, 2008 ve salgının getirdiği ekonomik kriz, salgın dönemindeki tedbirlerin biyopolitikaya, kapanmaya, küresel OHAL'e, sınırları mutlaklaştırmasına bağlı olarak küresel akıntıları yok etmesi, devlet mensubiyetleri, sınırların kalın çizgilerle korunması, hayati durumlarda güvenliğe sarılmak Batı'nın siyasi krizinin, Avrupa merkezci siyasetin bittiğini gösteriyor. Buna elbette özellikle 2000'lerin ortasından itibaren Avrupa'da entegrasyonun bitirilip göçmen, yabancı, İslâm ve Müslüman karşıtlığının artırılmasını da eklemek gerekir.

Saf ve özcülüğün ulusalcılıkla ve popülizmle birleşmesi radikal demokrasilerin yerini güçlü devlet ve güçlü lider arayışına bıraktı. Burada hakikaten Avrupa entelektüeline ayrı bir yer açmak gerekir. Agamben'den Ranciere'e kadar hâlâ "devlete karşı toplum" hatta tikellerin kolektivismi ideolojisini her tür heterodoksiyi siyasala taşıma çabasındaki olanların tüketişe çare olamadıklarını görmek gerekir. Bunu popülizm, tiranlık, otoriterlik olarak sunmalarına karşın toplumların ve bireylerin "öteki" ile ekmeğini bölüşmeme, hayatta kalmak için her şeyi yapma itkisi 2000 öncesinin tüm özgürlük modellerinin çökmesine neden oldu.

Batı medeniyetinin yükseltilen Doğu karşısında defansa çekilmesi, yerine göre Çin ile ittifaklar araması değerlerin bitimini getirdi. Siyasi, askerî ve ekonomik üstünlük kavramların dolaşımı ve yerleşmesini sağladığından parçalanan, zaafa düşen Batı ve Avrupa toplumlara yalnız güvenlik, sağlık ve huzurdan başka reel teklifte bulunamıyor.

Diymiyor ki adil bölüşüm sağlayacağız... yahut iktisadi refahı arttıracacağız, küresel burjuvanın enkazını size kaldırtmayacağız vaadini veremiyor. 2008 yılında çok uluslu şirketlerin zararları orta-alt gruba fatura edildikten sonra güçlü devlet isteği arttı...

İki sebepten, devletlerin güçlenmesi, sınırların sağlamlaştırılması özcü vatandaşlık kurgusuna gidilmesini gerektirdi.

İlkin küresel şirketlerin kayıplarının halklardan çıkarılması karşısında rahatsızlıkları, refah devletine öykünen ekonomik reformların hayata geçirilmesini bastırma mecburiyeti...

İkinci manada yalnız devlet varlığının ve küresel burjuvanın değil toplumların da göçmenlerden, virüsten, her tür yabancından korunmak için güçlü devleti, sınırların kapanmasını istediklerinden.

Her ne kadar popülizm karşıtlığı gözlenirse de Avrupa ve Batı Alain Touraine'in dediği gibi "fetihçi karakteri"nin de ötesinde kendi heimat'ını koruma adına Yalta sonrası siyasi modelini terk ediyor.

ÇOKKÜLTÜRLÜ SİYASALLIK KORKUSU

2- Rusya ve Putin'in Kırım'ı ilhakı, Donbass bölgesinin özerkliğini tanıyarak Ukrayna'ya girmesi, Balkanlarda özellikle Bosna'da Sırp, Katalan ayrılıkçılığını desteklemesi neoliberal siyasallığın, çokkültürlü, çoğulcu, çok hukuklu, etnik farklılığa dayalı siyasallığın bütünüyle siyasal alandan çekileceğini de gösteriyor.

Özgürlükler etrafındaki teorik hiyerarşi paradigmaları, özellikle liberal sol aydınların genel tezleri bu aşamada ciddi zarar gördüğü gibi tehlikeli hâle dönüştü. Dolayısıyla başta Türkiye olmak üzere fay hatları diri bölgelere ihraç ettiği neoliberal siyasallığın temel tehditleriyle kendi-

si yüz yüze geldi. Rusya'nın Ukrayna'ya girmesi, Soğuk Savaş sonrası, 11 Eylül rejiminin pek çok niteliğini de sona erdirmiş oldu.

Kapitalist moderniteye kadar kimlikler din etrafında, sonraki dönemde çoğunlukla icat edilen etnik ve vatandaşlık bağı ile tanımlanıyordu. Artık ne dinî ne mezhebi ne etnik veya vatandaşlıkların devletler ve toplumlarla mensubiyeti kalmıyor. Avrupa'da, özellikle vatandaşlık alan onlarca yıl çalışanlara karşı dahi geliştirilen düşmanlık artık yeni aidiyetlerin önem kazandığını gösteriyor. Brexit, ulusalcılık, Trump, Putin gibi figürler, potansiyel düşmanlıklarla ve hassaten salgındaki tedarik zincirlerinin kırılması, açlık, hastalıklardan ölüm gibi doğal hukukun hayatta kalma önceliğiyle birleşince yeni sentezlerden oluşan mensubiyetleri şekillendirecek.

Sınırların kutsallığına, bölünmez bütünlük ve etnik ayrımlıklar da girerek aidiyetleri, kimlik politikalarını ve daha önemlisi Batı siyasasını belirleyecek.

Yeni ulus devletler, AB, BM, NATO gibi çatı kuruluşların etkisizleşmesiyle yeni siyasal alanlar teşekkül ettirecek. Dijital tekno-kültür bir dji-vatandaşlık ikame ederken devletler çiplerden uygulamalara kadar her tür biyopolitika ile bir yeni hegemonyayı da şekillendirecek. İstisnayı hemen her şartta talep eden ve uygulayan toplum-devlet modeli Avrupa'nın güvenliği için elzem hâle gelecek.

Soğuk Savaş ve 11 Eylül statükosunda uzun yıllar Avrupa değerlerine bağlılık sloganları etkin-di. Fakat o değerler artık ne Batı'yı ne mazlum halkları, gelişmekte olan ülkeleri heyecanlandırıyor ne de Batı dışı güçlü devletleri korkutuyor.

Sosyalistlerin emek rejimi, gelir dağılımı, neoliberalizmin yıkımından çok popülizmle uğraşması, popülizmi yeni faşizm olarak kodlaması, Batı merkezci siyasi ve ideolojik krizin unsurlarından biri.

RÖVANŞ BAŞLADI!

3- Soğuk Savaş ve 11 Eylül dönemlerinde başta ABD ve dünya sisteminin siyasi ve iktisadi tercihleri, olaylar ve kurulan statükolar 2008 ile birlikte aşama aşama yıkılmaya, değiştirilmeye başladı. Elbette rövanş hareketleri de görüldü.

Soros'un rengârenk devrimleri, Rus hinterlandında karşı devrime dönüştürüldü. Sovyetler bünyesindeki devletler yeniden komünist dönem topraklarına katılmaya doğru yol aldı. ABD ve dünya sistemi Soğuk Savaş sonrası dağılan Sovyet unsurlarına "sahip çıkmadı."

Medeniyetler Çatışması İslâm ve Müslümanlarla savaşa dönüşünce dünyadaki İslâm ülkeleri zayıfladı. Arap Baharı ulus devletleri dağıtınca Irak, Libya, Suriye'de bölünmeler, iç çatışmalar, İran, Türkiye ve İsrail karşısında Batı ittifakı arayan Körfez ülkeleri Çin ve Rusya'nın boşlukları doldurmasına yardım etti.

Siyasi istikrarsızlıkların Rusya ve Çin'i genişleteceğini önce anlayamayan, sonrasında treni kaçıran Batı Bloku ideolojik krizi yüzünden içe kapanmayı seçtiğinden yeni dengeler kuramadı.

Çin'in ucuz işgücü havucu ile çetrefilli bölgelerde Rusya'nın sopasını kısa vadede kârlı gören Batı ve dünya sistemi salgınla beraber bir anda ikinci plana düşüklerini fark etti. Avrupa nicedir Rusya'nın enerjiden askerî potansiyeline, Çin'in iktisadi gücüne karşı çıkmama hatta mümkünse oligopollerde birlikte yer alma çabası içinde.

BATI MEDENİYETİNİN ANLAM KRİZİ

4- Batı medeniyetinin ideolojik krizinin bir tarafında da anlam buhranı yatıyor. Avrupa, üst düzey gelişmişlik standartlarını aşamıyor, çünkü zaten zirvede.

Maddi birikimin getirdiği rahatlık ve merkez olmanın idare-i maslahatçılığı dünyaya yeni anlam, ideolojik aygıt, iktisadi tekliflerle gitmekten çok statükoyu korumaya yönelttiği için ciddi bir varoluş, ontoloji çıkmazı da doğurdu.

Aydınlanma, insanın ilerlemesi, barbarların medenileştirilmesi gibi misyonla, her türlü "açlığı doyurmaya, tatmin"e yöneldiği için öncelikle bir varoluş ayaklanmasıydı. Küresel kültür ile dünya merkezden üretilen değerleri benimseyeceğinden, yeryüzünün tamamı kapitalist ilişki biçimlerini elde etmek için çırpındığından yeni bir varlık, yeni bir insan ve varoluş geliştirmenin gereği de yok. Zaten Küresel medeniyetin kültürü tekno-hüman ile varlık ve anlam örüntülerini geliştiriyor.

Batı'nın anlam krizi salgınla üst düzeye çıkıp yalnızca "kazanımları koruma"ya evrildiği için doğal hukuk mucibince yeni bir seleksiyona da kapı aralıyor. Bu da popülizme, güçlü devlet ve karizmatik lidere yönelten kaygılılığı besliyor. Şu aşamada kimse "Avrupa değerlerini koruma" derdinde değil. Değerlerin ikinci plana itildiği, varoluşun ve hayatîyetin öne çıktığı bir dönemde kolektivizm, çok seslilik, dayanışma yalnızca tanımlanmış sınırlar içinde ve yalnız kendini korumaya hizmet ettiği müddetçe değer kazanıyor.

YENİ DÜZENİN UNSURLARI

Kaygı ve huzursuzluk çağındayız. 2008 krizi ve salgın küresel burjuvanın, devletlerin, İmparatorluk bakiyesi ve heveslisi tarafların "yoklama"larına yol verdi.

Küresel burjuva, merkezi kıta Avrupası'ndan Doğu'ya kaydırma...

Ulus devletler, toplumları daha sıkı denetleyebilme ve neoliberal siyasal tezleri, radikal liberal demokrasiyi rafa kaldırma...

Çin ve Rusya yeniden büyük olma ve İmparatorluklarını tazeleme... yoklamaları yaptı. Şimdi hepsinin tuttuğu anlaşılınca salgının sönmesiyle yeni düzen için taraflar harekete geçti. Bu aşamada toplumlar ve bireyler otoriteye, hiyerarşiye tâbi olacaklarını adeta deklare etti, biraz daha yaşam şartları düzeldiği, ekonomik krizlerin yaraları tedavi edildiği müddetçe.

Bir yoruma göre tarih yüz yıl öncesindeki gibi akıyor.

İmparatorluklar çağı bitmiş, 1. Paylaşım Savaşı kimseyi tatmin etmemiş, huzursuzluk ve kaygı yükselmiş... İspanya Gribi salgını küresel bir yıkım getirmiş, 1929 buhranı ile arayışlar, hayatta kalma korkusu artmıştı. Neticesinde ikinci yıkım savaşı geldi.

Bugün de kimse hâlimden memnun değil, yerini beğenmiyor, pastadan aldığı paydan razı değil; salgın doğal hukuku kamçıladi, hayatta kalma tek anlam hâline geldi, üstelik enerji sıkıntısı ve küresel enflasyonla ekonomiler daraldı, toplumlar bunaldı. Küresel burjuva daha çok semirirken insanlar alt gelir grubuna düşmeye başladı. Küresel sermaye ABD ve Japonya yerinde kalsa bile merkezin mekân olarak Doğu'ya kaymasını iyiden iyiye örgütüyor.

Dünya düzeni kurucu kararsızlığını iyiden iyiye aşıyor!

Dijital tekno-medeniyet geliştikçe, sınırlar sanal ortamda kalktıkça gerçek dünyada teritoryal bağlılıklar, sınırları daha belirginleştirme, küresel yer değiştirmeleri kesme gittikçe artıyor. Rusya'nın Ukrayna müdahalesi bildiğin konvansiyel askeri yönetime, teritoryal kazanıma dayalı.

İMPARATORLUKLAR DÜNYAYA NE TEKLİF EDİYOR?

Kapitalist merkezde Rusya ve Çin güçlenirken dünyaya ne vaat ediyorlar?

Eleştirdikleri Batı'nın aksine daha fazla gelir, adil yönetim ve adaletli maddi paylaşım, daha fazla bireysel özgürlük mü, teklif ediyorlar... tam aksine, kapitalist birikimden daha fazla pay almasına karşın toplumlardaki sosyo-ekonomik durumu stabil tutup devlet destekli burjuva ve devlet mekanizmasını daha da güçlendirmeyi öneriyorlar.

Putin, Ukrayna işgalini gerekçelendirirken "parçası olduğumuz dünya ekonomisine zarar vermeyeceğiz" taahhüdünde bulundu. Yani küresel sermayenin kendini desteklediğini, ABD-Avrupa ve NATO'dan değil dünya sisteminden çekindiğini, kapitalizmle sorunu olmadığını, yeni bir kutup başı olarak küresel pastadan daha fazlasını istediğini de deklare etti. Çin gibi, ne yeni bir iktisadi ve siyasî düzen, küresel burjuvanın katlanan servetini kırıp insanlara dağıtma ne de varlık tanımı, insani yaşam skalası, toplumsal hayat, kültürel dönüşüm teklifi getiriyorlar.

Dünya sistemi Soğuk Savaş sonrasında kabuk değiştirememiş yeni bir doktrin ortaya koyamamıştı. Tarihin Sonu böbürlenmesi Batı medeniyetinin anlam ve ideoloji krizini doğurdu. Medeniyetler Çatışması İslâm âlemini kırdı, Doğu faşizmlerine Çin ve Rusya'ya yol verdi. Neoliberal siyasî düzen çökerken iktisadi zihniyet, küresel sermaye sorunsuz çalışıyor, dünya sistemi ölemeyen doktrini öldürüp doğamayan yeni anlayışı oturtuyor, yeni tür Soğuk Savaş ile...

Doğu faşizminin rüyalarını süsleyen imparatorluk hayalleri küresel sermaye tarafından destekleniyor artık...

Medeniyetler Çatışması bitti İmparatorluklar Çatışması başlıyor!

AKSA TUFANI, SİYONİST AKIL VE DİRENİŞ

— MAHMUD AL-NAFFAR —

Taha Abdurrahman'la tanışmamız onun birçok eserini okumam ve incelemem sayesinde oldu. Hoca'mızın eserleri gerek hoca ve gerekse de öğrenci düzeyinde her zaman araştırma ve incelemelere konu olmaktadır. Hoca'mızla ilk buluşmamız 2017 yılında el-Furkân İslâm Mirası Vakfı'nın İbn Haldun Üniversitesi iş birliğiyle düzenlemiş olduğu "Din ve Medeniyet: Umrânı Korumak Şer'î Bir Gayedir." konulu sempozyum aracılığıyla oldu. Daha sonraki yıllarda Hoca'mızla şahsi iletişimimiz devam etti. Geçen sene onu ziyaret etmek istedim ancak hocanın sağlık problemleri dolayısıyla bu ziyaret mümkün olmadı.

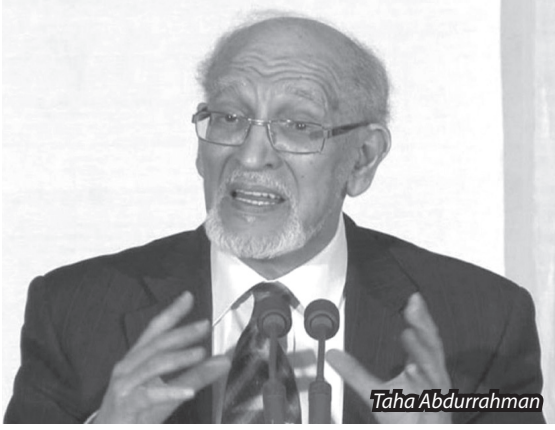
Geçen günlerde Rabat ziyaretimde Hoca'mızla görüşmek için aradım ancak muhterem eşi hocanın geçen aylarda geçirmiş olduğu ameliyat dolayısıyla sağlığının daha da kötüleştiğini bildirerek görüşme olmayacağı için özrünü beyan etse de aradan birkaç dakika geçmeden ziyaret talebi Gazzeli birinden olduğu için bizatili hocanın kendisi bana dönüş yaptı. Onu ziyaret etmek için Faslı âlim Muhammed Awâm'la yanına girer girmez bana sarıldı ve "Aksa Tufanı"nın kokusunu koklamak istediğini belirtti.

Bir saatten fazla süre boyunca, hâlen devam eden savaşla ilgili konuşmalar ve müzakere-lerde Hoca'mızın yazma konusunda kendisine şart koştuğu "Arap dilinin beyan gücüne katkı sağlamak ve fikirleri analiz ederken mantık araçlarını kullanmak" konusundan da uzak değildi. Hoca'mızın bu ufuk açıcı fikirleri, Arap ve Müslüman toplumunun karşı karşıya olduğu varoluşsal zorlukları incelerken doğaya, ahlaka ve ideallere başvuran güven teorisinin ışığında, onun eşsiz kitabı *Suğûru'l-Murabita*'ya eklenecek yeni bir bölüm olarak sıralanabilir.

AKSA TUFANININ MEDENÎ ANLAMI

Taha Abdurrahman'a göre Aksa Tufanı, insanın kendisini keşfedip derinliklerine daldığı, iç dünyasını dış dünyasıyla bağladığı ve hemen yapması gerekenleri uzun vadede yapması gerekenlerle birleştirdiği yeni değerler aracılığıyla medeniyetin farklı bir boyuttaki tecellisi, ümmetin yeni bir dirilişi ve insan için yeni bir doğum anlamına gelmektedir. Aynı zamanda Aksa Tufanı, İsrail'in dayattığı köleleştirici değerlerin yayıldığı bir ortamda insanın özgürlüğünü aradığı yeni bir değerler manzumesi anlamına geldiği gibi sapkın değerlerin kabul edildiği bir gerçeklikte fitratını gözden geçirdiği yeni şartlar anlamı da taşımaktadır.

Taha Abdurrahman'a göre Aksa Tufanı, insanın kendisini keşfedip derinliklerine daldığı, iç dünyasını dış dünyasıyla bağladığı ve hemen yapması gerekenleri uzun vadede yapması gerekenlerle birleştirdiği yeni değerler aracılığıyla medeniyetin farklı bir boyuttaki tecellisi, ümmetin yeni bir dirilişi ve insan için yeni bir doğum anlamına gelmektedir.

Hoca devamında şunları ekledi: “Filistin direnişi bugün ümmetin tarihini yazmakta ve ürettiği akılla gerek bireysel ve gerekse de kolektif olarak meydana getirdiği hayret verici eylemler sonucunda oluşan ve oluşacak olan yansımalarıyla insanlığı nura doğru yönlendiriyor. Bu durum rasyonel olarak sürekli emek vermenin ve insanlık ve İslâm tarihinde yenilenebilir enerjinin üretken bir mirasıdır. Sayıları az da olsa bu direniş emanetin en büyüğü ve asil bir iradenin tezahürüdür. Çünkü bu direniş erleri ilahi sıfatlar üzerine değerleri yeniden tesis ettikleri gibi İslâm'ı kutsal yapısı üzerine yeniden kurup ilahi yakınlık ruhunu yeniden oluşturmuşlardır. Ümmetin bugünü ve yarını direnişin ayakta kalmasına bağlıdır ve -Allah korusun- yenilgisi de ümmetin yok oluşu anlamına gelecektir.”

AKSA TUFANI AHZÂB GAZVESİNİ OKUMAK İÇİN BİR UFUKTUR

Hoca, direnişin İslâm medeniyetinin inşasına ve insan medeniyetlerinin inşasına katkı sağlayan eylem olduğuna inandığını belirterek sözlerine şunları ekledi: “Bugün ümmetimizin medeniyet inşasına ve insanlığın yenilenmesine katkıda bulunabilmesinin tek yolu “cihad”dır ve bu katkının gün ışığına çıkması için milletin bir kısmının bu konuda sorumluluk taşıması ve bu kutlu vazifeyi ifa etmesi gerekmektedir. Binlinçli Filistin direnişçisi bu emaneti maharetle taşımak için ayağa kalktı ve o bu sorumluluğu en güzel biçimde üstlendi, bunu en iyi şekilde taşıdı, en iyi şekilde yerine getirdi. Aslında o, bu zamanda benzeri olmayan bir hareketin temsilcisidir.”

Hoca direnişin kısmi bir eylem değil, kapsamlı bir eylem olduğuna değinerek şunları söyledi:

“Direnişe varoluşsal bir perspektiften baktım, yani direniş olmadan, cihad olmadan varoluşun, hayatın hiçbir anlamı yok. Çünkü varoluş ve yaşam ancak direniş eyleminin kendisinden kazanılabilir. Direniş eylemi tüm insani yetenekleri harekete geçirir ve bir araya getirir: işitme, görme, akıl ve tüm insan duyuları birlikte harekete geçer. Direnişe özgü hiçbir organ veya algı yoktur. Cihad, bir yetinin durduğu ya da bir yetinin hâkimiyetine girdiği bir eylem değil, bütün yetileri kullanan bir iradedir ve onun sayesinde kişi hakikatte şekillenir. Direniş ve cihad bu anlamda Allah'ın direnişçilere verdiği hayat iksiridir ve o olmadan ölüm ve yok oluştan başka bir şey olmaz. Nitekim ayeti kerimede “*Ey iman edenler! Size hayat verecek şeylere sizi çağırdığı zaman, Allah'ın ve Resûlü'nün çağrısına uyun.*” (Enfâl 8/24) buyurularak bu duruma işaret edilmektedir. İmkânsızlık ve yetersizlik gerekçelerini ve bahaneleri bir kenara bırakıp bu kutlu mücadeleyi başlatan direnişçileri, ihaneti kabul eden, hayal kırıklığına uğramaya alışmış diğer tüm insanlardan ayıran özellik de budur. Çünkü zilleti tercih eden kişi canlı olsa da ölüye benzer. Bu kutlu ve diri direnişçi grubun durumunu bu ayet ne güzel şekilde tasvir etmektedir; “*Ölü iken dirilttiğimiz ve kendisine, insanlar arasında yürüyeceği bir nur verdiğimiz kimsenin durumu, hiç, karanlıklar içinde kalmış, bir türlü ondan çıkamamış kimsenin durumu gibi olur mu?*” (En'âm 6/122).

Hoca, direnişi insanın varoluşunu ilerleten varoluşsal bir eylem olarak yorumlarken bu kapsamlı anlama daha önce değinilmediğini vurgulamaktadır.

“SİYONİST AKIL YENİLDİ”

Hoca, siyasi bilinç ve düşüncesinin 1967 yenilgisiyle başladığını, o dönemde üniversitede şiir yazmaya hevesli bir öğrenci olduğunu, bu savaşın onda şiddetli bir depreme yol açtığını ve şu soruların zihnini meşgul ettiğini anlattı. “Bütün Arapları mağlup edebilen bu akıl nedir? Tarihinde bu kadar kalabalık ve köklü bir millet nasıl yenilebilir? Zihninde hep şu sorular varken aynı zamanda şu temenniyi de taşımaktaydı; Siyonist aklı yenecek bir akla ne zaman sahip olacağız?”

Devamında şunları ekledi: “Zamanın ve ümmetin sorunları olan bu soruları kişisel ve bilişsel olarak taşıdım ve Siyonist zaferin kazanıldığı zihinsel mekanizmaları ve Arap yenilgisini doğuran kusurları ve sorunları keşfetmek için çalışmalarımı mantık ve düşünce üzerine yoğunlaştırdım. Dolayısıyla bu soruların yankısı içimde büyümeye devam etti, ta ki Filistinli savaşçının bu tufanı meydana getirdiği günü görene kadar. Siyonist aklın nasıl mağlup edildiğini kendi gözlerimle gördüm, böylece ilk kez gönül huzuru hissettim ve bana göre cevabı olmayan soruların cevaplarını buldum. Modern çağda Arap-İslâm aklının ve İslâmî aklın yeteneklerinin ve gücünün en büyük tezahürünün Aksa Tufanı’nda vücut bulan şey olduğuna inanıyorum. Bu sayede direnişçi İslâm aklının imkânı, gücü ve genişliğini gördüğü gibi Siyonist aklın yeteneklerini, sınırlarını ve kırılmağını da keşfetti. Bu gerçeklik karşısında harekete geçme sorumluluğunu üstlendi ve bu sayede olağanüstü başarılar elde edildi. Bütün bu sonuçlar Cenab-ı Hakk tarafından seçilmiş olmanın anlamını ortaya koymaktadır.”

DİRENİŞÇİNİN AKLI DESTEKLENEN AKILDIR

Taha Abdurrahman aklı üçe ayırıyor: “Sınırların engellediği soyut akıl, afetlerin müdahale ettiği engellenmiş akıl ve mükemmellik içinde yüzen destekleyici akıl.” Hoca’ya göre 7 Ekim’de gerçekleşen başarının arkasında Allah tarafından “desteklenmiş akıl” vardır. Ayrıca bu akıl tüm maddi sınır ve olanakları aşmış ve kendisiyle birlikte herhangi bir günahın olmadığı, nur üstüne nur olan melek gibi yücelen katıksız bir imanla doludur. Bu savaşçılar, modern insanın kaybettiği değerleri en güzel ve en parlak şekilde

de ortaya çıkarmak için Allah’ın rubûbiyetine şahit kıldığı gün, doğuştan gelen fitratını keşfetmesine yol açan, tüm insanlığa ışık tutan kandiller olmaya devam etmektedirler.

Bu savaşçılar melekûtîdir. Gayeleri zaman ve mekân üstüdür. Onlar gökyüzüne bağlıdırlar ve ilâhî gölge altındadırlar. Allah için bir araya gelip Allah için birbirlerinden ayrılmaktadırlar. Melekler de onlarla birlikte savaşmaktadırlar. Onların 3 saatte gerçekleştirmiş oldukları, kitap ve konferanslarımda değindiğim “desteklenen akıl”ın bir örneği olduklarına dair bir delildir. Ne mutlu onlara... Bu, Cenab-ı Hakk’ın onlara ilahi üstünlüğü ve özelliği miras bırakmak istediğinin açık bir delili ve açık bir gerçeğidir ki, kalbi olan veya şahit olarak dinleyenler için bir ibret olsun, önemli olan bu büyük olayı dikkate almaktır. Bu kutlu mücadele hikâyeden önce bir ayardır.

AKSA TUFANI İLE İLGİLİ TEMENNİSİ

Bu nurlu buluşmanın nurlu bir anında hocamız bize duygularını ve savaşa katılma arzusunu anlattı: “Keşke onlarla savaşan bir genç olsaydım. Bu, tecrübe etmeyi hak eden bir zamandır ve değerlendirilmesi gereken bir andır. İnsanın başka bir hayatta dilemediği hayatı olan anlardır. İlahi kelam böylesi anlarda savaşçıya iletilir. Onu bir mesajın okuyucusu olarak değil, muhatabı olarak duyar. Bu anlarda dua ederse icabet edilir, bağışlanma dilerse bağışlanır. Cenab-ı Hakk’ın buyurduğu gibi Allah’ın yardımı onunladır ve ondan ayrılmaz bir hâl alır. Nitekim âyet-i kerimede; *“Allah size yardım ederse, sizi yenecek yoktur.”* (Âl-i İmrân 3/160) ve *“Allah’ın izniyle büyük bir topluluğa galip gelen nice küçük topluluklar vardır.”* (Bakara 2/249) buyurulmaktadır. Hayatım boyunca yaşamak istediğim bir an olsun bu cihatta yer almakta ancak bu kutlu mücadele bu seçkin grubun nasibi oldu.

Üzerimde yerine getirilmesi gereken bir görev olduğunu her zaman hissettim, yoksa hayatım anlamını yitirecek ve daha önce yapmadığım bir şekilde Allah’a da itaatsizlik etmiş olurum. Bu kitabı [*Suğûru’l-Murabita*] yazma zorunluluğunu hissettim. Yayınevine hiçbir hak ve ücret olmaksızın hediye ettim.”

Bu sözlerle, mütefekkir hocamız -Allah onu korusun-, yukarıda bahsi geçen eserin giriş kısmında belirtmediği kitabının yazılış hikâyesini ve tasnif edilmesinin gerekçesini bizlere özetledi. Mütefekkirin ruhuna işleyen bireysel, bilişsel, kültürel, entelektüel ve felsefi sorumluluk boyutları bu kitapta bir sorumluluk ve ihmal edilemeyecek bir görev olarak belirgindir. Çünkü aksi takdirde bu sözler anlamlarını ve inandırıcılığını kaybeder.

HAYAL KIRIKLIĞI VE NORMALLEŞTİRME YAHUT EMANETE VE KÜLTÜRE İHANET

Taha Abdurrahman, genelde ümmetten, özelde de entelektüellerden hayal kırıklığı sebebiyle duyduğu derin üzüntüyü ve acıyı bize aktardı. Hoca, ümmetin ve özellikle entelektüel kesimin neden olduğu hayal kırıklığının yürekleri parçaladığını belirterek birçok aydının emanete ve kültüre ihanet ettiğini belirtti. Normalleşme olmasaydı işgalci devlet bu yaptıklarını yapmazdı, normalleşen ülkeler de tavrı alsaydı bu canice saldırılar dururdu. Taha Abdurrahman yeni nesillere düşen görevin, önceki nesillere yüklenen görevin iki katı olduğunu belirterek sözlerini devam ettirdi. Bu normalleşmenin arkasında ise 1967'de Yahudilerin anayurtlarına döndüğü yaygarası vardır. Günümüz gençliği, işgalci devletin taassup ve fanatizminin hâkim olduğu yenilgi anlarını yaşamadığı için farklı hazırlıklarla birlikte yeni algıları taşımalıdır. Taha Abdurrahman konuşmasında ümmetin gençlerinin öne çıkması, onların her toplum ve millette hayatın sırrı olduğuna ve milletleri karanlıklarından aydınlığa çıkarabilecek yegâne

birey oldukları ve kalkınmış bir hayatın en parlak biçimi olduklarına inanmaları gerektiğini ifade etti.

SONUÇ

Bu şekilde özgüvene dayalı, olayların yüzeysel görünümünün ötesine geçerek derinliklere uzanan felsefi, ahlaki ve irfani tefekkür ve deruni ahlaki yansıma sayesinde Taha Abdurrahman Hoca'mızın da yıllarca meşgul olduğu fikrî proje kapsamında Aksa Tufanı'nın medeniyet ufuklarını ve ahlaki unsurlarını hissetmek mümkündür. Çağdaş Müslüman aklı, kendi zihninde yanan, hafızasında mevcut bu kaygının ışığında mirasını yeniden okumak zorundadır. Çünkü yazarın entelektüel katkısını kendi eserinden ayırmak mümkün değildir. Biyografisi ve onun kaygıları ve hedefleri dışında arzu ve düşüncelerine dair doğru bir fikir edinmek mümkün değildir. Hassas duygularla harmanlanan bu derin düşüncelerde, ümmetin karşı karşıya olduğu büyük olaylara karşı sorumluluk anlayışı belirgindir. Nitekim bu durum, fikrin doğruluğuna veya yanlışlığına ölçüt, aydının hayatına veya ölümüne şahit olmaktadır. Aksa Tufanı sayesinde düşünce ve kültürün, görev ve dürüstlüğün tanımı yeniden yapılacak ve onunla zihin yenilenecek, ruh uyanacak ve modernlik onunla inşa edilecektir. Çünkü bu inşa ve yenilenme cihadi benimseyen direniş hareketine bağlıdır.

Kaynak:

<https://www.haksozhaber.net/taha-abdurrahman-keske-genc-olsaydim-gaztede-savasabilseydim-169011h.htm>

Çeviren: Dr. Muhammed Şehit HAKÇIOĞLU

BOYKOT, TECRİT VE YAPTIRIMLAR HAREKETİNİ NEDEN DESTEKLİYORUM?

TALAL ASAD

Bugüne kadar İsrail'i ya da işgal altındaki Batı Şeria ve Gazze'yi hiç ziyaret etmedim ancak oradaki üniversitelerde ders veren Yahudi ve Filistinli birçok arkadaşım var ve BDS¹ [Boykot, Tecrit ve Yaptırım] hareketine katılmam onlarla olan dostluğumu kesmemi gerektirmiyor.²

Ama Gazze'nin tekrar tekrar vahşice yok edilmesi ve İsrail'in yıllardır karadan, denizden ve havadan kuşattığı Gazze de dâhil olmak üzere işgal altında yaşayan Filistin toplumunun yavaş yavaş sindirilmesi beni dehşete düşürüyor. İsraililerin çoğunluğunun, binlerce Filistinlinin öldürüldüğü ve IDF'nin

[İsrail Savunma Kuvvetleri] zayıf silahlı muhaliflere karşı çok daha üstün silahlar kullandığı Gazze saldırılarını güçlü bir şekilde desteklediğini ifade etmesi beni rahatsız ediyor. "İsrail'e düşen binlerce HAMAS roketi" konusunda çok fazla histeri var, ancak bunun sonucunda İsraili sivillere ve binalara neredeyse hiç zarar verilmedi. Yine de İsrail bu çatışmalarda kendisini her zaman kurban olarak lanse ediyor.

İSRAİL'İN BOYKOT EDİLMESİ

İsrail üniversiteleri IDF'nin Gazze'de uyguladığı şiddeti onaylamakla kalmadı, onunla arasındaki fiili bağları da güçlendirdi. İsrail toplumu, kontrolü altındaki Filistinlilere karşı giderek daha militarist ve küçümser hâle gelmiş görünüyor. Filistinlilere yönelik ırkçılığı teşvik eden şey eğitim, kültür ve haber kurumlarıdır. BDS'yi eleştirenler bazen İsraililer ve Filistinlilerin birbirleriyle konuşmalarının görüşleri değiştir-

- 1 BDS [Boykot Tecrit ve Yaptırım] hareketi, 2005 yılında 170 Filistinli sivil toplum kurumunun ortak çalışmasıyla ortaya çıkmış uluslararası bir boykot hareketidir. Hareket, Filistin'deki işgalin sona ermesi, yasadışı duvar ve yerleşimlerin yıkılması ve Filistin vatandaşları için tam eşitlik ile Filistinli mültecilerin korunması adına harekete geçmeyi hedeflemektedir. [Umrar]
- 2 Âlim, diplomat, gazeteci ve yazar Muhammed Esed'in oğlu olan Talal Asad, 1932 yılında Suudi Arabistan'da dünyaya geldi. Akademik yaşantısına Edinburgh Üniversitesi Antropoloji bölümünde başlayan Asad, 1968 yılında Oxford Üniversitesinden doktora derecesini aldı. Doktora tezinde ünlü sosyal antropolog E. E. Evans-Pritchard'la birlikte çalıştı. Postkolonyalizm, sekülerizm, Hıristiyanlık, İslâm, ritüel çalışmaları ve gelenek tartışmaları gibi alanlara yaptığı sarsıcı akademik ve entelektüel katkıları ve bu alanlardaki soykütüğü incelemeleriyle tanınan Asad'ın yıllar önce kaleme aldığı kısa yazısını Gazze'de masum insanları katleden İsrail'e karşı başlatılan küresel boykot hareketinin her geçen gün daha da genişlemesi çerçevesinde okurlarımızın dikkatine sunuyoruz. [Umrar]

mede boykottan daha etkili olup olmadığını soruyor. Çok farklı bakış açılarına sahip insanların herhangi bir ön şart olmaksızın konuşmak ve tartışmak için bir araya gelebilecekleri alanları sağlayan tam da akademik kurumlar değil mi? O hâlde İsrail eğitim ve kültür kurumlarının boykot edilmesi ifade özgürlüğünün reddedilmesi değil midir?

Bu soruya verilebilecek cevaplardan biri, siyasi rakipler arasında bitmek tükenmek bilmeyen konuşmaların hiçbir değeri olmadığıdır; özellikle de taraflardan biri diğerinden çok daha güçlü olmakla kalmayıp aynı zamanda onu aşağılayıp nefretle yaklaşıyorsa. Son yirmi yıldaki barış görüşmelerinin tamamen sonuçsuz kaldığı sıkça belirtiliyor. Ama aslında başarısız olmadılar. İsrail devleti tarafından açıkça finanse edilen, teşvik edilen ve korunan sömürgecilere daha fazla Filistin toprağını ve suyunu ele geçirmek, Gazze'ye yönelik acımasız kuşatmayı daha da yoğunlaştırmak ve İsrail'in Batı Şeria'daki işgalini kuvvetlendirmek için gerekli zamanı kazandırdılar. Barış görüşmelerinin adil bir sonuca ulaşabilmesi için tarafların adaletin yerine geldiğini görmeye kararlı üçüncü bir tarafın arabuluculuğuna ihtiyacı vardır. ABD'nin sözde "dürüst arabulucu" olduğu sözde barış görüşmelerinde ise durum kesinlikle böyle değildir.

Öyle görünüyor ki İsraililerin çoğu Filistinlilerden kaynaklanan "varoluşsal bir tehditle" yüz yüze olduklarına inanıyor. Bu inanç adil bir barışın sağlanmasının önünde ciddi bir engel teşkil etmektedir. Zengin ve güçlü bir devlette yaşayan insanlar (nükleer silahlarla donanmış dünyanın en komplike ve zorlu ordularından birine sahip, teknolojik olarak gelişmiş bir ekonomiye dayanan, Avrupa ve Kuzey Amerika'nın kesintisiz desteğinden faydalanan, komşu Mısır ve Ürdün ile sağlam anlaşmalara ve Körfez ülkeleriyle giderek artan dostane ilişkilere sahip) küçük parçalı topraklara dağılmış, siyasi, ekonomik ve coğrafi olarak İsrail tarafından tahakküm edilen savunmasız bir nüfustan dolayı "varoluşsal bir tehdit" ile karşı karşıya olduklarını söylediklerinde paranoyaktırlar (ya da kasıtlı olarak dürüst değildirler).

Bu paranoyak kurban kompleksinden çıkarılabilecek ders, bunu besleyen İsrail devletinin gücünün, İsraililerin şu anda emek verdikleri

İsrail toplumu, kontrolü altındaki Filistinlilere karşı giderek daha militarist ve küçümser hâle gelmiş görünüyor. Filistinlilere yönelik ırkçılığı teşvik eden şey eğitim, kültür ve haber kurumlarıdır.

kendi kendine dayatılan yanılısamayı ortadan kaldırmaya yardımcı olacak bir karşı kuvvet gerektirdiğidir. Şiddet bu durumda ne uygulamaya dönük ne de ahlaki bir cevaptır. Yapılması gereken, İsrailileri içinde yaşadıkları gerçek dünyanın farkına varmaya zorlamak için şiddet içermeyen araçlar kullanarak onları eğitime çabasıdır. Böyle bir ahlaki eğitim çabası başarısız olabilir ama en azından denenmelidir.

KURUMLAR VE BİREYLER

BDS bireyleri değil kurumları hedef alır: BDS karşıtlarının itirazı, kurumlar ve bireyler arasındaki ayrımın kolayca yapılamayacağı ve bu nedenle masum bireylerin zarar göreceği yönündedir. Yasal olarak hem bireyler hem de kurumlar "şahıs" olsa da bireysel şahıslar aynı anda hem tüzel şahısların (kurumlar, şirketler) kurucu unsurudur hem de onlardan farklıdır, dolayısıyla bu ikisini birbirinden ayırmakta bir sorun olmamalıdır. Benim görüşüme göre, içinde yaşadığı ya da eylemleri üzerinde güç sahibi olduğu bir kurumun haksız faaliyetlerini destekleyen bireysel bir kişi, faaliyetlerinin sınıksız ahlaki sonuçlarından sorumlu olmalıdır ve insanların böyle bir kişiyi sorumlu tutmakta direktmesi şaşırtıcı değildir.

Böylece Netanyahu'nun kongrede yapacağı konuşmayı boykot etmek ya da işkenceye izin veren bir hukukçuyu ABD'deki bir üniversitede konuşma yapması için davet etmemek isteyebilirler. Benim görüşüme göre -ve bunun BDS'yi desteklemekten kaynaklanmadığının altını çiziyorum- soru, kurumlar ve bireyler arasında ayrım yapıp yapılamayacağı değil (elbette yapılabilir), parçası oldukları "yapay" kişilerin (kurumların) adaletsizliğine yardım ve yataklık

eden “gerçek” kişilerin (bireylerin) nasıl tespit edileceği ve bunlara nasıl karşılık verileceğidir. Ve bu soru ancak vakaya göre cevaplanabilir.

Peki, akademik kurumların boykot edilmesi İsrail paranoyasının yıkılmasına gerçekten yardımcı olabilir mi? İsraili muhalif arkadaşlarımız bunun İsrail’in Filistinlilere yaptıkları ve yapmaya devam ettikleri konusunda kamuoyunda gerçek bir tartışma başlatmaya yardımcı olacağına inanıyor. Bu konudaki kararlarına saygı duyuyorum, tıpkı Henry Siegman gibi İsrail hükümetinin 1948 sınırları içinde ve dışındaki Filistinlilere yönelik politikalarına karşı çıkarılan Yahudi dinî değerlerine başvuran, İsraili

İsrail devletinin adaletsizliğini sürdürmeye yardımcı olan İsraili akademik kurumların boykot edilmesi, bazı açılardan işçi sınıfı yaşamının iyileştirilmesine yardımcı olan endüstriyel iş bırakma eylemlerine, bazı açılardan da sivil hakların genişletilmesine yardımcı olan sivil itaatsizlik eylemlerine benzemektedir.

aşırı milliyetçilerin gördüğü ve yaşadığı siyasi dünyaya bir alternatif sunan önemli şahsiyetlerin cesaretine, tutarlılığına ve ilkeli duruşuna hayran olduğum gibi. Kendilerini seküler olarak tanımlayan genç nesil Amerikalı, İsraili ve Avrupalı Yahudiler de giderek artan bir şekilde BDS’ye ve İsrail devleti üzerinde çeşitli mecralarda baskı kurmaya çalışan diğer hareketlere bağlılık göstermektedir. (Bunlar arasında belki de en önemlisi İsrail’de son seçimlerde ortaya çıkan ve Filistinliler için siyasi adaletin yanı sıra herkes için ekonomik adalet isteyen Müşterek Liste’dir, [Joint List]. Resmî Knesset politikaları üzerinde herhangi bir etkisi olup olmayacağını zaman gösterecek).

Evet, boykotlar çoğu zaman masum insanları incitir, Güney Amerika’daki sivil haklar hareke-

tinde ya da Güney Afrika’daki ırkçılığa karşı hareket kapsamında yapılan boykotlarda olduğu gibi. Ancak bu “tali hasar” insanları öldürmek ya da evsiz bırakmak anlamına gelmez. BDS’nin sonunda belirtilen amaçlarında başarılı olup olmayacağını (ve olacaksa ne ölçüde başarılı olacağını) kesin olarak söylemek mümkün değil çünkü siyasi eylemlerin tam olarak hesaplanamayan sonuçları vardır. Sonunda pek çok şey, İsraililerin ahlaki telkin ve politik-ekonomik baskının bir kombinasyonu ile Filistinlilerin de dâhil olduğu daha adil bir düzen yönünde harekete geçirilip geçirilemeyeceğine bağlı olacaktır.

Böyle bir çabada muhalif İsraili Yahudilerin rolü çok önemli olacaktır, ancak İsrail dışındaki kurumlar ve bireyler de onları destekleyebilir. İsrail devletinin adaletsizliğini sürdürmeye yardımcı olan İsraili akademik kurumların boykot edilmesi, bazı açılardan işçi sınıfı yaşamının iyileştirilmesine yardımcı olan endüstriyel iş bırakma eylemlerine, bazı açılardan da sivil hakların genişletilmesine yardımcı olan sivil itaatsizlik eylemlerine benzemektedir. Çoğu zaman kötülen, bazen başarısız olan ancak her zaman zor şartlarda adalete ulaşmaya çalışmanın temel bir aracıdır.

Kaynak:

<https://savageminds.org/2015/04/10/talal-asad-why-do-i-support-the-boycott-divestment-and-sanctions-movement/>

Çeviren: Senanur YAŞAROĞLU

KUDÜS

— KAMİL ERGENÇ —

Kudüs...

Onurumuz, izzetimiz, şerefimiz, aşkımız...

Düştüğünde düşeceğimiz, dik durduğunda dik durduğumuz, mahzun olduğunda hüznümlendiğimiz aziz şehir... Mukaddes belde...

İlk kıblemiz... Yani gözümüzün önünde olan... Yani yüzümüzü döndüğümüz, bütün benliğimizle yöneldiğimiz hürmet makamı...

Atamız put kırıcı İbrahim'in aziz neslinin, Musa'nın, İsa'nın, Muhammed'in uğrak yeri...

Âlemdaki kadınlara üstün tutulan pak Meryem'i; adayış abidesi Hanne'yi hatırlatan mübarek belde...

Kudüs...

Binlerce yıldır insanlığın imtihan diyarı...

Tevhidi şuurun tohumlarının atıldığı yer... Nübüvvet evi...

Miracın ilk durağı... Yani "uruc" etmenin. Yani yücelmenin... Yani yükselmenin...

Yüce Kur'an'ın beyanıyla "etrafi mübarek kılınan" yer...

Kudüs...

Modern medeniyetin; demokrasi, insan hakları, kadın hakları, çocuk hakları, çevre gibi cilalı/ cerbezeli/gösterişli kavramlarının ne kadar kof, aldatıcı, sahte, pespaye olduğunu deşifre eden; cari dünya düzeninin zalimleri koruyup kollamak amaçlı ihdas edildiğini insanlık ailesine gösteren yer...

Kudüs...

Romalıların "Siyonizm kılığında" arz-ı endam ettiği yer...

Nebukatnazar'ın/Sezar'ın/Hitler'in sadık tilmizi Siyonistler tarafından kana boğulan güzel şehir...

Dünyanın en büyük açık hava hapishanesine ev sahipliği yapan mahzun belde...

İnsanların açlıkla, susuzlukla, ilaçsızlıkla esir alınmaya çalışıldığı zeytinlikler ülkesi...

Kudüs...

Onurlu ve ahlaklı direnişin ana karargâhı...

Ölümü öldüren kara gözlü delikanlıların, iffetli kızların, vefalı ve çilekeş anaların yurdu...

Düşmanına benzemeyi zül addeden insanların sığınağı...

Allah'a (c.c.) koşulsuz teslimiyetin en güzel örneklerinin tebarüz ettiği aziz belde...

İnsanlık ailesine, imanun en büyük imkân olduğunu, izzetin ve şerefın Allah'ın, Resûlü'nün ve Müminlerin yanında olduğunu öğreten yer...

Kudüs...

Güce tap(ın)manın özendirildiği bir çağda, Allah'a kul olmanın ne demek olduğunu talim ettirildiği mektep...

Taşın demire galebe çaldığı, sapanun füzeyi imha ettiği, sloganların copları dövdüğü, çıplak ayakların tank paletlerini durdurduğu, ezan sesinin bomba sesini bastırıldığı mucizeler diyarı...

Zillet altında yaşamaktansa, izzetlice ölümü tercih edenlerin yurdu...

Kudüs...

Heybesinde; Selahattin'in celadetini ve şecaatini, Abdülhamit'in ferasetini ve basiretini, İzzettin Kassam'ın mukavemetini ve takvasını, Ahmet Yasin'in fedakârlığını ve asaletini, Abdülaziz Rantisi'nin gözü karalığını ve tavizsizliğini, Ebu Ubeyde'nin vakar ve izzetini, Raid Salah'ın tevazuunu ve mülayemetini taşıyan bereketli şehir...

Kudüs...

Büyük ihanetlerin tanığı...

Yanı başındaki Müslüman kılıklı tiranlar tarafından Siyonistlere peşkeş çekilen kutsal şehir...

Aşağılık saltanatlarını korumak için, emperyalist-sömürgeci-Siyonist zalimlerle işbirliği yapan nifak çetelerinin iğrenç planlarına tanıklık eden pak belde...

Kudüs...

Şehadetle, şahitlikle, şehitlikle anılan sekinet makamı...

Kudüs...

Talut ve Calut, Musa ve Firavun kıssalarının hayat bulduğu yer...

Allah (c.c.), kulları aracılığıyla tarihe müdahale eder... Bu müdahalelerle insanlığa hakikate teslim olmaları gerektiğini hatırlatır... Yerinden edilen sözcükleri yerine koyar ve bulanıklaşmış/müşevveş zihinleri berraklaştırır...

Bir tarafta küresel müstekbirleri arkasına alan İsrail'in haydutluğu, diğer tarafta Müslüman kılıklı Tiranların yaptıklarıyla adeta mengeneye sıkıştırılan Kudüs, Allah'a layığıyla teslim olma azmiyle, modern barbarlıktan kurtuluşun reçetesini vermiş oluyor.

Bu asil direnişin karşısında acziyet içerisinde kalan sömürgeci Siyonizm, elindeki tüm araçları (özellikle enformasyon araçlarını) kullanarak zalimi mazlum, mazlumu zalim olarak göstermeye çalışıyor...

İsrail'in vahşileştiği zamanlarda gündemimize gelen ve meydanlarda birkaç slogan atmaktan öteye gidemeyen Gazze/Kudüs ilimiz, yerini uzun erimli-sistemli direniş kültürü inşa etmeye bırakmalı artık... Ahlaklı direnişin unutulduğu bir çağda Gazze/Filistin görkemli bir ders veriyor insanlık ailesine... Modern paradigmanın değişmezliğine neredeyse iman etmiş (ve bu nedenle) paradigma içi muhalefeti

benimsemiş Müslümanlar, küresel tahakkümü/hegemonyayı mağlup etmenin yolunun aslında onun dışında kalarak (yani nehrin suyundan bir avuç içerek veya hiç içmeyerek) mümkün olduğunu Gazze'ye bakarak öğrenebilir... Kana kana içilen nehrin suyu (insanın haysiyetini imha eden dünya lezzetleri) dizlerdeki dermanı yok etti. Bu nedenle Calut'un ordusuna (ırkçı emperyalist-Siyonist sömürgeciliğe) karşı koyacak takat yok... Haçlı-Siyonist ittifakıyla kurulan İsrail'i kanıksayan/meşru gören (insanlık dışı uygulamalarına rağmen onu tezkiye eden) yaklaşımların kendisini İslâm'a nispet edenler arasında bile karşılık buluyor olması çok büyük bir ahlaki çöküşe işaret ediyor.

Maruz kaldığımız "epistemik şiddet" yüzünden gör/e/mediğimiz, görmemiz durumunda gerçek anlamda özgürlüğün ne demek olduğunu idrak edeceğimiz (sahte mutlakların tahakkümünden kurtulacağımız) bilinç aşısı Gazze/Filistin direnişinde saklıdır. Nehirden geçerken kana kana içenlerden olmayıp Allah'ın (c.c.) başlarına komutan olarak tayin ettiği Talut'un emirlerine riayet ederek imtihanı başarıyla verip Calut'un tahakkümünü kıran müminler ordusunun 21. yüzyıldaki temsilcilerinin yaşadığı bu kutlu belde, ümmetin kendisinden ders almasını bekliyor. Gazze dendiğinde hep elini cebine atma gereği duyan (burayı sürekli olarak maddi yardımla/bağışla anmaya teşne zihinlerimiz) artık buraya "ahlaklı direniş mektebi" ve/veya "paradigma dışı varoluş imkânı" bağlamında bakmak mecburiyetindedir. Direnişi şiar edinen bu onurlu insanların, türlü tahakküm araçlarıyla üzerlerine saldıran küresel istikbara karşı sergilediği direnişin mahiyetini ve keyfiyetini öğrenmek, en esaslı meselelerimizden biri olmak durumundadır.

Gazze direnişi vesilesiyle modern Firavunların/Calutların güçlerinin aşılamaz olmadığını, hakkıyla iman edenlerin örgütlü birlikteliği sayesinde tüm mütehakkim zümrelerin/sistemlerin yerle bir edilebileceğini yakinen müşahede ediyor insanlık... Şimdi asıl konuşulması gereken şey, ilahi vahiy bilgisi-nübüvvet pratiği ve bu bilgi-pratikte mütenasip geleneksel birikimden ilham alarak, yaklaşık dört asırdır insanlık ailesini ve tabiatı ifsat eden Judeo-Hıristiyan referanslı ırkçı-sömürgeci-seküler paradigmanın kavramsal ve kurumsal hegemonyasından teberri etmek ve ontolojik-epistemolojik-metodolojik bağımsızlığı temsil ve tebliğ etmektir.

ÜMMETİN İŞARET TAŞLARI OLAN GAZZELİ ÇOCUKLAR

— ALAADDİN YURDERİ —

“Ey Allâh'ın Resûlü! Bize Mescid-i Aksâ hakkında hükmün ne olduğunu bildirir misiniz? 'Oraya gidin ve içerisinde namaz kılın. Eğer oraya gidemez ve içinde namaz kılamazsanız kandillerinde yakılmak üzere oraya zeytinyağı gönderin.’” (Ebû Dâvud, Kitabu's-Salât,14)

Vahşi şiddetin, kalbindeki tahkimatının en alçakça bir örneği olan Siyonist-faşist İsrail, ABD'den ve büyük çaplı olarak da Avrupa Birliği'nden aldığı benzersiz desteklerle, Filistin/Gazze'de, Sezai Karakoç'un “Geleceğin diriliş meşaleleri”, “Dünyayı değiştirecek, yenileyecek, meşhur kelimemizle söyleyelim diriltecek”¹ dediği, Cahit Zarifoğlu'nun ise “kalbinde Allah yazan”² diye andığı ümmetin yönünü ve esenli-

ğini bulabileceği işaret taşlarımız/kandillerimiz çocuklarımızı kitlesel bir soykırımla, devlet terörizmiyle acımasızca katletmektedir.

İsrail'in gücüne dair anlatılanların hükümsüz bırakıldığı 7 Ekim'den bu yazının hazırlandığı 19 Kasım 2023 tarihi itibarıyla 13 binden fazla şehidin 5 bin 500'ü çocuk, 3 bin 500'ü kadındır. Binlerce çocuk kayıp, binlercesi de insani/tıbbi yardıma muhtaç durumdadır. Dünya ise Filistin/Gazze şeridine karşı hayli yıkıcı bir iğrençlik ve habislik ile devam eden vahşeti bir film gibi ekranlarda ve sosyal medya mecralarında seyrediyor. İki mümin sesin: “Geldik, çağı gördük ve ürperdik.”, “Biliyor musunuz? Ben bu çağdan nefret ettim. Etimle, kemiğimle nefret ettim.” dedikleri çağ ile mi sınıyoruz? Acaba, diyerek düşünmeden de edemiyoruz.

İstanbul, 2020, s. 49.

1 Sezai Karakoç, *Diriliş Muştusu*, Diriliş Yayınları, İstanbul, 2018, s. 11.

2 Cahit Zarifoğlu, *İşaret Çocukları*, Beyan Yayınları,

Batı'dan akan sınırsız silah ve para desteğiyle azgınlaşan kana susamış İsrail'in 7 Ekim'den beri Müslümanların gözünün içine baka baka Filistin/Gazze'de binlerce bebek, çoluk-çocuk, yaşlı-geç, hasta-engelli hiçbir insani sınır tanımadan kitlesel soykırımı devam etmesi, her geçen gün şiddeti tırmandırması karşısında: "Biz öbür Müslümanlar ilgisiz, sessiz kaldıkça, ateşin bizi de yakalaması ilahi adaletin şaşmaz bir tecellisinden başka bir şey olmayacaktır. Ulu Peygamber'in (s.) buyurduğu gibi, bütün Müslümanlar tek bir vücuttur. Vücudun bir bölümündeki yarayı bütün vücut onarmaya koşmaz ve çalışmazsa hiç şüphesiz bütün vücut yara bere içinde kalacaktır. Doğu Türkistan, Nijerya, Kudüs, Gazze'de Müslümanların bugün çekmekte olduklarını, dün, Cezayir, Tunus ve öbür ülkeler çekmişlerdi. Müslümanların bütünlük dayanışması şuuru olmadıkça yarın da başka İslâm ülkelerini aynı ateş yakacaktır."³

Geçmişte Rusya'nın, daha sonra ABD'nin Afganistan'da, bugün ise Siyonist İsrail'in Filistin/Gazze'de yaşattıkları vahşet ve barbarlığa karşı İslâm ülkelerinin sessiz kalışlarına "Şair [Karakoç], bu şiirde [Alın yazısı Saati/7] seyirci kalan İran, Pakistan ve Türkiye'ye çağrıda, uyarıda bulunur:"

*"Ey İslâm ülkeleri
Birlik sizin ana ilkenizken
Paramparça oldunuz
Niçin ve neden
Her gün biriniz bir ziyafet konusu
Kurda kuşa*

3 Sezai Karakoç, *Sütun*, Diriliş Yayınları, İstanbul, 2018, s. 550.

*Kalanlarınız da giriyor sıraya
Bekliyorlar
Kurban edilme nöbetini"⁴*

"Filistin toprakları üzerinde bir İsrail devletinin kurulmasını Sultan Abdülhamid, o yangına sebebiyet vereceğini çok iyi gördüğü için engellemişti. O gitti ve bu patlama oldu. O küçücük alevin üzerine gidip bir ayağı ile ezip söndüren çıkmadı. Nihayet yangın büyüdükçe büyüdü."⁵ Bu Yahudi burada da durmayacaktır. İslâm ülkeleri istedikleri kadar toplantılar düzenlesin, Yahudi, Amerikan desteğinde planını adım adım gerçekleştirmektedir."⁶ Bu durum bize şu menkıbeye hatırlatmaktadır. Menkıbeye göre çarşıda çıkan bir yangının ardından kendi dükkânının yanmadığını haber alınca "elhamdülillâh" demiş olan Serî es-Sakatî, dükkânları yananların üzüntülerini paylaşmadığı için hata ettiğini anlamış ve otuz yıl Allah'tan af dilemiştir.

FİLİSTİN/GAZZE KATLİAMI VE "DARALAN VAKİTLER"

Sıradan okuma biçimlerine kapalı olan Cahit Zarifoğlu'nun şiirini anlamak için hakkında yazılanlardan çok kendisinin yazdıklarından yola çıkmak ve biraz da emek sarf etmek daha işe yaramaktadır. *İşaret Çocukları*'ndan başlayarak *Korku ve Yakarış* şiir kitabıyla biten serüvende "Şair, bir mümin portresine ulaşır." Bu kitabında Afganistan, Hama, Beyrut, [Filistin] gibi Müslüman diyarlardaki baskı ve zulümleri konu eder. Savaş kelimesine birkaç yerde ısrarla vurgu yapar. Âdeta Yedi Güzel Adam'ın soylu mücadele zemininin şekillendiği bir atmosfer göze çarpar. Hak üzere ölmenin âdeta yolunu özler:

*"Tekkeler zaviyeler medreseler ve ulema
Yemiş yüklü ağaçların kolları kökleri
Sarıklar kan oldu
Ak sakal kan oldu
Demek bitmedi Kerbela
Hama Kerbelası dehrin"⁷ (Hama: Sımsıcak)*

4 Mahfuz Zariç, *Sezai Karakoç*, Akademik Kitaplar, İstanbul, 2019, s. 130.

5 Cahit Zarifoğlu, *Bir Değirmendir Bu Dünya*, Beyan Yayınları, İstanbul, 2012, s. 230.

6 Cahit Zarifoğlu, *age.*, s. 220

7 İsmail Süphandağı, *Edebiyat ve Fark*, Gece Kitaplığı, Ankara 2023, s. 98,99.

“Hama” adlı şiirinde de dönemin Suriye despotları Esed kardeşler tarafından 1982’de Hama’da on binlerce Müslümanın bir gecede şehid edildiği vahşilik karşısında Zarifoğlu, Müslüman vicdanına ve kalplere dokunabilmek için aşağıdaki iki dizeyi ancak yazma gücünü kendisinde bulur:

*“O sabah camimizde ezan sesi gelmedi
Korktum bütün insanlar, bütün insanlık adına”*

Aşağıda tam metnini vereceğimiz “Daralan Vakitler” şiirinde ise Beyrut’ta, Kudüs’te Siyonist İsrail tarafından uygulanan şiddet kaleme alınmıştır. Şair, önceki şiirlerinden daha yoğun ve netlikte bir mümin duyarlılığıyla İsrail terörünün etkilerinden bahsederek, yaşananlara duyarsız ve sessiz kalan Müslümanlardan şikâyet vardır.

*“Yanakları, saçları, gözleri yanmış,
Zehirli gaz bombaları
Yılan gibi sokmuş, yalamış gövdelerini
Ağızları, küçücük dilleri yanmış
Bütün Beyrut sapsarı kalmış
Sanki ağlamak imkânsız
Başları
Paletlerle ezilmiş babaları
Yahudi doğramış analarını
Binlerce çocuk topların betonların altında
Beyrut’un gözyaşları şimdi
Kudüs’ün yanbaşında
Müslümanlarsa uzakta
Sanki başka
Gelinmez bir dünyada
Gözüm baksın sadece
Ayrıntıları
Kıvrılıp kırılmış bilekleri
Kemikten yakılmış etleri
Kuma serilmiş cesetleri
Büyük ajansların yaydığı resimleri
Bir seyirci gibi görsün dursun
Bir kadın gibi ağlasın..
Beyrut [Gazze] yengeç kısıncında
Çoğu Müslüman kafir yanında
Yaslanmış yastıklara sonunu beklerler filmin
Sen filistin hokkaları doldur kanla
Şairler eğer ahın varken
Uzanırlarsa tomurcuklara güllere
Herbiri kanlı bir ateş gibi korku
Bir azar bir şamar olsun
Filistin sen işine bak kar toprağını
Yoğur gazabını yaradanın..”*

Birleştirici siyasi çatının yokluğu nedeniyle İslâm dünyası, öz bağışıklık, stratejik hassasiyet ve bilge liderlikten yoksun kalarak başkaları için bir savaş alanına dönüştü. Belki de çatlamış fay kırığı kuşağı terimi bugün İslâm dünyasının durumunu en doğru şekilde nitelemektedir.

*Bu ateş bulutu hangi kavmin üzerinde
Çam ormanlarının salınışında
Kuşların cıvıdayışında
Otların serin tenlerinde
Eğer varsan bakıp görmeye
Şeffaf perdenin az ötesini
Bir ateş bulutu var en bildik yerde
En emin yerde
Ve bak asıl ölen yaylalar villalar tok karınlar
Hissiz dudaklar gayretsiz kalpler
Asla değil kavruk çölde yatan kadavralar
Farzet körsün olabilir
Elele tut
Taş al ve at
Kâfiri bulur
Hani ceylanların
Hani cihat marşın
Bir yumruk harbinden nasıl kaçtın
En arka safta bile kalmadın
Cengi attın dünyaya daldın
Tezeğe konan sinekler gibi
Dönüyor burgaç
Dünya üstten yanlardan daralıyor
Ovalardan
Dar geçitlere sürülen sığırlar gibi
Bir gün ister istemez
Karşısında olacaksın kaçtıklarının
Dua et
O gün henüz mahşer olmasın”*

FİLİSTİN/KUDÜS/MESCİD-İ AKSA/GAZZE'YE KARŞI GÖREVLERİMİZ

Filistin, Allah onu inşa ettiğinden beri kendisine saldıranların imtihanı olmuştur ve zalimlere de talihsizlik getirmiştir. Batı ve Doğu, Filistin’de bir defa Hz. Ömer zamanında ve bir defa da Selahaddin Eyyubi zamanında bir araya gelmiştir. Her iki seferde de Romalı ve Haçlı sürüleri bir inklaba uğrayıp yenilmiştir.

İnançsızlığın örgütlenişi demek olan süper devletlere ve güçlere karşı Müslüman, zayıf olduğu her vakit materyalist ya da öbür inanç ve görüşlerdeki toplumlarca insafsızca ezilmiş olduğunu bilmek için yeteri kadar tarihî tecrübeye sahiptir. Hâlâ bunu bilmiyor ve bunun icraatına ermemiş bulunuyorsa yazıklar olsun ona.

“Bugün ise, birleştirici siyasi çatının yokluğu nedeniyle İslâm dünyası, öz bağımsızlık, stratejik hassasiyet ve bilge liderlikten yoksun kalarak başkaları için bir savaş alanına dönüştü. Belki de *çatlamış fay kırığı kuşağı* terimi bugün İslâm dünyasının durumunu en doğru şekilde nitelenmektedir. Bu terim, jeopolitik biliminde erime ve içten kırılma ifadeleri ile karakterize edilen, aynı zamanda büyük güçlere karşı savunmasız olan bölgeleri tanımlamak için kullanılmaktadır. Bu tanım bugün özellikle bölgesel ve potansiyel olarak bu zafiyete sahip, derin siyasi ve fikri ayrışmalardan mustarip olan İslâm dünyası için geçerlidir. Zira bu bölgelerdeki devletlerin çoğu İslâm topraklarında açgözlü bir biçimde küresel hegemonya peşinde koşan uluslararası güçlere bağlıdır.”⁸

“Batı, kendi kurduğu ve beslediği Yahudi devletini çevreleyen İslâmî stratejik çevreyi parçalamakta ve İslâm dünyasının sonsuza dek *çatlamış fay kırığı kuşağı* üzerinde kalması hususunda ısrar ederken Kudüs hâlâ çatışmaların merkezinde yer almaya devam etmektedir. İslâm dünyasının, kendi halklarının kaderine yönelik gerçekleşen Batı entrikalarına bir son vermediği sürece herhangi bir geleceği olmayacaktır. Bunu başardığı gün İslâmî Doğu’nun doğuşu da başlamış olacaktır.”⁹

Bunun gerçekleşmesi için başarıyı Allah’tan dileyerek Müslümanların, üzerlerine düşen vazifeyi büyük bir dikkat ve sorumlulukla yürütmeleri lazımdır. Sezai Karakoç’un, “işte benim amentümün kültür, ekonomi ve sosyal plandaki ilkeleri” doğrultusunda yazdıklarını okuyalım: “Müslüman için iş, ibadettir. Müslümanlara hizmet etmek, dünyayı Allah yolunda imar etmek, ibadettir. Selamet ve güven içinde ezanların minarelerden yükselmesi, namazların

kılınması, Müslüman ordunun düşman ordulardan daha üstün bir silah donanımı içinde olmasına bağlıdır... İnançsızlığın örgütlenişi demek olan süper devletlere ve güçlere karşı Müslüman, zayıf olduğu her vakit materyalist ya da öbür inanç ve görüşlerdeki toplumlarca insafsızca ezilmiş olduğunu bilmek için yeteri kadar tarihî tecrübeye sahiptir. Hâlâ bunu bilmiyor ve bunun icraatına ermemiş bulunuyorsa yazıklar olsun ona.

İnançsız toplumların merhameti yoktur. Hem Müslüman toplum neden inançsız toplumların merhametine muhtaç olsun? Asıl inançsızlardır ki, Müslümanın merhametine muhtaçtırlar.

Müslüman kuvvetli olmak borcundadır. Hem kendi inanç ve medeniyetini korumak, hem zülmün insanlığa el koymasına mani olmak için.”¹⁰

Aliya’nın bir hitabesinde işaret ettiği gibi: “Güçlü olmak zorundayız. Güçlü olmak zorundayız... Çocuklarımıza asil ve iyi olmaları gerektiğini söyleyiniz ama güçlü olmak zorundayız; bu dünyada sadece güce saygı duyuyorlar.”

Hiz. Ömer (r.a.) şöyle demiştir: “Biz İslâm ile şeref bulmuş bir milletiz, eğer bu şereften uzaklaşırsak Allah bizi zelil eder.” Müslümanlar artık uyanmalı ve İslâm ümmetinin en önemli meselesi olan Filistin/Gazze/Kudüs/Mescid-i Aksa kurtulana kadar tüm kuvvetleriyle çalışmaya devam etmelidirler. Tembellik hâinden çıktıktan sonra, inşallah Batılı emperyalistler ve Siyonist İsrail ve şürekâsı üçüncü kez Filistin’de, (“Yeraltından çıkan taşlarla/Göktaşlarıyla/Hisarlar kuruyoruz [kuran]”¹¹) cihad ruhunu/hareketini canlandırmayı başarmış HAMAS’a bağlı İzzeddin el-Kassam ve diğer müminler/mücahitler eliyle bir inkılabı uğrayıp devrilecektir.

8 M. Muhtar Şankiti, *Doğu’nun Doğuşu Batı’nın Batışı*, çev. Oğuz Arif Demir, Mana Yayınları, İstanbul, 2023, s.64.

9 M. Muhtar Şankiti, *age.*, s. 94-95.

10 Sezai Karakoç, *Diriliş Neslinin Amentüsü*, Diriliş Yayınları, İstanbul, 1979, s. 49-50.

11 Sezai Karakoç, *Gün Doğmadan*, Diriliş Yayınları, İstanbul, 2016, s. 653.

GAZZE'YE YARDIM ETMEK İSTİYORSANIZ PETROL SİLAHINI KULLANIN!

Gilbert EL-AŞGAR

Gerçekten tamamen göstermelik ve numara yapıyorlar. Arap ülkelerinin Filistin halkıyla ve özellikle de Arap-İsrail çekişmesi tarihinde çektikleri acının kat kat üstünde olan yeni çilelerinde Gazze'yle dayanışma bağlamında şu ana kadar yaptıklarını başka nasıl tanımlayabiliriz? Yaşanan bu suçlar, ölümler ve yıkımın boyutu -uluslararası hukukçular soykırım savaşı ve tehcir olarak tanımlıyorlar ki bu iki suç, İsrail'in, sayılması zor ayrıntılı suçları bağlamında işlediği insanlık karşıtı suçlardır- ile Arap tepkisi arasındaki orantısızlık apaçık ortadadır.

Peki, şu ana kadar Arap tepkisi ne oldu? Ürdün ve Bahreyn büyükelçilerini İsrail'den çektiler. İlişkileri kesmeleri bir yana ilişkileri dondurduklarını dahi açıklamadılar. "Kınamanın" ötesine geçilmedi. Gerçi Mısır ve Fas minimum olanı da yapmadı ve şimdiye kadar büyükelçilerini çekmediler. Birleşik Arap Emirlikleri ise HAMAS'tan çok İsrail'e daha yakın. HAMAS'ın doğduğu Müslüman Kardeşler Teşkilatı İhvan'a yönelik nefreti biliniyor. Özetle Arap ülkelerinin şu ana kadar yaptıkları çekişme sahasından uzak Latin Amerika'nın yaptıklarının altında kaldı. Dört

Güney Amerika ülkesi Bolivya, Kolombiya, Şili ve Honduras büyükelçilerini çektiler. Bolivya ayrıca ilişkileri kestiğini de açıkladı. Riyad'da bir Arap-İslâm ülkeleri zirvesi yapıldığı doğru ancak ateşkes talebine teşvik etmek amacıyla BM Güvenlik Konseyi'ndeki daimi üye ülkelerin başkentlerinin ziyaret edilmesi için heyet gönderilmesi dışında pratik bir karar çıkmadı. Bu hareketlenme Gazze'de yaşananların riski ve aciliyeti ile kesinlikle uyumlu değil. Şöyle ki bekleyiş uzarsa İsrail'in ateş etmediği bir şey kalmayacak. Neredeyse kayıtsız kalmakla eş değer olan bu yavaşlığın nedeni nedir? Arap ülkeleri bu yaşananlar karşısında sembolik imalarda bulunmaktan daha fazlasını yapmaktan aciz mi? İran'ın durumu bu acizliği pekiştirmiyor mu? Şöyle ki Tahran bölgesel taşlarını sallamakla yetindi ve iddialı sözler dışında hiçbir şey yapmadı.

Aslında Arap ülkeleri ve burada petrol ihraç eden ülkelere bahsediyoruz, bugün zayıf durumda değiller. Hatta Ekim 1973 savaşı sırasında İsrail'e destek veren ülkelere boykot kararının alındığı yarım asır önceki şartlarından daha güçlüler. O vakit petrol ihraç eden Arap ülkeleri teknolojik

olarak Batılı şirketlere bağımlıydı ve askerî olarak soğuk savaşta Batılı ülkelerin himayesindeydi. Bugün ise yüksek derecede bir ekonomik bağımsızlığa sahipler ve yeni soğuk savaşın üç kutbuyla -ABD, Çin ve Rusya- sıcak ve güçlü ilişkileri bulunuyor.

Bunun yanı sıra petrol piyasası iki aydır düşüşte ve fiyatlar 2021 yılındaki Ukrayna krizi öncesi şartlara dönme yolunda. Suudi Arabistan bir yıldır Washington'un sert tepkisi ve diğer Batılı ülkelerin kızgınlığına rağmen Rusya ile anlaşarak petrol üretimini azaltmak için çalışmaya hazır olduğunu gösteriyor. Ancak Riyad, Siyonist soykırım ve tehcir savaşında, böyle bir tutumun ekonomik çıkarlarına hizmet edeceği için Rusya ve İran'da olumlu karşılanacak olmasına rağmen şu ana kadar petrol silahını çekmedi.

Tahran petrol boykotu çağrısı yaptı. Kullanımının maliyetli değil, bilakis kârlı olduğu tek silah bu. İran'ın (üzerindeki ambargo sebebiyle Batılı ülkelere petrol ihraç eden bir ülke değil) böyle bir tutum alması kolay ve bu yüzden Arap ülkeleri suçlanıyor. Ancak Arap ülkeleri şu ana kadar bu silaha başvurmadı ve bu ülkeler petrol silahının İsrail'i ateşkes zorlamaları için Batılı ülkelere baskı yapma noktasında en uygun silah olması sebebiyle yaşanan soykırımın sorumluluğunu taşımaktadırlar.

ABD Başkanı Joe Biden'ın enerji konularındaki üst düzey danışmanlarından Amos Holstein iki gün önce *Financial Times* gazetesine, kendisinin Arap petrol ülkelerinin petrol silahını kullanmayacağından, bu ülkeler ile ABD arasındaki ilişkilerin son zamanlarda güçlendiğinden emin olduğunu açıklıyor. Adından anlaşılacağı üzere İsrail vatandaşı yanı sıra Amerikan vatandaşlığı da taşıyor ve ordusunda hizmet vermiş. Konu daha fazla yorum gerektirmiyor.

(*El-Kudsü'l-Arabi* gazetesi, القدس Lübnanlı yazar, 22 Kasım 2023)

FETİH HAREKETİ GAZZE SAVAŞINDA NEREDE?

Abdulgani SELAME

Antony Blinken

Mahmud Abbas

Gazze savaşında Fetih hareketi nerede? En zor ve en kasvetli sorulardan biri bu. Retoriği ne olursa olsun hiçbir gerekçesi olamaz. Kitlelerin sahnede gördükleri, Filistin Yönetimi'nin yokluğundan daha az gizemli değil. Sahnede olmayış ne Fetih'in Filistin vicdanındaki konumuna yakışır ne onun direnişçi mirasına karşılık gelir ne şehitlerin kanı ve ailelerinin fedakârlıklarına ne tarihi liderlerinin eğilimlerine ve ne de Yaser Arafat'ın metoduna uyar.

Anlaşılmaz ve haklı görülemez bir yokluk bu. Hatta merkezî komiteden bir açıklama dahi yapılmamış veya her zaman yaşandığı gibi liderleri bile öfkeli yumruk sallamamışlar ve genel seferberlik çağrısı yapmamışlar.

Silahlı Filistin devrimini başlatan, iki büyük halk intifadasına liderlik eden ve her gün direniş

sahalarında yer alan Fetih'i bugün hadisenin kıyısında köşesinde görüyoruz. Bu kayboluş büyük ölçüde hareketin gevşemesinden, gençlerini yenileme noktasındaki irade zayıflığından, kararlarında ve eğilimlerinde belirli bir grubun tahakkümü sebebiyle devrimci dinamizminin bitmesinden kaynaklı.

Fetih hareketinden İsrail'e savaş (direniş kavramından tamamen farklı askerî anlamda bir savaş) ilan etmesi istenmiyor. Çünkü silahlı mücadele, hedeflerinin tükenmesi ve büyük amaçlarını gerçekleştirilmesi sonrası uzun zamandır çıkmaz yola girdi. Bu büyük amaçlar devrimin tutuşturulması, davanın sahiplerine iadesi, vesayet ve sınırlamadan kurtulması, ulusal oluşumun kristalize olması, Filistin halkının siyasi kimliğinin belirlenmesi ve dünyanın gündemine dayatılmasıydı. Bu siyasi hedefler gerçek-

leşti. Beyrut'tan çıktıktan sonra Fetih yönetiminin, devrimin yeni şekillerini benimsemesi elzem olmuştu. Birinci İntifada'nın (barışçıl direniş) başlaması bu yeni şekli ifade etti. Bununla birlikte silahlı askeri eylemler sınırlı şekillerde muhafaza edildi. Bu askeri eylemlerin işlevi de düşmanı meşgul etmek ve dünya unutmaya çalıştıkça Filistin sorununu yeniden vitrine taşımak, mücadelenin kor ateşini korumak ve gelecek nesillere aktarmaktı.

Filistin Ulusal Yönetimi'nin kurulmasıyla birlikte Fetih iki hata yaptı: Birincisi Filistin Kurtuluş Örgütü'nün (FKÖ) ihmal edilmesi, rolünün sınırlandırılması ve Filistin yönetiminin kuyruğuna dönüştürülmesi. İkincisi bağımsız bir devlete ulaşacağı zannıyla Filistin Yönetimi projesiyle kaynaşması. Bu durum bu devletin inşası ve tesisinin gereksinimleri üzerine yoğunlaşmasını ve akabinde peyderpey direniş metodundan uzaklaşmasını gerektirdi. Direniş metodu sona erdi. Aksa İntifadası'nı (işgalle doğrudan askerî mücadeleler) başlatmıştı bu hareket. Maalesef siyasi hatalar, maddi ve manevi ağır kayıplarla intifada son buldu. Yaser Arafat'ın ölümüyle Filistin Yönetimi ve Fetih liderleri silahlı direnişten uzaklaşmayı sürdürdü, değişim gerçekleştirebilecek düzeye çıkmayan barışçıl halkçı direnişe yoğunlaşıldı.

Bu durgunluk, donukluk ve siyasi ufkun kapanması dönemi sonrası Aksa Şehitleri Tugayı yeniden dönüyor ancak geçmiştekinden çok zayıf bir şekilde. Fetihçi savaşçılardan ve saha liderlerinden doğrudan destek alan "Aslanların İni" ve "Cenin Tugayı" gibi başka silahlı oluşumlar ortaya çıktı. Ancak siyasi yönetim bireysel fedai eylemlerle ve devrimci yeni genç kuşağın ortaya çıkmasıyla kendini gösteren bu değişimlerden izole oldu.

Ancak bu tecrübe, deneyiminin ve eğitiminin eksik olması ve başka nesnel sebeplerden dolayı bütün zorluklar ve sorunlarla karşılaştı. İsrail bu tecrübeyi bastırıldı, abluka altına aldı, birçok liderine suikast düzenledi.

Savaştan önce özellikle Batı Şeria'da gerginliğin tırmandırılmasının ardından, İran'ın rolü, HAMAS ve Cihad hareketleriyle ilişkisine dair çok şey konuşuldu ancak ne var ki bu tür konuşmalar Filistin Yönetimi'nin Gazze'deki savaşla etkileşimi ve tutumu üzerinde olumsuz etki bıraktı.

Bir başka ifade ile Fetih, örgütsel kuralları, kitleleri, güçleri ve gruplarıyla belirli bir direniş metodu benimsedi: Belirli hedeflere yönelik sınırlı askeri eylemlerle desteklenmiş barışçıl halkçı direniş. Bu metot halkın imkânları, direniş gücü ve nesnel şartlarla uyumludur, İsrail tepkilerini ve bedelini kaldıracıdır. Bu yöntem geçen yirmi yıl boyunca devam etti. Herkesin bu yönetime ilişkin gözlemleri ve eleştirileri oldu, geliştirilmesi ve gerginliğin artırılması istendi. Bazıları tek direniş yönteminin silahlı mücadele olduğunu düşünüyor.

7 Ekim'de yaşananlar herkesi şaşırttı. Fetih ve Filistinli gruplar şaşırdı. Ayrıca HAMAS'ın siyasi ofisi için de sürpriz oldu. Bu kapsamlı ve silahlı saldırı HAMAS için tür olarak bir ilkti ve önceki yönteminden farklıydı: Bombalama ve füze operasyonları (2004 yılından beri bombalama eylemlerini bırakmış ve sadece füzelerle saldırıyordu). Bu büyük değişimi Kassar Tugayları gerçekleştirdi. El-Aruri ve Ebu Ubeyde'nin açıklamalarına göre Kudüs'ün Kılıcı Operasyonu sonrası özellikle de 2021 yılında başlamıştı. HAMAS liderleri ve müttefikleri için de bir sırdı.

Herkesin stratejilerini bir günde Kassar'ın dayattığı yönde değiştirmesi beklenmemektedir. Özel-

likle de savaş ilan etmenin halkın enerjisinin çok üstünde ağır maliyetleri göz önüne alınarak faydası ve doğruluğu hakkında kuşku varken. Ayrıca daha da önemlisi savaş direnişe devamlılık ve temas gücünü kaybettirir, düşmana öldürücü planlarını ve özellikle tehcir planını hayata geçirmesine imkân sağlayacak askerî bir zafer verebilir.

HAMAS, savaşı son kurtuluş ve ölüm kalım savaşı olarak gördü, tüm gücüyle harekete geçti, herkesin bu savaşa katılmasını ve tüm Filistin gücünün savaşı kazanmak için harekete geçmesini istedi. Bu ise enerjisinin üstündedir ve garantisi olmayan bir kumarla gemileri yakmak demektir. Zira savaş ilan etmek, araçları, yöntemleri ve yakıtlarıyla direniş metodundan tamamen farklıdır.

Gazze ile Batı Şeria arasında direniş stratejilerindeki bu çatışmanın sebebi, üzerinde anlaşmaya varılan kapsamlı ulusal mücadele stratejisinin belirlenmemesi ve stratejik planlamanın olmamasıdır. Rollerin bütünleşmesinin yerini partizan rekabet aldı ve bölünmüşlük herkesi zayıflattı.

Tüm bu anlatılanlar Fetih'i millî sorumluluklarından muaf tutmaz ve şu ana kadar yaptıklarının doğru olduğunu göstermez. Fetih'in örgütsel tabanı, kitleleri ve destekçileri öfkeli ve yaşananlardan hoşnut değiller. Bunun gelecekte büyük sonuçları olacak. Fetih'in kireç tutmasının, liderlerinin gevşekliğinin ve zayıflığının faturasını ödeyeceklerdir. Bu durum savaşla birlikte Batı Şeria'da kitlelerin etkileşimine olumsuz yansdı.

Batı Şeria boyun eğmemesine rağmen bu yılın başından mevcut savaşın başına kadar 210 şehit verdi. Savaşın patlak vermesinden sonra 200'den fazla şehit verdi, binlerce yaralı ve tutuklu var. Bunun yanı sıra tüm şehirlerde ve beldelerde günlük yürüyüşler yapıldı. Batı Şeria'nın lisanı hâli şunu diyor: Bu sadece Gazze'yle dayanışma ve katliamları kınamak değil. Aynı zamanda Filistin halkının aynı safta, aynı savaşta ve herkesin hedef olduğunun ifadesidir.

(Filistin *el-Eyyam* gazetesi, Filistinli yazar, 22 Kasım 2023)

GAZZE VE ACİZLİĞİN YÜZLERİ

Husam KENAFANİ

İsrail'in Gazze Şeridi'ne yönelik saldırılarının üzerinden 45 gün geçmesi sonrası Arap ve İslâm dünyası düzleminde tek bir hakikat pekişti. O da barbarca bombardıman ateşi ile hayatın su ve gıda gibi dinamiklerinin çoğunun yok oluşu sonrası, Amerikan ve İsrail kaderine teslimiyet arasında Gazze'de mahsur kalan yüz binlere minimum destek vermekten aciz kalma hâlidir. Aciziyeti dolaylı olarak hissediyorduk ancak bütün ayrıntılarıyla önümüzde duruyor artık.

Hiç kimse geçen hafta Riyad'da gerçekleşen Arap-İslâm ülkeleri zirvesinden İsrail'e savaş ilan etmelerini ve hatta günlük işlenen katliamların durması için ABD ve İsrail üzerinde baskı oluşturmak üzere petrol silahını kullanacakları yönünde bir açıklamada bulunmalarını dahi istemedi. Aksine sadece toplantılarının sonuç bildirgesinde açıklanan "Gazze üzerindeki kuşatmanın kırılması" maddesine bağlı kalmaları talep edildi.

Bildirideki üslup temenni veya çağrı bağlamında değil, kararlar bendi altında yer alıyordu ancak bağlayıcılığı olmayan kararlardı bunlar. Bazıları ilk başta zirvenin meydan okumanın çitasını yükselttiğini ve Mısır'ın el-Ariş şehrinde yığılmış yardım tırlarının İsrail'in onayı alınmadan Refah sınır kapısının yolunu tutacağını düşündü. Bu onay, kapı Mısır-Filistin sınır kapısı olduğundan ve İsrail'in kapının idaresiyle ilişkisi olmadığından dolayı esasında gerekli değil. Yalnız kapı açılmadı ve İsrail kendi onayı olmaksızın kapıdan hiçbir şeyin geçmeyeceği emri vakisini dayatmakta başarılı

oldu. Kahire bu emrivakiye boyunca eğmiş görünüyor.

Mısır, Arap-İslâm zirvesinin kararına ikna olsaydı en azından uluslararası örgütlerle ve hatta bir şekilde İsrail'le bazı yardımların girmesine başlanması için koordinasyon başlayabilirdi. Yardımlar belirli türlerde gıda ve minimum sağlık malzemeleriyle sınırlı kalırdı. Ancak bunlar yaşanmadı. Kahire açısından zor olduğundan tırların tam koordinasyon olmaksızın Refah kapısına doğru harekete geçmesi imkânsızlaştı. Kahire kapıyı açabilirdi ve İsrail de bunu engelleyemeyecekti. Bu durumda işgal devleti açısından tercih güç yoluyla girişin engellenmesiydi. Mısır'la çatışmaya girme riski hiç kimsenin ve özellikle de İsrail destekçilerinin istemediği bir durum. Ancak Kahire'nin böyle bir adım atmayacağı kesin olduğu için böyle bir risken söz etmeye gerek yok. Gazze şeridinde işlenen suçların büyüklüğüne rağmen Mısır İsrail'le ilişkilerini kesmedi veya en azından büyükelçisini kovmadı.

Bu Arap ve İslâm dünyasının siyasi acizliğine ilaveten, kendilerine "direniş eksenini" adını veren çevrelerin de askerî acizliği veya tereddüdü ortaya çıktı. Esasında bu eksen İsrail karşıtlığına ve gece gündüz "yedi dakikada" yok etme tehdidinde dayanmaktadır. Gazze Şeridi'ne saldırıların başlamasıyla birlikte çoğu kimsenin tahminleri bölgede büyük bir savaşın patlak vereceği ve direniş ekseninin İsrail karşısında HAMAS hareketini bu şekilde yalnız bırakmayacağı yönündeydi.

Ancak tam tersi yaşandı. Lübnan Hizbullah'ının tarafların

kontrollü olduğu söylenebilecek günlük çatışmalar üzerinden savaşa kısmen girmesine rağmen Hizbullah'ın HAMAS'a desteği istenen düzeyde olmadı. Oysa HAMAS'ın askerî komutanları çatışmayı gerek İsrail gerekse de direniş eksenini açısından ölüm kalım savaşına dönüştürmek için "sahaların birliğine" bel bağlıyordu. Ancak HAMAS'ın hesapları ile başta İran olmak üzere direniş ekseninin diğer kesimlerinin hesaplarının farklı olduğu anlaşıldı. İran dini lideri Hamaney HAMAS liderlerinden eksenin diğer taraflarına yaptıkları savaşa girme çağrısına son vermesini istedi.

Direniş ekseninin savaşa girmemesini savunanlar bu görüşlerini, bölgedeki Batı ve Amerikan konuşlanması ve İsrail'in arkasında saf tutmasıyla ilişkilendiriyorlar. Yalnız bu konuşlanmanın İsrail'in taraf olduğu her çatışmada yaşanacağını görmezlikten geliyorlar. Dolayısıyla bu yaklaşımlar doğrultusunda İsrail'le karşı bir savaşa imkân yoktur. Bu da böyle bir eksenin varlığına bugünden sonra ihtiyaç olmadığı anlamına gelmektedir.

Çeşitli yüzleriyle bu acizlik, savaş sırasında ve sonrasında Arap ve İslâm dünyasının alnında bir iz olarak kalacaktır. Bugün Gazze kurbansa sıra artarda başkalarına gelecek ve acizyet değişmeyecektir.

(El-Arabi El-Cedid, 19 Kasım 2023)

GAZZE'NİN RUHU VE DURAKLARI

Abdullah EL-AMADİ

Savaşın sesinin üstünde bir ses yoktur. Dünyanın genelindeki genel hava böyle görünüyor. Önünüzde duran izzetli Gazze olaylarının konularına değinmeden başkaca hayati konulara girmek mümkün değil. Hiç kimse sizi zorlamasa bile başka bir mevzuu konuşamazsınız. Hiçbir şey Gazze sorunlarını ön plana çıkarmaktan alıkoyamaz. Herhangi bir yazar şu an Gazze'de hak ile batıl arasında dönen çatışmadan daha önemli gördüğü bir konuya değinmez veya yazamaz. Hak Müslüman Gazze, batıl ise Siyonist İsrail'dir. Bu makale kısa duraklar şeklinde olacak ancak Gazze'nin tek ruhu bu durakları birbirine bağlamaktadır. Bu da Gazze'nin ruhudur.

Birinci Durak: Batı'nın Gerçek Yüzü

Batı bu olaylarda iğrenç gerçek yüzüyle göründü. Orta çağlardaki yüzüyle. Ne bir söz ne bir sorumluluk ne de ahlak var. Kör mutassıp Haçlı ruhuyla kaplı kindar acımasız vahşet var sadece. Bu Batı, bizzat kendisinin koyduğu ve çıkarlarını korumak için uzun yıllar kafamızı şişirdiği uluslararası hukukun hem kendisi hem de müttefikleri için uygulanabilir olmadığını 7 Ekim'den bu yana dünyaya pratik olarak söyledi. Tabiri caizse daha net bir ifade ile şöyle dedi Batı: Güçlü bir dayanacağımız ve daha güçlü silahınız olduğu sürece uluslararası bile olsa bugün etkili yasalar yoktur. Okuduğumuz ve kitaplarda dinlediğimiz orman kanunudur bu!

İkinci Durak: Rejimler Birer Piyon

Buna karşın Araplar ve dünyanın diğer Müslümanları -halkları değil, rejimleri kastediyorum- Batı'nın elinde işlevsel

birer piyondan başka bir şey olmadıklarını ispatladılar. Bir kısmı Amerikan, diğer kısmı Fransız ve üçüncü bir kısmı Rus yörüngesinde yol alıyor. Arap-Müslüman kampı dışında, dünyanın farklı kampları arasında dağılmış durumdadır. Önde gelen bir Arap gücü yok, ilham verici etkili bir İslâm gücü de. Rabbimin rahmet ettiği çok az kişi hariç herkesin "kendi canım" diye tekrarlayıp durduğunu görüyorsunuz.

Dünya, onurlu Gazze'de yaşayanlar karşısında uzun süre bir Arap veya İslâmî tutum bekledi ki böylelikle başkalarının da bu temelde hareket edebilecekleri bir kıstas olsun. Saldırlardan bir ay sonra Riyad'da yetersiz kalan zirve Arap ve Müslüman devletlerinin imajının kırılmasını ve yenilmişliğini daha da arttırdı.

Üçüncü Durak: Arap Siyonistler

Medine'deki korkaklar, hoşnutsuzlar, ikiyüzlüler ve kendilerine Arap Siyonistler denilenler bu olaylarda içindekileri ve gizlediklerini geçmiştekinden daha fazla ortaya döktüler. Kara ve kötü niyetli görünüyorlardı. Hatta kendilerinden daha insani, daha az kara ve kötü Hıristiyanlar ve hatta Yahudiler gördük. İnsanlık Arap Siyonist bedenlerde tamamen yok oldu. Medine'deki İbn Selül günlerini bir kez daha vitrine taşıdılar. En ufak bir utanma ve hayâ olmaksızın eğlendiler.

Dördüncü Durak: Boykot

Arap ve yabancı bu ümmetten milyonlar askerî gücün hiç kimsede olmadığını görmesi sonrası ekonomik boyut halklar nezdinde kendini gösterdi. Tabi bu durum, harekete geçmemenin ve Gazze halkından bu zulmün kalkmasına destekten geri kalmanın gerekçesi olamaz. Boykot

o kadar vitrine çıktı ki ilk başlarda Siyonizm'i ve Gazze'ye yönelik saldırıları destekleyen ve bununla övünen şirketler özürler dileyerek ve tutumlarının yanlış anlaşıldığını belirterek seslerini yükseltmeye başladı. Boykot tüm etkinliğiyle devam etmeli. Hatta boykotun şimdilik bir olaya geçici bir tepki değil, toplumsal bir kültür olduğunu düşünüyorum. Başta ABD olmak üzere Almanya, Fransa, İngiltere ve Hindistan gibi saldırıları desteklemekle övünen ve açık eden belirli ülkelerin ekonomi çarkına pompalanan her bir dolar üzerinde durup düşünmeliyiz.

Beşinci Durak: Gazze Ümmete Umut Oldu

Gazze halkı belalara ve olayların büyüklerine karşı sabır gösterecek, karşılaştıkları şeylerin şiddetine ve kasvetine rağmen ücretlerini Allah katında hesap ederek bu ümmete neredeyse kaybolmakta ve çürümekte olan umudu geri verdi. Hatta "Allah'a hamd olsun, Allah'tan şehitlik istiyoruz, Allah'a tevekkül ettik ve direniyoruz" gibi ifadeler ve cümleler söz ve eylemde pratiğe dökülmüş söylemler oldu. Allah'ın Siyonist düşmanlarını ve destekçilerini kızdıran da bu zaten.

Altıncı Durak: Ebu Ubeyde İkonu

Kassam Tugayları kahraman fedai sahabelerin hayat hikâyesini vitrine tekrar taşıdı. Saad, Halid, Zübeyr, Mikdad ve diğer sahabelerin hayat hikâyesi. Sosyal medya araçları yetişkin erkek ve kadınlardan önce gençlerle doldu. Kassam mücahitlerinin kahramanlık görüntüleri bedenleri kavuruyor, büyük bir sabırsızlıkla bu görüntüler bekleniyor. Hatta öyle ki Ebu Ubeyde'nin kısa özet açıklamaları dinleyene her kelimedede zevk veren namelere dönüştü, görüntüsü, kelimeleri ve konuşma üslubuyla çocuklara ve gençlere örnek oldu. Posterleri ve yerli yapım füzeleri çoğu kimsenin övündüğü ikonlara ve sloganlara dönüştü. Hatta ümmet dışındaki başka insanlar, Gazze-lileri korkular karşısında direnir ve tebessüm eder kılan sırrı aramaya başladılar. Bu kimseler bu direnişin sırrının din olduğunu anladılar.

Yedinci Durak: Gökle İrtibath Son Kale

“Eğer siz acı çekiyorsanız onlar da sizin çektiğiniz gibi acı çekmektedirler. Üstelik siz Allah'tan, onların ümit etmedikleri şeyleri umuyorsunuz.” Ümmetin şerefi hâline gelen ve gökle irtibatlı son kalesi Gazze'deki mevcut vakıyı bu ayet özetliyor. Bu kaleyi muhafaza edemediğimiz ve üzerine titremediğimiz takdirde bu ümmet bir yüzyıl daha kendine gelemmez. Allah muhafaza bu inançlı grubun yıkımı Siyonist-Haçlı sancağı altında emperyalizmin yeni döneminin başlangıcı olabilir. Ancak Allah'tan ümidimiz ve bu mücahit inançlı gruba desteğine olan umudumuz büyük. Ne yasalar ne liderler ne de yeryüzünün makamları onlara fayda verir. Bu durum onlar için gün yüzü gibi açık. Gökle olan bu sağlam bağ Gazze sahnesindeki en güzel şeydir. Allah ne güzel vekildir.

(Katar Şark gazetesi, الشرق
16 Kasım 2023)

YENİ BALFOUR ZİHNİYETLERİ

Usame RUŞDİ

Görünen o ki Siyonist oluşum, İngiltere Dışişleri Bakanı Arthur James Balfour'un 1917 yılında sunduğu ve Yahudilere Filistin'de ulusal bir vatan kurulmasıyla ilgili Balfour Deklarasyonu ilkesine dayalı zihniyete bel bağlıyor. Bu deklarasyon “sahip olmayanın hak etmeye vaadi” sözüyle nam salmıştı. Zira mevcut verilerin üzerine atılmış, Filistin toprakları nüfustan boşaltılmış toprak olarak görülmüş ve dolayısıyla bu topraklar isteyene verilmişti.

Benzer durum şu an İsrail'in Gazze'ye yönelik saldırılarında yaşanıyor. İsraili yetkililer ve arkalarındaki ABD Gazze'de işgal ordusu ile Filistin direniş grupları arasında dönen çetin çatışmaları görmezlikten geliyor, sanki hedeflerini gerçekleştirmişler ve sonraki adımları tartışmak dışında bir konu kalmamış gibi HAMAS sonrası Gazze'nin geleceğini konuşuyorlar. Oysa İsrail şu ana kadar açıkladığı hiçbir hedefi gerçekleştirmedi, HAMAS yenilmedi, yok edilmedi, liderlerinden hiçbiri öldürülmedi ve elindeki esirler alınmadı.

Ancak görünen o ki bu düşünme biçimi Siyonist oluşumun yetkililerini sarmış durumda. Öyle ki Washington ile Tel Aviv arasında henüz netleşmemiş bu konu etrafındaki bakış açılarında, aleni anlaşmazlıklar yaşanması noktasına varıldı. ABD Dışişleri Bakanı Antony Blinken, Filistin Yönetimi'nin HAMAS'ın bitirildiği günün ertesinde Gazze Şeridi ve Batı Şeria'nın yönetimini üstlenmesinden bahsederken İsrail Başbakanı Benyamin Netanyahu bu düşünceyi reddedererek Tel Aviv'in Gazze'deki güvenliği sağlamayı sürdürmesinde ısrarcı oldu, Filistin Yönetimi'nin mevcut hâliyle Gazze'nin sorumluluğunu üstlenmemesi gerektiğini ifade etti ve şöyle dedi: “Evlatlari İsrail'i bitirmeyi öğrenmiş sivil yönetim olamaz ve katillerin ailelerine maaş ödeyen bir yönetim olması mümkün değil.

7 Ekim'deki katliamı (HAMAS saldırısını) kınamayan bir şahsın başkanlık yaptığı yönetim orada olamaz.” Bu açıklamalar Beyaz Saray yönetiminin, Netanyahu'nun bu sözleriyle ne kastettiği hususunda açıklama talebiyle İsraili yetkililerle temasa geçmesine yol açtı.

Bu tarz konuşma, İsrail dış politikası düzlemiyle sınırlı değil, İsrail iç tartışmalarının eksenini oldu. İsrail Parlamentosunda iki milletvekili Ram Ben Barak ve Dani Danun Amerikan *Wall Street Journal* gazetesinde bir makale yazdılar, Gazze halkının her ülkenin mali teşvikler ve paralar karşılığında 10 bin Filistinli alması yoluyla dünyanın tüm ülkelerine sürülmesini önerdiler. Onlara göre sorunun çözümü bu.

Sahibi olmadıkları şeyler hakkında tasarrufta bulunan bu toprak gaspçılarından çıkan önerinin yüzüzlüğü bir yana daha da komik olanı, aşırı sağcı İsrail Maliye Bakanı Bezalel Smotrich'in verdiği olumlu tepkiydi. Smotrich bu öneriye destek verdiğini ve olumlu karşıladığını belirterek “75 yıllık sığınma, yolsuzluk ve tehlikeler” şeklinde tanımladıktan sonra “Gazze Şeridi nüfusunun dünya ülkelerine gönüllü göçünün en doğru insani çözüm” olduğunu ifade etti. Filistin halkının bu yıllar boyunca “sığınma, yolsuzluk ve tehlikelere” maruz kalmasına sebep olan otoriteyi söylemedi tabi.

Bu tartışmalar sanki içinde yaşadığımız gezegen dışında başka bir gezegende oluyormuş gibi yetkililer tarafından inkâr ediliyor. Şu ana kadar sahadaki güç dengeleri çok değişmedi ancak bu tür konuşmaları sürdürme yönündeki tuhaf ısrar bizlerde, bu kimselerin Gazze'de direnişe karşı elde ettikleri ezici zafer haberlerini bizden gizleyip gizlemedikleri ve bir gün bu zaferlerle bizlere sürpriz yapacakları yönünde merak uyandırıyor. Bu satırlar yazılırken bu yönde herhangi bir belirti görülüyor.

(arabi21.com, 21 Kasım 2023)

Arap dünyası medyasından derleyerek ORTADOĞU'dan sayfasını hazırlayan ve tercüme eden Halil Çelik.

Umut ile Endişe Arasında Uzun Süren Bir Bekleyiş

SUDAN SAVAŞI ALTINCI YILINDA

MARWA AL-ZUBER

Sudan'da 19 Aralık 2018'deki devrimden en çok etkilenen alanların başında eğitim-öğretim faaliyetleri geliyor. İlköğretimden yükseköğretime kadar her kademedeki öğrenci, eğitimin düzenli bir şekilde devam etmemesi, çatışmalar sebebiyle sık sık kesintiye uğraması ve aylarca ders yapılamaması gibi sorunlarla baş etmeye çalışıyor. İç karışıklıkların başladığı 2018 yılından beri ülkede eğitim, ardi ardına gelen pek çok krizle karşı karşıya kaldı. Önce korona salgını engeli, akabinde askerî devrimle geçici hükümetin iş başına gelmesi ve son yaşanan çatışmalar, eğitimi büyük oranda kesintiye uğrattı.

SAVAŞIN EN SOĞUK YÜZÜ: ÜLKEDE ALTI YILDIR DÜZENLİ EĞİTİM YAPILAMIYOR

Sudan'da eğitim, ilk kez devrimden iki gün sonra yani 21 Aralık 2018'de askıya alındı. Hükümet, siyasî-askerî çatışmaların ardından Hartum'da ilk ve ortaöğretim ile üniversitelerde eğitime, ikinci bir duyuruyla kadar ara verdi. Bu kesintinin sebebi, belli bir kesimin elinde biriken mal varlığına karşı biriken öfkenin patlamasıyla ortaya çıkan protesto gösterilerinin tehlikeli bir boyuta ulaşması ile piyasada pek çok tüketim malının bulunamaz oluşuydu. Özellikle de Hartum'un merkezindeki üniversite öğrencilerinin katıldığı mevcut yönetimi protesto eden gösterilerin bütün şehri kontrol altına alması, eğitimin kesintiye uğramasının baş müsebbibi oldu. Yaşananlar neticesinde ilk başta Hartum'da ilan edilen eğitim-öğretim kesintisi, önce Sudan'ın büyük bir bölümünde, en sonunda da tamamında uygulanmaya başlandı.

Bu kesintilerin birinde, bir eğitim-öğretim dönemi içinde, eğitim faaliyetleri, eğitim takvimini de içine alacak şekilde on ay boyunca durduruldu. Böylece Sudan'da ilk ve orta kademedeki öğrenciler ile üniversite öğrencileri, dünyadaki yaşlılarına göre eğitimlerine bir sene gecikmiş oldular. Aynı dönemde üniversiteler ve okular, üç-dört aylık dönemlerle kapatıldı.

Son altı senedir ülkede eğitim-öğretimin askıya alınması sebebiyle zarar gören öğrencilerden birisi, hadiseler başladığında tıp fakültesinin birinci sınıfına devam ediyordu. Normal şartlarda bu sene mezun olması gereken öğrenci, kesintiler sebebiyle şu anda ancak üçüncü sınıfa devam edebiliyor. Bugün Sudan'da bu hikâyenin benzeri pek çok hikâye yaşanıyor. Bunun yanı sıra eğitim çağındaki çoğu öğrenci, okullarının uzun dönemler kapalı kalması sebebiyle, eğitim-öğretim hakkından mahrum kalıyor. Üniversitelerde de durum iç açıcı değil. Zira bir eğitim-öğretim döneminde, siyasî karışıklıklar nedeniyle ayları bulacak şekilde üç kere üst üste eğitime ara verilebiliyor. Ayrıca pek çok öğrenci geçim sıkıntısı ve ailelerinin eğitim masraflarını karşılayamaması nedeniyle zaten düzenli bir şekilde eğitim yapılamayan okullarını terk etmek durumunda kalıyor. Böyle zorlu bir vasatta imkânı olan aileler, çocuklarını düzenli, kaliteli ve iyi bir eğitim alması için yurt dışına gönderiyor.

Yüz yüze eğitimin başladığı dönemlerde de öğrenciler ve aileleri, ülkede yaşanan kriz ve anarşinin getirdiği şiddet olaylarına maruz kalma endişesi ile karşı karşıya kalıyor. Askerler tarafından fitili ateşlenen gösteriler, son günlerde hızla ülkenin her tarafına yayılarak ciddi boyutlara ulaştı. Bu durum, özellikle de Hartum'un merkezindeki üniversite öğrencilerinin can güvenliğini tehdit ediyor.

Söz konusu zorlu şartlara ilaveten son dönemlerde meydana gelen askerî çarpışma ve bombalamalar, eğitim kurumlarını da hedef almaya başladı. Son çatışmalarda Hartum'daki büyük üniversitelere bağlı enstitüler tahrip edilip yağmalandı. Bazı kaynaklara göre bunlardan en az yarısı, sistemli ve bilinçli bir şekilde hedef alındı. Hızlı Destek Kuvvetleri ile Sudan ordusu arasında patlak veren silahlı çatışmalardan pek çok devlet üniversitesi, enstitü ve köklü kütüphane büyük oranda zarar gördü. Sudan Yüksek

Öğretim Kurumu'nun açıklamasına göre Hızlı Destek Kuvvetleri'nin yağmalama ve yıkımlarından, başkent Hartum'daki üniversitelerin tamamı çeşitli şekillerde zarar gördü. Bunun yanı sıra on özel üniversite, iki yerel yüksek eğitim kurumu, yirmi yüksekokul bu tahribattan payını aldı. İlâveten çatışmalar sırasında, büyük kütüphaneler yağma ve hırsızlık faaliyeti ile karşı karşıya kaldı. Pek çok kütüphanedeki kitaplar ya yakılarak yok edildi yahut üniversitelerin araçlarına yüklenerek bilinmeyen yerlere götürüldü. Böyle bir kitap hırsızlığı faciasına ise son günlerde ülkenin büyük üniversitelerinden Ahfad Üniversitesi ile Omdurman-i Ahliye Üniversitesi maruz kaldı.

Savaş sadece çocuk ve gençlerin hayatını değil, yetişkinlerin yaşamını da tehdit ediyor. İstatistiklere göre Sudan'daki son çatışmalar sebebiyle üç milyon kişi, Hartum'dan ülkenin daha emniyetli bölgelerine göç etti. Bunun yanı sıra yaklaşık 300 bin Sudanlı, komşu ülkelere geçmek zorunda kaldı. Hâlâ devam eden çatışmaların merkezi olan Hartum'dan nüfusun üçte biri ayrıldı. Başkent, güvenliğinin nispeten daha iyi olduğu civar şehirlere bu derece göç vermesinin, Sudan tarihinde bir ilk olduğu söyleniyor. Hartumlular, bundan önceki göçlerinde, genellikle dinî bayramlarda ya da özel günlerinde, kısacası şartlar elverdikçe memleketlerini yılda bir ya da iki kez ziyarete gelirlerdi. Fakat bu sefer durum öncekilerden farklı: Kimisi doğup büyüdüğü ve şimdikiye kadar hiç ayrılmadığı memleketi Hartum'u, bir daha dönüp döneceğini bilmeden terk ediyor.

Son siyasi ve askerî karışıklıkları büyük bir acı içinde seyreden Sudanlılar geleceğe endişe ile bakıyor. Yetişkin ya da çocuk fark etmeksizin Sudan halkı, altı yıldır savaşın soğuk yüzüne maruz kalıyor. Bununla birlikte halk, hayata tutunmak ve yaşadıkları topraklarda var olmak için var güçleriyle çalışıyor. Geleceğe dair bir ümit ışığı yakma çabaları, altı yıldır süren uzun bekleyişte onlara adeta bir can simidi oluyor. Bugün Sudan'da, yaşanan bütün acı verici koşullara rağmen, çocukların gözyaşlarını silmeye, büyüklerin acılarını dindirmeye yönelik, insanlığa ilham veren pek çok insan hikâyesi de yaşanıyor.

SAVAŞA KARŞI HAYATIN YANINDA SAF TUTMAK

Her şerrin içinde bir hayır olduğuna inanan Sudanlılar bugün, omuz omuza vererek, birbirleri ile dayanışma içinde kriz zamanlarının geçmesini bekliyor. Acımasız savaşın, yıllardır yaşadıkları evlerinden ayrılmaya ve çeşitli zorluklarla baş etmeye zorlamasına rağmen Sudanlı aileler, Hartum dışındaki şehirlerde, yeniden birleşmeye, birlikte bir güzelliği çoğaltarak yaşamaya çalışıyor. Zorunlu olarak göç ettikleri Sudan taşrasında, kendilerine açılan kardeş, akraba kapıları; dost ahbap kalpleri buluyorlar. Sudan halkının öteden beri bilinen misafirperverliği, cömertliği ve yüce gönüllülüğü ile bir nebze olsun teselli oluyorlar.

Bunun yanı sıra başkentten diğer bölgelere akın edenler, gittikleri taşrada hayatın yeniden canlandırılmasında büyük bir rol oynuyor. Muhacirler, gittikleri yerlerde yıllar önce kapanmış kapıları arıyor, çoktan beri unutulmaya terk edilmiş taşradaki aile ocaklarını hayata döndürüyorlar. Zaman içinde birbirinden kopan akrabalar arasında yeniden bir kaynaşma yaşanıyor. Yıllar önce ayrı düşenlerin, yeniden ve birlikte bir güzelliği çoğaltmasına şu birkaç ay yetmiş gibi görünüyor.

Ailesi ile birlikte Hartum'dan el-Cezire vilayetinin bir köyüne savaş sebebiyle göç etmek zorunda kalan çocuk doktoru Meyamin, gittiği yere bu neviden güzellik taşıyanlardan sadece birisi... Yaşadığı travmaları bir kenara bırakarak geçici olarak yerleştiği köyde, köy çocuklarını her gün bir meydana topluyor, onlara eğitici ve eğlendirici faaliyetler yapıyor. Basit gibi görünen bu güzel etkinlik, köy çocuklarının üzerinde müspet tesirler bırakmakla kalmıyor, savaş sebebiyle yurdunu terk eden doktor hanıma da bir anlamda iyileşme imkânı sunuyor. Toplumun bilinçlenmesinde de önemli bir yeri olan bu türden buluşmalar, bir araya gelmeler, iki tarafı da iyileştirmekten hâli kalmıyor. Dr. Meyamin'in içinde yaşadığı dünyayı güzelleştirme faaliyetleri bununla sınırlı kalmıyor. Kendisi ve ülkesi savaş şartları altında olmasına rağmen bugünlerde ağır bombardıman altında olan Gazze'deki çocuklar için, kız kardeşleri ile birlikte yardım kampanyaları düzenliyor, bağışlar topluyor. Ülkesinin savaşta olmasına aldırmayan Dr. Meyamin'in, Kudüs'ün kurtuluşu meselesini, kendi ülkesindeki meselenin üzerinde görmesi bize önemli bir şeyler söylüyor.

Sudan’da yaşanan ve bugüne kadar alışılanın aksine, başkentten taşraya doğru yaşanan sosyal hareketlilik, çevre illerde basit gibi görünse de pırl pırl bir güzelliğin mayalanmasına yol açıyor. Bu örneklerden bir başkasına, Kuzey Darfur’un el-Faşir şehri sahne oluyor. Okulların kapatılmasının akabinde boşluğa düşen öğrenciler için bazı vatandaşlar sivil girişimlerde bulunuyor. Sudan tarihinde Kur’ân-ı Kerim talim ve tedrisi ile meşhur olup uzun yıllardır kapalı kalan mahalle mescidini ve yanındaki zaviyeyi, halk gönüllü olarak çocukların eğitimi için ihya ediyor. Burada, mahallenin çocuklarına, hafızlar ve öğretmenler eşliğinde eğitimler veriliyor, tarihte kalmış bir güzellik bugüne taşınmakla kalınmıyor, ülkedeki din politikaları sebebiyle dinî eğitimden mahrum kalan ya da mahdud yaz kursları ile iktifa etmek zorunda kalan Sudanlı çocuklar, bu sivil inisiyatifle yeniden ciddi anlamda dinî eğitim almaya başlıyor.

Buradaki eğitimlerden istifade edenlerden birisi de dördüncü sınıf talebesi olan Fatıma. Bu zeki, çalışkan ve hareketli küçük kız, okulların kapatılması, akabinde başlayan elektrik ve internet kesintileri neticesinde boşluğa düşen ve bu karanlık iklimde ne yapacağını bilemeyen Sudanlı çocuklardan sadece bir tanesiydi. Savaşın getirdiği mahrumiyet sebebiyle yılgınlık ve buhran içinde olan Fatıma, yeniden ihya edilen zaviyede açılan okuluna mushafını alıp her gün coşkuyla koşuyor ve böyle bir vasatta Kur’ân-ı Kerim’i huzretmeye çalışıyor. Burada verilen eğitimler neticesinde küçük kızın canlılığı ve hayat neşesi bir nebze de olsa yerine geliyor. Fatıma’nın hikâyesi, Sudan’ın pek çok yerinde savaş sebebiyle eğitimlerine ve günlük hayatlarına devam edemeyen pek çok çocuğa dil oluyor. Bu türden sivil ve barışçı girişimler, iyiliği, sabahı beklemeksizin mayalama teşebbüsleri, savaşa karşı hayatın yanında saf tutmalar ise bize bir şeyler fısıldıyor. Savaşa ve onun sebep olduğu bütün zorluklara rağmen ümidi diri

tutmanın ve insanın her şart altında duraksamadan kendisine bir çıkış, bir menfez bulması gerekliliğinin altını çiziyor. Sudanlı edip Tayyip Salih’in dediği gibi, “Eylemi çoğaltıp söylemi azaltsak, azimli ve kararlı bir şekilde çalışmaya adansak ve böylece gönülleri hoş etsek bu vatan ne muhteşem bir yer olurdu!”

Sudan’da bugünlerde yukarıda zikredilenlerin dışında savaşa karşı hayata, yaşadığı topraklara tutunma gayretinin neticesi olan pek çok gençlik girişimi filizleniyor. Bu küçük hayat adacıklarında Sudanlı gençler omuz omuza çalışıyorlar. Mesela kronik rahatsızlıkları bulunan muhtaç durumdaki hastalar için para biriktiriyor, bağış topluyor ve hayır kurumları bünyesinde faaliyet gösteren sağlık kurumlarına bağışlıyorlar. Damla damla biriken bu minik bağışlar, savaş sebebiyle sağlanamayan yol emniyeti yüzünden hastanelere ulaşmakta güçlük geçen hastaların, acil durumlarda kurtarıcısı oluyor. Bazı hayır sahipleri ise savaş nedeniyle gıdaya erişimi kesilen aileler için gıda maddeleri toplama faaliyetleri organize ediyor. Bugünlerde Sudan’da bu amaçlar için faaliyet göstermek üzere pek çok sosyal medya hesabı açılıyor, muhtaçların bu kanallar üzerinden hayır kurumlarına erişimleri kolaylaştırılmaya çalışılıyor. Başkent Hartum’dan Sudan taşrasına yönelen büyük göç dalgası, savaştan kaçan mültecilerin yiyecek-içecek ve barınma ihtiyacını da gündeme getiriyor ve bazı girişimler de bu ihtiyaçları karşılamaya yönelik faaliyet gösteriyor.

Hepimizin bildiği gibi zorluklar, musibetler, insanın içindeki hakikatli yanın ortaya çıkmasına vesile oluyor. Sudan savaşı, her ne kadar insanın özüne dair ümitleri yeşertse ve Sudanlılar savaşa karşı, var güçleriyle hayatın yanında saf tutmaya devam etse de Sudan’da savaş, yaşanan bütün bu güzelliklere aldırmandan tüm şiddeti ile devam ediyor.

Tercüme: Fatma Zehra BEYAZ

YENİ İNSANIN İSTİAP HADDİ

H. YAHYA ŞEKERCİ

Aşırılıkların sıradanlaştırıldığı çağımızın dinamiklerine kapılmış kitleler hayatlarını giderek girift hâle getirebiliyor. İnsan kapasitesine dair ne varsa zorlamak yepyeni bir hayat için tasavvur ediliyor. Kapasitenin nihayetini müşahede pahasına çıkılan yollar, yorgunluk ve çaresizlikle sonuçlansa da güce duyulan büyük arzu ve ihtiraslar, kişinin benliğini itidalin karşı cephesinde konumlandırmasının sebebi oluyor. Mevcut düzen, söz konusu yoğun istekleri ve hırsları körükleyerek kendi enerjisini temin ediyor çünkü.

Moderni takip eden sistemin yaslandığı temel düşünceler; insanın odakta olduğu, yegâne yüceliğin sahibi addedildiği bir vasatta kendi tariflerinin icabı olarak gelişmeyi, ilerlemeyi zaruri kabul ediyor. Kendi 'itidalini' insanlığa elindeki güç marifetiyle dayatıyor.

Kusursuzluk arzusu, sınırların zorlanması, marjinalite ve hüküm verme gibi sözlerin bir araya gelince oluşturduğu formül, karşımıza mükemmeliyetçilik olarak çıkıyor. Meselenin mütehasısları, mükemmeliyetçiliğe meftun olmanın sebeplerini incelerken yetersizlik ve değersizlik hislerini başa koyuyor. Öğreniyoruz ki ilgiye dair beklentilerin karşılanmadığını düşünme, onaylanmama ve yargılanma korkularının beslediği mükemmeliyetçilik, standartları hayli yükseğe koyup daima o ütopyik noktalara ulaşmak için pek çok emeği heba etmek demektir. Binaenaleyh bu durum patolojik bir maraz olarak değerlendiriliyor. Kerameti kendinden menkul zanneden bir anlayışın neticesi olarak mükemmeliyetçilik, sanıldığı gibi eylem ve/veya düşünce süreçlerini titizlikle işletmek, düzenli bir biçimde sonuç almak değil, eksiksiz ve en iyi yapmayı/olmayı saplantılı hâline getirmektir. Mükemmeliyetçilik makuliyetle mücadeledir.

İnsanlık tarihi, teknolojik gelişmelerin, insan tabiatına müdahaleye dönük cüretlerin tahriha-

ta sebep olduğu örneklerle doludur denebilir. Billhassa ilerlemeci ve pragmatik Batı aklının içtimalı olarak mükemmeliyetçilik doğru olan bir tarih anlayışını esas almak suretiyle fert bazında mükemmeliyetçilik alevini harlayarak gerçekleştirdiği, derinleştirdiği düşünce tarzı bugün karşımıza çok ciddi bir kırılma olarak çıkmakta.

İNSANIN TANRILAŞMA TALEBİNİN ARDINDAN

Kabaca şöyle bir öyküden söz edebiliriz: Alet kullanımı ihtiyaçları gidermek için müracaat edilen ilk unsurlardan biriydi tarihte. İhtiyaçlar çeşitlendikçe buna cevap vermek gerekti ve aletler, cihazlar giderek gelişmeye başladı. Ardından geçen devirlerde ihtiyaç üretilen bir döneme yetişmek, insan-alet ilişkisinin boyutunu da mahiyetini de köklü bir değişime uğrattı. Üretilen ihtiyaçlardan kaynaklı konfor alanlarına hizmet için alet/cihaz kullanmak, zamanın şartı olarak koşuldu sonra. Yalnız ihtiyaçlar için değil, insanın fütursuz taleplerini yerine getirmek için işe koşturulan cihazlarla ilişki, bilim ve teknolojinin gelişmesiyle bir bağımlılık ilişkisine evirildi. Bu durum teknolojinin sahiplerinin değerleriyle uyumlu, bağımlı kitleler teşekkül ettirdi hâliyle. Ne var ki bu kitleler artık müdahaleye açık hâle gelmişti. Ulaşılan son nokta ise belli bir ajandayla ilerlemecilik adına teknolojinin kullanılması, insanın hem meta hem de müşteri olarak temayüz etmesi ile sonlandı. İşte alet/cihaz ile insan ilişkisinin ulaştığı mahalde biçimlenen fikirler bugün makine-insan terkiibini 'olağanlaştıran' bir zemine taşıdı.

Hatırlanacağı gibi mabedi, tanrıyı ve kutsal kitabı tasfiye ederek odağına insanı koyan Rönesans aydınları, hümanizmin pozitivist karakterini de açık bir biçimde izhar etmiş oldular. Bu aydınlanmacı bakış; tanrı, kilise ve mukaddes metinler yerine insanı merkeze alarak, insan aklının kuvvetinin ve kudretinin her şeye yeteceğine dair söylemler geliştirmiş, bunun üzerine bina

edilen birikimle Batı düşüncesi içinde önemli bir eşiği meydana getirmişti. İnsan merkezde konumlandırılınca da insan doğasının mahiyeti tartışma konularının başını çekmişti. Muhtelif görüşler serdedilmişti ancak denebilir ki insanın merkeze konumlandırılması üç beş cılız sesi saymazsak neredeyse üzerinde ittifak edilen bir mevzu olarak karara bağlanmıştı Avrupa'da. Hâl böyle olunca, insana yüklenen aşırı anlam bir yönüyle mükemmeliyetçilik silahının fitilini ateşledi. Hümanizm insanın tanrılaşma talebiydi.

Aradan geçen asırların ardından bugünün dünyasında gelinen nokta, teknoloji-insan ilişkisinin, mükemmellik adına insanın "doğal sınırlarını aşmak" iddiasıyla kurgulanan hayati bir sıçramayı ifade ediyor. Hata yapmayan, hastalanmayan, çelişmeyen, acze düşmeyen hatta ölmeyen bir varlık olarak insan, yeniden şekillendirilmek isteniyor. Fiziki ve biyolojik taraflarını alabildiğine güçlendirmek amacıyla bilim ve teknolojinin imkânlarından istifade ederek "yeteneklerin artırılması" hedefleniyor. Transhümanizm diye isimlendirilen ideoloji, insanın tabiatını zorlamak adına bilim ve teknolojiyi kullanarak zaafı arındırmak, insana ait meziyetleri tahkim edip daimi kılmayı kızıl elması sayıyor. Başka bir ifadeyle insanüstü bir süreci işaret ediyor.

Kökleri kadim Grek'e kadar uzanan hümanizm, 14. ve 15. asırlarda Rönesans'ın popülerleştiği bir olgu olarak temayüz etmiş, insanın başkalaştırılması, yeniden konumlandırılması olarak düşünülmüştü. İnsan tabiatını aşındırmasıyla malul hümanizmin, yeni yüzüyle günümüze ulaştığı bir olgudur transhümanizm. Kabuk değiştirerek bugüne ulaşan yeni hümanizm, çağdaş insana hitap ederek bedene indirgenmiş insanın mükemmellik arzularını teşvik eden bir hüviyete bürünmüştür.

TAHAYYÜLDEN SOMUTLUĞA İNSAN-MAKİNE TERKİBİ

Transhümanizm, rasyonel ilerleme ütopyasının imal ettiği "beden mükemmelliği" fikrini amaç edinerek hayatın her alanına sirayet eden, ölüm dâhil olmak üzere her şeyi kontrol etmeyi arzulayan teknolojik yükselişi idealize eden bir akımdır. Bu akım ilk bakışta yaşlanmayı durdurma, insan ömrünü uzatma, fiziki ve biyolojik niteliklerini kuvvetlendirme, noksanlarını gider-

me, hastalıklarını iyileştirme gibi cazip birtakım vaatlerde bulunuyor bugün. Hatta insanın bilincini, yapay zekâ teknolojileriyle birleştirmek gibi önemli, ciddi teklifleri de ortaya atıyor.

Meselenin anlaşılması için tarifi doğru yapılması icabıyla, sözü transhümanizm üzerine büyük bir hassasiyetle kafa yoran Ahmet Dağ'a bırakabiliriz. O, şu sözlerle hülasa ediyor transhümanizmi: "Teknik-sanayi-teknoloji süreçlerini yaşayan insanlık, bu süreçlerin devamı ve toplamı olan siber-teknolojikleşmeyi yaşamaktadır. İçinde; yapay zekâ uygulamaları ve otomasyon çalışmalarını barındıran bu sürecin adı transhümanizmdir. Darwinci evrimcilik, evrimci biyoloji ve psikolojiden beslenen ikinci bir Aydınlanma türü olarak kabul edilen transhümanizm, insanı yalnızca nöro-biyo/fizyolojik ve genomik çalışmalarla biyolojik'ten biyonik'liğe evriltmekle kalmayan, insanın içinde yaşadığı çevreyi de dönüştüren bir harekettir."

İnsanın yaralarını sarmak, hastalıklarına şifa olmak, arızalarını gidermek adına istifade edilen bilim ve teknoloji, ulaşılan nokta itibarıyla yalnız tedavi gayesiyle değil insanı 'yükseltmek-artırmak' adına kullanılacak hâlde imal ediliyor. Buradaki yükseltmekten kasıt, vücuda dair noksanlıkların tamamının izale edilmesi demek.

Günümüz insanı kendi dâhil neredeyse arzuları dışında hiçbir şeyle barışık değil evet. Mütemadiyen kendiyile savaş hâlinde. Onun için kendini mükemmelleştirmek istiyor. Daha fazla yaşamak istiyor, mümkünse ölmek istiyor.

Tedaviyi aşan bir ideal olarak yükseltmeyi, estetik adına bıçak altına yatmayı göze alan yaklaşımla somut hâle getirerek anlayabiliriz. Örneğin, saç ektirmek için türlü zahmetlere katlananlar, ortodonti tedavileri bunlara misal verilebilir. Çirkinlik bir hastalık olmadığına göre güzelleşmek adına tıp bilimine ve onun teknolojisine başvurmak bir yükseltmedir şu durumda.

Estetik cerrahi, son dönemlerde vücudu güzelleştirmek için harıl harıl çalışıyor. Hastalık olmaksızın sadece şık görülmediği için vücutta düzeltilmesi, güzelleştirilmesi gereken uzuvları tıp teknolojisine teslim etmek söz konusu 'yükseltmek-artırmak' fikrini en iyi şekilde anlatıyor.

Transhümanistlerin bu meseleye yaklaşımı Luc Ferry'den iktibas ettiğim şu ifadelerle daha da netleşecektir: "Transhümanistler, kısa boylu iki insan örneği üzerinden bakış açılarını açıklamayı severler. Boyları 1.40'ı geçmeyen iki adamı ele alalım; bunlardan ilki çocukluğunda bir hastalık geçirdiği için bu durumda, ikincisininse ebeveynleri her hâliyle 'normal' fakat sadece kısa boylular, o da onlara çekmiş. Doğru ya da yanlış uzun olmaya daha çok değer atfeden bir toplumda, bu iki kişi de kısa oldukları için acı çekerken, neden birine sağlık hizmeti sunulup diğeri dışarıda bırakılsın? Etik düzlemde, en azından transhümanizmin görüşü bu, 'hastalık kaynaklı' cücelikle 'normal' cücelik arasında fark yoktur; burada tek hesaba katılması gereken bireylerin yaşadığı acı tecrübelerdir."

Esasen protezin yukarıda zikredilen örneklerden daha ileri boyutlara ulaşabileceği bir dünyayı vazedenden transhümanistler insanın dünyaya geldiği ilk birkaç yıl bedenini kullanmadığını, kullanmayı öğrendikten sonra da pek çok sınıra bağlı kalmak zorunda olduğunu kabul eder.

Hâl böyle olunca yaşlılığa giden süreçte organların işlevini yerine getiremediğini ve böylece bedenün çürüdüğünü, en sonunda da iflas ettiği gerçeğini, gerekirse organları yedekleyerek tersine çevirmeyi tahayyül etmekte. Ne var ki bu tahayyül, salt teorik bir düzlemde değil pratik olarak da tatbik imkânı bulan bir aşamaya çoktan gelmiş vaziyettedir.

Müşahhas olarak insanın hudutlarını 'beden hapishanesi' diye tarif eden transhümanizm yanlıları; nano-teknoloji, biyo-teknoloji ve bilgi teknolojileri vasıtasıyla yapay zekâ teknolojilerinin bayraktarlığında bilimden sonuna kadar istifade etmeyi murat ederler. Bu yolla insanın yükseltilebileceğine inanan transhümanistler özgürlüğün imkânını burada zorlarlar.

Söz gelimi standart bir görme işlevini yerine getiren gözlerin yerine teknolojik bir cihaz marifetiyle daha iyisi yapıldıysa, gözler sağlıklı olsa bile onunla değiştirmek talep edilebilir transhümanistlere göre. Neden ancak dürbünle görüşü mümkün olan bir menzil, göz yuvasına entegre edilen bir cihazla insan tarafından zahmetsizce görülebilsin ki? Yapay zekâ destekli biyo-teknolojiler eliyle aptallıktan kurtulabilir ya da mevcut durumundan çok daha iyi bir seviyeye gelebilir. Ya da sağlıklı, güçlü bir insanın kollarının taşıma kapasitesi sınırlıyken neden kasları akıllı bir protezle daha fazlasına güç yetiremsin? Hülasa, Dağ'ın dediği gibi transhümanizm, "insanı biyolojik bedenden biyonik bedene doğru evrimleştirme veya dönüştürme sürecine tabi kılmak istemiştir."

Bilimi ve teknolojiyi istismar olarak ifade edebileceğimiz transhümanizm, görüldüğü gibi türlü teknolojileri kullanmaktan çekinilmemesini salık verir. Biyoteknoloji eliyle hücre ve dokular da hedgeseden istifade ederek bir dönüştürme faaliyetinin gerçekleştirilmesi en önemli çalışmalarından biridir bu bağlamda. Örneğin doksanlı yılların ortalarında kopyası yapılan koyun Dolly, biyoteknolojik bir başarı olarak duyurulmuştu. Keza insanlar için çeşitli vitaminlerin, proteinlerin, hormonların hatta sebze ve meyvelerin üretilmesi biyoteknolojinin marifetiydi.

Keza bir oda büyüklüğündeki ilk bilgisayarlardan cebe sığacak ölçekte küçük ve daha fonksiyonel şahsi bilgisayarlara doğru süren tekâmül temelde nanoteknoloji ile mümkün kılınmıştır. İnsan vücuduna biyoçiplerin yerleştirilmesine

dair tartışmaların arkasındaki yapı olan nanoteknoloji, sağlıktan bilişime, otomotivden tekstile kadar hayatımızın pek çok alanına girmiş vaziyette.

Öte yandan insan gibi düşünebilen, hatta birden fazla insanın düşündüğünden daha işlevsel düşünme ve 'doğru karar' verme mekanizmasına sahip yapay zekâlarla beraber yaşıyoruz. Cihazların insan gibi bir düşünme eylemiyle sorunların üstesinden geldiği yapay zekâ; işitme, konuşma, görme gibi duyularıyla da insana refakat etmekte. Apple cihazların 'Siri'si ile Google'nin 'Asistan'ı en yaygın örnekleridir yapan zekânın. ChatCPT ile Microsoft'un 'Bing'i görece görünür kılınan söz konusu yapay zekânın daha ileri aşaması olarak insan hayatının köklü değişiminde başı çeken örneklerdendir.

Hâlihazırda gündeme gelen transhümanist dönüşümler çarpıcı bir geleceği belirtiyor. Elon Musk tarafından kurulan Neuralink adlı şirket beyni bilgisayarlarla irtibatlayarak bir cihaz geliştiriyor. Bu cihazla insanların aklından geçenlerin başka bir aracıya ihtiyaç hissetmeksizin bilgisayarlara aktarılmasının mümkün kılınması amaçlanıyor. Yine Avustralya'da BionicEye ismiyle geliştirilen bir başka teknoloji, körlüğü ortadan kaldırmaya matuf çalışmalar yürütüyor. Yapay göz üzerinde yoğunlaşan bu teknoloji, retina tarafından algılanan görüntüleri elektrik sinyallerine dönüştürerek beyne iletiyor. CSISPR-Cas9 teknolojisi ise genler üzerinden çeşitli hastalıkların tedavi edilebileceği iddia ediliyor.

TEDAVİDEN 'YÜKSELTME' İDEALİNE

Muhtemel tesirleri bakımından münakaşaya oldukça açık olan transhümanist süreç son derece hayati birtakım hususlarda insanlığı ikna etmekte güçlük çekiyor. Her şeyden önce cevaplanması gereken soru şudur; insanın genlerinin değiştirilmesi, insan-cihaz füzyonunun çözüm ona geliştirilmesi, insana dair geride ne bırakacaktır? Bu derin ahlaki meselenin hâl yoluna sokulması mümkün müdür? İnsanlık tarihinde karşılaşılmaş böylesi yıkıcı bir etkinin ardından gerek fert gerekse cemiyet itibarıyla makul bir zemin kalabilir mi?

Söz konusu üstün teknolojileri, daha üstün bir insan oluşturmak, insanı yükseltmek için geliştirildiğine dair propaganda bir yana, bu tekno-

lojilerden kimlerin yararlanacağı suali de hayli kritiktir. Nispeten daha varlıklı ve daha kuvvetlilerin erişebilmesi muhtemel bu teknolojilerin, toplum katmanlarındaki sınıfların ayrışmasını menfi yönde etkileyebileceği açıktır. Diğer taraftan bu teknolojilerin adil bir biçimde paylaşılması söz konusu olmayacağına göre yoksulların eşitsizlik sorununa daha fazla muhatap olacağı muhakkak. Belki en az bunlar kadar mühim bir başka mesele de bilim ve teknolojinin, sahipleri eliyle insanı bir laboratuvar olarak kullanması ve değersizleştirmesidir. Öyle ya, ilgili gelişmelerin deneye ve gözleme ihtiyacı var ve ilanihaye bunların tümü insan için. Şu durumda geliştirilen teknolojiler, neticesi kesin olmasa da insan üzerinde denenmeyecek de nerede denenecek! Nazi kalıntısı 'üst ırk' fikrini hortlatan bu düşüncenin insanı metalaştırdığına kim itiraz edebilir!

Tanrısallaşmaya varan pervasız ölçsüzlükle yeniden tanımlanan insan, geliştirilen teknolojilerle tam kontrol sağlanabilecek bir edilgen varlığa dönüştürülme riski ile karşı karşıya kalabilir. Sahiplerince ticaret dâhil her tür amaç için kullanılmaya müsait teknolojiler; yanlış ellerde neye dönüşür, kötüye kullanmak için ne ona engel olur soruları üzerinde ciddiyetle durulması gereken doğru ve anlamlı bir yer işgal etmektedir.

Son dönemlerde artık arkaik kaldığı gerekçeyle eski şöhretinden uzaklaştığı dillendirilen modernitenin neredeyse tüm argümanlarıyla, düşünce süreçleri ve kilit kavramlarıyla örtüşen, hatta modernitenin yörüngesinde olduğu rahatlıkla ifade edilebilecek transhümanizmin, ikinci aydınlanma olarak tesmiye edilmesi hiç de isabetsiz bir değerlendirme olmasa da insanın biricikliğine dair tüm nüvelere bu tazyikte çullanması var oluş iddiasının terki anlamını taşıyor.

Teknolojik vasıtalarla yararlanmakla teknolojinin emrine girmek arasında bir ikilem içinde deveren eden mezkûr ideoloji, açmazlarıyla malul bir birikimi ifade eder. Alet kullanmayla maruf bir varlık olarak insanın, ilk çağlardan günümüze hayatı kolaylaştırmak için geliştirdiği unsurların geldiği noktada amaçtan bir sapma cihetiyle teknoloji-insan ilişkisi, yeniden ele alınmak mecburiyetindedir.

ESKİ KAFA YENİ TOPLUM

Teknolojinin insanlığı radikal bir dönüşüme uğratacağına inanan transhümanistler insanın yeniden tanımlanması ve işlev görmesi konusunda hayli kaderci bir görüntü vermekteler. “Teknolojinin mutlak dönüştürücü gücü” üzerinden tüm düşüncelerini temellendiren transhümanizm taraftarları yeni bir toplumsallaşma modeline göndermede bulunur.

Felsefi ve kültürel bir hareket olarak transhümanizmin topluma dair fikirlerinin altı çizilmesi gereken asıl yanı küreselciliğidir. ABD’nin dünyayı iyi bir yer yapacağına, ABD öncülüğünde,

onun istekleri doğrultusunda güvenlik politikaları geliştirilmesi gerektiğini benimseyen, kapitalist karakteri baskın bir ideoloji olarak küreselciliğin öteki addettiği toplumlara hayat hakkı tanımadığı bir uluslar arası düzlemin insanlığı müreffeh kılacağına inanmak safdillik olur. Dolayısıyla küreselcilerin, insanlığın refahını düşünme ölçütleri sermaye sahiplerinin elindedir. O bakımdan sermaye sahipleri ne kadar insafsızysa transhümanistler de o miktarda insafsızdır.

“İnsanın sınırlarını aşmak” beşeriyete harp ilanı kabilinden tarif edilmeye son derece münasip bir laftır. İnsan tabiatına bu denli yoğun müdahale, insana dair her unsurun tahrifi ve dahi toplumsallığa, insanlığa ilişkin her hususun makineler dünyasına teslimi demektir. Beden elbisesinin dar geldiği vehmiyle makineyle mütekabiliyete razı olan transhümanistler insana verdikleri değeri kendi lisanlarıyla tekzip etmiş vaziyettedir bugün. Faniliğe düşman, zaafarla yaşamaya mesafeli bir kültür, biyolojik esareti aşmaya cesaret edemeyenlerin yerinin olmadığı bir toplum teşekkülünü gaye edinir.

Keza sosyal medyayla etkileşimin yoğunlaştığı bir vasatta iletişim biçimlerinin köklü dönüşüme uğradığı, yine teknolojinin yön verdiği yapıp zekâların kanalize ettiği bir sosyalleşme alabildiğine teşvik ediliyor. Çevre ile hatta ailelerle ve dünyanın geri kalanıyla kurulan yeni ilişki biçimlerinde algoritmaların belirleyici tesiri yadsınamaz bir gerçek olarak mevcudiyetini koruyor. Dolayısıyla yeni toplum modeli ile söz konusu alışkanlıklar transhümanizmin vaaz ettiği dinamiklerle örtüşen vasıflar taşıyor.

Diğer taraftan tedaviyle at başı giden kesif bir dönüştürme faaliyetinin işlendiği transhüma-

nist süreç, büyük mağduriyetlere gebe bir zamanı bildiriyor. Evet, tedavi vitrininde insanların hastalıklarının ortadan kalkması gibi pek çok pozitif yönü gösterilirken arkada deveran eden mekanizma temelde ruha taarruz ediyor.

Metafiziğe dair ne varsa reddedenlerle, metafiziğin bilinemeyeceğini dillendirenlerin haricinde kimsenin sesinin işitilmediği bir vasatta inançların, manevi ihtiyaçların varlığı görmezden geliniyor. Agnostik ve ateistlerin daha sıkı sıkıya sarıldığı, temsiliyeti bu kişilerin yüklediği transhümanizm, insanın insana ettiği kötülüklerin de sınırsızlaşmasının zeminini teşkil ediyor. İkinci Cihan Harbi yıllarında bizatihi insan eliyle felakete sürüklenen insanlığın, insana bakışı, yaklaşımı noktasındaki kırılmaların bir benzerini yaşamakta olduğumuz bir soğuk gerçekliği müşahede ediyoruz.

Sadece bugün değil neredeyse tüm tarih boyunca insanlık ölümsüzlüğü aradı. Mitolojik anlatılarda iksirlerden medet umulduğu, tanrılara ulaşılarak ölümsüzlük ayrıcalığına kavuşulduğu, bazılarında ise meyvesini yiyenlerin elde ettiği bir imtiyaz olarak aktarıldı. Efsanelerden farklı olarak bugün somut veriler, çalışmalar üzerinden ölümsüzlüğe ulaşılmak isteniyor. Zira insan tabiatı değişmiyor, insanîyetin el verdiği ölçülerin kapısına dayanılmış yıkılmasına azmediliyor.

Günümüz insanı kendi dâhil neredeyse arzuları dışında hiçbir şeyle barışık değil evet. Mütemadiyen kendiyle savaş hâlinde. Onun için kendini mükemmelleştirmek istiyor. Daha fazla yaşamak istiyor, mümkünse ölmek istiyor. Ölümsüzlüğe de çok yaklaştığına inanan insan, teknolojiye son derece bağımlı bir hayatla var olabiliyor. Hatta teknolojik bağımlılığın cari olduğu bir hayat dışında tahayyülü yok. Teknolojisiz herhangi bir yaşama biçimi tasavvur etmiyor. Bu durum da giderek artan bir eğilimde bağımlılığın yönünü tayin ediliyor. Dolayısıyla makineleşmek, robotlaşmak onun için insan olmaktan uzaklaşmak anlamını taşımıyor.

Doğayı dize getirmeyi amaç kabul eden aklın insana bakan yönüdür transhümanizm. Benlik, aidiyetler, aile, gelenekler ciddi bir tehlike ile karşı karşıya gelmiştir. Sonuçta insanı insan yapan ruh tehdit altındadır. Makineleşme ile ruhsuz bir profil meydana getirilmekte, esasen sadece ruhsuz değil, bedensiz de bir insan oluşturulmak istenmektedir.

Doğumunun 90. Yılında Ali Şeriati “MÜSLÜMAN MARKSİST”: *DİNE KARŞI DİN*’DE İSLÂMÎ MODERNLİK

BEDİR MUSA SEYF

İranlı entelektüel Ali Şeriati [1933-1977], Şiiliğin ve Marksizm’in ideallerini temel alan bir İslâmî modernliği savunmuştur. Kimileri, Şiilik ile Marksizm’in yan yana gelişini tuhaf ve çelişkili bulabilir, fakat Şeriati açısından bunlar arasında herhangi bir tenakuz yoktur. Her ikisi de aynı madalyonun iki yüzüdür ve birbirlerini besler. Bu anlamda Şeriati, 19. yüzyıl sonu ve 20. yüzyıl başında öne çıkmış İslâmî modernliğin öncülerinden fikrî düzeyde ayırır.

Ervand Abrahamian’ın doğru tespitiyle, “Bir değil üç Şeriati vardır: *Sosyolog, dinine bağlı bir Müslüman ve hatip*.”¹ Şeriati, kendi İslâmî modernlik anlayışını geliştirirken bu üçünü harmanlamayı gayet iyi bir düzeyde başarmıştır.

Bu karışım, en canlı ifadesini *Dine Karşı Din* isimli küçük kitapta bulur. Eserin belkemiğini Şeriati’nin 1970’te Hüseyiniye-i İrşad’da verdiği iki ders oluşturur.² Bu konuşmalarda sosyalist

1 Ervand Abrahamian, *A History of Modern Iran*. (Cambridge: Cambridge University Press, 1982), s. 24. [Türkçesi: Ervand Abrahamian, *Modern İran Tarihi*, çev. Dilek Şendil, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, İstanbul, 2019]

2 Ali Shariati, *Religion vs. Religion*. çeviri: Laleh Bakhtiar. Şikago: ABC International Group, 2010), s. 12. [Ali Şeriati *Dine Karşı Din*, çev. Hüseyin Hatemi, İşaret Yayınları, İstanbul, 2005]

Ali Şeriati

konu başlıkları ile Şiiliğe ait ögeler iç içedir. Şeriatı, orada “gerçek sosyalizmin Şiilik, Şiiliğince gerçek sosyalizm olduğunu” dile getirir.³

ŞERİATİ’NİN MODERNLİĞİ

Şeriatı, genel anlamda din telakkisi ve belirli Marksist ilkeleri benimsemesi üzerinden modernliği öne çıkaran diğer Müslüman entelektüellerden farklıdır. Ayrıca *Dine Karşı Din*’de Şeriatı, Şiiliğe sekiz defa göndermede bulur. Bunlarda Şeriatı, Şii düşüncesini aktarmaz, bunun yerine eylem, devrim, sınıf ve ezilen gibi kavramları temel alan Marksist motiflere başvurur. Eserin de ortaya koyduğu şekliyle Marksizm ve din, Şeriatı’nın düşüncesinde birbirleriyle bağlantılı ögelerdir.

Şeriatı’nın modernliğini Marksizm’e ve Şiiliğe ait ögeler tanımlar ve bu yönüyle o öncekilerden ayırır. Modernliği benimseyen ilk Müslüman entelektüeller de Şeriatı gibi İslâm’ın modern dünyayla uyumlu olduğunu ispatlamak için uğraşmışlardır. Şeriatı gibi onlar da İslâmî olmayan, yabancı anlayışlardan etkilenmişlerdir. Ama modernliği benimseyen ilk Müslüman entelektüeller sosyalizmle tanışmamışlardır. Bu sebeple sosyalizm, onların düşünce dünyasının veya referans sisteminin parçası değildir. Mesela Mısırlı âlim Muhammed Abduh, İslâm’ın akılla uyumlu olduğunu ispatlamaya çalışmış, Hindistanlı modernist Ahmet Han ise İslâm’ın doğayla ilişkisine vurgu yapmıştır.⁴

Aynı şekilde Şeriatı de İslâm’ın sosyalizmle uyumluluk gösterdiğini düşünmekte, ayrıca İslâm’ın sosyalizmi Ebu Zer üzerinden ilk üreten güç olduğunu ileri sürmektedir. Abrahamian’a göre “Şeriatı, *Ebu Zer: Hüdaperest Sosyalist*⁵ isimli eserinde, Ebu Zer’in dünya tarihinde sosyalizmin öncüsü olduğunu söyler.”⁶

3 Ali Shariati, *age.*, s. 6.

4 Charles Kurzman, ed. *Modernist Islam 1840-1940: A Sourcebook*. Oxford: Oxford University Press, 2002), s. 50-60, 296.

5 Ali Şeriatı Mısırlı yazar Abdülhamîd Cûde es-Sehhâr’ın Ebu Zer adlı biyografik çalışmasını Farsçaya çevirmiş ve *Ebu Zer: Hüdaperest Sosyalist* adıyla yayımlamıştı. Bk. Ali Şeriatı, *Ebuzer*, çev. Abdullah Yeğin, Fecr Yayınevi, Ankara, 2009 [çev.]

6 Abrahamian, *age.*, s. 143.

Şeriatı’nın modernliği benimseyen ilk Müslüman entelektüellerden ayrıştığı diğer bir önemli nokta ise Şii inancında karşılık bulan din yorumudur. Şeriatı, İslâm tarihinden, kurumlarından, geçmişin imparatorluklarından, fıkıh ekollerinden ve taklit anlayışından uzak durmuş bir isimdir.⁷ Denilebilir ki onun Şiilik yorumu, kendisini özgürleştirmiştir.

Şeriatı’ye göre Şiilik, tevhid dinidir. Hayat tarzıdır, Kur’ân’ı temel alan yüce hakikattir, on yıl boyunca Hz. Muhammed’in Medine’de uyguladığı düşüncedir.⁸ Hz. Peygamber’in vefatı ve amcaoğlu Hz. Ali’nin elinden iktidarın zorla alınması üzerine muvahhit dindar kesimler başka bir dini yaşamışlardır. Özünde çoktanrıca olan bu müşriklerin dini, adaletsizliği ve zulmü beslemiştir.⁹

Bu sebeple Şeriatı, tıpkı Abduh gibi, geçmiş geleneklerden ve teorilerden kopmuş, Ahmet Han gibi, geçmişin fıkıh bilgisinden uzak durmuştur.¹⁰ Ayrıca Şeriatı, Arap olmayan modern Müslüman entelektüellerden de iki açıdan farklı bir isimdir: 1) Bu modern simalar, Arap dünyasındaki dinî otoriteyi tanımışlardır; 2) Abduh’a ve modernliği benimseyen ilk Müslüman entelektüellere hürmet göstermişlerdir.¹¹

Charles Kurzman’a göre modernliği benimseyen ilk Müslüman entelektüeller arasında Abduh’un yanında Mamakani, Muzaffer ve Şarara gibi isimler yer almaktadır.¹² Dikkat edilirse bu liste Şeriatı’yi içermez, çünkü onun antolojisi 1940’a kadar uzanan bir dönemi kapsamaktadır ki o devirde Şeriatı, [yaşı küçük olduğu için] entelektüel sahada henüz boy göstermemiştir. Kurzman bu listeye Şeriatı’yi ekleyeydi, onun farklı referans çerçevesi dikkate alındığında muhtemelen Abduh’tan etkilenen Şiiler de o listeye dâhil olamazdı.

Şeriatı’nın *Dine Karşı Din* isimli kitabına baktığımızda onun önceki İslâmî modellere bağlı

7 Shariati, *age.*, s. 46-47, 67.

8 Shariati, *age.*, s. 55, 79.

9 Shariati, *age.*, s. 41-43, 47.

10 Kurzman, *age.*, s. 291, 301.

11 Peter Riddell, *Islam and the Malay-Indonesian World: Transmission and Responses*. (Hawaii: University of Hawaii Press, 2001), s. 209.

12 Kurzman, *age.*, s. 5, 12.

kalmadığı görülür. Bu konuda tek istisna, Hz. Muhammed'in Medine'de uyguladığı modeldir. Buradan Şeriati, Şiilik ve Marksizm'den müteşekkil kendi İslâmî modernliğini ortaya koyar.¹³

Kimileri *Dine Karşı Din*'de Şiiliğin ağırlığını sorgular ve kitapta sadece sekiz yerde Şii düşüncesine gönderme yapıldığını, Şiilik teriminin ise sadece bir defa geçtiğini söylerler. Bu sekiz göndermeyi analize tabi tutmak için onları iki grupta ele almak mümkündür. Siyasi ve teolojik iki ayrı kategoride ele aldığımız sekiz göndermenin beşinde Şeriati, Muaviye'nin iktidarı Hz. Ali'den almasını ve dini herkesi kendisine sadık kılıp, kıyımları bastırmak için kullanışını eleştirir.¹⁴ Bu noktada Şeriati, kendisini dinleyenlerdeki Şiiliğe seslenir ve bu amaçla, kitlenin tarih anlayışı ile ilk İmam'a yapılan zulmü, kendi "meşru din" telakkisini sunmak için ilişkilendirir.¹⁵ İlk gönderme grubunda Şeriati, Şiilikten pek söz açmaz. Aksine, Şiiliğin olumsuz yönlerine bakar. Kader anlayışını benimseyen ve yayan Mürcie'yi yerer, onların kişisel kazanç için iktidarın saldırılarını kabullendiğini, bunun sonucunda adaletin ortadan kalktığını, ortalama insanın mutlu mesut yaşama imkânını kaybettiğini dile getirir.¹⁶

ŞERİATİ'NİN ŞİİLİK YORUMU

İkinci gönderme grubunda ise Şii ilahiyatına ait öğeler yer alır. Üç ayrı kısımda Şeriati, Şiilerin İslâmî iktidar formunda Orta Çağ'da dünyaya sunulanları kabul etmediğini söyler. Ayrıca gerçek tevhid dinine bağlı kalmalarını, Medine'den sonra yaşama imkânı bulamayan bu dine inandırmayı sürdürmelerini över.¹⁷

Şeriati'nin yorumuna göre Şiilik, tevhid mücadelesidir. O, Hz. Muhammed'in şirke karşı kazandığı zaferin adıdır. Aynı mücadeleyi, sonrasında Hz. Ali yürütmüş, nihayetinde İmam Ali, şirkin en sert biçimiyle yüzleştiği için yenil-

13 Çağlar boyunca hem Sünni hem de Şii otoritelerde gördüğü şirk dinini eleştiren Şeriati'de ve *Dine Karşı Din* kitabında mezhepçi bir dile rastlanmaz. Başka bir makalesinde Şeriati, Sünni Muhammed İkbali'ni hürmetle yâd eder.

14 Shariati, *age.*, s. 33, 37, 40, 43, 53.

15 Shariati, *age.*, s. 36.

16 Shariati, *age.*, s. 37, 40.

17 Shariati, *age.*, 46-47.

Şeriati, Albert Camus'nün ünlü 'Başkaldırıyorum o hâlde varım!' sözünü gerçek anlamda benimsemiş bir isimdir. Bu devrimci ruh, sonrasında ondaki Şiilik anlayışıyla daha da kuvvetlenmiştir.

miştir. Bu şirk anlayışını yaşatansa Müslüman olduklarını iddia edenlerden başkası değildir.¹⁸

Şeriati'nin ifadesiyle, "Şiilik tüccar dini değildi. [...] O selametin, muhabbetin ve dünyada insani adaletin tesis edilmesini isteyen düşüncenin içinden çıkan Ali'nin dinidir."¹⁹ İkinci gönderme grubu, Şiiliğin tanımına ilkine göre daha fazla yer verse de konuyla ilgili fazla detay sunmamaktadır. Şeriati, eserinde Marksist ilkeleri ayrıntılı bir şekilde sunar.

Dine Karşı Din, klasik Marksist düşüncelerin eyleme çağrı yaptığından ve sınıflı toplumu mahkûm ettiğinden bahseder. Bu iki Marksist ilke, Şiilikteki kaderciliğin reddi ve adalet çağrısı türünden görüşlere benzer ve onları tamamlar.

Tevhid dini olarak Şiilik, aynı zamanda inkılabın dinidir.²⁰ Gerçek muvahhidler, Allah dışında her şeye, bilhassa adaletsizlikle karşı karşıya kalındığında isyan etme çağrısı yaparlar.²¹ Peygamberler, tabiatları icabı kıyam ehlidirler. Onlar, zulmün değerlerine ve geleneksel toplum normlarına karşı çıkarlar. Bu itiraz ve başkaldırı, hem Hz. Muhammed'in hem Hz. Ali'nin kavgasının özünü meydana getirir.

Ali'nin inkılapçı çabası başarısız olduğundan, inkılabı zafere ulaştırmak tüm Ali taraftarlarının görevidir.²² Ayrıca gerçek İslâm da toplumun tüm üyeleri arasında hakiki bir eşitliğin tesis edilmesini ister. Şeriati, sınıfsal farklılık ve eşitsizlik propagandası yaptığı için şirke hiç ara vermeden karşı çıkar. Şeriati'nin dünya görüşü-

18 Shariati, *age.*, s. 62-63.

19 Shariati, *age.*, s. 67.

20 Shariati, *age.*, s. 35.

21 Shariati, *age.*, s. 34.

22 Abrahamian, *age.*, s. 144.

Ali Şeriati, genelde İslâm âleminde, özelde İran’da statükonun alaşağı edilmesi çağrısı yapan özel bir İslâmî modernlik tarzı geliştirmek amacıyla, Marksizm’e ve Şiiliğe ait anlayışları ustalıklı kaynaştırmıştır.

nü Marksizm’deki sınıflara bölünmüş topluma dönük hassasiyet biçimlendirmiştir. O, “toplumların asil-asil olmayan, efendi-köle, özgür-köle diye bölünmesine karşıdır.”²³

İslâmî-Marksist yönelimine uygun olarak Şeriati, şirk dininin köklerini ekonomik faktörlerde, “[...] aşağılanan çoğunluk karşısında azınlığın elinde tuttuğu mülkiyette [...] ve sınıfsal üstünlüğün teşvikinde arar.”²⁴ Bu sistemde “bir avuç insan, ta ki insanlar yukarıdan inmiş olan dine karşı ayaklanana dek, dünyadaki zenginliğin ve kaynakların büyük bir kısmına sahip olmaya, çoğunluğa boyun eğdirmeye devam edecektir.”²⁵ Dolayısıyla Allah’ın isteği bu olduğundan herkes, ezilenler için mücadele etmek amacıyla bir araya gelmelidir: “İbrahimî gelenek ortaya koymuştur ki Allah, mahrumların ve zulme uğrayanların sığınağıdır.”²⁶

Marksizm ve Şiilikten oluşan bu harman, Şeriati’nin sadece *Dine Karşı Din*’de değil diğer birçok eserinde karşımıza çıkar. Abrahamian’ın da gösterdiği biçimiyle, Şeriati, “dinî birçok terime devrimci bir anlam vermiştir: ümmet, kesintisiz devrim içindeki dinamik topluma; tevhid toplumsal dayanışmaya, imamet karizmatik liderliğe, [...] mücahid devrimci savaşçıya, [...] mümin hakiki mücadelecine evrilmiştir.”²⁷

Şeriati, genelde İslâm âleminde, özelde İran’da statükonun alaşağı edilmesi çağrısı yapan özel bir İslâmî modernlik tarzı geliştirmek amacıyla, Marksizm’e ve Şiiliğe ait anlayışları ustalıklı kaynaştırmıştır.

Sonuçta Şeriati *Le Meilleur Combat* [En İyi Mücadele] isimli eserin yazarı Ammar Uzigan’ı övmüş, hatta onu “Müslüman Marksist” diye

23 Shariati, *age.*, s. 37.

24 Shariati, *age.*, s. 38-40.

25 Shariati, *age.*, s. 54, 61.

26 Shariati, *age.*, s. 44-45.

27 Abrahamian, *age.*, s. 144-145; Shariati, *age.*, s. 9.

nitelemiştir.²⁸ Başkasına layık gördüğü bu adlandırmayı kendisi de hak etmektedir, zira o, ömrü boyunca Şiiliği Marksist prensiplerle tekrar canlandırmak, harekete geçirmek için uğraşmıştır.

Şeriati, Albert Camus’nün ünlü “Başkaldırıyorum o hâlde varım” sözünü gerçek anlamda benimsemiş bir isimdir.²⁹ Bu devrimci ruh, sonrasında ondaki Şiilik anlayışıyla daha da kuvvetlenmiştir.

Abrahamian’ın da dile getirdiği üzere, “Şeriati’nin eserlerinde baskın olan tek bir konu başlığı vardır: Şiiliğin hakiki özü, tüm zulüm biçimlerine karşı yapılacak devrimdir.”³⁰ Şeriati’nin *Dine Karşı Din*’i, *Ne Yapmalı, Ali Şiası Safevi Şiası, Şehadet* gibi eserleriyle kıyaslandığında, pek fazla Şiiliğe odaklanılmıyormuş gibi görünebilir. Fakat aslında Şeriati, eylemlilik ve eşitlik anlayışına kasten yaslanmakta, Şiiliğe yaptığı sekiz atfı buradan besleyip derinleştirmeye çalışmaktadır.

Bu anlamda *Dine Karşı Din*, Marksizm ve Şiilik arasında zorunlu olarak gerçekleşen kavuşmanın bir sonucudur. Öğrencilerinin “Doktor” diye andığı Şeriati, kendi İslâmî modernizm anlayışını teşkil eden Şii ve Marksist değerlere tüm kalbiyle bağlı oluşuyla diğer ilk dönem modern Müslüman entelektüellerden ayrışır. 1979 İran İslâm Devrimi’nin arkasında Ayetullah Humeyni’nin yanı sıra Şeriati’nin ve ondaki İslâmî modernizm anlayışının verdiği fikrî ilham vardır.

Kaynak:

Ali Shariati and the Future of Social Theory: Religion, Revolution, and the Role of the Intellectual (Brill, 2017, s. 271-276)

Çeviren ve Notlandırılan: Ali Ekrem BUĞRA

28 Abrahamian, *age.*, s. 144.

29 Shariati, *Humanity and Islam*, s. 4.[Türkçesi: Ali Şeriati, *İslam ve İnsan*, Seyran Yayıncılık, Sivas, 1986.]

30 Abrahamian, *age.*, s. 144.

GÜNEYCE KÜTÜPHANESİ VE HÜSEYİN ATAY HOCA

MUSTAFA KARA

Cumhuriyet dönemi Türkiye’de dinî hayatın tarihini yazanlar, şüphesiz bir mukaddimeden sonra 1924’te kurulan Diyanet İşleri Reisliği ve 1925 yılında açılan İstanbul Darülfünun İlahiyat Fakültesi ile işe başlayacaklardır. İlahiyat Fakültesi 1933’te yanlış bir karar gereği kapatıldıktan sonra din eğitimi ve öğretimi açısından en şanssız yıllar başlamıştır. 1949 yılında bu sefer Ankara’da açılan İlahiyat Fakültesi ve farklı illerde hizmete giren yedi imam hatip okulu ile yeni bir dönem başlamıştır. Ankara İlahiyat Fakültesi için 1956 yılında alınan ilk asistanlardan biri de 30 Ağustos 2023 tarihinde başkentte vefat eden Hüseyin Atay’dır.

İlim dünyasındaki yeri, dinî meselelere bakış tarzı ve tartışmaktan zevk aldığı farklı yorumları bir tarafa, doğum yeri olan belde için koordine ettiği bir kültür hizmetini, rahmetle anılmaya vesile olsun diye burada kısaca anlatmak istiyorum... Önce bulunduğumuz yeri belirleyelim. Doğu Karadeniz’in sahil şehri Trabzon’un doğuya doğru sahildeki son ilçesi Of’tur. Bu ilçeden sonra Rize’nin İyidere ilçesi sizi karşılar. İyidere bu iki güzel şehri birbirinden ayıran bölgedeki yüzlerce ırmaktan/dereden birinin adıdır. İyidere, aynı zamanda Rize-Erzurum karayolunun başlangıç noktasıdır. Bu yolu güneye doğru takip ederseniz 25 km sonra Güneyce tabelası ile karşılaşacaksınız. 10 km sonra İkizdere, daha sonra Ovit tüneline geçerek İspir’e, oradan da dadaşlar diyarı Erzurum’a ulaşabilirsiniz.

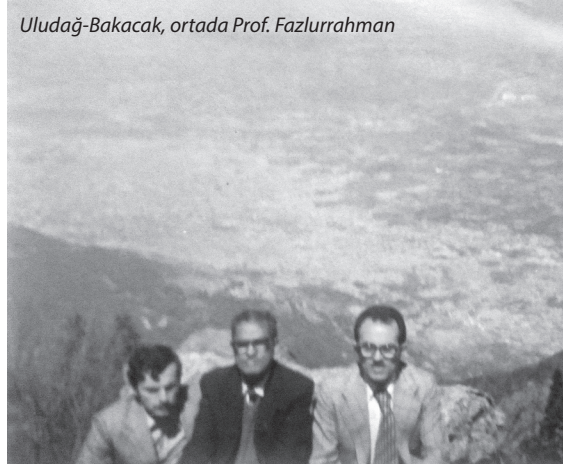
Aslına Dönen Bir Köy

Doğu Karadeniz’in kadim yerleşim yerlerinden biri olan Güneyce (eski adı Varda/Hacışeyh Köyü)¹ 1946 yılında ilçe/belediye olmuş²,

1 Varda İtalyanca denizcilikle ilgili bir kelime olup, yol ver geçeyim anlamındadır. “Sandalım geliyor varda”

2 İlk belediye başkanı Veysel Köse, (ö. 1960) son belediye

Uludağ-Bakacak, ortada Prof. Fazlurrahman

1952’de ise politik sebeplerle³ Nahiye/belde olmuş, 2014 yılına kadar belediye kurumu hizmetlerine devam etmiş, nüfusun azalması sebebiyle -bir anlamda aslına dönerek- tekrar İkizdere ilçesine bağlı köy statüsüne geçmiştir.

Atay Hoca’mız işte bu köyde resmî kayıtlara göre 1930 yılında doğmuştur. Köyde Acem İsmail lakabıyla bilinen Hafız İsmail Atay ile Ayşe Hanım’ın oğludur. İsmail Hoca ayrıca birinci sınıf bir taş duvarı ustasıdır. Otuzlu yıllarda İstanbul’a gitmiş, önce Belediye Mezarlıklar Müdürlüğü’nde imam olarak iş bulmuş⁴, daha sonra atandığı Bayezid Camii imamlığından emekli olmuş, 1982’de İstanbul’da âlem-i cemalet intikal etmiştir.

Bu aile ile bizim aile arasında enteresan tecelliler vardır. Babam Yusuf Efendi’nin yanında 1920’li yıllarda hafızlık yaparken, hocasının

başkanı ise Kemal Köse’dir. (ö. 2015)

3 Güneyceliler bu karara tepki göstermiş, ilgili yerlere başvurmuş, broşür bile yayınlamışlardır.

4 1950’de vefat eden Fevzi Çakmak’ın cenaze namazını kaldırırken çekilen fotoğraf elimizdedir.

yardımcılarından biri de torunu İsmail Atay idi. Dolayısıyla babamın hocalarından biri de odur. 1942 yılında İzmir-Seferihisar'da askerlik yapmak için deniz yoluyla Rize'den İstanbul'a intikal edince komutanından iki günlük İstanbul iznini alan da odur. Rize Müftüsü Yusuf Karalı babamın olduğu gibi Hüseyin Atay'ın da hocalarından biridir. Benim 1964 yılında Ankara İmam Hatip Okulu'ndan, İsmail'in 1969 yılında Rize İmam Hatip Okulu'ndan İstanbul'a nakletmemize vesile olan zat da kendileridir. Bayezid Camii'ne her uğradığımızda cep harçlıklarımızı veren de... Dolayısıyla şu anda Bursa'da Kültür ve Turizm Bakanlığı'na bağlı olduğumuz kütüphanemizin ilk mali kaynaklarından biri de onun verdiği cep harçlıklarıdır. Atay Hoca'nın benim tezimin isimlendirilmesinde ve tez savunma jürisinde yer alması ilave edilmelidir. Onun, Dergâh Yayınları'ndan çıkan *Türkiye'de Yüksek Din Eğitimi* isimli eserinin basımında da İsmail Kara'nın katkısı ve emeği vardır. Nihayet, Atay Hoca'nın kız kardeşinin torunu Selime, oğlum Bilal'in eşidir, benim gelinimdir. Mustafa Emir ve Zeynep'in annesidir.

Hüseyin Atay yüksek tahsilini, kardeşi İbrahim⁵ ile birlikte Bağdat'ta tamamlayıp Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi'nde asistan olduğu yıllarda ise Ankara'yı yavaş yavaş tanıyan, para kazanmaya başlayan inşaatçı/müteahhit, -başta kayınpederi Ömer Durmuş⁶ olmak üzere- Güneyceli hemşehrilerini ikna ederek nahiyede bir kütüphane kurmayı başarmıştır.

RİZE İSTANBUL BAĞDAT

Beldemiz, Osmanlı döneminde medreseye ve Ahmet Ziyaeddin Gümüşhanevi'nin halifesi olan, Doğu Karadeniz bölgesinde Vardalı Şeyh diye tanınan Osman Niyazi Efendi tarafından kurulan bir tekkeye sahipti. Bu tekkenin de kısmen günümüze ulaşan bir kütüphanesi vardı.⁷ 1909'da vefat eden Osman Niyazi Efendi'nin yakın akrabası olan Hüseyin Atay'ın küçük elleriyle ilk karıştırdığı kitaplar muhtemelen bu

- 5 Diyanet İşleri Başkanlığı Din İşleri Yüksek Kurulu'ndan emekli olmuştur.
- 6 Kitap meraklısı Ömer Durmuş babama zaman zaman başka kitaplar da göndermiştir. Mehmet Akif'in *Safaha'tı*, Yunus Vehbi Yavuz'un *İslâm'da Zekât Müessesesi* gibi...
- 7 Kütüphanenin mevcut durumu ile ilgili *Cumhuriyet Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*'nde bir makale yayımlandı, c. 21, s.1.

tekmeden kalan mahzun yadigârlardır.⁸ Bölgenin sanat harikası ahşap camilerinden biri olan ve 1925 tarihinde tekkelerin kapanmasından sonra cami olarak hizmete devam eden bu mekanda⁹ otuzlu yıllarda Atay Hoca hafızlığını tamamlamış, sonra ilkokula başlamış, 1941 yılında ailece İstanbul'a, babasının yanına intikal etmişti.¹⁰

YENİ KÜTÜPHANE

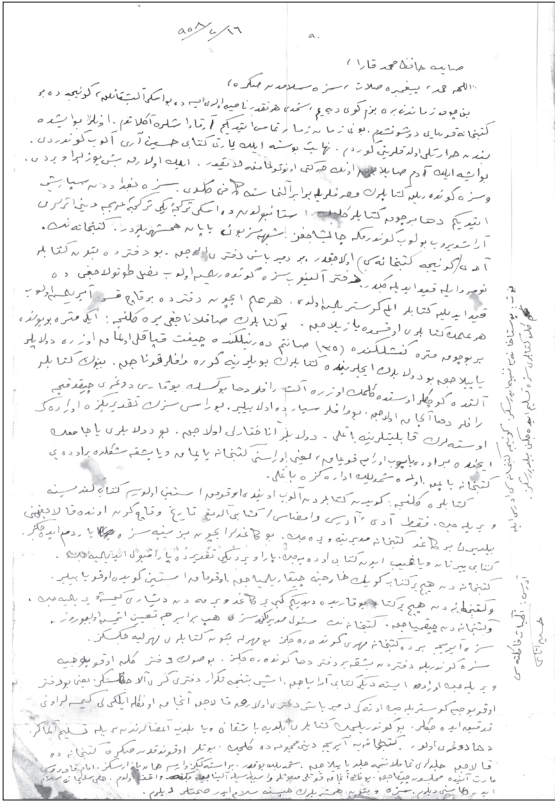
Yeni kurulacak kütüphanenin yeri, eski ilçe merkezinin Çarşı mahallesindeki Büyük Camii'nin müstemilatında/dershanesinde olacaktı. Bu caminin imamı da babam Kutuz Hoca (Mehmet Kara) idi. Yıl 1958. Bir gün PTT'ye, dolu dolu birkaç tane büyük çuval arabadan indirildi. Postacı onları, orada bulunanların yardımıyla zar zor içeri alırken ben de torbaların üstünde yer alan yazılara bakıyordum. Bir de ne göreyim. Hepsinde büyük harflerle "Mehmet Kara Büyük Cami İmamı" yazıyordu. Büyük bir sevinçle çuvallara sarıldım. Ne olduklarını bilmeden heyecanla "Bunlar bizim" dedim. Hemen uyarı geldi. "Onlar sizin değil, Kütüphanenin..." Mesele anlaşıldı. Kitaplarla birlikte Atay Hoca babama Osmanlıca harflerle uzun bir mektup yazdı, Bir de ıstampa ve mürekkebiyle bir mühür: "Güneyce Kütüphanesi Tesisi Şubat 1958."

Mektup şöyle başlıyor:

16.02.1958

"Sayın Hafız Mehmet Kara, Allah'a hamd, Peygamber'e salat, size selamdan sonra, Ben çok zamandan beri bizim köy diyeyim, şimdi her ne kadar Nahiye oldu ise de bu eski alışkanlık, Güneyce'de kütüphane kurmayı düşünmüştüm. Bunu zaman zaman temas ettiğim arkadaşlara anlattım. Onların bu işe benden hararetle olduklarını gördüm. Nihayet bu sene ilk parti kitabı Hüseyin Arı alıp gönderdi. Bu işte ilk adım sayılan onun bu hareketi unutulmama-

- 8 Tekke, cami ve kütüphane ile ilgili geniş bilgi için bk. İsmail Kara, *Gümüşhanevi Halifelerinden Şeyh Osman Niyazi Efendi ve Güneyce-Rize'deki Tekkesi*, İstanbul, 2004.
- 9 Babamın da hafızlık yaptığı bu caminin yanında yapılan yeni bina Kur'an Kursu hizmetine devam etmektedir. Ancak 33 öğrenciden (2023) hiçbir Güneyceli değildir.
- 10 Kardeşleri İbrahim ve Mustafa da ilahiyatçı ve hafız olup ağabeylerinden önce vefat etmişlerdir. Kız kardeşleri, Selime, Fatma ve Sâime'dir. Şu anda sadece Selime Hanım hayattadır. Üsküdar'da yaşamaktadır.

Hüseyin Atay'ın kütüphaneye ile ilgili olarak Mehmet Kara'ya yazdığı 1958 tarihli mektup.

ğa layıktır. İlk olarak beş yüz lira size gönderilen ilk kitapların masraflarıyla beraber alınmasına kâfi geldi. Size Bağdat'tan sipariş ettiğim daha birçok kitap gelecektir. İstanbul'dan da eski Türkçe yeni Türkçe dinî eserler araştırıp bulup göndermeğe çalışacağız...” Mektubun daha sonraki bölümünde kitapların kayıt-kuyut işlerinin nasıl yapılacağı, okuyucu hizmetlerinin nasıl yürütüleceği detaylı bir şekilde anlatılmaktadır.

KİTAPLARLA TANIŞMA

Babamın küçük te olsa bir kütüphanesi vardı. Fakat bu yeni kitaplar benim ve kardeşlerimin kitap dünyasının mayalanmasında apayrı bir yere sahiptir. Kütüphane cilt cilt, rengârenk Arapça Türkçe az da olsa Farsça kitapları ihtiva ediyordu. Tefsir, hadis, fıkah gibi ilimlerin klasiklerini ihtiva ettiği gibi Diyanet İşleri Başkanlığı'nın ve İlahiyat Fakültesi'nin o güne kadar yayınladığı bütün dergi ve kitapları da mevcuttu... *Müncid* gibi renkli resimlerle dolu koca kitapları karıştırmaktan, resimleri seyretmekten, yaprakları koklamaktan aldığım zevki unutamam. Arapça olanları anlamak mümkün

değilse de imam hatip öğrencisi olduğumuz yıllarda (1963-1970) artık Türkçe olan küçük kitaplarla dost olmaya başlamıştım. Kutuz Hoca'nın izniyle mihraba geçme, minbere-kürsüye çıkma görevleriyle birlikte bu kitaplarla -özellikle Elmalı tefsiriyle- haşır neşir olma-ya ayırdığımız zaman da arttı. Tatlı/secili ve güzel Türkçesiyle Kemal Edip Kürkçüoğlu'nun *Radyoda Dinî Ahlakî Konuşmalar*'ın broşür ebadındaki eserlerinin tadı hâlâ damağımdadır. Kütüphaneye kuruluş safhasından sonraki yıllarda yapılan en büyük kitap bağıışı mahalle komşumuz Hacı Hulusi Alemdar'ın kitaplarıyla oldu.¹¹

Dinî yayıncılığın zayıf olduğu, hele Arapça İslâmî ilimlerle ilgili eserlerin hiç bulunmadığı, temininin çok zor olduğu o dönemde bu kadar eseri bulup göndermenin zorluklarını bilenler bilir veya tahmin edebilir. Bu konuda Atay Hoca'nın Bağdat tecrübesi ve oradaki tanıdıkları devreye girdi demektir.

ATAY HOCA İLE TANIŞMA

Atay Hoca'nın ismiyle ne zaman karşılaştım. Babamın masasında 1961 yılında *Kur'an'a Göre İman Esasları* isimli eseri görünce... Kendileriyle yüz yüze görüşmek ise 1970'li yıllarda Ankara'da fakültede oldu. Kayseri Yüksek İslâm Enstitüsü'nde okuduğum yıllarda (1970-1974) Rize'ye dönerken Ankara'ya uğruyor, aynı fakültede öğrenci olan halamın oğlu Muzaffer Terzi ile¹² ona selam veriyorduk. O günlerde odasında yazılı olarak levha hâlinde Ahmet Şevki'nin bir cümlesi vardı: “Fikir farklılıkları mahabbete engel değildir” mealinde idi. Gerçekten Hoca'nın üslubu yumuşaktı, muhatabına derdini anlatırken sesini yükseltmezdi. Kaynaklara hâkim olanlarla tartışmaktan zevk alırdı. Kaynaklara hâkim olmayan öğrencilerine ise şöyle dediğini

11 1924 tarihinde Rize Müftüsü olan hemşehrimiz 1959 yılında vefat etmiş, kabri Güneyce'dedir. Mustafa Kemal Paşa'nın Rize'yi ziyaretinde kendilerine Medreselerle ilgili mektubu veren kişidir. İsmail Kara onunla ilgili der bir kitap hazırlamıştır. Duyduğuma göre bu sene (2023) ilk defa Rize Müftülüğü'nden bir heyet kabri ziyaret etmiş. Herhalde Rize Müftülüğü yapmış olan zevatı ziyaret etme projesinin bir parçası. 1930'lu yıllarda Rize müftüsü olan Nuh Toprak da Güneycelidir. Oğlu İkiizdere müftüsü Memiş Toprak babamın hocalarından biridir. Memiş Hoca'nın torunu Meryem, kardeşim Hüseyin'in eşidir.
12 1994 yılında Güneyce belediye başkanı seçildi. 2002 yılında vefat edinceye kadar bu görevi sürdürdü.

nakletmişti: “Sizinle bu konuyu tartışabilmeniz için kaynak eserlerin adını size vereceğim, onları okuyacaksınız, anlayıp anlamadığınızı kontrol edeceğim, ondan sonra oturup eşit şartlarda tartışacağız.”

Kendisiyle uzun boylu oturup konuşmamız ise 1977 yılında Bursa’da oldu. O yıl misafiri olan Pakistanlı Prof. Fazlurrahman ile birlikte Bursa’yı teşrif¹³ öğrencilerimiz ve hocalarımızla sohbet ettiler. Biz de o günlerde yeni asistan olmuştuk, tez konusu arıyoruz. Karşılaştığımız ilim adamlarına ilk sorumuz bu konu ile ilgili oluyordu. Önce Fazlurrahman Hoca’nın teklifiyle *İbn Arabî’de Âyân-ı Sâbite* konusu öne çıktı. Daha sonra *İbn Teymiyye’ye Göre İbn Arabî* de karar kılındı. Üç yıl sonra tez savunma jürisinde de yer aldı. Ankara’dan teşrif etti. Tezimle ilgili tenkit ve değerlendirmelerine başlarken öncelikle güzel bir Türkçe ile yazıldığını ifade etti.

Ankara’da fakülteye her uğradığımda özellikle Kutuz Hoca’yı soruyor, samimi hizmetlerini saygıyla zikrediyor, ayrılırken kitap imzalamayı da ihmal etmiyordu. 1981 tarihli ziyaretimde Nihat Keklik’in yayımladığı ve kendisine imzaladığı, İbn Arabî’nin *el-Bulga fi’l-Hikme* isimli eserini -herhâlde tezimle ilgili olduğu için- lütfetmişti. Çanakkale Çan’da¹⁴ ve fakülte de yapılan din eğitimi sempozyumlarına özel olarak davet etti. 1992’de İstanbul’da yapılan Şiilik sempozyumunda beraberdik. 1995’te Ankara’da kurulan Güneyce Vakfı, başkentte oturan hemşehrilerimizle yeniden buluşmamıza vesile oldu.¹⁵ Yüz yüze son görüşmemiz 2015 yılında Etlük’teki devlethanelerinde Ramazan bayramında kardeşimle birlikte oldu. Daha sonra bayramlarda arıyor, telefonla görüşüyor idik. O anlarda bile “Aziz kardeşim” diyerek dinî hayat ve düşünce tarihi ile ilgili değerlendirmelerini aktarmaktan zevk alıyordu. Çünkü başka meselesi yoktu.¹⁶

13 Yüksek İslâm Enstitüsü’nün misafiri idiler. Bizim misafirhanemizde de işadamı Ahmet Kuranoğlu’na ait surlar üzerindeki köşk idi. Orada iki üç gece kaldılar. (Bu bina daha sonra Osmangazi Belediye’since kamulaştırıldı.)

14 Nikâh ve boşanma üzerine idi. İki gün Kale Seramik tesislerinde İbrahim Bodur Bey’in misafiri olduk. Bodur’un annesinin adını taşıyan camide kıldığımız Cuma namazında hutbeyi Yaşar Nuri Öztürk okumuştur.

15 Bu vakfın açılış töreninde Güneyce’nin ilk akademisyeni İTÜ öğretim üyesi Hasan Fehmi Yazıcı da vardı. (ö. İstanbul, 2005)

16 Babasının cenaze namazına katılmak üzere İstanbul’a

İLK TAŞINMA

İlçenin İkizdere’ye, nahiye merkezinin başka bir mahallede kurulması, babamın imam olduğu mahallenin eski sakin hâline dönmesine sebep oldu. Bizim hafızlık yaptığımız yıllar o sükûnetli döneme rastlar. Nahiye merkezinde bulunan cami imamı İshak Okur Hoca -babamın medrese arkadaşıdır- başta olmak üzere bazı kitap meraklıları kitapların yeni merkeze taşınmasını istediler. Bunun haklı bir gerekçesi de artık nahiyemizde ortaokul da açılmıştı.¹⁷ O zamana kadar Kutuz Hoca’nın mesuliyetinde olan kütüphaneye, yine Ankara’daki hemşehrilerin gayretleriyle Kültür Turizm Bakanlığı’nca bir memur¹⁸ atandı ve Güneyce Halk Kütüphanesi adını aldı.¹⁹

2014 yılında Güneyce köy statüsüne dönüşen kitaplar İl Özel İdaresi’ne geçmiş oldu. Şu anda nerededirler? Kim teslim etti, kim teslim aldı? Tam bilemiyorum. Recep Tayyip Erdoğan Üniversitesi’nde mi, başka bir yerde mi? İnşallah dağılmamıştır, kaybolmamıştır. Atay Hoca başta olmak üzere Güneycelilerin 65 yıl önce yaptığı “sadaka-yı câriye”nin yaşaması en büyük temennimizdir.²⁰

Hepsini bu vesile ile rahmetle anıyorum.²¹

gittiğinde önce Süleymaniye Kütüphanesi’ne uğradığının canlı şahidi İsmail Kara’dır.

17 Kardeşim Hüseyin Kara bu ortaokuldan mezundur.

18 Hasan Taşdelen.

19 Bu taşınmalar esnasında kitaplar belki kaybolmamıştır ama efemera değerinde pek çok yadigar yok olup gitmiştir. Özellikle Hulusi Alemdar, uzun yıllar hâkimlik ve avukatlık yaptığı için büyük bir sandık dolusu evrak vardı. Kâğıdın değerini kim bilecek? İki el yazısı yadigarı sakladım. Biri Hüseyin Atay’ın kütüphane ile ilgili olarak babama yazdığı mektup. *Kutuz Hoca’nın Hatıraları*’nda da var (s. 210). Diğeri ise Hacı Hulusi Alemdar’ın Rize hadisesi ile ilgili o günkü *Cumhuriyet* gazetesinde çıkan haberi aynen aktardığı el yazısı. Bunun için de bk. İsmail Kara, *İlk Rize Müftüsü Mehmet Hulusi Efendi Rize Hadisesi Hac Hatıraları*, İstanbul, 2004, s. 21.

20 Bu yazıyı yazarken (30.09.2023) Rize İl Kültür ve Turizm Müdürü olan -yukarıda adı geçen Mehmet Hulusi Alemdar’ın yeğeni- Esra Alemdar’ı aradım ve kütüphanenin akıbetini öğrenmesini rica ettim.

21 Hüseyin Atay’ın vefatından sonra lehinde ve aleyhinde birçok şey yazıldı çizildi. Bizde adettir, bu tip şahsiyetler ya yerin dibine batırılır veya göklere çıkarılır. Hâlbuki “büyükler hatalarıyla birlikte büyüktür” Dengeli bir yazı için bk. Halim Sezer, “Hüseyin Atay Hoca’nın Serüveni”, *Umran*, Ekim 2023, sayı: 350, s. 70.

TÜRKİYE'DE ÜNİVERSİTELERİN KALİTE ALGILARI VE BİLİM POLİTİKALARI ÜZERİNE DEĞERLENDİRMELER

AHMET AYHAN KOYUNCU

Bu yazı Türkiye'deki üniversitelerin kalite algılarının ve bilim politikalarının bir eleştirisi niteliğindedir. Ancak yazarı sosyal bilimci olduğu için daha çok sosyal bilimler bağlamında şekillenmektedir. Son 20 yıl Türkiye'nin yükseköğretim alanında atılım yapmaya çalıştığı ve önemli işlerin de yapıldığı bir dönem olmuştur. Üniversite ve bilim insanı sayısı arttırılmış, çeşitli bilim alanlarında önemli gelişmeler kaydedilmiş ve daha çok nicel düzeyde ciddi sayılabilecek gelişmeler yaşanmıştır. Nicel gelişmelere paralel nitel gelişme konusunda ise hedeflenen noktalara ulaşılmada sorunlar yaşanmıştır. Bu bağlamda üniversitelerde kalitenin arttırılması konusu gündeme gelmiş, nihayetinde Cumhurbaşkanı'nın "üniversitelerimizde alt yapının tamamlandığı, artık kalitenin arttırılmasına yoğunlaşılması gerektiği" yönündeki telkinleri YÖK ve üniversite yönetimleri tarafından bir emir telakki edilmiştir. Ancak üniversitelerin kaliteden ne anladıkları noktasında bazı sorunlar bulunmaktadır.

AKADEMİK DERGİLER TEKELİ

Bunlardan ilki üniversitelerde kalitenin, akademik personelin yayımladığı çalışmaların indeksleri ile ilgilidir. Nitekim Cumhurbaşkanı'nın sözleri sonrası bazı üniversitelerde atama yükseltme kriterlerinde yayın kriterlerinin indeksleri yüksek olan dergilerde yayın yapılması şeklinde değiştiği görülmektedir. Öncelikle şunu belirtmek gerekir ki üst düzey indeksli dergilerde yayın yapmak hayli sorunlu bir süreci beraberinde getirmektedir. Bunlardan ilki yayın ücreti politikaları ile ilgilidir. Dergilerin yayınında ciddi bir tekel söz konusudur. Springer Yayınevi yaklaşık 3 bin, Elsevier Yayınevi ise yaklaşık 2 bin 500 bilimsel dergi yayımlamaktadır.¹ Bu dergilerde yapılacak yayınlar için ülkemiz açısından astronomik ücretler talep edilmektedir. Örneğin Elsevier'e ait dergilerden *Social Science and Medicine* adlı der-

ginin yayın ücreti 14 bin 750 dolardır.² Derginin sitesinde bulunan listede dergiler için 700-800 dolardan başlayıp 20 bin dolara kadar paralar talep edilmektedir.

Ancak sadece yayın ücretini ödemeniz, makalenizin yayımlanması için yeterli değildir. Bu dergilerde yayın yapmak için "üst düzey" dergilerde yayımlanan son makaleleri de görmüş olmanız ve onlara atıf yapmanız gerekmektedir. Bu kısım da ayrı bir maliyet getirmektedir. Bunun iki yolu vardır, ya üniversiteniz dergilerin veri tabanına üye olacak ya da kendiniz satın almak durumunda kalacaksınız. Mesela *American Journal of Sociology* dergisinden talep ettiğiniz bir makale için 30 dolar ödemeniz gerekmektedir. Bu bağlamda makalenizde "üst düzey dergilerde" yayımlanmış en yeni çalışmalar için makale başına 30 dolardan 10 makale alsanız 300 dolar ödemeniz gerekmektedir.

Üstelik ödemeleriniz bununla da bitmemektedir. Eğer yayımlanmak üzere gönderdiğiniz çalışma bir saha çalışmasıysa bu çalışmanızda elde ettiğiniz verileri analiz etmek için analiz programlarını da satın almanız gerekmektedir. Bu programlar için de istediğiniz programa ve özelliklerine göre birkaç yüz dolar ile birkaç bin dolar arasında bir miktar daha ödeme yapmanız gerekiyor. Üstelik yazılım için belirli bir süre tanınlanmaktadır. Yani örneğin 1000 dolar ödeyip aldığınız program sadece bir yıl için geçerlidir. Bu sonraki yıllar için de aynı şekilde devam edecektir. Buradaki masraflara, eğer bir proje desteği veya burs bulamamışsanız araştırma sürecinde yaptığınız masraf ve emek dâhil değildir. Tabii bir de bahsetmek gereken diğer bir unsur daha var: Dergide yayımlanacak makale sayı sınırı. Pek çok dergi her sayı için belirli bir sayıda makale yayımladığından dolayı çok sayıda yayın başvurusu durumunda makalenizi yayına hazırlamak

1 <https://www.dunya.com/kose-yazisi/bilim-makalesi-kac-para/428179> Erişim Tarihi: 12.11.2023

2 <https://www.elsevier.com/about/policies-and-standards/pricing/journals> Erişim Tarihi: 12.11.2023

için diğer masrafları yaptıktan sonra yoğunluk nedeniyle değerlendirmeye alınmadan editör kararı ile ret gelebilmektedir.

Burada bahsedilen durumlar için şöyle bir itiraz gelebilir: Bütün SSCI dergiler ücret almıyor, dolayısıyla ücretsiz olanları bulabilirsiniz. Ancak Demir'in belirttiği gibi SSCI dergilerin yaklaşık %90'ı Elsevier gibi 5-6 yayınevinin elinde bulunmaktadır.³ Bu durumda geri kalan %10'luk dilimi bulmanız gerekmektedir. Ancak bu dergileri bulsanız da sorun çözülmüyor. Çünkü bu dergilerin bazıları yayın ücreti istemiyor ancak *proof reading* (İngilizce yayın redaksiyon) ücreti talep ediyor.

AKADEMİK KİTAP YAYINCILIĞINDAKİ SORUNLAR

Makalelerin dışında bir başka problem alanı kitap yayını noktasındadır. Doçentlik kriterlerindeki son değişiklik ile birlikte Türkiye'de neredeyse hiç "uluslararası yayınevi" bulunmamaktadır. Bir yayınevinin uluslararası yayınevi kabul edilebilmesi için *Book Citation Index* (BKCI) veri tabanında taranması gerekmektedir. Mevcut şartlar altında bu defa uluslararası yayın yapmak için yayınevlerine kitaplarınızı basmak için ücret ödememiz gerekiyor. Ayrıca ulusal yayın yapmak istemeniz durumunda da yayınevleri satabilecek kitapları basmak istiyor veya basım masrafını karşılamanızı talep ediyor. Bu durum ise hocaları daha çok piyasası olan kitaplar yazmaya itecek veya uzun zaman ve emek harcıyarak yaptıkları çalışmalarını yayımlamak için para ödemek zorunda bırakacaktır.

Özellikle sosyal bilimlerde çok spesifik alanlarda yapılan çalışmalar yayınevleri için basılacak cazip kitaplar olmaktan uzaktır. Örneğin Muş'ta yaşayan Araplar ile ilgili herhangi bir çalışmayı çoğu yayınevi basmak istemeyecektir. Çünkü piyasada karşılığı bulunmayan bir çalışmadır ve satma noktasında zorluk yaşayacaktır. Ancak Türkiye'de yaşayan bir azınlığı tanımak ve onlara yönelik politikalar oluşturmak noktasında yapılacak çalışma hayli kıymetlidir. Böylesi kıymetli bir çalışma piyasada karşılığı olmadığı için ücret karşılığı basılacak veya basılamayacaktır. Bu da kitap yayını meselesini yeniden değerlendirmeyi veya farklı uygulamalarla desteklemeyi zorunlu kılmaktadır.

3 Selçuk Beşir Demir, https://www.youtube.com/watch?v=zycP_NHcMiE 35.dk. Erişim Tarihi: 17.11.2023

Bir başka problem alanı da proje şartlarıdır. Özellikle sosyal bilimlerde AB, Dünya Bankası vs. gibi "itibarlı" uluslararası projeler yapmak, bazen bilim insanlarını değerleri ile çatışmaya götürmektedir. Örneğin dezavantajlı gruplara yönelik projelerde eşcinsellik, kadın sorunu, Ermeni sorunu, Kürt sorunu gibi konularda kolay proje almanız ve yayın yapmanız mümkündür. Ancak bunun için bu projeye fon sağlayanların istediği tarzda çalışma yapmalısınız. "Ermeniler katledildi, Kürtler öldürülüyor, eşcinsellere zulüm var" benzeri çalışmalar daha hızlı kabul alacaktır. Bu durum ise bilim insanlarının değerleri ile çatışmasını ortaya çıkaracaktır.

Hülasa, Baykan Sezer'in⁴ belirttiği gibi sosyal bilimler sömürgeciliğin keşif kollarıdır ve bu tespit bugün de bir boyutu ile hâlen geçerliliğini korumaktadır. İhsan Fazlıoğlu'nun⁵ tespitine göre her medeniyetin kendine ait bir eğitim tasavvuru vardır. Ülkemizde bu tasavvur maalesef problemli bir mecrada ilerlemektedir. Bir bilim insanından beklenen sadece nicel veriler açısından Batılı ülkelerdeki üniversiteleri yakalamak olmamalıdır. Ülkenin can yakıcı problemlerine eğilmek ve onlara yönelik oluşturulacak politikalara katkı sağlamak, sorunların çözümüne ön ayak olacak veya zemin teşkil edecek çalışmalar yapmak olmalıdır. Ayrıca bu nicel hedefler de üniversite hocalarına sunulan imkânlar ile yakalanamaz. Herhangi bir konuda teorik çalışma yapan hatta ders kitabı yazan bir Batılı akademisyen önsözde kendisine burs sağlayan kuruma teşekkür etmektedir. Türkiye'de bir sürü emek harcıyıp üstüne bir de para vererek bastırduğunuz çalışmalar ile Batılı ülkelerin standartlarını yakalama amacına sahip olmanız boş bir hayal ötesine geçemeyecektir.

Sözü uzatmak, kriterleri uzatmak vs. mümkündür. Yapılması gereken gerçekçi hedefler ile özgün bir tasavvur oluşturmaktır. Kalite sadece nicel hedeflere ulaşmakla mümkün değildir. Bu nedenle Türkiye'nin bağımsız bir bilim politikaları kurulu olmalı ve mevcut şartlarda ideallerden kopmadan gerçekliklere de teslim olmadan bir bilim politikası geliştirmelidir. Bu durum da üç günde şekillenmemeli, üzerinde uzun istişareler ve müzakereler ile oluşturulmalıdır.

4 Baykan Sezer, *Sosyolojinin Ana Başlıkları*, İstanbul: Doğu Kitabevi, 2015.

5 İhsan Fazlıoğlu, *Sözün Eşiğinde*, İstanbul: Ketebe Yayınları, 2020.

KUR'ÂN PERSPEKTİFİNDEN İNSANIN TABİATI

REYHAN DAĞHAN

Günümüzde hayatımızı derinden etkileyen önemli konulardan birisi de insan psikolojisinin özgün nitelikleridir.¹ Bu özellikler bireylerin davranışlarını, kararlarını ve duygusal durumlarını anlamak açısından büyük öneme sahiptir. Bu yazı, “Kur’ân-ı Kerim’in Mekki surelerine odaklanarak, insanın doğuştan getirdiği psikolojik özellikleri nelerdir?” sorusunun cevabını Kur’ân’ın bu konudaki rehberliği ile ele almaktadır. İlaveten insanın özgür iradesi, ahlaki değerleri, bilgi arayışı, ölümsüzlük arzusu, bedensel utanma ve doğruluk gibi temel özelliklerini de vurgulamaktadır.

KUR'ÂN'DA İNSANIN DOĞUŞTAN GETİRDİĞİ PSİKOLOJİK ÖZELLİKLERİ

İnsan, kendisini ve doğayı anlama isteğiyle doğar. Bu anlama ve anlamlandırma çabası, tarih boyunca insanların düşünce dünyasını şekillendiren önemli bir etkidir. İnsan, bilinmezlik-

¹ Bu çalışma 2209a kapsamında 1919B012107480 numaralı TÜBİTAK projesinden üretilmiştir.

lerle çevrili bir dünyada yaşarken, hayatın anlamını arayarak kendi doğasını anlamlandırmak için sorular sormaktadır. İnsanın doğası, çok yönlü bir yapıya sahiptir. Akıl, ruh, beden, istekler, arzular, eğilimler gibi birçok farklı boyutları içermektedir. Kişinin kendine saygısı, özgüveni, korku ve endişeleri ile başa çıkabilme yetisi kendini tanıma sürecine bağlıdır. İnsan doğası nedir?, sorusu, insanın iç dünyasını anlamak ve en iyi şekilde yönlendirmek isteyenler için temel bir sorudur. Bu sorunun cevabı, insanın ruhsal yapısını daha iyi anlamak ve eğitimi şekillendirirken göz önünde bulundurulması gereken önemli bir husustur. Bu sebeple insanın temel özelliklerini anlamak, mutluluğun sırrını çözmek ve potansiyelini keşfetmek için kilit bir role sahiptir.

Kur’ân-ı Kerim, insanı anlama ve onun doğasını açıklama konusunda kılavuzluk eden bir kaynaktır. İnsanın temel sorularının yanıtlarını sunarak her dönemde insanların yol göstericisi olmuştur. Kur’ân, insanın Allah tarafından yaratılan, akıl

sahibi, iradeye sahip, sorumlu bir varlık olduğunu vurgulayarak insanı diğer varlıklardan ayırmaktadır. “Şüphesiz biz insanı en güzel biçimde yaratmışızdır.” (Tîn Suresi 95/4) Sure insanın en güzel ve mükemmel şekilde yaratıldığına dair mukaddes bir yemin ile başlar. İnsan, güzel bir yapıya uygun uzuvlara, akıl yeteneğine, bilgiye, anlama yeteneğine, ahlaki bir niteliğe ve iyi ile kötüyü ayırma yeteneğine sahip en mükemmel şekilde yaratılmıştır.² Müfessirler, en güzel biçimde ifadesinden kastedilen şeyin, insanın Allah tarafından yaratılan varlıklar arasında en niteliklisi olduğu ve insandan daha güzel mahlûk olmadığı şeklinde yorumlamışlardır.³ Kur’ân’da insanın doğuştan getirdiği psikolojik özellikler Yüce Allah’ın bütün varlıkları en güzel şekilde yarattığı gerçeğiyle örtüş-

² Muhammed Ali Es-Sâbûnî, *Safvetü't-Tefsîr*, çev. Sadreddin Gümüş, Nedim Yılmaz (İstanbul: Ensar Neşriyat, 1995), 7/357.

³ Hayreddin Karaman vd., *Kur’ân Yolu Türkçe Meal ve Tefsir* (Ankara: Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları, 2007), 5/647.

mektedir. İnsanın yaratılıştan güzel bir yapıya sahip olması, Yüce Allah'ın insana verdiği önemi ortaya koymaktadır.⁴

Kur'an-ı Kerim'in perspektifine göre insan, özgür iradesi sayesinde hayatını şekillendirebilen özel bir varlıktır. "Ona kötü ve iyi olma yeteneklerini yerleştirene..." (Şems 91/8) İnsanın özellikleri ifade edilen bu ayette iki farklı kavram olan fücür ve takva karşıt anlamda kullanılmıştır. Bu ayeti Seyyid Kutub (1906-1966) insanın çift yönlü yapıda yaratıldığı, çift yönlü yapıda yaratılmayı ise, insanın iki yöne de hareket edebilecek kabiliyeti olduğu hidayet ve sapkınlık (doğru yoldan ayrılma) kavramları ile eşit şekilde yaratılması şeklinde yorumlamaktadır.⁵ İslâm dininde irade imanın bir parçası kabul edilmektedir. İrade, insanın Allah'a bağlılığını, itaati ve ibadetini ifade etmektedir. Her birey kendi iradesiyle Allah'a yakınlaşır veya O'ndan uzaklaşmaktadır. İnsanın iradesi, imanun temel bir parçasıdır ve Allah'ın rızasını kazanmak için gösterdiği çabada irade gücü önemlidir. İnsan bu gücü ister hayr alanında geliştirir, ister şer, bu seçimde özgür kılınmıştır. Bu sebeplerdir ki, hidayet, sapkınlık, iyilik, kötülük yolları açıklanan insan, özünde var olan bu yeteneği sayesinde kendisini mutluluğa götüreceği yola girebilir, mutsuzluğa götüreceği olan yoldan kendisini sakınabilir.⁶ İrade, inanan insanı bir taraftan dinin emirleri doğrultusunda davranmaya yönlendirirken diğer

taraftan da dinin yasakladığı davranışlardan uzaklaştırmaya çalışmaktadır.

İnsan, iradesinin yanı sıra inançlı bir varlıktır ve yapısında güçlü bir varlığa inanmak vardır. "O hâlde sen hanîf olarak bütün varlığınla dine, Allah insanları hangi fitrat üzere yaratmışsa ona yönel! Allah'ın yaratmasında değişme olmaz. İşte doğru din budur; fakat insanların çoğu bilmezler." (Rûm 30/30). Bu ayette insanın bilişsel ve duygusal donanımları ile inanca hazır bir şekilde dünyaya geldiği belirtilmektedir. Bu anlamda, fitrat teorisinde doğuştan insanda bir din duygusunun varlığı kabul edilmektedir.⁷ Din duygusu, insanın ilahi bir kuvvetin varlığına ilişkin düşünce, tasavvur ve eylemler nedeniyle onda uyandırdığı bir duygudur.⁸ Din duygusu, insana zorluklarla başa çıkabilmesi için bir destek, bir güç kaynağı olmaktadır. İnsana dünyada bulamadığı güven ve huzuru sağlayarak, kendisine rahatlıkla güvenebileceği güçlü bir destek kaynağı sunmaktadır.⁹ Ahlak, insanın doğuştan sahip olduğu özelliklerinden birisidir. Kur'an'da insanın doğasındaki acelecilik, tahammülsüzlük, nankörlük, cimrilik gibi ahlaki zaafı belirtilmektedir. "İnsan, aceleci yaratılmıştır. Size ayetlerimi göstereceğim; benden acele istemeyin." (Enbiyâ 21/37). Acelecilik, insanın anlık dürtülerine yenik düşerek düşünmeden karar vermesine ve hatalı davranışlara sebep

olabilmektedir, ancak Allah'a bağlanıp ona dayanarak huzura eren ve her şeyini Allah'a havale ederek sabırla bekleyenler, aceleciliğin dışındadırlar.¹⁰ İnsanın doğasındaki ahlaki zaafılarından bir diğeri, tahammülsüzlüktür. Tahammülsüzlük kısaca, sabırsızlık gösterme hâli diye tanımlanabilir. "Gerçekten insan pek tahammülsüz bir tabiatla yaratılmıştır." (Me'âric 70/19). Bu ayette geçen *e-Helu'* (هَلْوَعًا) kelimesi, çok sabırsız, sızlanan,¹¹ hoşagitmeyen bir şey dokunduğunda hemen üzüldüğü feryat eden, bir mal, bir iyilik geldiğinde ise anında onu başkalarından esirgeyen anlamına gelmektedir.¹²

İNSANIN NANKÖR DOĞASI VE ÖLÜM GERÇEĞİ

Kur'an-ı Kerim'de insanın zalim ve nankör doğası ifade edilmektedir: "Şu bir gerçek ki insanoğlu çok zalim, çok nankördür!" (İbrahim 14/34). İnsan, sahip olduğu nimetleri kabul etmez, onlara şükretmezse bu durum onun kendi nefesine zulmetmesine sebep olabilmektedir. İnsanın zalimliği, özellikle darlık zamanlarında ortaya çıkmaktadır. Bu dönemlerde insan, şikâyet ederek feryat eder. İnsan böyle davranarak, sahip olduğu nimetleri takdir etmeyen ve şükretmeyen bir tavır sergilemektedir; ancak bu tavır, aslında kendisine yaptığı bir

4 Seyyid Kutub, *Fi Zılâli'l-Kur'an*, ed. Bekir Karlığa vd. (İstanbul: Hikmet Yayınları, 1979), 5/647.

5 Kutub, *Fi Zılâli'l-Kur'an*, 10/632.

6 Sâbüni, *Safvetü't-Tefâsir*, c. 7/317.

7 Karaman vd., *Kur'an Yolu Türkçe Meal ve Tefsir*, 4/312-313.

8 Hüseyin Peker, *Din Psikolojisi* (İstanbul: Çamlıca Yayınları, 2022), 141.

9 Sâbüni, *Safvetü't-Tefâsir*, c. 4/158.

10 Kutub, *Fi Zılâli'l-Kur'an*, 10/132.

11 Sâbüni, *Safvetü't-Tefâsir*, c. 7/56.

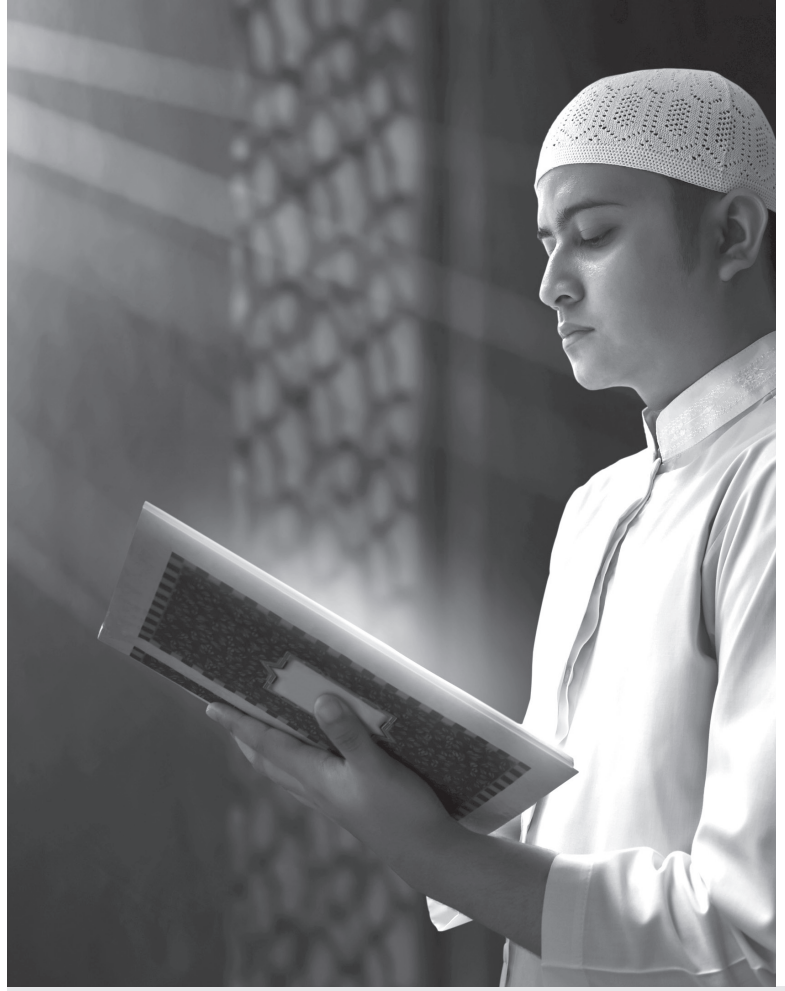
12 Ebu'l-Kâsım Cârullah Mahmûd b. Ömer b. Muhammedel-Hârizmî ez-Zemahşerî, *El-keşşâf'an hakâ'iki gavâmid'i't-tenzil ve 'uyûni'l-ekâvil fi vucûhi't-te'vil*, çev. Muhammed Coşkun vd. (İstanbul: Mega Basım Yayın, 2016), c. 6/920.

zulümdür.¹³ Acelecilik, tahammülsüzlük ve nankörlük gibi psikolojik unsurlar, cimrilik karakterinin ortaya çıkmasında rol oynamaktadır. “İnsanoğlu çok eli sıkıdır!” (İsrâ 17/100). İnsanın doğasında var olan bir durum olan cimrilik, dar anlamda maddi değerlerin biriktirilmesi ve gerekli yerlerde kullanılmaktan kaçınma hastalığıdır. İnsan, temelde ihtiyaç sahibi bir varlık olarak, ileride ihtiyaç duyacağı düşüncesiyle sahip olduğu şeyleri saklamayı tercih etmektedir. Bu, maddi mülkün yanı sıra duygusal ve düşünsel özellikleri de kapsamaktadır. İnsan içgüdüsel açıdan, sahip olduklarına sarılmaya yönelmektedir.¹⁴

İnsan meraklı ve öğrenmeye istekli varlıktır. Bilgi edinmek, insanların hayatlarını zenginleştiren ve tatmin eden bir deneyimdir. İslâm’a göre, bilgi edinmek insanın doğasının bir parçasıdır ve bu, insanların dünya üzerindeki görevlerinden birisidir. Okumanın ve öğrenmenin insan için ne kadar önemli olduğu, Kur’ân’ın ilk vahyinde yer alan oku emri ile vurgulanmaktadır: “Oku! Kalemle (yazmayı) öğreten, (böylece) insana bilmediğini bildiren...” (Alak 96/3-4-5). Bu emir insanları aktif bir şekilde öğrenmeye ve bilgi edinmeye teşvik etmektedir. Yazı, bilgilerin kalıcı hâle getirilmesine yardımcı olmaktadır. Kalem, bilginin kaydedilmesinde ve

13 Nâsrüddin Ebû Saïd el-Beyzâvî, *Envârü't-Tenzîl ve Esrârü't-Te'vîl*, çev. Sadi Eren (İstanbul: Selsebil Yayınları, 2011), 2/540.

14 Hayati Aydın, *Kur’ân’da İnsan Psikolojisi* (İstanbul: Timaş Yayınları, 1999), 104.

İnsan, sahip olduğu nimetleri kabul etmez, onlara şükretmezse bu durum onun kendi nefesine zulmetmesine sebep olabilmektedir. İnsanın zalimliği, özellikle darlık zamanlarında ortaya çıkmaktadır.

insanların düşüncelerini, bilgilerini ve deneyimlerini sonraki kuşaklara aktarmalarına yardımcı olmaktadır. İnsanlar için okuma, yazma ve öğrenme, Allah’ın bir lütfudur ve bu yetenekler insanı diğer varlıklardan ayırmaktadır. Bilgi, insanların dünya işlerinde başarılı olmalarına ve manevi açıdan gelişmelerine katkı sağlamaktadır. Bu nedenle, insan bu lütfü değerlendirmeli ve bilgiyi paylaşarak gelecek nesillere aktarmalıdır.

Doğruyu benimsemek ve doğru olmak inanan ve inanmayan herkes için değerlidir. Doğruluk, insan karakterinin temel taşlarından biri olarak kişinin

kendine olan saygısını ve öz güvenini korumasına ve saygınlık kazanmasına yardımcı olmaktadır. “Allah’a ant içerek aralarında şöyle konuştular: Gece baskınıyla onu ve ailesini öldürelim, sonra velisine, ‘Biz Salih ailesinin öldürülmesi sırasında orada değildik, gerçekten doğru söylüyoruz’ diyelim.” (Neml 27/49). Bu ayette geçen inkârcıların gerçekten doğru söylüyoruz ifadesi ile doğruluğun, İslâmiyet’e ait dini ve ahlaki yasakları bilmeyen, hatta bunları aklından bile geçirmemiş inkârcılar tarafından bile kabul edildiği vurgulanmaktadır. İnkârcılar, Allah’ın

İnsan, temelde ihtiyaç sahibi bir varlık olarak, ileride ihtiyaç duyacağı düşüncesiyle sahip olduğu şeyleri saklamayı tercih etmektedir. Bu, maddi mülkün yanı sıra, duygusal ve düşünsel özellikleri de kapsamaktadır.

nebisini öldürmeyi planladıkları sırada bile yalancı olmaya razı gelmemektedirler. Bu durum, herkesin içinde doğru olma arzusu olduğunu ortaya koymaktadır.¹⁵ Utanma duygusu, insan doğasının temel bir özelliği kabul edilmektedir. Bu duygu Allah tarafından sadece insanlara bahşedilmiştir. Utanma duygusu, fitri hayâ ve dinî hayâ olmak üzere iki kategoriye ayrılmaktadır. Fitri hayâ, insanların bedenlerinin örtülmesi gereken yerlerini kapatmayı ve göstermemeyi içermektedir.¹⁶ İnsanın içsel bir özelliği olarak kabul edilen, fitri hayâ kavramı, "Ağacın meyvesini tattıklarında ayıp yerleri kendilerine gördü ve cennet yapıklarından üzerlerini örtmeye başladılar." (A'râf 7/22), "Nihayet ikisi de o ağaçtan yediler. Bunun üzerine mahrem yerleri kendilerine göründü, üstlerini cennet yaprağıyla örtmeye çalıştılar." (Tâhâ 20/121) ayetlerinde vurgulanmaktadır. Kur'ân'da bahsi geçen yasak meyvenin yenilmesi sonrasında utanma duygusunun Hz. Âdem ve Havva tarafından hissedilmesi, fitri bir olgu şeklinde değerlendirilebilir. Bu ayetlerde belirtilen, bedeninin örtülmesi gereken yerlerin

15 Zemahşeri, *el-keşşâf*, 4/110.

16 Ahmed Rifat, *Ahlak Sözlüğü Tasvir-i Ahlak*, çev. Hüseyin Algül (Büyüyenay, 2021), 124.

kapatılması ve gösterilmemesi fitri hayâ duygusunun doğal bir yansımasıdır. Bu durumda, utanma duygusunun doğuştan var olduğu ve belirli bir tecrübenin yaşanmasını gerektirmeden ortaya çıkabileceği ifade edilebilmektedir.

İnsanlık tarihi boyunca, ölüm gerçeği insanların hayatlarında derin etkiler yapmıştır. İnsanın arzuları arasında, ömrünün sınırlı ve gücünün kısıtlı olması nedeniyle uzun ömür ve kayıtsız bir hâkimiyet sahibi olma isteği yer almaktadır. Ölümsüzlük arzusu, insanın tarihi boyunca var olan bir arzusudur; ancak, insanın ölümlü olduğu gerçeği, bu arzunun gerçekleşemeyeceğini ortaya koymaktadır. Ölüm gerçeği insanların hayatlarına her dönemde etki etmiştir ve etkilemeye devam etmektedir. Ölüm karşısında durabilecek bir güç olmaması, insanları farklı yaklaşımlar ve arayışlar içine itmektedir. İnsan hayatının sona ermesiyle birlikte varoluşunun da yok olacağı düşüncesiyle karşı karşıya kaldığı zaman, ölüm korkusu, kaygısı ve endişesi doğmaktadır. Bu nedenle, insanlar ölümsüzlük inancıyla bu korkularından kurtulmanın yollarını aramışlardır.¹⁷ İnsanın doğasında bulunan ölümsüzlük arzusunun belirgin örneği,

17 Peker, *Din Psikolojisi*, s.83-84.

Kur'ân-ı Kerim'de şeytanın Hz. Âdem'i sonsuzluk ağacı ile kandırdığı, böylece ilk günahın temel nedeninin, ölümsüzlük arzusu sonucu ortaya çıktığı ifade edilmektedir. "Derken, şeytan şöyle diyerek onun kafasını karıştırdı: Ey Âdem! Sana sonsuzluk ağacının ve son bulmayacak bir hükümlüğü yolunu göstereyim mi?" (Tâhâ 20/120). Hz. Âdem (a.s.), insan doğasının temel özelliklerini ve zaafalarını taşıyan bir varlıktır ve maalesef şeytanın kurduğu tuzak karşısında direnememiştir.¹⁸

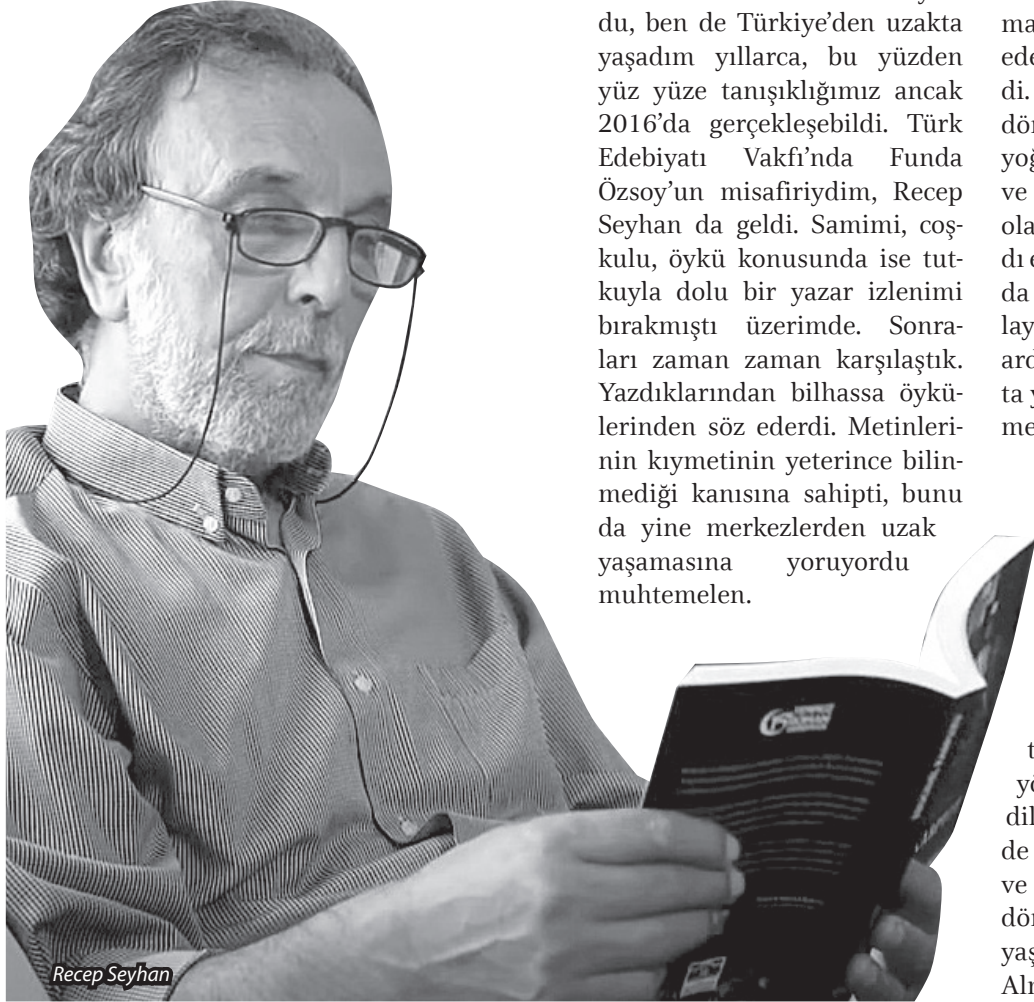
SONUÇ

İnsanın doğası ve yaratılışı hem dinî hem de psikolojik açıdan büyük bir öneme sahiptir. Kur'ân-ı Kerim, insanın yaratılışını, iradesini ve içsel dünyasını anlama konusunda rehberlik eden önemli bir kaynaktır. İnsana doğuştan bahşedilen bu faktörler onu diğer yaratılan varlıklardan ayıran temel niteliklerdir. Bu temel nitelikler, insanı diğer yaratıklar arasında seçkin bir varlık hâline getirmektedir. İnsan, iradesi sayesinde yaşamını şekillendirebilmektedir. Doğruluk, hayâ, bilgi sahibi olma ve yazma yetenekleri de insanın yapısının birer parçasıdır. Ayrıca insan zalimlik, tahammülsüzlük, nankörlük ve cimrilik gibi ahlaki zaafıya sahiptir. Ölümsüzlük arzusu da insanın doğasında yer alan özelliklerden birisidir. İnsanı diğer varlıklardan ayıran ve ona özgü kılan bu temel nitelikler hem inanç hem de insanın psikolojik yapılarına derinlemesine bir bakış sunmaktadır.

18 Kutub, *Fi Zilâli'l-Kur'ân*, 10/124.

Dinlemek İçin Yazıyor Yazmak İçin Koşuyordu

CİHAN AKTAŞ

Recep Seyhan

Rahmetli Recep Seyhan'la *Aylık Dergi*'de yazdığımız yıllarda başlayan metne dayalı bir tanışıklığımız vardı. O İstanbul'da ikamet etmiyordu, ben de Türkiye'den uzakta yaşadım yıllarca, bu yüzden yüz yüze tanışıklığımız ancak 2016'da gerçekleşebildi. Türk Edebiyatı Vakfı'nda Funda Özsoy'un misafiriydim, Recep Seyhan da geldi. Samimi, coşkulu, öykü konusunda ise tutkuyla dolu bir yazar izlenimi bırakmıştı üzerimde. Sonraları zaman zaman karşılaştık. Yazdıklarından bilhassa öykülerinden söz ederdi. Metinlerinin kıymetinin yeterince bilinmediği kanısına sahipti, bunu da yine merkezlerden uzak yaşamasına yoruyordu muhtemelen.

İstanbul'la bağına korumak için büyük bir gayret içindeydi. İstanbul dışında yaşayıp da metropolle ilişkilerini onun kadar canlı tutabilen bir yazar tanımadım bugüne kadar. Canlı bir edebî kamunun özlemi içindeydi. Oysa içinde bulunduğumuz dönemde -faaliyetler ne kadar yoğun olursa olsun- söylemleri ve yapıları belirlemede etkili olabilecek bir canlılığı olamazdı edebî kamunun. Gerçi bunun da bilincindeydi. Şartlarını zorlayarak ve bazen uzun araların ardından sürdürdüğü edebiyata yönelik çabasını takdir etmek imkânsız.

YENİDEN YAZIYA DÖNÜŞ

İlk hikâye kitabını yayımlattıktan sonra 28 Şubat sürecine bağlı saiklerle uzun bir ara vermek zorunda kalmıştı. Öyküye 2010'da dönebildi. Bunu takiben yazarlık kariyerini yönetme sıkıntısı çektiğini dile getirirdi. Daktilo döneminde bırakmış, dijital teknoloji ve sosyal medya çağında geri dönmüştü. Bir uyum sıkıntısı yaşamasa kaçınılmazdı. Derken Almanya tecrübesi bağlamında

kaleme aldığı *Çöp Kova-sında-ki Resimler Augsburg Notları* 2017’de kitaplaştı. Öykü tah-lilleri üzerine çalıştı. Osmanlı Türkçesinden yazı çevirileri de bu yıllarda gerçekleşen bir başka faaliyeydi. Bu eserleri zannederseniz ancak Hece Ya-yınları tarafından vefatından birkaç hafta önce yayımlanan kitaplarında yer alan biyogra-fisinde görünüyor. Doğrusu Hece’yi özellikle de Ömer Faruk Ergezen’i tebrik etmek gereki-yor onun kitaplarının yayınında-ki zamanlama konusunda.

Zongo’nun Değirmeni 2019’da yayımlandığında arayıp, Türki-ye Yazarlar Birliği’nin İstanbul şubesindeki tanıtımına katıl-mamı rica etmişti. Öykülerini kendime yakın bulduğum, gay-retini takdir ettiğim bir yazardı, memnuniyetle gidip konuştum. Bu yakınlığı şöyle ifade edebilirim: Aforizmalara boğmuyordu metinlerini, öykülenmeye layık bulunmamış olana yöneliyordu, dikkati ve tasvirleri okuru hikâyenin uzamına çeken bir derinliğe sahipti. Abartmıyor, büyütüyor, küçültüyordu olayı veya olguyu ancak olduğu hâliyle dikkate değer kılmayı başarıyordu. Yer yer Platonov’u çağırıyordu bana: Kahra-manları yazılamayacak siliklik-te kişilerin gibi gelse de yazar, ne yapıp edip bu siliklik çem-be-rine kapatılmış insana dair öz-nelliği göstermeyi başarıyordu. Hikâye anlatıcısının hâlâ aramızda olduğuna inandırıyor dili ama şüphesiz bu anlatıyı yeni biçemlerle var ediyordu.

Hüseyin Akın’ın, vefatının ar-dından *Milli Gazete*’de kaleme aldığı yazıda dile getirdiği gibi: “adı anılmayanlardandı o.” Fakat, adı kolay kolay anılmayan

hikâyesini daha da derinleştirir içinde ve er geç gerçek okurları olur onun. Yine Akın’ın ifade-siyle, “övgüye alışık olmadığı için” de hakkındaki yargılara takılmadan çalışmayı sürdürdü. Kaldı ki Recep Seyhan uzun bir fasılının oluşturduğu mesafele-re rağmen dönmeyi denemeden yapamayandı. *Zongo’nun Değir-meni* bir bakıma bu dönüştaki ısrarın hiç de boşu boşuna ol-madığını ortaya koymanın da kitabıdır. Öyküsü, Zongo’nun kişiliğinde, başkasına ait yiti-rilmiş imkânları hatırlatır. Taş ustası Zongo, hayatı, “tek nüsha ve okunmamış bir kitap” diye tanımlar. Çoluk çocuksuz Zongo, köylüsü en yakın değirmene ulaşmak için dünya kadar yol gidiyor diye, Kanlı Dere’deki bahçesinde bir değirmen yap-

ma fikrine düşer... Kimi kimsesi yoktur, o gittikten sonra değir-meninin köyün mülkü olmasını ister. Beklentisi ise sadece şu: “Gittikten sonra üç yaşındaki bir çocuğun rüyasına girersem bu yeter bana.” (s. 22)

Her şey olup bitmişken, öyle görünürken geriye kalacak olan nedir? Olay, sahne, algı, olgu; unutulmaması gerekene dair imgeler, özlem, öykünme veya sızı, hatta sızılı bir neşe. Bir öykü, boşu boşuna yaşamamış, boşu boşuna yaşanmamış olana yönelik ihtiramı da kaydeder geleceğin tarihine.

Bu ne derin bir yalnızlık, nasıl bir kimsesizlik öyle! Gözlerinde “Çivi Yoktu Senin” öyküsünün kahramanı, geniş ailede herke-sin üzerinde bir tasarruf hak-kına sahip olduğu, ancak “ken-disine bir soru yöneltilmedikçe konuşan” Gülfu, bir hayli tanı-dık, yine de ne kadar az konu edilmiş bir karakter! Kendisiyle az çok iletişimi olan ağabeyi bile eskiden devreden bir alış-kanlıkla, onunla konuşurken bir boşluğa bakardı. “Bir soruya cevap vermek zorunda kalırsa sözlerini belirsiz bir yere gönde-rir gibi sarf ederdi ve gözlerini kaçırırdı muhatabından.” (s. 91)

Tecavüz kurbanı bir kız kardeşe aile ortamında tanınan yaşa-ma hakkının bedelleri üzerine daha dehşetli bir öykü okuma-dım. Sessizlikle cezalandırma bu kitapta başka bir öyküde de karşımıza çıkıyor: “Kapı Sesi”. Bu kez bir baba, ona karşı sesini yükselttiği için oğlunu sessizlikle cezalandırmaktadır.

PAYLAŞMAYI SEVEN COŞKULU VE TUTKULU BİR YAZAR

Recep Seyhan çok sevdiği öğretmenlik mesleğinden 28 Şubat sürecinde uzak düştü, yukarıda belirtmiştim. Şartlar onu Almanya'ya gitmeye zorladı. Orada da öğretmenlik yapmak suretiyle Türkçe ile bağına korudu. Gelgelelim, eşi Sadiye Hanım'ın anlattığına göre, İmam Hatip mezunu olduğu için uzaklaştırıldı görevinden. Bunun kendisini ne kadar sarstığı tahmin edilebilir. Bildiklerini paylaşma konusunda coşkulu bir yazar, bir öğretmendi. Heyecanını etrafındaki edebiyat-severlere de yansıttı. Birçok genç öykücüye katkısı olduğu açık. Eğitimci yanı sıra edebiyatçılığını bir araya getiren eserler verdi. *Edebi Metinler I, II* (1999), bunlara bir örnek. Kuramsal yazılarıyla psikanalitik tahlilleri bir araya getiren *Bana Hikâye Anlatma* (2017) ise bir edebî türü nasıl kavradığını ve okuduğunu gösteren verimlerini bir araya getiriyordu. Ömer Faruk Ergezen bir konuşmamız sırasında rahmetli Rasim Özdenören'in, Recep'in öyküleri kadar edebiyat üzerine kaleme aldığı metinlerini de önemsedığının altını çizmişti.

Hocasız kuşakların mahzunluğundan söz eder Deleuze. "Öğretim görevlilerine ihtiyacımız olsa da hocalarımız yalnızca kamusal öğretim görevlileri değiller. (...) Kim bize yeni düşünme biçimlerini öğretti?" İyi okurları ve gerçek öğrencileri vardı Recep Seyhan'ın. Onlar muhakkak ki hastalığı sırasında da yanında oldular. İçlerinden kıymetli bir öykücüyle Bursa'da bir etkinlikte tanıştım vefatından önceki hafta. Dergilerden

adına aşına olduğum Kuddusi Demir'i, *Kibrit* isimli kitabını okurken daha iyi tanıdım. İyi hoca öğrencisini farklı ve özgün kılan sesi bastırmaz, tersine, belirginlik kazansın diye yardım eder.

Tutkulu bir yazardı Seyhan. Öyküsünün yeteri kadar kıymetinin bilinmediği izlenimine sahipse de, özgünlüğüne duyduğu inanç öylesine güçlüydü ki yazmayı asla bırakmadı. Zeynep Sati Yalçın'ın *Türk Dili* dergisi için yaptığı röportajda öykü türünü seçme nedenini şöyle anlatıyor: "Muhteşem bir coğrafyada doğdum. Ruhumun diplerine kazınan ilmekler; mayıs ayında bile kar yağabilen, rüzgârların varlığımın iliklerine bitimsiz hasretler üfürdüğü bir coğrafyada atıldı. Çiçeklerin, ağaçların ve kuşların bol ve özgür olduğu, birçok çocuğun hayal bile edemeyeceği tabiata, görkemli doğal mekânlara mukabil eprilmiş zamanlarda; paçaları çakıldaklı biz çocukların erken gördüğü -bazen görmemesi gereken- yaşanmışlıklara, dokunaklı hayatlara da şahitlik ettim."

Kuddusi Baker'in güftesi Hüseyin Fehmi İnci'ye ait "Vasiyet" parçasının bazı sözlerini hatırlattı bana bu cümleler:

"anımsayın
anımsayın ki, tazelensin geçen
günler
adımı anın
anın ki unutulmayım
kuşların kanat çırpışındaki güçle
ısrar ediyorsam
bir yerlerimde sesim, bir yerlerimde
ismim duyulsun diyedir
şimdi göğün beni öpen o yerimde
uyuyorum

Recep Seyhan, ilk hikâye kitabını yayımlattıktan sonra 28 Şubat sürecine bağlı saiklerle uzun bir ara vermek zorunda kalmıştı. Öyküye 2010'da dönebildi.

anımsayın ki, kar yağdığında tenim üşümesin..."

25 Eylül 2018'deki Twitter hesabında yer aldı şu ifadeler: "Beni ilk terk edecek olan, adım ve yazılmamış öykülerimdir. Adım terk edecek ilkin beni, 'Cenaze geldi mi?' diyecekler, 'Recep geldi mi?' değil sözgeleşi... 'Cenaze nerede?' diyecekler ısrarla adımları anmayacaklar... Sonra bir hikâye bile yazamayacağım... Hikâye(m) bitmiş olacak..."

Ya da başka türlü başlayacak hikâyesi, fiziki yokluğu metinlerine dair yorumlarda bir tür tarafsızlık oluşturacağı için. Zaman ve ortamlara özgü çeşitli dengeleri göz önünde tutan değerlendirmeler yerini görece daha adil bir bakışa terk edecek. Genç yazarlar onun ayak izlerinin verdiği cesaretle şehirlerarasında koştururken kendilerine has öyküyü keşfedecekler. "Kim yazardı onun hikâyesini?" diye sorulduğunda adını akla getiren öyküler, okuyana umut ve coşku kazandıran, bakışını tazeleyen nitelikte kahramanlar armağan etti edebiyatımıza. Üç yaşındaki çocukların rüyasına girmesi hiç şaşırtıcı olmaz.

Bi' Başkadır Benim Festivalim...

MESUT AYTEKİN

“Festival var dediler!” geldik. Aynen böyle oldu. Bir gün Aşkın Bey aradı; “Hoca’m böyle bir festivalimiz var, Danışma Kurulu’nda yer alır mısınız?” dedi? Alanımız gereği severim de böyle işleri; “olur” dedim. Nereden bilirdim “olur” diyenler ağlarmış. Yok yok, öyle falan olmadı. 8. Kısa’dan Hisse Film Festivali, Cumhuriyet’in 100. yılında kalıcı bir iz bıraktı geride. Ardı sıra gelenlerin güvenli bir şekilde sinemayla, bu toprakların diliyle buluşabileceği bir izdi bu. Yeni fikirlere, eserlere, sözlere ve projelere ilham olabilecek bir iz...

Zordur ülkemizde sanat yapmak, sanatla uğraşmak. Hele ki sinemayla uğraşmak daha bir zordur. Sinemayla 1896’da başlayan tanışmamızdan beri bu zorluklar azalarak çoğalmıştır garip şekilde. Kısa film ise evin öksüz çocuğu gibi hep

itilip kakılmıştır. Adı çokça geçse de sektörde, hakkını veren pek olmamıştır. O sebeple kısa film işiyle uğraşmak, hele bir de onunla ilgili festival düzenlemek başlı başına bir “deli” işidir. Öncelikle bu cesur girişimi, 8 yıldır sürdüren Kısa’dan Hisse Film Festivali ekibini tebrik ederim. Sadece ilk günden bugüne geldikleri nokta bile kısa-dan bir hisse sunuyor bizlere...

SİNEMAYA DÖRT ELLE SARILMAMIZ LAZIM

2023 yılının ikinci yarısı daha bir manidar geçiyor insanlık için... Gazze’de yaşanan soykırımın tanıkları olduğumuz bugünlerde yorgunuz, acılıyız, üzgünüz... Ancak bu zulme, saldırılara, haksızlıklara, vahşete dur demek için her alanda olduğu gibi sanat alanında da özellikle de sinema alanında tepki vermek zorundayız. Çünkü bizler bir yapımcının, bir

oyuncunun, bir senaristin, bir yönetmenin neler yapabileceğini... Dahası bir filmin, mazlumların sesi olup milyonları peşinden sürükleyebileceğini çok iyi biliyoruz... Hepimizin bildiği gibi dünyanın pek çok ülke sineması ve özellikle de Amerikan sineması bu yolla silahla fethedemedikleri ülkeleri fethettiler usulca, kendi dertlerini anlattılar yıllarca, anlatmaya da devam ediyorlar üslubunca. Dünyaya “söyleyecek sözü olan” bizler ise daha çok çalışarak yılmadan, umutsuzluğa kapılmadan, engelleri aşarak her türde sinemacılar yetiştirmeli, filmler üretmeli, her daim sinemanın içinde olmalıyız.

Bu anlamda sinema endüstrisinin tüm bileşenlerini bir araya getiren film festivalleri büyük önem taşımaktadır. Ne Cannes sadece filmlerin buluştuğu turistik bir şehir ne de Oscar

sadece kırmızı halı şovlarının izlendiği bir yarışmadır. Bu festivaller, bir kültürün, bir fikrin, bir ideolojinin en keskin araçlarıdır. O yüzden film festivallerine sanat sepet işleri, gençlerin gönül eğlendirdiği mecralar, okumuşları ego tatmini mekânları olarak bakmak gerekmektedir. Bu nedenlerle yapılan festivaller olabilir ya da festivaller bu amaçlara da hizmet edebilir ama Kısa'dan Hisse Film Festivali'nin böyle olmadığını söyleyebilirim. Küçük bir hayalle kendi hâlinde bir kısa film yarışmasından, günlerce süren birçok etkinliğin gerçekleştirildiği, büyük bir festivale dönüşen Kısa'dan Hisse Film Festivali, "derdimizi" anlatmak, ülke sinemasına katkı sunmak, genç sinemacılara fırsat vermek için düzenlenmektedir. Bu yıl da aynı coşkuyla, inatla, umutla, sevgiyle ve muhabbetle düzenlendi. Şahidim...

BİTMEYEN FİLM FESTİVALİ YAPMIŞLAR, İNATLA ÜRETEREK

Ben bu yılki festivalin birçok etkinliğine katıldım, gittim-gördüm, hepsi okumuş, inanmış, sinemasever kişiler... Bu işi laf olsun diye yapmamışlar, dilden dile yayılsın, örnek alınsın diye yapmışlar. Sanki "taşın altına elini koymak" deyimimiz yerini bulsun diye yola koyulmuşlar. İşte ben taşın altına konan o ellerle tokalaştım.

Festivalde, "Başka bi' festival" mottosuna yakışır çok çeşitli etkinlikler vardı. Belirlenen tarih aralığına (9-16 Kasım) özenli bir şekilde yayılmıştı atölyeler, paneller, ustalık sınıfları, gösterim ve etkinlikler... Belki de fazlaydı etkinlikler ama ben şikâyetçi değildim tam bir festival hava-

sındaydı zira ortam. Gönlümüz, gözümüz, zihnimiz doydu çok şükür.

Öncelikle bir festival için en önemli noktalardan biri lokasyondur. Hedef kitle gelemedikten sonra bir anlamı yoktur festivalin. Boş koltuklarla utana sıkıla kendi kendinizi alkışlasınız uzun uzun. Bu yüzden İstanbul'un göbeğinde AKM Yeşilçam Sineması ve bazı etkinliklerde metronun yanı başındaki Fatih Belediyesi Neslişah Sultan Kültür Merkezi ile Kısa'dan Hisse çok iyi bir tercih yapmıştı. Mekânlara ulaşım alternatif araçlarla çok kolay şekilde yapılabilirdi. İkincisi ise bir hayli maliyetli olan etkinliklerin hepsinin ücretsiz olmasıydı. İki büyük 10 puanla ilk turu tamamladı festival. Zaten adam olacak festival bunlardan belli olurdu.

Bi' başkalık, bu başkalık festivalin her yerinde vardı. Bir tarafta yapay zekâ ile afiş tasarlanırken, diğer tarafta gençlerin kaleme aldıkları kitap basılmış, Ayşe Şasa'ya özel kartpostal hazırlanmış, engelli bireyler için gösterimler unutulmamıştı. Üşenilmemiş *Yeşilçam Günlüğü*'nün yayımlanışının 30. yılı vesilesiyle Ayşe Şasa ile ilgili kısa, öz ve başarılı bir belgesel çekilmişti *Ayşe* adında. Eşimin isminin "Ayşe" olmasından mıdır nedir kanım ısınmıştı belgesele. Az zamanda çok işler yapılmıştı vesselam.

Gerçekten sinemaseverleri dinleyebilmek için mikrofon onlara bırakıldı usulca. Bu festival sadece konuşan, üreten, gösteren değil, dinleyebilen bir festivaldi aynı zamanda. Diğer işleri başka bir festivalde göre-

Sinemacılar fildişi kulelerinde oturup, elit bir kitle için sanat yapan insanlar değildir, olmamalıdır... 'Maksat Muhabbet Olsun', diyerek düzenlenen tek plan masa etkinliği sektörün profesyonellerini genç sinemacılarla bir araya getirdi. Çok güzel sohbetler oldu.

bilirsiniz ama dinleyen festivali bulmak zordur. Belki de festival daha çok sinemaseverlerin olduğu için böyle düşündü düzenleyenler...

Ayşe Şasa özel kartpostalları ile eğlenceli bir oyun hazırlanması ise hatıraları canlandırdı, hediyeleşmenin önemini hatırlattı, sinema hakkında çeşitli bilgiler aktardı, nostaljik atmosferiyle de duygulandırdı açıkçası. Ben mesela sevdiğim dostlarıma, öğrencilerime hediye etmekle kalmadım, odamın uygun yerlerine de astım kartpostalları. Tamam, itiraf ediyorum bir takım da sakladım hatıra babında.

Festivalin başarılı bir başka yönü ise kurumsal kimlik çalışması idi. Logosundan bannerlara, afişlerden broşürlere, katalogdan kitaba, sosyal medya içeriklerinden reklam panosuna kadar birbiriyle örtüşen bütünlük arz eden bir tasarım çalışması vardı. Festivalin bi' başkalığına vurgu yapan tasarım gözü yormuyor, uyumlu renkleri dikkat çekiyor, gözü

Sadece mutluluk ve başarıyı değil, hüznü ve başarısızlıklarımıza da paylaşarak daha güzel eserler vermek için genç sinemacılarımızın yaşadıkları sorunları anlattıkları *Olduramadım* kitabı orijinal bir işti açıkçası. Bir de bu gençlerle söyleşi yapılması çok şık oldu.

yormadığı gibi rahatlıkla okunabiliyordu. Bu güzel çalışmalara imza atan Muhammed Çomak'a da ayrıca teşekkür etmek lazım...

Kısa filmciler için film yapmak zor iştir; para bulunmaz, teçhizat bulunmaz, mekân ayarlanamaz, oyuncu gelmez, zorluklar daha proje aşamasında başlar. Bu yüzden festivalde geçen sene başlayan yapım desteği çok anlamlıydı. Festivalin sadece üretilenleri değil üretimleri

de desteklemesi çok önemliydi. Yine festival atölyesinden çıkan Ayşe kısa belgeseli de bu amaca hizmet ediyordu. Ayrıca genç sinemacılar atölyelerde eğitiliyor. En sık rastlanan sorunlardan biri olan ses, ihmal edilen müzik ve projenin kime, nasıl sunulacağı sorunları festivalde masaya yatırılmıştı. Sektörün gerçek sorunları için düzenlenen bu atölyeler çözüm yolunda yol göstericiydi. Üretmek, üretileni göstermek, üretilene vesile olmak... Sinemanın tüm

değerler zincirinde yer alıyordu festival yani proje aşamasından nihai gösterim aşamasına kadar her aşamasında...

HER YÖNÜYLE GENÇLERİN FİLM FESTİVALİ...

Festivalin en güzel tarafı her yönüyle gençleri barındırması. Genç sinemacılara kapılar açılmıştı sonuna kadar. Etkinliklerin pek çoğu onlara yönelikti. Bununla birlikte gençler sadece dinleyici değil aynı zamanda mikrofon başında da yer alıyordu. *Olduramadım* kitabı söyleşisi bu anlamda çok değerliydi. Peki neydi *Olduramadım*? Genç sinemacıların film yapım süreçlerinde yaşadıkları sorunları, dertleri, imkânsızlıkları, tıkanmışlıkları noktaları dile getirdikleri bir hasbihal kitabıydı. Bu anlamda gençlere yazma fırsatı verildiği gibi konuşma fırsatı da özel olarak verildi. Ve bu kitapta yer alan 18 isimden 5 genç sinemacı, sinemaseverlerle festival kapsamında buluştu. Dertleştiler, güldüştüler, şaşkırdılar ve bilgilendiler. Geçen yılda bu minvalde genç sinemacıların sinemayı tercih etmelerinin arkasındaki nedenler ve serüven-

FESTİVALİN HEPSİNİ TAKİP EDEN SİNEMACIYA NE OLUR?

Festival süresince sinemacılar bir nevi hızlandırılmış sinema eğitiminden geçmiş, sektörün pek çok farklı yönünü görmüş oldu. Örneğin festivalin bütününe takip eden bir sinemacı öncelikle kurmaca belgesel, deneysel ve animasyon türünde farklı filmler gördü. Çekim süreçlerinde yaşananları ekleplerinin ağzından dinleme fırsatı yakaladı. Bir filmin sanat yönetmenliğini Natalie Hanım'dan dinlerken ses kısmını İsmail Hakkı Hafız'dan öğrendi, Yıldırım Gürgen ile nasıl müzik yapılacağını kavradı. Peki, bu işi nasıl yönetecekti? Tabii burada Ömer Faruk Sorak devreye girerek gençlere yol gösterdi. Projelerini nasıl satacaklarını, sunacaklarını öğrenmeden önce Ayşe Şasa panelinde bir senaristin hayat hikâyesi üzerinden senaryo hakkında biraz bilgi aldı katılımcılar. Cumhuriyet'in 100. yılında Türk sineması panelinde Türk sinemasında neler yaşandığını öğrenip kendi sinema hayatlarına bir temel oluşturdular. Hazır böyle ısınmışken kafalarındaki karışıklıkları sektörün farklı alanlarındaki profesyonellere sorma imkânı buldular. Daha ne olsun derken ellerinde genç sinemacıların yazılarından oluşan bir kitap ve kartpostallarla kitap söyleşisine katıldılar. Bence artık kendi senaryolarını yazmaya hazırlar... Ha bir de gitmeden festivalin eksilerini, artılarını da iletiverdiler festival ekibine son etkinlikte.

leri irdelenmişti *Niçin Sinema Neden Olmasın?* kitabında. En güzeli ise hiçbir maddi karşılık beklemeden festival boyunca dijitalle inat basılan bu eserlerin ücretsiz dağıtılmasıydı. İşte festivalin bi' başkılığı da buydu...

Genç sinemacıları sektörün profesyonelleri ile buluşturan bir başka özel etkinlik ise Tek Plan Masa idi. Bizzat yerinde gözlemlediğim bu etkinlikle yönetmen Reis Çelik, oyuncu-yazar Görkem Yeltan, yönetmen-yapımcı-senarist Birol Güven, sanat yönetmeni Meral Aktan, yönetmen-sinema yazarı Murat Pay gençlerle yuvarlak masa etrafında bir araya geldi. Çaylar, kurabiyeler eşliğinde samimi bir ortamda havadan sudan, sinemadan sanattan, edebiyattan konuşuldu. Gençler sordu profesyoneller cevapladı. Gençler masadan ayrılmadı, profesyoneller masaları gezdi. İçten ve sıcak ortam programı bile sarkıttı. Farklı fikirlerin dile getirildiği bu sohbet ortamı kültürümüzün divan sohbetlerini hatırlattı bana. Sohbet kültürü yaşıyor çok şükür dedim içimden...

Bu kadar mı derken "Mikrofon Sizde" diye bir etkinlik gözüme çarptı. Bu sefer de festival ekibi oturmuş gençlerin karşısına onları dinliyordu. Bir değerlendirme toplantısıydı; hem de sıcak, sıcak. Gençler sordu, eleştirdi, öneri sundu. Bu da Kısa'dan Hisse'nin laf olsun diye değil gerçekten gençler için yapıldığının, gençlerin fikirlerine önem verildiğinin apaçık göstergesiydi.

Dahası bu festivali düzenleyen ekibin danışma kurulu ve jüri-lerini saymazsak tamamı gençlerden oluşuyordu. Karşılama

ekibinden fotoğrafçısına, asistanından sosyal medya sorumlusuna, lojistikten sekretermasına her bir aşamasında canla başla çalışan gençler vardı sahada. Yüzlerinde samimi bir gülümsemeyle verilen işi hakkıyla yapmaya çalışıyorlardı. Her hâllerinden bu işi sahiplendikleri belli oluyordu. "Genç Öncü" olmak da bunu gerektirirdi, değil mi? Belki de festival bu yüzden güzel oluyordu zaten... Katılımcıların çoğunluğu da genç olunca tam bir gençlik şöleni gibi geçti bence 8. Kısa'dan Hisse Film Festivali.

FARKLI FİKİRLER HARMAN OLDU

Gelelim son cümlelerime... Danışma Kurulu'nda olmam hasebiyle festivalin fikir aşamasından son aşamasına kadar bulunma imkânına sahip oldum. Farklı fikirlerin bir araya gelerek saygı, sevgi ve hoşgörü içerisinde neler yapabileceklerine şahitlik ettim. Bu diğerkâmlığı her alanda gösterebilsek daha neler yaparız neler... Gönlü güzel insanlar, gençler, maddi-

yattan uzak bu toprakların sesi olabilmek gayesiyle ellerinden geleni yaptılar.

Bu işlerde gönül kırmak, işi bozmak, çuvallamak çok kolaydır. Bir anlık gaflet bütün işi batırır. Projenin başından sonuna tüm ekiple çok uyumlu bir şekilde çalışan iki kişinin adını anmadan geçemeyeceğim. Biri Festival Başkanı Aşkın Özcan diğeri Festival Art Direktörü Abdülhamit Güler... İnsanlarla uğraşmanın zor olduğu, hele sanat camiasında bunun üçle katlandığı bir düzlemde gerçekten çok başarılı iş çıkardılar. Farklı yaş, eğitim düzeyindeki insanları yönetmek ayrı bir gayret gerektiriyor. Bu iş sevmeden ve gönül vermeden olmaz. Allah onlardan razı olsun.

Dertleri olan insanlar dertlilerle buluşunca ortaya 8. Kısa'dan Hisse Film Festivali çıkıyor-muş... İnanan, güvenen, destek olan herkese teşekkür ederim. Yıllarca sürmesi temennisiyle, bu ülkenin, bu medeniyetin filmlerini hep birlikte izleyelim, izletelim...

Yayımlanışının 30. Yılında Alev Alatlı'nın Valla, Kurda Yedirdin Beni Romanı Türk Ruhunun Cenklerinden Bir Kesit

HALİM SEZER

Alev Alatlı, 1980'lerden itibaren Türk kültür hayatının nevi şahsına münhasır isimlerinden biridir. Hem Türkiye'deki matbuat hayatının önemli bir parçası hem de denemeden romana, çevirilerden televizyon programlarına uzanan çok boyutlu bir kültür erbabı olması yönüyle. Bir taraftan Kemal Tahir ve "ata ruhum" dediği Cemil Meriç¹ gibi önemseydiği düşünürlerin yerli yaklaşımlarını diğer taraftan da bir entelektüel olarak dünyada olup bitenleri ihmal etmeyen bir kapsayıcılıkla Türkiye'nin okuryazarlarının ufkunu açmıştır. Çünkü her kitabında bıkmadan, yorulmadan, vazgeçmeden tarifi zor olan "biz"i anlatmaya çalışmıştır. "Emperyalizmin bile olağanüstü bir emek" harcamayı gerektirdiğinin farkında olarak "insanlığın Isaac Asimov'un romanlarındaki gibi evrenin pis çocuğu olmaması için" "dünya ölçeğinde düşünülmüş" "ilk Türk ütopyası" *Rüya* (2001) romanını yazmıştır.² Entelektüel çabasının sürekliliğini ve derinliğini tespit etmek için başvurulması gereken ilk kav-

Alev Alatlı

ramın "biz" olması bundandır. Siyasi ve sanatsal perspektifi açısından Edward W. Said'den Batı'nın bilgi tekeli sorgulayan *Filistin'in Sorunu* ile *Haberlerin Ağında İslâm* kitaplarını çevirmesiyle; hayli "provakatif" bir içeriği bulunan ve mütekebbir ve mütehakkim solcuları sarsan *Aydın Despotizmi*³

yayımlaması onun yıllar içinde herkesçe bilinen duruma gelecek olan entelektüel tutum ve tavrını yansıtmaya yönüyle değerlidir.

1 Alev Alatlı'nın Cemil Meriç'i nasıl gördüğü hakkında bk. Alev Alatlı "Neden Evrenselidi?", *Kitap Dergisi*, 1987, sayı: 5-6, s. 7.

2 Alev Alatlı, "Türkiye'nin Bir Vizyonu, Bir Ülküsü Olmalı", *Bilgi ve Düşünce*, 2003, sayı: 9, s. 48.

3 Alev Alatlı, *Aydın Despotizmi* kitabını âdeta kilise papazı rolüne soyunan Yalçın Küçük'ün Latife

Tekin'in yazdıklarını "küfür romanları" diyerek töhmet altında bırakması sebebiyle kaleme almıştı. Bk. Metin Emsal, "Latife Tekin'de 'Aydın Korkusu'", *Kitap Dergisi*, 1986, sayı: 9, s. 39-40. Elif S. Kılıç, "Alev Alatlı ve Aydın Despotizmi", *Kitap Dergisi*, 1986, sayı: 10, s. 14.

TOPLUMUN SOSYO-PSİKOLOJİK NABZINI TUTMAK

Sevgiyi, bilgiyi, malumatı, anlayışı insanlarla paylaşan Alev Alatlının “Or’da Kimse Var mı?” 1990’lara damga vuran ve ilk etapta dört kitaptan oluşan nehir roman dizisinin adıydı. “Toplumun sosyo-psikolojik nabzını anlamaya çalışın”⁴ Alatlının, *Viva La Muerte* (1992), *Nuke Türkiye!* (1993), *Valla, Kurda Yedirdin Beni* (1993), *O.K. Musti Türkiye Tamamdır* (1994) romanlarını yayımladı. Herkes nehir romanın tamamlandığını düşünürken Alatlının seriyeye 2013’te *Beyaz Türkler Küstüleri*’i ekleyerek “azgın iştahların beslediği cehaleti şehvetle bağrına basan Türkiye toplumunun kıydığı bir aydının, Günay Rodoplu’nun trajik hikâyesini” bir defa daha gündeme taşıdı. Her ne kadar tam adı “Günay Rodoplu” olsa da, Günay diye nam salmıştır romanın başkışisi. Ben de yazı boyunca kendisini “Günay” diye anacağım. Denilebilir ki Alatlının onun dramını bu romanlar sayesinde Türkiye’nin dramına dönüştürmüştür. İnsan ve düşünce manzarası üzerinden *duygudaşlık* geliştiren Günay, insanlara ve insanların düşüncelerine karşı ön yargılı değildir. Toplumun hangi kesiminden ve hangi ideolojiden olursa olsun insanları oldukları gibi sevmekten yanadır.

Yayımlanmaya başladığı yıldan itibaren okurunu bulan Alev Alatlının dört kitaptan oluşan serisini tahminimce 25 yıl kadar önce Çağaloğlu’ndan almıştım. Geçen çeyrek yüzyılda kimi kitaplarını ve roman-

4 Alev Alatlının, “Belki de Hiç Roman Olmadığı için Osmanlı’yı Anlamadık”, *Kültür Dünyası*, 1998, sayı: 18, s. 29.

larını okuduysam da bu seriyi tekrar okumaya bir türlü sıra gelmemişti. Doğrusu şaşkıncı, beklenmedik bir okuma deneyimi yaşattı bu seri bana yeni eklenen beşincisiyle. Son romanı, *Beyaz Türkler Küstüleri*’i merkeze alalım mesela. Günay’ın hikâyesini anlatan romanın karakterlerinden Mehmet Sedes, 1970’li yılların Türkiye İşçi Partisi kökenli militanı. İkinci eşi Meral, aynı yılların THKP-C militanı; anneleri Mübeccel Atiye, 1940’lardan, Behice Boran, Niyazi Berkes, Muzaffer Şerif Başoğlu’nun DTCF’den arkadaşı. Amiral bir eş, Ayhan Songar, Recep Doksat’la içli dışlı bir muhit; Mübeccel Atiye Hoca’nın temsil ettiği “orijinal beyaz Türk” 1940’ların “laik-hümanist” eğitiminin şekillendirdiği Nişantaşı-Ayvalık tipolojisi. Hasan Âli Yücel’in, Yakup Kadri’nin idealleri uyarınca “insan zekâsının aslı Yunandadır” şiarı doğrultusunda, tüm enerjilerini “çağdaşlaşma” dedikleri ve fakat aslında Batı medeniyetine Yunan-Roma ayağından katılma çabasıyla beraber yasalarla vicdanları arasında kalıp bizar olan yurdum insanları ve onların günümüzdeki uzantıları okuru karşılar.

Görüldüğü üzere Alev Alatlının, seride Türkiye’nin yakın tarihine dair bilgi birikimini ve tecrübelerini yoğun biçimde kullanmıştır. Toplumsal olana yakınlığı sebebiyle romanlarında toplumsal yapıyı geniş bir perspektifle ele almaya çalışmıştır. *Çağının vicdanı* olmak için romanlarında âdeta bir sosyal bilimci gibi hareket etmiştir. Belirtmek gerekir ki onun sosyal, ekonomik, kültürel ve siyasi konuları işleyen bu romanlarında Kemal Tahir’in romana bakışının izlerini ya-

kalamak mümkündür.⁵ Şu ya da bu ideolojiden değil, aklıselimden yana olan romanın ana karakteri Günay, ideolojileri insanın mutluluğunu sağlamaya yönelik *teklifler* şeklinde değerlendirebilir. Ona göre bunlar, tamamen, kısmen ya da birbirlerine eklenerek kabul edilebilir, denenebilirler. Nitekim romanda onun “Müslüman solcu”, “aklı karışık” gibi alaycı suçlamalara hedef olmasının sebebi böyle düşünmesidir.⁶ Günay, sol, sağ, Kürtçü, Türkçü hemen herkesin aynı olumsuzluklarla mücadele edişini, Cemil Meriç’in “insanın mücadelesi kaderle değil, kelimeyle” sözünün kılavuzluğunda irdeler. Kahramanımız kavramların içinin boşaltıldığı bir vasatta, kelimeler uğruna birbirini üreten gruplar üzerinden Türk siyasi gruplaşmalarına farklı bir zaviyeden bakar.⁷

5 Alatlının, toplumun dramına odaklanan Kemal Tahir’i birçok romancıdan ve kendinden daha yerli kabul etmektedir.

6 Alev Alatlının, *Valla, Kurda Yedirdin Beni*, Alfa Yayınları, İstanbul, 2001, s. 379.

7 Alev Alatlının, *Valla, Kurda Yedirdin Beni*, s. 320.

Seriye oluşturan romanların ilk dördü 1990'ların ilk yarısından itibaren ciddiyle okunmuş, edebiyat, düşünce ve siyaset dergilerinde pek çok tanıtım ve eleştiri yazısı kaleme alınmıştı. Mesela *Matbuat* dergisinde *Valla, Kurda Yedirdin Beni* üzerine çıkan kısa bir yazıda şu cümleler dikkat çekiyordu: "Dört kitaptan oluşan kitaplardan ikisini daha önce okumuş, üçüncüsünü ve dördüncüsünü de bekliyorduk. Üçüncü kitapta sorunun cevabı daha da belirleniyor. Alev Alatlî Türkiye gerçeğinde yüzyılımızın insanının hayat anlayışını şekillendiren ideolojileri farklı tiplerde karşımıza çıkartıyor. Evrensel zulmün yerli uşaklarını bize teşhir ediyor. Bilmenin insanı utandırdığı, güçlünün her zaman haklı olduğu topraklara ne zaman emeğin, irfanın gücü egemen olacak."⁸

Alev Alatlî'nin romanında yapay düşmanlıkların iyice açığa çıktığı 12 Eylül sonrası da masaya yatırılan romanın karakterlerinden Günay, "kelimeleri boşlayıp, kadere nüfuz etmeye, yüzeyin altında kalanı anlamaya, yaraları sarmaya adanmış bir ruh hâli geliştirmeye"⁹ çalışınca, siyasi tercihlerin dar gruplarından uzaklaşır ve dışlandığını dile getirir. Öte yandan Alatlî biçimden çok içeriğe ağırlık veren bu nehir roman hakkında kurduğu şu cümlelerle Günay karakteri ile kendisi arasında benzerlik kurmanın pek de yanlış olmadığını hissettirir: "Or'da kimse var mı? Benim sorduğum bir soruydu. Bu düşündüklerimi sadece ben

mi düşünüyorum diye bir soru. Gördük ki, hayır, kitap 1992'de basıldı, o zamandan beri her yıl sessiz sedasız yeni bir baskı yapıyor. Or'da ne çok insan varmış, meğer! Dörtlü, 1970-1990 arası Türk ruhunun cenklerini anlatır -sosyalizmle, sosyal demokrasiyle, ülkücülükle, İslâmiyet'le, Kürtçülükle cenklerini-. Bu arada da trajik bir kadın Günay Rodoplu, kimsele dert anlatamadan ömrünü tamamlar. Dert anlatamadan, çünkü Günay [...], hiç farkında değildir ama 'fuzzy'dir. 'Fuzzy' yani çok değişkenli mantık, yani yeni fizik, yani kaos teorisi, *kelebek etkisi*. 'Hem solcuyum hem de sağcı' dediği için dışlanmış, ne Şiran'a ne de Selahattin'e yar olamamıştır, mesela. Zamanın toplumu 'holistic' ya da 'bütüncül' düşünceden çok uzaktır, onun için kadına kıyarlar."¹⁰

Alev Alatlî, belgesel roman denebilecek anlatılarında *kamusal sorumluluk* ve öğretmenlikten kaçınmaz. Paylaşımçı bir tutuma sahip olan Alatlî'nin romanlarında karşımıza çıkan bu tavrı, onun roman dâhil bütün edebiyat eserlerinin okuyucularına bir *teklifte* bulunması gerektiğine inanmasından kaynaklanır. Ona göre "İnsanlar sadece kendini tatmin etmek için ya da kendi düşüncelerini teşhir etmek için yazmazlar. İnsanlar ele aldıkları konuyu, dünyaya dair, topluma dair okuyucularına bir yorum getirmek için yazarlar."¹¹

TÜRK SOLU VE KÜRT MİLLİYETÇİLİĞİ

Alev Alatlî'nin "Or'da Kimse Var mı?" serisinin üçüncü kitabı, *Valla, Kurda Yedirdin Beni*, bundan tam otuz yıl önce 1993'te yayımlandı. Alatlî bu romanında 1970'lerden itibaren Türkiye'nin gündemine yerleşen Türk solu¹² ile Kürt milliyetçiliği ilişkisini, PKK ile ortaklaşmayı çeşitli yönleriyle ele alıp işlemişti. Yazar, Kürt sorununun, sol örgütlerin, PKK'nın tüm açıklarını, uzantılarını Günay üzerinden ortaya çıkarır. Sorunun emperyalizmle münasebetini, aydınların Kürtlerin kendi *otantik kültürüyle* uyuşmayan sistem arayışının tutarsızlığını soldan ve sağdan alınlarla destekler. Roman baştan sona Türk ve Kürt solu denince akla gelen kişiler, yapılar ve örgütler galerisidir denilebilir. Bütün bu yönleriyle elimizdeki romanın, Türk solunun yakın tarihine dair yapılacak eleştirel okumalara zemin hazırlayacak hususiyette bir eser olduğunu söylemek yanlış olmayacaktır. Ne var ki 2000'lerde, 2010'larda hatta 2020'lerde Türk ve Kürt sosyalistleri arasında kurulan münasebetlerin yol açtığı otantiklik kaybından şikâyet edenlerin hiçbiri bu romanı hatırlamamıştır. Durum budur ve belki bundan da vahimdir.

12 Alev Alatlî, Türk solunun hikâyesini, dünya solundan ayırarak ele almanın doğru olmayacağını düşünür. Ayrıca, kendi şartlarına yabancılaşmış, tercüme söylemlere dayanan her harekette görüldüğü üzere Türk solunun da teorik zaman zaman da pratik gücünü ithalle ayakta tutmak durumunda kaldığının altını çizer. Alev Alatlî, "Türk Solu, Türk Muhafazakârlarının Yakinen Tanıdıkları 'Batı Sadmesi'ni Yaşıyor", *Bu Meydan*, 1990, sayı: 21, s. 8.

8 Ali Büyükcıpar, "Orda Kimse Var mı?", *Matbuat*, 1994/95, sayı: 8-9, s. 23.

9 Alev Alatlî, *Valla, Kurda Yedirdin Beni*, s. 431.

10 <https://www.turkedebiyati.org/alev-atali/>

11 Alev Alatlî, "Belki de Hiç Roman Olmadığı İçin Osmanlı'yı Anlayamadık", s. 28.

Buna karşın Alatlî'nin sorumluluğun verdiği cesaretle *Aydın Despotizmi* kitabını yazmasına yol açan aydınlanmacı, ortodoks jacoben çevreler hızını alamamış ve ona "iştahla sövmeye" devam etmiştir. Esasen herkes içindekini görür, içindeki kadar görür. Bunda, kişilerin kültür birikimi kadar dünya görüşü de etkili olur. Bahsettiğim tartışmalı bakış açısını yansıtan "Alev Alatlî'nin Küfür Romanları" başlıklı yazılar, hem bir kasıt ve art niyet hem de aydınlarımızın kendi kültüründen kopuk oluşlarını yansıtır.¹³ Zaten onların başka türlü bakmaları, görmeleri ve anlamaları mümkün olmadığı için öyle görmüşlerdir.

Şimdi Alev Alatlî'nin "bütünü görmeden işe başlamadığını" kanıtlayan *Valla, Kurda Yedirdin Beni* romanı ne anlatıyor, kısaca hatırlamaya çalışalım. Alatlî, romanın "Ben Komünistleri Seviyorum" başlıklı ilk bölümünde Selanik göçmeni, İzmirli, İsmet Paşa'ya ve aynı zamanda Hitler'e meftun bir öğretmenin tek çocuğu olan, sol örgütler içinde büyüyen "Beyaz Türk" Mehmet Sedes'in, Kürt milliyetçilerinin sembolü Şiran Ören'le nasıl tanıştığını anlatır. Mehmet, Şiran'la, "Silvan Olayları" sonrasında "olay yerinde incelemelerde bulunmak" amacıyla gittiğinde tanışmıştır. Bu tanışma şöyle anlatılır: "8 Nisan 1970 komando/jandarma harekâtını Türkiye İşçi Partisi adına yerinde incelemek için Silvan'a gidenler arasında ben de vardım. Şiran Ören'i bu ve-

13 Bk. Alper Erdik, "Alev Alatlî'nin Küfür Romanları 3: Valla, Kurda Yedirdin Beni" <https://www.ekdergi.com/alev-atalinin-kufur-romanlari-3-valla-kurda-yedirdin-beni/>

sileyle tanıdım. Şiran, Devrimci Doğu Kültür Ocakları'nın gönderdiği on altı kişilik guruptandı."¹⁴

Silvan'da meydana gelen bu olay ve sonrasındaki yankıları, devlet organlarınca provokasyon diye nitelenir ve sol örgütler suçlanır. Solcuların hedef gösterilmesi sol parti üyesi olan Mehmet Sedes'in de suçlanmasını beraberinde getirir. Akabinde bu karakterin 1940'larda Ankara'da geçirdiği çocukluk yıllarına dönülür. Onun ailesi ve çevresinden başkentin o devirdeki siyasi ve sosyal panoraması anlatılır. Babası ile yıldızı bir türlü barışmayan Mehmet Sedes bir daha dönmek üzere 27 Mayıs 1960 sonrasında evden kaçır, sol görüşlülerin bir araya gelerek oluşturdukları Spartaküs Komünü'ne sığınır. Karakterin gençlik yıllarında bu komünde geçirdiği günler, tanıştığı kişiler, âşık olması, sosyalizm ve kendisini bu konuda geliştiren bilgi ve birikime erişmesi de yine burada anlatılır.¹⁵

Türk iç ve dış siyasetinde meydana gelen önemli olaylar, Türk solunun siyaset çizgisindeki tarihî serüveni, soldaki partilerin iktidar mücadeleleri, iç hesaplaşmaları, tarihî belgelere ve dönemin kişilerinin demecilerine dayanılarak anlatılır. Mehmet'in bakış açısıyla 12 Eylül öncesi Türk solunun değerlendirilmesi yapılır. Mehmet, bilfiil sol siyasetin içinde yer alır. Yasemin adında devrimci bir genç kızla tanışır, onunla evlenir. Yasemin ve Mehmet'in sol çizgide sürdürdükleri siyasi etkinlikleri, ikisinin de 12

14 Alev Alatlî, *Valla, Kurda Yedirdin Beni*, s. 7.

15 Alev Alatlî, *Valla, Kurda Yedirdin Beni*, s. 67.

Mart Muhtırası akabinde hapse düşmelerine, işkenceler görmelerine yol açar. Mehmet afa haptisten çıkar ve Yasemin'in isteği doğrultusunda ondan ayrılır. Haptisten çıktığında uzatmalı bir hukuk öğrencisidir. Annesini haptisteyken kaybetmiş, babası yeniden evlenmiştir ve siyasi mahkûm olarak Ankara'da iş bulmasının imkânsızlığının farkındadır. Bu yüzden İstanbul'a gitmeye karar verir.

İkinci bölüm, Mehmet'in İstanbul'da Şiran'ın yanına gitmesiyle başlar. Şiran ailesi ile birlikte İstanbul'a taşınmıştır ve küçük bir dergi çıkarmaktadır; Mehmet'e dergisinde iş verir. Kürt bir aileye mensup Şiran Ören devrimci bir gençtir ve Kürtçülükle devrimciliği iç içe geçirerek eylemlerini sürdürmektedir. Kürt bir aile olan Örenlerin kalabalık ailesi ve yaşantıları bu bölümde okura daha yakından tanıtılır. İkinci bölümde artık Kürt meselesinin, Türk soluna paralel bir çizgide ele alınmaya başlandığı fark edilir. Örenler, Kürt halkının genel yasayış biçimini ve karakterini ortaya koyan model bir ailedir ve şöyle tanıtılır: "Örenleri size tarif ederken Günay'ın kelimelerine teslim oluyorum 'korkusuz, yiğit bir ırk' demişti, 'insanı minnettar bırakan konuk severlik, eşsiz dürüstlük, onur, huzur veren güzel bir çehre, nezaket ve şövalyelik."¹⁶

Üçüncü bölümde Mehmet'in esas kahraman Günay'la tanışması ve onunla Şiran'ın beraberliği anlatılır. Mehmet Günay'ı ilk defa Şiran'ın ofisinde görür. Günay, Şiran'ın arkadaşı Hüseyin'le ortak bir şirket kur-

16 Alev Alatlî, *Valla, Kurda Yedirdin Beni*, s. 167

muştur ancak işler pek yolunda gitmez, Hüseyin’le ortaklığını sona erdirir. Daha sonra Günay, Şiran’ın dergisinde çalışmaya başlar. İşleri büyütürler ve yabancı dil eğitimi üzerine çalışan bir şirket kurarlar. Şirketin kuruluş aşaması, faaliyetleri ve başka şirketlerle ticari ilişkileri anlatılır. Günay, Şiran’ın kalabalık ailesinde kendisine yer edinmeye çalışır. Şiran ve kardeşlerinin her fırsatta yardımlarına koşar, Örenlerle iyi ilişkiler kurmaya çabalar. Ancak kendisini bu aileye kabul ettiremediğini, Şafak’ın kardeşiyle kavga ettiği gün onları ayırmak için araya girdiğinde anlar. Kardeşinin araya giren Günay’a “Sen karışma Günay Hanım!” diye bağırması, Şiran’ın öfkesini birden bire Günay’a yöneltmesine sebep olur. Günay’a tokat atar ve onu evden kovar. Bunun altında yatan düşünce, aileye yabancı olan bir kadının düzenlerini bozmasıdır. Şiran’la beraberliğinin bitmesinin ardından Günay, yaşadıklarını, hayatının en sarımsı sosyolojik tecrübesi diye tanımlar ve şu sözlerle Mehmet’e anlatır: “İhanet, taammüden cinayetin öteki adı. Kötülüğü teorik olarak bilirdim. Örenler bana uygulamada gösterdiler. Ben, kötülük de diyemiyordum. Daha çok, korkaklık gibiydi.” Anlatıcı ise şöyle sürdürür olanları: “Şiran, gönlünün başka birine kaydığını Rodoplu’ya söyleyebileceğinden, Günay’ın bu oluşumu, zaman, mekân ve koşullar muvacehesinde değerlendirebileceğinden eminim. Ama yapmadı. Yapmadığı gibi bu ilişkisini ayırmak durumunda olduğu zamanları, Günay’ın örgütsel faaliyetler olarak algılamasını da teşvik etti.”¹⁷ Roman “Esasen bunların hepsi

17 Alev Alatlı, *Valla, Kurda Yedirdin Beni*, s. 534.

uydurma” başlığı ile Günay’ın yazdığı romandan sayfalar alınarak sona erer.

Alev Alatlı olay örgüsünü ana hatlarıyla aktardığımız *Valla, Kurda Yedirdin Beni* romanında Türk solunun ve Kürt sorununun resmini çiziyor. “Türk’üm... kendi insanımın manzaralarını seviyorum... Buna milliyetçilik diyorsan, öyle olsun!” diyor romanın başkarakteri Günay. Romanda Kürtlerle ilgili hayli geniş bilgiler aktaran Günay, Kürtlerin tarihi, kökeni, psikolojik, sosyolojik yapısı, âdetleri yanında 1918’den itibaren her on yılda bir şu ya da bu Kürt aşiretinin isyan edişini ve Avrupa bağlantılı terörü önüne serer.¹⁸ Kürtçülüğü ve sosyalizmi temsil eden ve “büyük yalanın” tuzağına düşen Şiran Ören gibileri dikkate alarak şöyle devam eder: “Milliyetçi olduğum içindir ki, Kürtlerin köken arayışlarını empatiyle izliyor, elimden geldiği kadar yardımcı olmaya çalışıyorum. ‘Mızıkça çalındı, düğün mü sandın?’ türküsü içimi titretirken, Şiran’ın ‘Hanımaımın, bermaya mın’ feryadına kulak vermem mümkün mü? Kürtlerin varlığına ilişkin tek korkum, tek kavgam, onların yabancılaştırılması olacaktır. Çünkü bu olursa onu ırkçılık, hatta bir tür Nazizm izler. Ve ben kendi ulusumu tanıdığım kadarıyla, biz Türkler bununla baş edemeyiz. ‘Aryan’ Kürtlerin karşısında, Siyonizm öncesi Yahudileri kadar boynu bükük kalmaz mıyız? Unutmayın ki, İsrail öncesi Yahudilerin ruh hâli bizimkinden pek farklı değildi. Onlar da kendileri ile barışık değillerdi. Tıpkı bizim gibi, kendilerini sırf kendileri oldukları için, bir insan manzarası olarak sevmiyorlardı. Ken-

18 Alev Alatlı, *Valla, Kurda Yedirdin Beni*, s. 213.

disini sürgit, ‘sen adam olmasın’ diye aşağılayan bir ulus, varlığını idame ettirmekte ne kadar başarılı olabilir ki? Türkler, Siyonist olabilecek kadar metodik de değillerdir. Ve yine unutmaya ki, Siyonistler Batı Avrupa Yahudileriydi, Ortadoğu değil!”¹⁹

Alev Alatlı, bu romanında karakterlerin yaşadığı mekânların tasvirine fazla yer vermez. Anlatımında olaylar ve kişiler daha çok ön plandadırlar. Romadaki olaylar iki ayrı şehirde geçer. Mehmet’in hikâyesini anlattığı bölümde asıl mekân Ankara’dır. Şiran ve Günay’ın hikâyesinin anlatıldığı bölümdeyse, İstanbul mekânın merkezine yerleşir. Kapalı mekânlardan Ören ailesinin kalabalık, sosyal ortamı yansıması bakımından son derece işlevseldir. Romadaki ev, işyeri, yazıhane gibi diğer mekânlar günlük hayatın bir parçası olarak yer alır.

Romanda, anlatma zamanından geriye dönüşlerle geçmiş hatırlanır. Günay ve Mehmet’in hatıralarıyla daha önce yaşanan olaylar anlatılır, değerlendirmeler yapılır. Mehmet’in 1940’lı yıllarda Ankara’da geçen çocukluğundan başlayarak, 1975 yılında Günay’la ilk karşılaştığı güne kadarki zaman, dönemin siyasi olaylarından takip edilebilmektedir. Mehmet Sedes, o dönem yaşadıklarını, romanını anlatma zamanında değerlendirirken zamanla ilgili bilgiler de verir: Türkiye İşçi Partisi’nin Kürtlerin yaşadığı bölgenin, Türkiye’nin diğer bölgelerine göre geri kalmasının temel sebeplerinden birisinin, kapitalizmin eşitsiz gelişme kanununa ilaveten bu bölgenin kendine özgü niteliklerinden kaynaklan-

19 Alev Alatlı, *Valla, Kurda Yedirdin Beni*, s. 261.

dığını vurgulaması başta olmak üzere pek çok hadise üzerinde durulur.²⁰

Kaynayan ve kanayan bir Türkiye resmi çizen romanın kahramanı Günay, sosyalizmi savunan aydınların, Türkiye’de var olmayan işçi sınıfı yerine, mevcut iktidara kin ve düşmanlık besleyen Kürt milliyetçilerine yakınlaşmalarını dürüstlükten uzak bulur. Ona göre solcu aydınlar bu ulusun insanlık değerlerini hiçe saymakta, iktidara gelebilmek için onları aldatmaktadırlar. Kendi çıkarları için her yolu deneyebilecek hırsla sahip solcu aydınlar, Türkiye’yi parçalanmaya götürecektir, Türkler ve Kürtler arasında insanlık dramı yaşanmasına sebep olabilecek olayların sorumluluklarını da üstlenmek mecburiyetindedirler: “Biliyor musun, siz solcu aydınlara hiç güvenmiyorum! Askerler dâhil, her şeyi kullandığınız gibi, Kürtleri de kullanacak, atacaksınız. Kullanacaksınız, çünkü namevcut işçi sınıfında bulamadığınız potansiyeli Kürtlerde bulacaksınız. Çünkü bugünkü düzene, devlete karşı en içten tepki ve nefret onlarda var; işçilerde ya da köylülerde değil. Bu nefretten yararlanacak, bu nefreti örgütleyeceksiniz. Özde milliyetçi duyguları sömürecek, bunu sosyalizm adına yaptığınızı iddia edeceksiniz.

Böyle de yapmak zorundasınız, çünkü hareketinizin Türkiye’nin parçalanmasına kadar gidebilecek sonuçlarını ancak sosyalizm şemsiyesi altında mazur gösterebilirsiniz. Aksine sizin vicdanınız da katlanamaz. Ama sosyalizmin nihai hedefini Kürtlerden de saklayacaksınız. Saklamak, onları

20 Alev Alatl, *Valla, Kurda Yedirdin Beni*, s. 141.

da aldatmak zorundasınız, çünkü Kürtler, Türklerden daha az Müslüman, daha az feodal gibi sosyalizmin karşısına dikilen engellerden yoksun değildirler. İşçi sınıfı adına milliyetçiliği kullanacaksınız.

Profesyonel devrimci oğlunun esenliği için secdeye varan ana olgusunun ardındaki ironiyi görabiliyor musun?

Ve eğer başarılırsanız, elinizde aldatılmış bir halk kalacak -tabii, o arada siz de değişmediyseniz!-, sosyalizm diye çıktığınız yolu pekâlâ da milliyetçi, hatta ırkçı olarak da bitirebilirsiniz. Çünkü bir noktada elinizde tek bir alternatif kalacak; zafer ya da yenilgi. Zafer için değil milliyetçiliği, dini bile kullanabileceğinizi görebiliyorum. Ne ki, sizler bireysel hayatlarınıza anlam katar, kariyerinizi pekiştirirken, olan güzelim insanlara olacak.”²¹

Romana göre, Türk aydını, Kürt meselesini dikkatli yaklaşımlar ve bakış açılarıyla değerlendirmelidir. Türklerin ve Kürtlerin yüzyıllarca bir arada yaşaması Batılı tarih kitaplarında yer alan olaylarla ayrıştırılmaz. Meseleye Avrupalıların gözüyle değil, kendi tarihimizden bakılmalıdır. Alatl’ın roman kahramanı Günay, Mehmet’in Kürt meselesine bakış açısını eleştirir ve onu bir yazar olarak değil, Batılı bir tarihçi kimliğiyle meseleye baktığı için eleştirir: “Tıpkı bir oryantalist gibi, sen de Kürt sorununa bir yazar olarak değil, bir tarih yapıcısı olarak giriyorsun, ama senin yaptığın tarih, benim tarihim değil. Çöken bir imparatorluktan bağımsız bir devlet kurma mücadelesini iki boyuta

21 Alev Alatl, *Valla, Kurda Yedirdin Beni*, s. 245

indirmek ve çok karışık problemler yaratan ‘insan’ tarafını saf dışı bırakarak onunla ilgili incelemeleri basitleştirmek... Yaptığın bu değil mi? Ülkemize ait bir portreyi Avrupa zevkine göre onarıp düzelttikten sonra sunmak değil mi yaptığın? Bu, yüzyıllardır medeniyetimize kastetmiş sömürgecilerin keşif yolları oryantalistlerin yöntemi değil mi?”²²

BAŞKA BİR TÜRKİYE TAHAYYÜLÜ

Alev Alatl, Türkiye’nin 1990’lardaki durumunu ortaya koyarken, ülkenin kendi tabiatına uygun bir anlayışla yönetilmediğini ve böyle bir anlayışın yokluğunu gündeme taşır. Yazarın, Türkiye’nin ihtiyaçlarını giderebileceğine inandığı adı konulmamış anlayışın tarifi, Günay’ın dilinden, romanda çeşitli pasajlar şeklinde yapılmaktadır. Kurguya dayanan metinler aslında yoğunlukla bir hatıranın hikâyesidir: “Bütün ciddi [kurmaca] eserler, temelde otobiyografiktir.”²³ Anlatıdaki kişilerse yazarların kendi dünyalarında yarattığı karakterlerdir. Aşağıdaki örnekler Alatl’ın Türkiye tahayyülüne örnek olarak gösterilebilir:

“Gelişme doğal seyrini izlemediği için ortaya çıkan acı çekme olgusu, Türkiye insanını farkında olsun olmasın, acıdan kurtulmak, sağlığına kavuşmak, kendisini iyi hissetmek için dinamik bir çaba sarf etmeye yöneliktir ki, bu çaba ülkemizin iyileşme yolundaki en önemli güvencesidir.”

22 Alev Alatl, *Valla, Kurda Yedirdin Beni*, s. 335.

23 Thomas Wolfe, *The Autobiography of an American Novelist*, Harvard University Press, Cambridge, 1983, s. 13.

“[...] Türkiye insanının ve dolayısıyla toplumumuzun iyileşme çabasını sürdürmeye devam etmesinin yolu, acı çektiğinizin, bilinçli kişiliğinizin hangi duygularınızı bastırduğının farkına varmanızdan geçer. [...] Türkiye insanı, akılcı olmayan tutkularını; yalnızlık, beyhudelik duygularını; sevgiye ve üretkenliğe duyduğu iştihayı bastırıyor. Doğru değil mi? Kalıcı olmayan tutkularımızı, örneğin, dinî duygularımızı bastırmıyor muyuz? Türkiye insanı kadar sevgiye muhtaç kim var?”

“Türkiye insanının ben-bilinci, ancak ikinci adım atılırsa yani, nevrotik yapılanma üzerine bina edilmiş ve bu yapıyı her an yeniden doğuran yaşama biçimi değiştirilirse etkinlik kazanır, diye sürdürüyor Usta, “Türkiye insanı, doğasının gereklilikleri ile çatışan ve acı çekmesine neden olan bastırılmış duyguların bilincine varmalı, hayatını, değer ve ideallerini değiştirmelidir. Bu Türkiye'nin toplumsal patolojisinin tedavisi için de gereklidir.”

“Akıl sağlığı yerinde olan Türkiyeli, üretken ve yabancılaşmamış Türkiyelidir; dünya ile sevgi ilişkisi kuran, aklını gerçekçiliği nesnel olarak yakalamak için kullanan Türkiyelidir;[...] Peki, böyle bir sağlıklı Türkiyeliye tekabül edebilecek sağlıklı Türkiye toplumunun yapısı ne olmalıdır?”

“Akıl sağlığı yerinde bir Türkiye’de tamahkârlık, sömürgeçlik, mülkiyetçilik, ben-sevicilik gibi nitelikler daha fazla servet edinmek ya da itibar kazanmak için kullanılmalı; kişinin vicdanı doğrultusunda hareket ediyor olması temel ve olmazsa olmaz bir nitelik olarak kabul görmeli; oportünizm

ve ilkesizlik toplum dışı ilan edilmeli; Türkiyelinin ilgilendiği toplumsal meseleler, bireysel meseleleri hâline gelmelidir. Sağlıklı Türkiye, insanın idare edilebilir ve gözlemlenebilir boyutlar dâhilinde işlev görmesini sağlar [...] İnsanlara yüklediğin görev, onların gözlemleyebilecekleri ve hâlleşebilecekleri boyutlarda olmalıdır, aksi takdirde ezilir, pasifize olurlar. [...] Sağlıklı Türkiye, insani dayanışmayı, vatandaşlarının birbirleriyle ilişki kurmalarını teşvik eden Türkiye’dir. Sağlıklı Türkiye, üretkenliği teşvik eden, akliselimi yücelten ve Türkiye-lilerin fitri ihtiyaçlarını sanat ve diğer yollarla -ibadet gibi, şenlikler gibi- ifade etmelerini mümkün kılan Türkiye’dir. Adı ne olursa olsun, Türkiye’ye bu koşulları sağlayacak bir ideolojiye hiçbir itirazım olmadığı gibi önerilen tüm sistemleri de bukıstaslarladeğerlendiririm.”²⁴

NETİCE

Alev Alatl, 1970-1990 yılları arasında Türkiye'nin siyasi penceresinden, Türk solu ve Kürt meselesine *Valla, Kurda Yedirdin Beni* romanı vasıtasıyla bakarken; konuyla ilgili yeni soruları ve sorunları da ortaya koyar. Alatl'ya göre aydınlarımız, Kürt meselesini, bu konuya uzak olan Batılıların oryantalist yaklaşımıyla, konunun insani yönünü görmeden; onların, kendi yazdıkları ayrımcı ve dışlayıcı tarih anlayışıyla değerlendirmeye çalışmaktadırlar. Bu yanlış ve millî hafıza kaybına güzel bir örnektir.

Şüphesiz Alatl'nun “Orda Kimse Var mı?” serisinde altının çizilmesi ve üzerinde konuşulma-

sı gereken çok şey var. Serideki Günay, Mehmet Sedes, Şafak Özden, Şiran Ören, Pavloviçler... bir tip olarak Türkiye'nin sosyal yapısına, toplumsal dönüşümüne açıklık getirirler. Biri hariç dördü 1990'larda yayımlanan serinin diğer ciltlerini göz ardı etmeden şunu söylemek mümkün: Alatl, 1980'lerden beri kaleme aldığı eserleriyle Türkiye’de aydın geçinenlerin çoğunun bihaber olduğu yahut göz ardı ettiği hayati meseleleri gündeme getirmiştir. Alatl'nun, benim için gençlik yıllarımdan itibaren kendisinden hep bir şeyler öğrendiğim bir entelektüel olarak kalmasının sebebi budur. Türkiye'nin yakın tarihinde meydana gelen önemli siyasi olayları ve dünyada olup bitenleri onun romanlarından rahatlıkla takip edilebilmek mümkündür. Romanda Günay'nın ülkenin değişik ideolojik gruplarını tahlil ederken kurduğu cümleler hâlâ anlamlıdır: “Türkiye’ye musallat olan sosyal patolojinin, hangi ideoloji ya da inancı benimsemiş olurlarsa olsunlar, bireylerine musallat olan akıl sağlıksızlığının cemi olduğunu düşünüyordum. Birey, toplumunun aynı zamanda nesnesi ve öznesidir. Toplum, bireylerinin cemidir.”²⁵

Edebiyat ve düşünce dergilerimizin, Alev Alatl gibi değerli yazarlarımızın eserlerini yayımlanışlarının seneidevriyelerinde tekrar tekrar hatırlatmaları gerekiyor. Unutmayalım ki günümüzdeki kimi hadiseler, değerli yazarlarımızın külliyyatı görmezden gelindikçe veya yeterince önemsenmedikçe layıkıyla kavranamayacaktır.

24 Alev Alatl, *Valla, Kurda Yedirdin Beni*, s. 379-381.

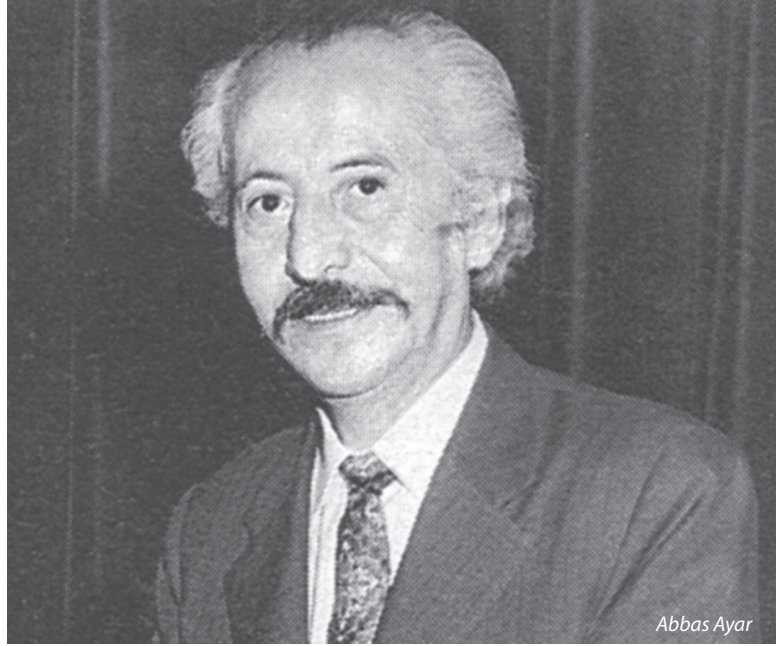
25 Alev Alatl, *Valla, Kurda Yedirdin Beni*, s. 379.

Abbas Sayar: Bozkır'dan Yükselen İçli Bir Ses

ÖMER KANTARCI

Anadolu sözlü kültürünün taşıyıcı unsurlarından biri olan şiire son iki yüzyılda ülkemizde roman da dâhil olmuştur. Şiir ve bilhassa romanın toplumun gündemini, âdet ve geleneklerini, inançlarını, çelişkili tavırlarını, genel ahlakını, siyasi talep ve tepkilerini yansıtmaması bakımından ciddi bir veri tabanını muhafaza ettiğini söyleyebiliriz. Şiir ve roman derken klişe cümlelerin bolca yer aldığı, kopyala-yapıştırıla değil ciddi bir şekilde yazılan, emek mahsulü eserleri kast ettiğimizi söylemeye gerek yok sanırım. Sanatçı ve edebiyatçıların kalıcı bir iz bırakması, edebî kanona katkı sunması biraz da samimiyetten ve fildişi kulelerini terk edip sokağa karışmalarından, halkın içinde kalarak yazmalarından geçiyor. Toplumsal gerçekçilik adı altında Anadolu insanına tek bir boyuttan -o da menfi- bakan eserler ne yazık ki bir dönem rağbet gördü.

Şair-yazar merhum Abbas Sayar (1923-1999) da Türk edebiyatına şiir ve romanlarının yanı sıra gazeteci ve yayıncı kimliği ile sırt vermiş; İç Anadolu kültürünü, köy hayatını, halkın ekonomik ve sosyal problemlerini ele almasıyla önemli bir boşluğu doldurmuş bir yazardır. Doğumunun 100. yılında Abbas Sayar'ı hayatı, şahsiyeti ve edebî çalışmalarıyla hatırla-

Abbas Ayar

manın, içinde yaşadığımız coğrafyayı ve soluduğumuz kadim kültürü tanımaya katkı sunacağı inancındayız.¹

DOLU DİZGİN YILLAR

Kimlikteki ismiyle Nail Abbas Sayar 21 Mart 1923'te Yozgat'ın Aşağı Çatak mahallesinde dünyaya gelir. Babası halk arasında "Latif Hoca" diye bilinen medrese eğitimi almış, Halvetî tarikatına bağlı Mehmet Abdullatif

Bey, annesi İkbâl Hanım'dır. Hem baba hem de anne tarafında tasavvufî bir kültür hâkimdir. Sekiz çocuklu bir ailenin üçüncü evladı olan Sayar eğitimini memleketinde sürdürür. Okuduğu dönemde halkevinde resim, müzik ve tiyatro gibi sanat dallarına ilgi gösterir, bağlama çalmayı öğrenir. Liseyi bitirdikten sonra bir müddet Yozgat'ta vekil öğretmenlik yapar. Askerlik görevini yedek subay olarak ifa ettikten sonra 1946 senesinde Hayrunnisa Nefesli Hanım'la İstanbul'da evlenir. Aynı yıl çocukları Ahmet Güner Sayar² dünyaya gelir, bir

1 *Türk Dili* Mart 2023'te yayımlanan 885'nci sayısında vefa duyusuyula Abbas Sayar özel bölümüne yer verdi. Ayrıca *Çâre* dergisi de Abbas Sayar özel sayısı hazırladı.

2 Ahmet Güner Sayar'ın çalışma

tarafından da İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi'nde öğrenimine devam eder. Bu yıllarda şehrinde gazetecilik ve matbaa işlerini öğrenir. Eğitimi maddi sebepler ve iç güveysi olarak gittiği İstanbul'da kayın-pederi ile anlaşamaması üzerine yarıda bırakır ve Yozgat'a döner. 1947-48 yılları arasında *Bozlak* gazetesini toplamda 12 sayı olarak çıkarır. CHP'li vekillerin engellemesi üzerine ara verdiği gazeteyi 1952'de önce İstanbul'da sonra da Yozgat'ta çıkarmaya devam eder. Yeni adıyla *Bozok* belki çok az yerel gazeteye nasip olacak kadar 47 yıl yayın hayatını sürdürür, 1995'te gazete kapanır.

Abbas Sayar 1950-1970 yılları arasında gazeteciliğin yanı sıra siyasetle de ilgilenmiş, memleketi Yozgat'ta kurucuları arasında olduğu Demokrat Parti'de hatiplik yapmış, seçim çalışmalarına destek olmuştur. Seçimlerde aday adayı olmuş, kabul görmeyince o defteri (1957 yılı itibarıyla) ebeden kapatmış, basın ve ticaret hayatını büyüterek sürdürmüştür. Matbaalar kurup gazeteler çıkarmakla kalmayıp kırtasiye işiyle de uğraşmıştır. İşinden dolayı Yozgat ve İstanbul arasında mekik dokuyan Sayar, bohem hayatı diyebileceğimiz ortamlara girmiş, şair ve yazarlarla dostluklar kurmuştur. Necip Fazıl Kısakürek, Yaşar Kemal, Âşık Veysel bunlardan birkaçıdır. İstanbul'da iyi bir ticari gelir elde etse de bunu Beyoğlu akşamlarında arkadaş buluşmalarında tüketmiştir.

Abbas Sayar'ın 1950'li yıllarda Yozgat'ta gazetecilikle uğraşırken bir ara bağcılık işleriyle de

alanı iktisat tarihi olmakla birlikte kültür ve medeniyet konularında da birçok önemli çalışması vardır.

meşgul olduğunu kaynaklardan öğreniyoruz. Nohutlu bölgesinde kendi elleriyle yetiştirdiği meyve fidanlarından oluşan bağ onu en çok mutlu eden meşgalelerindenidir. *Can Şenliği* romanı ve Hüseyin Ağa karakteri tarımla içli dışlı olmanın yazara hediyesidir. Yazarın bir başka yönü de yaptığı seyahatlerdir. Karadeniz, Doğu Anadolu ve Avrupa'ya yaptığı seyahatleri gezi yazıları olarak *Bozok* gazetesinde tefrika etmiştir.

ŞİİRLER, ROMANLAR

Abbas Sayar edebiyatımızın birçok alanında eserler vermiştir. Romanlarıyla daha çok bilinse de yazar edebiyat dünyasına şiirleriyle merhaba demiştir. 1946 yılında ilk şiir kitabı *Gönül Sandalı*'ni yayımlar. Diğer şiir kitapları da peş peşe gelir; *Sere Serpe* (1955), *Neco'ya Mektuplar* (1959), *Gibi* (1959), *Şey* (1966), *Esinti* (1966). Yazarın hayatta iken yayımlanan son şiir kitabı ise şiirlerinden bir seçki olarak hazırladığı *Boşluğa Takılan Ses'tir* (1992). Sayar'ın vefatından sonra oğlu Ahmet Güner Sayar tarafından kitaplarındaki şiirler ile daha önce kitaplaşmamış şiirlerinin bir araya gelmesiyle *Şiirler* (2002) isimli bir kitabı daha yayımlanmıştır.

Abbas Sayar, edebiyat camiasında ismini yazdığı romanlarla daha da pekiştirir. 1970'te yayımlanan *Yılkı Atı* büyük ses getirir, TRT'nin açtığı roman yarışmasında başarı ödülü kazanır. 1976'da ise TRT tarafından filme aktarılır. 1972'de ikinci romanı *Çelo*'yu yayımlar. Bu eseriyle de TDK'nin roman yarışmasında birinci olur. İki yıl sonra *Can Şenliği* romanını çıkarır ve bu roman da Madara roman yarışmasında birincilik

ödülünü kazanır. 1976'da *Bozok* gazetesinde tefrika ettiği öykülerinden dördünü seçerek oluşturduğu *Yorganımı Sıkı Sar*'ı, 1977'de Almanya'ya giden işçi göçünü işlediği *Dik Bayır* romanını, 1987'de ise Beyoğlu günlerinden hareketle yazdığı *Tarlabaşı Salkım Saçak*'ı okurlarla buluşturur.

1989'da Hanife Ender Atabek'le ikinci evliliğini yapar ve Ayvalık'a yerleşir, hayatının en dingin yılları başlar. Buradan Yozgat'ta çıkmakta olan *Bozok* ve *İleri* gazetelerine şiir ve yazı göndermeye devam eder. 1990'da *Anılarda Yumak Yumak* romanını, bir sene sonra ise yazılarından seçtiği aforizmalardan oluşan *Noktalar*'ı yayımlar.

5 Ağustos 1999'da Ayvalık'taki evinde rahatsızlanır, bir hafta sonunda da vefat eder, ardından çok sevdiği memleketi Yozgat'ta defnedilir. Vefatından sonra (*Şiirler*'in dışında) iki eseri daha yayımlanır. Bunlardan biri siyasetle ilgilendiği yıllarını konu edindiği, otobiyografik özelliklere sahip *El Eli Yur, El De Yüzü* (2003), diğeri ise memleketinin meselelerini, insanını ele aldığı *Yozgat Var Yozgatlı Yok*'tur. (2007)

YILKI ATI'NI FARKLI KILAN

Abbas Sayar edebiyat camiasında daha çok *Yılkı Atı* romanıyla kendinden söz ettirmiştir.³ Köy romancılığı ya da toplumsal gerçekçilik diye isimlendirilen türde yazılan bu roman diğer köy romanlarına pek benzemez.⁴

3 Abbas Sayar, *Yılkı Atı*, Ötügen Neşriyat, İstanbul, 2021.

4 Ömer Yalçınova, "İnsan Nasıl Olur da Bir Atın Duyularını Bilir?", <https://www.dunyabizim.com/>

Dili, yazarın içten anlatımı, köy ortamını her yönüyle ele alması, diğer köy romanları gibi sadece menfi tarafa yönelmemesi onu farklı kılar.⁵ Sayar, uzun yıllar Anadolu'da gazetecilik, esnaflık ve bağcılık yaptığı için insanını, köyünü, dağını, taşını iyi gözlemlemiştir ve meseleleri olduğu gibi kaleme alır. Oğlu Ahmet Güner Sayar bir söyleşisinde babasının 1950'li yıllarda Yozgat Sekilli'de kendi başına dolaşan bir atı fark ettiğini, bunu sorup soruşturduğunu ve yılkiya bırakıldığını öğrenince altı ay boyunca takip ettiğini söylüyor. Bu izlenimler daha sonra yılkiya bırakılan Doru'nun hikâyesini anlatacağı romana dönüşecektir. Roman kitap olarak basılmadan önce *Bozok* gazetesinde tefrika edilmiştir. 1960 Darbesi'nden sonra köy romancılığı popüler bir hâle gelince Ahmet Güner Sayar babasının yayımlanan bu romanlardan memnun olmadığını ve 1950'li yıllarda tefrika ettiği *Yılkı Atı*'ni yayımlamaya karar verdiğini belirtiyor. Birçok yayınevi menfi cevap verdiyse de en sonunda e Yayınları romanın basımını üstlenir ve eser büyük ilgi görür.⁶

Kitapta artık yaşlandığı ve iş yapamayacağı, sahibine maddi yük olacağı düşüncesiyle dogaya bırakılan Dorukısrak'ın

kitap/insan-nasil-olur-da-bir-atin-duygularini-bilir-h13931.html

5 İnci Engünün Abbas Sayar'ın köy romanlarını, dönemin diğer köy enstitüsü kökenli Marksist yazarların yazdığı tek tip, kalıplaşmış romanlardan ayrı tutar. Bk. *Cumhuriyet Dönemi Türk Edebiyatı*, Dergâh Yayınları, İstanbul, 2023, s. 315 vd.

6 Tayfun Haykır, "Doğumunun 100. Yılında Abbas Sayar Üzerine Ahmet Güner Sayar ile Söyleşi", *Türk Dili*, 2023, sayı: 885,

zorluklarla geçen hikâyesi anlatılmaktadır. Romanda atın iyi günlerinde kullanılıp ondan madden ve manen istifade edilmesi, biraz zayıflayınca ise masrafı fazla olur diye kış vakti bir kenara itilmesi/yılkiya bırakılması (eğer bahara yaşarsa yine almak ümidiyle) eleştirilir. Köylünün yoksulluğu da inkâr edilemez bir realitedir. Doru'nun ölmeden kışı geçirdiğini öğrenen sahibi İbrahim atı tekrar yakalamak ister, çünkü onu gören köylülerin dediğine göre at tekrar eski günlerine dönmüş, heybetli bir hâl almıştır. Oğlu Mustafa'yı yanına alır, bir de Doru'nun yavrusunu. Yılkiya bırakılan atı aramaya koyulur, bulur da. Ne var ki İbrahim tam yakalayacakken Dorukısrak boynuna geçirilen ipten kurtulur ve dört nala tayıyla koşmaya başlar. İbrahim atların peşinden gider, dağ, köy arar ama bulamaz. Eldeki bulgurdan da olur. Sayar romanın sonunda prangalarından kurtulan atların büyük bir coşkuyla koşmasını tasvir ederken İbrahim'in benmerkezci yaklaşımını eleştirir.

Kitapta yöre lisanı, argo kelimeler, köylünün çelişkili tavırları dikkatli bir şekilde esere yansıtılır. Daha da dikkat çeken yanı yılki atlarının duygularına, düşünce ve heyecanlarına yer verilmesi, hayvanların içinde bulunduğu zorlu şartların iyi bir şekilde tasvir edilmesidir. Abbas Sayar eserinde at metaforunu toplumsal eleştiri yapmak amacıyla kullanır. Merhamet, vefa, cesaret ve terk edilmişliğin verdiği mahzunluk romanda atlar üzerinden işlenir. *Yılkı Atı* biraz da terk edilmiş, sahipsiz bırakılmış insanların hikâyesidir. *Yılkı Atı*'ndaki bu terk edilmişlik duygusu ile

yazarın memleketinin kaderi arasında da bir bağ kurulabilir. Yozgat, başkente yakın küçük bir Anadolu şehri olmasına rağmen Cumhuriyet tarihi boyunca çok fazla gelişmemiştir. Bunda yeni devletin kuruluş yıllarında şehirde çıkan Çapanoğlu isyanının de etkisinin olduğu söylenebilir.⁷

Abbas Sayar'ın bir diğer köy romanı *Çelo*'dur. Hak arama mücadelesi, köy hayatındaki iktidar ilişkileri, anne ve babası o küçükken vefat eden ana karakter Çelo'nun babasından kalan mirası amcasından alma uğraşı, kavgalı olduğu amcasının kızı Kezik'le yaşadığı aşk, köy ve köylüyle ilişkileri anlatılır. *Yılkı Atı*'nda olduğu gibi yalın, duru bir Türkçe kullanılır. Dönemin İç Anadolu köy hayatını vurgulayan önemli bir eserdir.

Bir diğer önemli romanı ise yine köy hayatını ve insan ilişkilerini anlattığı *Can Şenliği*'dir. Romanda ana karakter Hüseyin Ağa'nın zorluklarla geçen hayatı, yoksulluk, yalnızlık, topraksızlık konuları işlenmektedir. Bu eser yazarın hatıralarına dair otobiyografik özellikler taşır, nitelik romanın ana kahramanı Hüseyin Ağa Abbas Sayar'ın 1950'li yıllarda Yozgat'taki bağ evine aldığı bahçivandır. Karısının vefatından sonra oğullarının terk ettiği Hüseyin Ağa yıllarca yalnız yaşar ve huzurlu bir yer aramaktadır. Yalnızlığına gem vurmak için eşiği kendine yoldaş eder. Romana isim olmuş *Can Şenliği* ifadesi oradan gelir. Hüseyin Ağa çiftliğin sahibi Nail Efendi'den kendisine bir golük (at, eşek) almasını ister. Nail Bey bu dağ yerinde

7 Tayfun Haykır, "Doğumunun 100. Yılında Abbas Sayar Üzerine Ahmet Güner Sayar ile Söyleşi".

eşği ne yapacağını sorunca Hüseyin Ağa'nın cevabı romana isim olur: "Ne yapacaksın olur mu Efendâ? Ne yapacaksın olur mu? Hiç yoksa can şenliği olur insana..."

DÜŞÜNCE DÜNYASI

Abbas Sayar herhangi bir ideolojik kaygıyla eserlerini kaleme almamış, ömrünü geçirdiği Yozgat-İstanbul hattında, yaptığı seyahatlerdeki gözlemlerini, memleketinde tecrübe ettiği hadiseleri romanlarına ve şiirine aktarmıştır. Şiirlerine de biraz değinmemiz yerinde olacaktır. Sayar'ın üne kavuşması romanlarıyla olsa da ömrü boyunca hiç de azımsanmayacak kadar şiir yazdığı bir gerçektir. Bu şiirleri sınırlı bir kitleyle (gazete ve sohbet ortamlarında) paylaşmayı tercih etmiştir. Hakkında yapılan doktora çalışmasında geçtiği üzere yayımlanmış 8 şiir kitabında 197 şiir olsa da gazete ve dergiler tümüyle tarandığında 660 şiiri olduğu ortaya çıkacaktır.⁸ Bu da büyük bir külliyat demektir. Şiirlerinde Yunus Emre'yi Aşık Veysel'e bağlayan bir damar vardır. Ayrıca divan şiiri, halk şiiri, birinci yeni, Hisar grubu ve toplumcu-gerçekçi şiir ekollerinin etkisinin görüldüğünü söyleyebiliriz. Şiirlerinin muhteviyatına baktığımızda bireysel ve toplumsal acılar-problemler, tasavvufî dinî temalar, aşk ve tabiat gibi konular göze çarpar.

Abbas Sayar, 1945-1946 senelerinde bazı şiirlerini *Büyük Doğu* dergisinde yayımlamıştır. İstanbul'da okuduğu dönem

8 Ramis Karabulut, *Nail Abbas Sayar- Hayatı, Edebi Kişiliği ve Eserleri Üzerine Bir Araştırma*, Basılmamış Doktora Tezi, Kırıkkale Üniversitesi, 2011.

de Necip Fazıl Kısakürek'le de tanışır, fakültede Ali Nihat Tarlan, Mehmet Kaplan, Ahmet Ateş gibi sahasında öncü hocalardan dersler görür. İstanbul muhiti Abbas Sayar için zıtlıklar içinde var olagelmıştır. Baba ve kayınpeder tarafı tasavvufî yönden güçlüdür, yazar da bundan etkilenir ama bir taraftan da Beyoğlu akşamlarında dostlarıyla vakit geçirmektedir. 1960'tan sonra Necip Fazıl ve muhitinin etkisi azalır, farklı gruplarla bir araya gelir. Sayar hayatı boyunca kendini tamamen solcu, Marksist ya da milliyetçi gibi ideolojilerle ifade etmez. Hatta meşhur romanı *Yıkı Atı*'nda anti Marksist öğeler mevcuttur.⁹ Oğlu Ahmet Güner Sayar bu konuda şu tespitleri yapmaktadır: "Abbas Sayar'ın romanlarında ideoloji yoktur. Evet, ezen, ezilen vardır; iyi huylu, kötü huylu insan vardır ama bunlar marksistlik anlamında birbirlerini anlamayan saflaşmış insanlar değildir. Bu insanlar bir yerde buluşurlar; ölümlerinde buluşurlar, düğün derneklerinde buluşurlar, kahvehanede buluşurlar, siyaset partisi b partisi çatışmaları onları ayırır ama hiçbir zaman o insanlar birbirlerine ölüm küslüğü içinde değildir."

9 "Bu romanda üretime katkısı azalan bir atın sahibi tarafından doğaya terk edilişi karşısında duyulan ıstırap anlatılmaktadır. Oysa Marksistler bu at sahibinin davranış biçimini benimserler. "Herkes üretime katkıda bulunduğu ölçüde üretimden pay alır." ilkesi bu ideolojinin en önemli ilkesidir. Oysa *Yıkı Atı* romanında bunun tam zıddı bir bakış açısı ve mesaj vardır" Bk. Ramis Karabulut, "Abbas Sayar'ın Şiir Dünyası", *TÜBAR-XVII/2005-Bahar*.

Abbas Sayar, yayıncılık işlerinin kısıtlı olduğu zamanlarda farklı şehirlerde matbaalar kurup gazeteler çıkarmış, doğduğu memleketi ile irtibatını ömür boyu sürdürmüş, toprağının, Yozgat'ın derdiyle dertlenmiş velut bir yazar olarak karşımızda durmaktadır. Günümüzde şehirlere göçün olmasıyla nüfusunu giderek kaybeden köy hayatını, oradaki olayları ve insan ilişkilerini anlattığı romanları tarihi bir vesika olarak değerlendirilebilir. Onun romanları; kullandığı yalın, sade Türkçe, yöresel söz ve deyişler, köylüye önyargısız ve çok boyutlu bakışı 1960'lı yıllarda büyük revaç gören diğer romanlardan farklı bir yerde durmaktadır. Günümüzde eserlerinin her sene yeni baskılarının yapılmasında biraz da insanımıza karşı gösterdiği bu samimi tavır yatmaktadır.

Sadece *Yıkı Atı*'nda değil diğer eserlerinde işlenen ana temalar olan terk edilmişlik, yok sayılmak, yoksulluk, mutluluk özlemi konularına baktığımızda aslında Türk toplumu olarak geçmişte yaşadığımız, bugün de devam eden problemlere ışık tuttuğunu söyleyebiliriz. Osmanlı'nın son dönemi ve yirminci yüzyılın ortalarına kadar Anadolu insanı savaşlar, ekonomik problemler, iç meseleler, modernite, siyasi krizler ve dinî değerlerin ihmali gibi meseleler etrafında yorulmuş, nefes almaya hayatını idame ettirmeye çalışmıştır. Seçimden seçime ya da zor zamanlarda hatırlanan milletin yakın dönemde devlet-millet yakınlaşması anlamında bazı müspet gelişmelere rağmen hâlâ ara ara yıkılığa terk edildiğini de müşahade etmek mümkündür.